

26003

Ankara üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih (Genel Türk Tarihi) Anabilimdalı

Tapu Tahrir Defterlerine Göre
16.YÜZYILDA BOLU SANCAĞI
DOKTORA TEZİ

Ankara 1993

Ankara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih (Genel Türk Tarihi) Anabilim Dalı,

Tapu Tahrir Defterlerine Göre
16.YUZYILDA BOLU SANCAĞI
DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof.Dr.Kazım Yaşar KOPRAMAN
Ankara 1993

HAZIRLAYAN
Kenan Ziya TAŞ

A.Ü.SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

TUTANAĞI

A.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü .TARİH ANABİLİM DALI (EĞNEK TÜRK TARİHİ)
Anabilim Dalı doktora öğrencisi ..KENAN..ZİYA..TAŞ.."İN"TAHİR
BETTERLERİNE GARE...16...YÜZYILDA..BOLU...SANCASI.....
başlıklı tezini değerlendirmek üzere görevlendirilen jürimiz, Prof.Dr..ÖZER
ERGENCİ'İN..... başkanlığında, 22.9.1993, Çarşamba günü saat 15 30
.....'da .DİL..TARİH..COĞRAFYA.....
Fakültesi'nde toplandı.

Tezin;

- a) Pekiyi..... derece ile başarılı sayılmasına,
b) ~~düzeltilmek üzere geri verilmesine,~~
c) ~~reddine,~~

oybirliği / ~~oyçokluğu~~ ile karar verildi.

Üye

Prof.Dr. ÖZER ERGENÇ
(Signature)

Üye

Prof.Dr. BAHREDDİN YEDİYILDIZ
(Signature)

Üye

Prof.Dr. KAZIM YAŞAR KOPRAMAN
(Signature)

Lütfen arka sayfayı okuyunuz.

Sn. Gökçe
23.8.1993
2

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Müdürlüğü

Sayı : 3413
Tarih : 23 EYLÜL 1993

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	6
KISALTMALAR.....	9
TABLolar LİSTESİ.....	10
GRAFİKLER LİSTESİ.....	12
GİRİS.....	13
A- Kaynaklar.....	13
1- Mufassal Defterler.....	19
2- İcmâl Defterler.....	22
3- Evkâf Defterleri.....	24
4- Yaya ve Müsellem Defterleri.....	25
B- Tarihçe: 16.Yüzyıla Kadar Bolu.....	28
1- Bolu Adının Menşei ve İlk Çağlarda Bolu...	28
2- Fetihden 16.Yüzyıla Kadarki Dönem.....	29
C- Bolu Sancağının Coğrafyası.....	33
I. BÖLÜM : İDARİ YAPI.....	37
A- İdari Taksimât.....	37
Bolu Yaya ve Müsellem Sancakları.....	60
B- DİRLİKLER.....	62
1- Haslar.....	62
2- Zeâmetler.....	68
3- Tımarlar.....	74
II. BÖLÜM : İSKAN VE NUFUS.....	85
A- İskân.....	85
1- Şehirleşme.....	85
2- Kır İskânı.....	89

3- Konar-Göçer Teşekküller.....	94
B- Nüfus.....	100
1- Nüfusun Yapısı.....	100
2- Tahmini Nüfus.....	117
III. BÖLÜM : İKTİSADİ VAZİYET.....	123
A- Ziraî Toprakların Tasarrufu.....	123
B- Mahsuller ve Vergilendirilmesi.....	133
1-Hububat ve Bakliyat.....	133
a- Pirinc.....	137
b- Değirmenler.....	139
2- Diğer Mahsuller.....	149
3- Hayvancılık ve İlgili Vergiler.....	153
C- Ticarî Faaliyetler.....	166
1- Pazarlar.....	166
2- Limanlar.....	168
IV. BÖLÜM : VAKIFLAR.....	171
A- 16.Yüzyılda Sancak Vakıflarının Umumi Durumu...	171
B- Vakıf Eserler.....	177
1- Camiler.....	184
2- Mescidler.....	190
3- Zâviyeler.....	197
4- Medreseler.....	210
5- Mektep ve Muallimhaneler.....	211
6- Kervansaraylar.....	213
7- Hamamlar.....	216
8- Diğer Eserler.....	218
- Bedesten.....	218
- Kapan.....	219

- Çeşme.....	219
- Türbe.....	219
SUMMARY.....	220
BİBLİYOGRAFYA.....	222
EKLER:	
EK 1 : Bolu Livâsı Kanunnâmesi.....	230
EK 2 : 16.Yüzyılda Bolu Sancağı Köyleri ve Nüfusları...	236
EK 3 : Harita	

ÖNSÖZ

Tarih araştırmalarında arşiv belgelerini kullanmanın ehemmiyeti her türlü izahtan varestedir. Bu esas çerçevesinde dünyanın en zengin malzemesine sahip olan Osmanlı Arşivi de bu kabil çalışmaların merkezini teşkil etmektedir.

Bu arşiv belgeleri içinde çok mühim bir yer tutan Tahrir Defterleri, klâsik dönem Osmanlı tarihinin temel kaynaklarından. Ancak bu belgeler sahip oldukları hususiyetlerinden ^{ile} tarihin çok çeşitli sahalarında kullanılabilecek tiptedir. Tahrir Defterleri sadece hazırlandıkları dönemin tarihine değil, daha sonraki zamanlara da ısıt tutacak bilgilere sahiptir.

Simdiye kadar tahrir defterlerini esas alan bir çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar artarak da devam etmektedir. Biz de tahrir defterlerini ana kaynak olarak kullanarak defterlerin muhtevası çerçevesinde, 16. yüzyılda Bolu sancağının durumunu ortaya koymaya çalıştık. Konunun icâp ettirdiği ölçüde diğer arşiv belgelerine ve kaynaklara da müracaat ettik.

Çok uzun ve yorucu bir mesainin neticesinde ortaya çıkan bu araştırmanın kendine mahsus zorluklarını bir iki kelime ile de olsa burada zikretmek istiyoruz. Kullandığımız tahrir defterleri ve diğer belgelerin bulundukları arşivlerde istenilen malzemenin temini en büyük zorluğu teşkil etmiştir. Defterlerin fotokopilerinin verilmemesi veya belli bir yüzdesinin verilmesi gibi durumlar, mekâna bağıllığı artırmış dolayısı ile zamanın uzamasına sebep olmuştur.

Ayrıca malzemenin rakam ağırlıklı olması, yani istatistikî hususiyet taşıması, malzemeyi işlemeyi uzatmış ve aynı oranda da güçleştirmiştir. Araştırmaya başlarken bilgisayara sahip olmadığımızdan, toplanan veriler tek tek elde işlenmiştir. Ancak çalışmanın sonuna doğru bilgisayardan istifade edilebilmiştir.

Yeri gelmişken bu konuda şunları söylememeliyiz ki bu kabil çalışmalar da bilgisayar kullanmak, araştırmacıya emek ve zaman bakımından çok büyük kolaylıklar sağlayacaktır. Aynı zamanda bu araştırmaların maksadına göre hazırlanmış programlar da kullanılırsa bilgisayarlar araştırmacılara yeni ufuklar açacaktır.

Bu araştırma ile yapılan tespitler ve elde edilen neticeler gayet tabii olarak belli bir dönemi ve yeri ihtiva etmektedir. Dolayısı ile büyük bir bütünün parçası olmak durumundadır. Ancak bu büyük bütün de böyle çalışmalarla ortaya çıkacağından bu tip çalışmaların ehemmiyeti daha da artmaktadır. Daha geniş muhtevalı çalışmalar, bu araştırmaların çoğalması ve ilerlemesi ile ortaya çıkacak ve bu araştırmalar, bu çalışmaların temelini teşkil edecektir. Ancak bu araştırmaların gelişmesi, arşivlerdeki çalışmanın kolaylaşmasına ve belgelerin sistematik olarak neşrine bağlıdır.

Tez hazırlanırken rakamlara istinad eden bilgilerin hemen hemen tamamı toblolalaştırılmıştır. Bu husus bir bakıma bu çalışmadan istifade edecekleri doğrudan araştırmacının kaynaklarına ulaştırmış olacaktır. Ayrıca bu toblolardaki rakamlar grafiklere dökülerek, farklılıkların, gelişme veya değişmelerin daha açık ve rahatça müşahade edebilme imkânı kazandırılmıştır.

Gerekli görüldüğünde plân, tertip, muhtevâ veya en azından çalışmanın ta başlarında yazıya ait bir takım kliselerin

cözülmesi veya uslûp gibi çeşitli vesilelerle bakılan ancak tezin içindeki kısımlarla bizzat irtibat kuralamadığından dipnotlarda gösterilmeyen çalışmalar, bu sebeple bibliyografya da gösterilmiştir.

Tezi yöneten ve bu zaman zarfında her bakımdan yardımı esirgemeyen danışmanım muhterem hocam Prof.Dr. Kâzım Yaşar KOPRAMAN'a teşekkür ediyorum.

Kenan Ziya TAS

Ankara / 1993

KISALTMALAR

AU	: Ankara Universitesi
BA	: Başbakanlık Osmanlı Arsivi, İstanbul
Bkz.	: Bakınız
DTCF	: Dil ve Tarih-Cografya Fakultesi
HU	: Hacettepe Universitesi
IA	: Islâm Ansiklöpediti
JESHO	: Journal of Economic and Social History of the Orient
KK	: Kuyud-ı Kadime Arsivi, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Ankara
MMD	: Maliyeden Müdevver Defterler Tasnifi (Başbakanlık Osmanlı Arsivi)
MC	: Muallim Cevdet Yazmaları, Atatürk Kitaplığı İstanbul
s.	: Sahife
TD	: Tahrir Defteri
Trc.	: Tercüme eden
VD	: Vakıflar Dergisi
vd.	: ve devamı

TABLOLAR LİSTESİ

- Tablo 1 : Bolu livâsı padîşah hâsları s.64
- Tablo 2 : BA TD 86 (1519)'da Hashâ-yı mirlivâ (Mahmud Beg) s.65
- Tablo 3 : BA TD 425 (1531)'de Hashâ-yı mirlivâ (Musa Beg) s.66
- Tablo 4 : KK TD 250 (1538)'de Hashâ-yı mirlivâ (Mehmed Beg) s.67
- Tablo 5 : 1519 Tahririne göre Bolu sancağı zeâmetleri s.71
- Tablo 6ab : 1568 Tahririne göre Bolu sancağı zeâmetleri s.72-73
- Tablo 7 : Tımarların nahiyelere göre dağılışı ve sayıları s.79
- Tablo 8 : Gelir büyüklüklerine göre tımarların tasnifi s.82
- Tablo 9 : Tımarların Türlerine göre tasnifi s.82
- Tablo 10 : Tımar sahiplerinin vazife ve unvanları s.83
- Tablo 11 : Köylerin hane sayılarına göre guruplandırılması s.92
- Tablo 12 : Nüfusun yapısı ve zümreleri s.105
- Tablo 13 : 1519 Tahririne göre meskûn nüfusun nahiyelere göre dağılışı s.107
- Tablo 14 : 1568 Tahririne göre meskûn nüfusun nahiyelere göre dağılışı s.109
- Tablo 15ab : Muaf nüfusun zümreleri s.111-112
- Tablo 16 : 16. Yüzyılda Bolu sancağında askeri guruplar s.113
- Tablo 17 : Bolu sancağı müsellemlerinin nahiyelere göre dağılışı s.114
- Tablo 18 : 1580'de piyadelerin durumu (TD 575 ve TD 587)s.115
- Tablo 19 : Defter yekunlarına göre Bolu sancağı müsellemleri s.113
- Tablo 20 : Bolu sancağında avarız haneleri s.116
- Tablo 21 : 1519 Tahririne göre zirai toprakların nahiyelere göre dağılışı s.130
- Tablo 22 : 1568 Tahririne göre zirai toprakların nahiyelere göre dağılışı s.131
- Tablo 23ab : 1519 Tahririne göre hububat öşürleri s.142-143
- Tablo 24ab : 1568 Tahririne göre hububat öşürleri s.144-145

Tablo 25	: 1519 Tahririne göre bakliyat ösürleri s.147
Tablo 26	: 1568 Tahririne göre bakliyat ösürleri s.148
Tablo 27	: 1519 Tahririne göre diğer mahsuller ve ösürleri s.151
Tablo 28	: 1568 Tahririne göre diğer mahsuller ve ösürleri s.152
Tablo 29	: Konar-göçer cemaâtlardan alınan vergiler s.152
Tablo 30	: 1519 Tahririne göre çift, zemin ve bād-ı hevâ resimleri s.156
Tablo 31	: 1568 Tahririne göre çift, zemin ve bād-ı heva resimleri s.157
Tablo 32	: 1519 Tahririne göre diğer ösür ve resimler s.158
Tablo 33	: 1568 Tahririne göre diğer ösür ve resimler s.159
Tablo 34ab	: 1519 Tahririne göre köylerin gelir büyüklüklerine göre tasnifi s.160-161
Tablo 35ab	: 1568 Tahririne göre köylerin gelir büyüklüklerine göre tasnifi s.163-164
Tablo 36	: 1519 Tahririne göre vakıfların aded olarak nahiyelere göre dağılışı s.179
Tablo 37	: 1568 Tahririne göre vakıfların aded olarak nahiyelere göre dağılışı s.180
Tablo 38	: Vakıf gelirlerinin nahiyelere göre dağılışı s.182

GRAFİKLER LİSTESİ

- Grafik 1 : 1519'da Bolu sancağı tımarlarının gelirleri ve sayılarının karşılaştırılması s.80
- Grafik 2 : 1568'de Bolu sancağı tımarlarının gelirleri ve sayılarının karşılaştırılması s.81
- Grafik 3 : Bolu sancağında kaza merkezlerinin (sehirli) nüfus nispetleri s.91
- Grafik 4 : Köylerin hane sayılarına göre tasnifi ve nispetleri s.93
- Grafik 5 : Nüfusun her iki tahrir de iskân durumuna göre nispetleri s.106
- Grafik 6 : 1519'da nüfusun (re'âyâ) hukukî durumuna göre nispetleri ve nahiyelere göre dağılışı s.108
- Grafik 7 : 1568'de nüfusun (re'âyâ) hukukî durumuna göre nispetleri ve nahiyelere dağılışı s.110
- Grafik 8 : 16. Yüzyılda Bolu sancağında nüfusun artış nispetleri s.121
- Grafik 9 : Zirai toprakların tasarrufu toprağın bölünüşü ve nispetleri s.132
- Grafik 10 : 16. Yüzyılda Bolu sancağında hububat üretimi ve birbirine nispetleri s.146
- Grafik 11 : 1519 Tahririne göre köylerin gelir büyüklükleri nispetleri s.162
- Grafik 12 : 1568 Tahririne göre köylerin gelir büyüklükleri nispetleri s.165
- Grafik 13 : Sancaktaki toplam gelirin bölüşümü s.170
- Grafik 14 : Vakıfların türlerine göre nispetleri s.181
- Grafik 15 : Vakıf gelirlerinin nahiyelere göre dağılışı ve nispetleri s.183

GİRİS

A- KAYNAKLAR

Tapu Tahrir Defterleri (Defter-i Hâkânî'ler veya kısaca Tahrir Defterleri), -padıŝah değisimi, yeni fetihler veya zamanla meydana gelen umûmî değisiklikleri tespit etmek gibi- çeşitli vesilelerle yapılan sayımların neticelerini ihtivâ eden defterlerdir.¹

Tahrir adı verilen bu sayımlar, bir bölgeye inhisar ettiği gibi, aynı zamanda bütün Ülkeye de ŝamil olabilmekteydi. Tahririn nasıl yapılacağı ve ne gibi hususların göz önünde bulundurulacağı kanun-nâmelerle tesbit edilmisti. Tahrir ameliyesi umumi hatlarıyla su şekilde yapılırdı: Tahrir yapılacak bölgeye, bu işi yapmak üzere bir "emîm" (il-yazıcısı, muharrir, mübâsir, vilâyet kâtibi) nasbolunurdu. Emînle beraber tahrir usulünü bilen "ehl-i vukûf" bir "kâtib" vazifelendirilirdi. Tahrir

¹ Tapu Tahrir Defterlerinin hazırlanışı, muhtevâları vetarihi ehemmiyetleri için bkz. Ö.L.Barkan, "Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hâkâna Mahsus İstatistik Defterleri I", İktisat Fakültesi Mecmuası, II/1-2(1941), 20-59, 214-247; Aynı yazar, XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları I, Kanunlar, İstanbul, 1943; Aynı yazar, "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi ", Türkiyat Mecmuası, C.X (İstanbul 1953), s.1-26; Aynı yazar, "Tahrir Defterlerinin İstatistik Verimleri Hakkında Bir Araştırma", IV. Türk Tarih Kongresi, Ankara 10-14 Kasım 1948 Kongreye Sunulan Bildiriler, Ankara, 1952, s.291-294; Aynı yazarın bu konudaki fikirlerinin daha geniş bir hülâsası ve terkibi için bkz. Ö.L.Barkan, E. Mericli, Hudâvendigâr Livâsı Tahrir Defterleri I, Ankara, 1988, Giriş kısmı, 1-144; H.İnalcık, Hicrî 835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-ı Arvanid, Ankara, 1987, Giriş kısmı s.XI-XXXVI.

edilecek bölgedeki mülki idarecilerin de tahrir müddetince bunlara yardım etmesi emrolunurdu.

Tahrir esnasında kaza, nahiye, mezraa, yaylak, kıslak, mera ve çiftlik gibi meskun ve zirai sahaların mülk, vakıf, tımar gibi hukuki durumları tespit edilerek, bu yerlerdeki yetişkin erkek nüfus, varsa ellerindeki toprak miktarları, çift, nım, bennâk, caba gibi mükellef oldukları vergi miktarları; muâf iseler buna ait izahâtlar ile buradan hasıl olan zirai ve hayvancılık mahsulleri gibi gelir getiren bütün kalemler kaydedilirdi.

Bu bilgiler toplandıktan sonra defterler hazırlanırdı. Yukarıda bahsettiğimiz hususların bütün teferruatıyla yazıldığı defterlere "Defter-i Mufasssal", sadece tımar sahiplerinin adlarının ve gelirlerinin yazıldığı defterlere "Defter-i İcmâl" veya "Mücmel", vakıflara ait malumatın toplandığı defterlere "Defter-i Evkâf" denirdi. Hazırlanan bu yeni deftere "Defter-i Cedîd" denirdi. Bir önceki deftere "Defter-i Atık" var ise daha önceki defterlere de "Defter-i Köhne" adı verilirdi. İlk tahrirlere ait defterlere ise "Kadım" veya "Akdem" denilir veya bunlar tahrir eminlerinin adları ile anılırdı.

Ayrıca tımarlı sipahi sancağından ayrı bir teskilata sahip olan yaya (piyâde) ve müsellemler sancaklarının¹ tahriri neticesinde elde edilen bilgilerle hazırlanan deftere de "Yaya ve Müsellemler Defterleri" denmekteydi.

¹ Yaya ve müsellemler teskilatı için bkz. M.Arıkan, XV. Asırda Yaya ve Müsellemler Ocakları (Toprak Tasarrufu Vergi Muafiyetleri ve Hizmetleri), Ankara, 1966, Dil ve Tarih-Cografya Fakültesi basılmamış Doçentlik Tezi; Aynı Yazar, "Yaya ve Müsellemlerde Toprak Tasarrufu", Atatürk Konferansları 1975-76, Ankara, 1983, s.175-201; H.Doğru, Osmanlı İmparatorluğunda Yaya-Müsellemler-Taycı Teskilatı XV. ve XVI. Yüzyılda Sultanönü Sancağı, İstanbul, 1990.

Bu defterlerin tutuluşundaki asıl maksat, Osmanlı devletinin temel müesseselerinden olan timar rejiminin isleyişini düzenlemek ve kontrol etmektir. Ancak bugün bu defterler, muhtevâsındaki zengin malzeme ve tarihi bilgi itibarıyla, bugün çok kıymetli arşiv belgeleri durumuna gelmiştir. Geçmişte ve günümüzde bu defterlere istinaden kıymetli çalışmalar yapılmıştır. Bunlar bugün daha da artarak devam etmektedir. Bu çalışmalar ya defterleri aynen nesir veya bunlara dayanarak bir bölgenin (sancak,kazâ, nahiye) incelenmesi veya iktisadî, malî, ziraî gibi tarihin çeşitli sahalarına dair araştırmalardır.¹

Bu konudaki kısa hatırlatmadan sonra, Bolu sancağında yapılan tahrirleri ve bu araştırmanın ana kaynakları olan Bolu sancağına ait tapu tahrir defterlerinin tanıtılmasına geçebiliriz.

Bolu sancağına ait mevcut tahrir defterleri 16. yüzyıla aittir. Dolayısı ile ilk tahririn kesin tarihini tesbit etmek mümkün değildir. Ancak bu defterlerde bulunan, geçmiş tahrirlere atıf yapan bazı kayıtlar ile Fatih dönemine ait H.884-885

¹ Tahrir defterlerinin ya nesir veya araştırmanın temel kaynağı olarak kullanıldığı, konusu ve sahası itibarıyla de ülkemizi esas alan çalışmalara örnek teşkil etmek üzere şimdilik şunları zikredebiliriz: N. Göyünc, XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı, İstanbul, 1969; İ.Miroğlu, XVI. Yüzyılda Bayburd Sancağı, İstanbul, 1975; Aynı yazar, Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası 1520-1566, Ankara, 1990; Z.Arıkan, XV.-XVI. Yüzyıllarda Hamit Sancağı, Ankara, 1988; F.Emecen, XVI. Asırda Manisa Kazası, Ankara, 1989; M.A..Unal, XVI. Yüzyılda Harput Sancağı 1518-1566, Ankara, 1989; H.Doğru, 16. Yüzyılda Sultanönü Sancağı, İstanbul, 1992; B.Yediyıldız, Ordu Kazası Sosyal Tarihi, Ankara, 1985; B.Yediyıldız-U.Ustün, Ordu Yöresinin Tarihinin Kaynakları I 1455 Tarihli Tahrir Defteri, Ankara, 1992; R.Yinanc-M.Elibüyük, Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri 1560, Ankara, 1983; Aynı yazarlar, Maras Tahrir Defteri 1563, Ankara, 1988, 2 cilt; H.İslamoğlu-inan, Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Köylü, İstanbul, 1991.

(M.1479-1481) tarihli 15 sahifelik bir tahrir defteri parçası¹ bir takım ip uçları vermektedir. Bu konu ile alakalı su kaydı birlikte okuyalım.

"Karye-i Karaağac, Sarâbdâr Abdullah Beg'in mülkü imis evvelden eski defter sûreti bu. Simdi oğulları Mehmed Beg ve Yusuf ve Ibrahim mülkiyet üzere muaf ve müsellemler olmağla merhûm said ve şehîd Murad Han-nevverallahu merkadehu- hükmiyle pâdisâh-ı cihân-sitân Mehmed Han -e'azzehu ensârehu- tevfiğiyle mutasarrıflardır eski defter sûreti bu. Simdiki halde mezbûrûn müteveffâ olup oğullarından Ali ve Mustafa mülkiyet üzere berât-ı cedîd arz eyledikleri ecilden defter-i âmireye mülkiyet üzere kaydolundu. Haliyyen tuğrâ-yı hâkânî ile Ali Celebi b. Mehmed Celebi'ye mukarrer kılınub defter-i sultânîye kaydolundu eski defter sûreti bu. Mezkûr Ali Celebi fevt olduktan sonra oğullarından Hamza Celebi ve Mahmud Celebi ve Zulfikâr Mehmed Celebi merhûm Sultân Bâyezîd Hân -aleyhi'r-rahme ve'l-gufrân- mülkiyet ve cihet üzere mukarrer kılub berât sadaka etmişler. Ol hükm-i serîf mücebince pâdisâhımız -e'azzehu ensârehu- hazretlerine arz olunub mezkûrûn Hamza Celebi ve Zulfikâr Mehmed Celebi'ye sadaka edüb berât-ı cedîde erzânî buyurmuşlar görölüb deftere kaydolundu."²

Yavuz Sultan Selim devri tahririnden aldığımız bu kayda nazaran, Bolu sancağının daha önce üç kerer tahrir edildiği gayet

¹ BA, Ali Emiri, 1/1 (Fatih Sultan Mehmet), Esas no 3.

² BA TD 88, s.112.

aşikârdır. Ifadeden anlaşılabacağı üzere ilk tahrir II. Murad'dan önceye muhtemelen Çelebi Mehmed (1413-1421) dönemine gitmektedir. Osmanlı devletinde tahrirlerin ilk dönemlere kadar çıkabilmesi bakımından bu vesika büyük ehemmiyet arz etmektedir. Yine yukarıda zikrettiğimiz ve defter harici kalan yerler için hazırlandığı anlaşılan tımar defteri parçasındaki

"Karye-i Ağackilise Divânı'nda Borlu tevabiinde Buryacı Ciftliği demekle meshûr mezraâya evâilden Tengrivermiş nâm kimesne mutasarrıf olup Borlu'da buryacılık¹ hizmeti edermiş. Şimdiki halde oğlu Dede dahi Kastamoniyye kal'asında buryacılık hizmetin edüb bu ciftliği tasarruf eder, kendü çifti budur amma defterlerde mezkûr değildir."²

bu kayıttan daha önceki tahrirlere ait defterlerin varlığı anlaşılmaktadır.

Bolu sancağı incelediğimiz dönem olan 16. yüzyıldaki sınırlarıyla, Fatih devrinde Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Bu sebeple bölgenin tamamını ihtivâ eden tahririn, Fatih devrinde yapılan tahrir olması gerekmektedir. Malesef bu tahrir ve II. Bâyezid devrinde yapıldığı anlaşılan tahrire ait defterler mevcut değildir.

Asağıda bahsedilen ve defterleri tanıtılan tahrirlerden başka 16. yüzyıl sonunda iki kere daha tahrir teşebbüsü görölmektedir. İlki H.990(M.1582) yılında olup Anadolu defter kethüdâsı Behrâm muharrir tayin edilmiş, kendisine yardım edilerek lüzumlu miktarda adam verilmesi için merkezden bir emir

¹ Buryacı: Hasırcılık yapan kişi.

² Ali Emîrî 1/1, s.4.

de gönderilmisti.¹ Ancak tahririn akıbeti meçhuldür. Diğer de H.1001(M.1593) tarihlidir. Bu tahrirde kullanılmak üzere mevcut defterler tahriri yapılan sancaklara da gönderilmisti. Ancak daha sonra tahririn umumen ref' olunduğuna dair çıkan bir emirle, bu defterler mühürlü bir kese içinde geri istenmiştir.²

¹ Muhimme 48, 265/99 (Livâ-yı Kastamonu ve Kengri ve Bolu sancaklarında vâki' olan kadılara hüküm ki, hâlen zikr olunan sancakların tahriri fermân olunup Anadolu defter kethüdâsı olan Behrâm -dâme mecduhu-ya mu'âvenet için kifâyet mikdârı âdem lâzım olmağın buyurdum ki vusûl bulduk da fermân olunan vechile mukayyed olup, eğer müsârû'n-ileyh tarafına mu'âvenet lâzım olup taleb eylediğın mümkün olduğu üzere mu'âvenet edüb müzayaka çekdirmeyesin, fî 28 Sevvâl sene 990).

² Muhimme 70, 38/23.

1- MUFASSAL DEFTERLER

TD 88 ve TD 51: Başbakanlık Arsivi Tapu Tasnifi'nde bulunan bu defterler Bolu sancağının mevcut en eski mufassal defterleridir. TD 88 birinci cilt olup 671 sahife, TD 51 ise ikinci cilt olup 392 sahifedir.

Yavuz Sultan Selim zamanında (1512-1520) yapılan tahririn neticelerini ihtivâ eden bu defterlerin tarihlerinin tesbitinde bir takım problemler ortaya çıkmaktadır. Yaptığımız incelemeye göre tahrir 1515 yılında başlamış 1519'da tamamlanmıştır. Ancak Mısır seferi dolayısı ile ara verilmesi ihtimali de mevcuttur.

Mukaddimenin ve kanun-nâmenin bulunması gereken TD 88'in bas kısmı noksan olduğundan tahrir tarihi ile emin ve kâtibini buradan tespit etmek mümkün değildir. Ancak TD 51'deki bir kayıt, tahrir tarihini 1515, emininin Hamza, kâtibini de Hacı Murad olarak vermektedir.¹ Her iki defterde de köyler kaydedilirken, köyün adından sonra bu köyün kimin tımarı olduğu da belirtilmektedir. TD 88'de "karye-i ... tımar-ı ... der-Mısır" gibi kayıtlar bulunması defterin tarihini kendiliğinden 1517'ye çıkarmaktadır. Yine aynı tahririn neticesi tertip edilen evkâf defterinin mukaddimesinde² H.925(M.1519) tarihine yakınlaşması, emin ve kâtibinin de yukarıda adı geçen şahıslar olması, tahririn seyri hakkında bir fikir vermektedir.

¹ BA TD 51, s.318 (Defter-i çakırcıyân ve şahinciyan ve zağonosciyan-ı der-livâ-yı Bolu, be-fermân-ı hazret-i alâ Sultân bin Sultân Selim Hân bin Sultân Bâyezîd Hân -halledllahu mülkehu ve saltanehu- tahrir-kerd şod, be-kânûn-ı kadîm ve 'izz ve 'izz-i müstakîm be-mübâşeret-i akli'l-abîdîn Hamza el-emîn ve Hacı Murad el-kâtib fî târîh-i gurre-i muharremi'l-harâm sene ihdâ ve 'ısrîn ve tis'ami'e (Subat 1515).

² MC B/15, v.1b.

Bu iki defter evkâf ve icmâli ile göz önüne alınarak incelendiğinde gerek sancağın idari yapısına dair gerekse idareciler bakımından gösterdiği bütünlük duruma açıklık kazandırmaktadır.

TD 88'deki noksanlıklardan biri de nefis-i Gerede kısmının bulunduğu sayfanın eksik olmasıdır. Yaptığımız inceleme ve karşılaştırmalar neticesinde 169-264. sayfeler arasındaki köylerin Gerede'ye ait olması gerekmektedir.

Her iki defterde de yıpranmadan mütevellid yerler dışında yazılar açık olup, rakamlar siyakat rakamlarıyla verilmiştir.

TD 35 ve TD 19: Bolu sancağının son tahririne ait mufassal defterler olup, Ankara Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi'ndedir. TD 35 birinci cilt olup 444 varak, TD 19 ikinci cilt olup 228 varaktır.

TD 35'in başına 16.yüzyıldan daha sonraki tarihlere ait, fasikül halinde bir kısım eklenmiştir. Bundan sonra II.Selim'e ait bir tuğra ve kanun-nâme gelmektedir. Bu kanun-nâme TD 438'deki Bolu Kanun-nâmesi'nin aynısıdır.

Tarihlendirmeye dair defterlerde açık bir bilgi yoksa da tahririn H.975(M.1568)'de yapıldığını gösteren kesin deliller bulunmaktadır. Sancağın tahriri sırasında gönderilen bir emir¹ ile aşağıda zikredeceğimiz bu defterlerin müstevveddeleri olan defterlerdeki bilgiler, bu hususu doğrulamaktadır. Bu tahrire ait olan, aşağıda tanıtılan evkâf defterinin basındaki eksik mukaddimeden de tahrir emininin Câmesb olduğu anlaşıyor.

¹ Muhimme 7, 1279/444 (16 Sevvâl sene 975, Bolu sancağını müceddeden tahrir eyleyen emin ve kâtibe hüküm ki...)

H.980(M.1572) tarihli merkezden gönderilen bir hükmün muhtevâsından kâtibin de Hızır adlı biri olduğu anlaşılmaktadır.¹

Bu defterler de daha öncekiler ile aynı uslûb üzere tutulmuşlardır. Köy mezrea ve çiftlik adlarından sonra buraların kimin tımarı olduğu belirtilmiştir. Rakamlar siyakat rakamıdır. Son defterler olmasından dolayı içlerinde sonraki tarihlere ait çok sayıda der-kenar, pusula veya visâle bulunmaktadır.

TD 460, TD 463 ve TD 504: Başbakanlık Arsivi'nde olup 1568 tahririnin (TD 35 ve TD 19) müsvedde defterleridir. Defterler oldukça karışık yazılı ve düzensizdir. Sayfalar çoğunlukla birbirini takib etmemektedir ve dağınık sayfaların bir araya getirilmesiyle teşkil edildiği anlaşılmaktadır.

TD 460 Gerede ve köylerini muhtevîdir. Defter 92 sayfadır. Defterin 45. sayfasında "sûret-i defter-i cedîd-i sultânî budur ki tafsîl olundu, tahriren fî evâ'il-i sehr-i Cumâ'de'l-ahir sene 975" kaydı bulunmaktadır.

TD 463 Bolu ve köylerine ait olup, 106 sayfadır. Defterin birinci sayfasında "Defter-i mufredât-ı nâhiye-i Bolu der-livâ-yı mezbûr fî Rebi'u'l-evvel sene 975" şeklinde geçen kayıt, yine tahririn tarihini açıkça göstermektedir.

TD 503 ise 154 sayfa olup, Yenice ve Hızırbeğeli nahiyelerine aittir. TD 460'ın son sahifesindeki "mezkûr eczâ beyâz olmuştur" ifadesi, defterlerin mahiyetini izah etmektedir.

¹ Muhimme 19, 67/24.

2- İCMAL DEFTERLER

TD 438: Başbakanlık Arşivi'inde bulunan bu defter, Anadolu eyâletine bağlı Kütahya, Karahisâr-ı Sahib, Sultanönü, Hamid, Ankara, Kastamonu, Kengri, Kocaeli ve Bolu sancaklarına ait bilinen icmâl ve mufassal defterlerden farklı usluhta tertip edilmiş bir defterdir. Yetişen mahsuller ile tasarruf edilen toprak mikdarına dair bilgiler yazılmamış, diğer taraftan da hâne, mücerred ve muâflar yazılmıştır ve köyün hasılı toplam olarak verilmiştir. Defter, bu haliyle icmâl defterler sırasında sayılmıştır.¹ 815 sahifelik defterin 417 ilâ 584. sayfaları arası Bolu sancağına aittir. Baş kısmında kanun-nâme bulunmaktadır. Defterde bütün nahiyeler, kaza adıyla zikredilmiştir. Fakat bütün nahiyeler, adlî taksimatta kaza hüviyetini haiz değildir. Mengen nahiyesi Çağa kadılığına bağlıdır.

Defterin tarihi hakkında araştırmacılar farklı tarihler vermişlerdir. Barkan, defteri 1528 olarak tarihlendirmiş, Varlık ise 1530 kabul etmiştir, Arıkan ise defterin Kanuni devrinde yapılan umumi tahrirlerin neticelerine göre hazırlandığını söylemektedir.² Yaptığımız inceleme ve karşılaştırmalar neticesinde, bu defterin ayrı bir tahrire dayanılarak hazırlanmadığı anlaşılmıştır. Bu durum en azından Bolu sancağı

¹ Defterin bu hususlarda daha geniş tanıtımı için bkz. M.C.Varlık, "XVI.yüzyıl Osmanlı İdari Teskilatında Kütahya", Türklük Araştırmaları Dergisi, 2(1986), İstanbul, 1987, s.206; Defterin mufassal defter olarak adlandırılması için bkz. N.Aktaş-I.Binark, Başbakanlık Arşivi, Amman, 1986, s.379.

² O.L.Barkan, Kanunlar, s.28; M.C.Varlık, agm, s.206; Z.A.Arıkan, Hamit Sancağı, s.11.

için böyledir. Defterde Yavuz devri tahririne göre hazırlanan TD 88, TD 51 ve MC B/15'de geçen bilgiler, -defterin tertibine kadar geçen süre içinde meydana gelen küçük değişikliklerin dışında- aynen muhafaza edilmıştır. Bu durum bize önceki defterlerdeki eksiklikleri de tamamlama imkânı vermiştir. Ayrıca defterin hazırlanışındaki düzenlilik, bize diğer defterlere nazaran oldukça büyük kolaylık sağlamıştır.

TD 86: Başbakanlık Arsivi'inde olup, TD 88 ve TD 51 numaralı mufassal defterlerin icmâlidir. Defterin başında padişah ve beylerbeyi hasları verildikten sonra zeâmetler ve daha sonra da 16 nahiyedeki tımarlar nahiyelere göre yazılmıştır.

TD 425: Başbakanlık Arsivi'indedir. Bolu ve Kocaeli sancaklarına ait icmâl defteridir. Defter hemen hemen yazıldığı gün gibi tertemiz muhafaza olunmuştur. Bunda defter üzerinde muamele yapılmamasının tesiri olmuştur. Defterin hazırlanışındaki kesin tarihi tespit etmek mümkün değildir. Ancak yapılan karşılaştırmalar TD 438 ile beraber hazırlandığı kanaatini uyandırmıştır. Bu defterin hazırlanışında 1519 tahriri esâs alınmıştır. TD 86'daki tımar sayıları ile hemen hemen aynı olması ve tımar tasarruf edenlerin çoğunun değişmemiş olması, bunun işaretidir. Defterde açıklamalar verilirken zaman zaman yazılan tarihlerin en geç olanı 7 Ramazan 937 olduğuna bakarak defterin 1531 tarihinde hazırlandığı düşünülebilir.

Defter, 260 sayfa olup, 1 ilâ 172. sayfalar arası Bolu sancağına, ikinci kısım, Kocaeli'ne aittir.

TD 250 ve TD 257: Kuyûd-ı Kadîme Arsivi'ndedirler. 1568 tahririne ait TD 35 ve TD 19 numaralı mufassal defterlerin icmâlleridir. İki defter de birbirinin aynı olup, TD 257'nin cildinin üzerindeki "Defter-i İcmâl-i mîr-i mîrân-ı Livâ-yı Bolu" ifadesinden, bu nüshanın beylerbeyine ait nüsha olduğu anlaşıyor.

TD 250, 139 varak, TD 257 ise 153 varaktır. Defterlerin başında, padişah ve beylerbeyi haslarından sonra zeâmetler verilmiş daha sonra nahiyelere göre tımarlar yazılmıştır.

3- EVKAF DEFTERLERİ

MC B/15: İstanbul Atatürk Kitaplığı (Taksim İnkılâp Kütüphanesi veya Eski Belediye Kütüphanesi)'nda Muallim Cevdet Yazmaları arasında bulunmaktadır. Yavuz Selim devri tahririne ait Bolu sancağı evkâf defteridir. Defterin başındaki mukaddimeye nazaran H.925(M.1519) tarihli olduğu, tahrir emininin Hamza, kâtibinin de Hacı Murad olduğu anlaşılmaktadır.

Deftere sayfa esas alınarak 408 sayfa, varak esas alınarak 200 varak olarak iki ayrı numara verilmiştir. Defter oldukça temiz ve iyi muhafaza edilmiş, üzerinde pek muamele yapılmamıştır.

TD 547: Kuyûd-ı Kadîme Arşiv'indedir. Defterin başında II.Selim'e ait bir tuğra ve Arapça mukaddime olmakla beraber eksiktir. Tarih ve kâtibin yazıldığı kısım yoktur. Mevcut ifadelerden II.Selim devrine ait olduğu ve tahrir eminin Câmesb adlı şahıs olduğu anlaşılmaktadır. Ancak yapılan inceleme ile

defterin 1568 tahririne ait evkâf defteri olduğu kesinlik kazanmıstır.

Defter, 282 varaktır. İçinde daha sonraki tarihlere ait oldukça fazla derkenar, pusula veya visâle bulunmaktadır. Bolu sancağının sonraki yüzyıllara ait idari yapısını ve diğerk değişiklikleri, bunlardan takib etmek mümkündür. Bu haliyle daha geç devirler için de vazgeçilmez kaynaktır.

4- YAYA VE MUSELLEM DEFTERLERİ

TD 465: Başbakanlık Arşivi'indedir. Defter çürük olduğundan araştırmacıya verilmemiştir. Arşiv kataloğuna göre defter, H.975 (M.1567-1568) tarihli olup, Bolu sancağı piyadelerine aittir.

TD 575 ve TD 587: Başbakanlık Arşivi'inde bulunan bu defterler, Bolu sancağı piyadelerine aittir. İki defter de birbirinin aynıdır. TD 575, 259 sayfa, TD 587 ise 243 sayfadır. Defterlerin zaman içinde yıpranarak bazı kısımlarının tahrib ve kaybolduğu anlaşılmaktadır. Defterlerin başındaki mukaddimeden Sultan III.Murad devrine ait olduğv ve Zilhicce 987(1580) tarihli olduğv anlaşılmaktadır. Emin ve kâtip için Kâtib Hamza adında tek bir şahıs kaydedilmistir.

TD 618: Başbakanlık Arşivi'indedir. Bolu sancağının mensûh piyade çiftliklerini hâvi olup, H.Rebiülevvel 998(1585) tarihlidir. Defter 228 sahifedir.

TD 123: Kuyud-ı Kadime Arsivi'indedir. Bolu sancağının mensûh piyade ve müsellemler defteridir. Defterin basındaki "Defteri mensûhât-ı livâ-yı Bolu" ifadesi bunu göstermektedir. Defterin tamamı 229 varaktır. 1 ilâ 123. varaklar arasında piyadeler, ikinci kısımda ise müsellemler yazılmıştır. Defterin tarihinin tesbitine dair tek kayıt daha doğrusu işaret, baştaki tuğradır. Tuğradan defterin III.Mehmed devrine(1595-1603) ait olduğu anlaşıyor.

MMD 541: Başbakanlık Arsivi Maliyeden Müdevver Defterler Tasnifi'indedir. Bolu sancağı müsellemlerine aittir. H.928 (M.1521-1522) tarihli olan defterin, emini Uveys b. Mahmud, kâtibi ise Cafer b. Sefersah'tır. Defter 164 sahifeden ibarettir. Ancak defter dağınık olup, karışık sahifelerin biraraya getirilmesi ile teşkil edildiği anlaşıyor.

TD 250 (Müsellemler): Başbakanlık Arsivi'indedir. Bolu sancağı müsellemleri defteridir. Evâhır-ı Zilkaade 953 (1546) tarihlidir. Emininin Muhammed, kâtibinin Mustafa adlı kimseler olduğu anlaşılmaktadır.

TD 459: Başbakanlık Arsivi'inde Bolu sancağı müsellemleri defteridir. II.Selim devrine ait olan defterin tarihi Evâil-i Receb 975 (1568)'dir. Emininin adı Câmesb kâtibi ise Piyale adlı kimselerdir. Tarih ve emin adlarının aynılığı, TD 35 ve TD 19 numaralı mufassal defterlerin kâtibinin de Piyale olması ihtimalini ortaya koymaktadır. Defter 173 sahifedir.

TD 584 ve TD 576: Başbakanlık Arsivi'ndedirler. Bolu sancağı müsellemlerine ait defterlerdir. Yapılan karşılaştırmalar neticesinde, bu iki defterin birbirinin aynısı olduğu anlaşılmıştır. Ancak TD 584 daha iyi muhafaza edilmiş, daha temiz ve tertiplidir. Bu defter, 190 sahife olup, mukaddimesinde III.Murad'ın adı zikredildikten sonra emin ve kâtip olarak Hamza adlı tek bir şahıs adı verilmiştir.

MC No 093: İstanbul'da Atatürk Kitaplığı'nda Muallim Cevdet Yazmaları arasındadır. Kütüphane katalogunda "H.862-878 (1457-1474) tarihli Kutahya,Aydın, Bolu,Teke,Karahisar, Birgi, İzmir kazaları nüfus defteri" şeklinde kaydedilmiştir.Defterin üzerinde ise "Kutahya, Aydın, Bolu, Teke ve Karahisar müsellemler defteri" kaydı bulunmaktadır. Defter varak esasına göre 186 varak, sayfa esasına göre 403 sayfa olarak iki ayrı şekilde numara verilmiştir.

Bu araştırmanın ana kaynaklarını teşkil eden yukarıda zikrettiğimiz defterler dışında, diğer arşiv vesikalarından da istifade edilmiştir. Yeri geldikçe dipnotlarda gösterilen bu vesikalar, bibliyografyada da verilmiştir.¹

¹ Bu arşiv vesikalarının ehemmiyeti, mahiyeti ve miktarları için bkz. H.İnalcık,"Osmanlı Arşivlerinin Türk ve Dünya Tarihi İçin Önemi",Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu, İstanbul, 1985, s.31-45; A.Cetin,Başbakanlık Arsivi Kılavuzu, İstanbul,1979; N.Aktas-I.Binark,age.

B- TARİHCE: 16. YUZYILA KADAR BOLU

1- BOLU ADININ MENŞEI VE İLK ÇAĞLARDA BOLU

İsa'dan önce 18. ve 12. yüzyıllar arasında bütün Anadolu'ya hakim olan Hitit devletinin vesikalarında, bir "Pala" memleketinden bahsedilmektedir ki, metinlerdeki coğrafi insicâmlara göre, Bolu ve havalisinde kâin olmalıdır.

Bolu ve havalisi hakkında en eski kayıtlara İsa'dan önce 6.yüzyılda rastlıyoruz. Heredotos, Lidya kralı Krezüs'un Kızılırmak'ın batısında hakimiyeti altına aldığı kavimleri sayarken Bitinyalıları da zikretmektedir. Böylece antik devirlerde Bitinya denilen bu çevrenin adı, Pers kralı Keyhüsrev (Cyrus) zamanına kadar çıkmaktadır. Strabon ise Bitinyum şehrini zikretmektedir. Charles Texier, klasik çağlardaki Bitinyum'un Bolu'nun 3-4 km. doğusundaki Eskihişar harabeleri olduğu kanaatindedir.¹

Roma imparatoru T.Claudius (İÜ.10-İS.54) zamanında Bitinyum'un adı Claudiopolis'e çevrilmistir. Bolu adının bu kelimenin sonundaki "belde" manasına gelen "polis"in bozulmuş bir şekli olduğu ileri sürülür. Bununla beraber simdiki adıyla Filyos nehrinin eski adı olarak kaydedilen Byleum (başka kaynaklarda, Billaios, Billis, Bilem, Bilion) arasındaki yakınlık dikkati çekiyor. Bolu adının ne zamandan beri yerleştiği malum değildir.²

¹ F.Kınal, "İlk Çağlarda Bolu", Cele, S.4 (Haziran 1963), s.2.

² B.Darkot, "Bolu" mad. ,İA II, s.708.

Roma devrinin sonlarına doğru bilinmeyen bir sebepten, imparator I.Theodosius, 382 veya 385'te Paflagonya ve bitinya eyaletlerinden bazı şehirleri alarak, bunlarla oğlu Honorius'un adını verdiği Honorias eyaletini kurmuştur. Bolu ve çevresi işte bu yeni eyaletin sınırları içinde kalmıştı. 535 yılına doğru Hierokles, bu eyaletin şehirlerini önem sırasına göre Claudiopolis (Bolu), Prusias (Uskübü), Herakleia (Ergli), Tieion (Filyos), Krateia (Gerede) ve Hadrianopolis (Viranşehir) olarak sıralar, bunlardan Claudiopolis merkez durumundadır.¹

2- FETİHTEN 16.YUZYILA KADARKİ DÖNEM

Bu dönemin tarihini ilk bakışta kabaca ilk fetih hareketleri, Selçuklu devri, Beylikler devri ve Osmanlı hakimiyeti devri gibi devirlere ayırmak mümkün görünmektedir. Ancak bölgede bu devirler, birbirine o kadar girmistir ki, devirleri birbirinden tecrid etmek ve hadiseleri bu dönemlere göre anlatmak mümkün olamamaktadır. Velez ki bu araştırmanın konusu da zaten bu değildir. Burada yapılan, bu devirlere ait çok sayıdaki araştırmadan kısa bir özet ve terkiptir. Ancak araştırmaya kaynaklık eden tahrir defterlerinin hususiyeti göz önünde bulundurulursa geçmiş dönemler için oldukça kıymeti haiz bilgiler bulunacağı aşikârdır. İlerideki bölümlerde bunu açıkça mütalaa etmek mümkündür.

¹ S.Eyice, "Tarihte Bolu", TTOKB, 47/326(Mayıs-Haziran 1975)'ten ayrı basım, s.3; M.Z.Konrpa,Bolu Tarihi,Bolu,1960 (Bu eserde metodolojik olmasa da 7-81. sayfalar arasında bölgenin antik devri hakkında, çok sayıdaki araştırmadan derlenmiş oldukça teferruatlı bilgi bulunmaktadır.).

1071'de Malazgirt savaşı ile Türklere açılan Anadolu'da, Bolu ve çevresinin de Türkler eline geçtiği anlaşıyor. Ancak bu ilk ve uzak fethin maddi delilleri yoktur. Halk söylentileri Anadolu'ya giren Selçuklu akınları ile buraları türkleştiren Horasan erenlerinin adlarını verir. Bolu'da da böyle eenlerden bahsedilir.¹ Su halde Bizans kaynaklarında Paflagonya² adı verilen ve Bolu'yu da içine alan bu bölgenin Türkler tarafından ilk fethini 11. yüzyıl sonlarına çıkarmak yerinde olur.³ Nitekim o sıralarda Çankırı'yı alarak fütühatını sahile doğru genişleten, 1084'te Sinop'u muhasara ederek fethe muvaffak olan Emir Karatekin tarafından kurulan -Sinop, Kastamonu ve Çankırı havalisi- emâreti ile Bolu-Iznik emâretinin mevcut bulunduğu bilinmektedir. Bununla beraber asrın son yıllarında 1.Haçlı eferi neticesi Bizans'ın bu bölgenin hiç değilse bir kısmında hükümlanlığını tekrar kurması, buranın uzun yıllar süren Türk-Bizans mücadelelerine sahne olmasına sebep olmuştur. Dolayısı ile burada Türk hakimiyetinin kesin olarak yerleşmesi ancak bir asırdan fazla bir zaman içinde mümkün olmuştur.⁴

Anadolu'daki siyasi birliğin tamamlanması yolundaki ilk sistemli hareketi II.Kılıçarslan zamanında görmekteyiz. 1176 Miryakefelon zaferinden sonra Bizans'a karşı giriştiği düzenli

¹ S.Eyice, agm, s.4.

² Tarihi coğrafyası için bkz. W.M.Ramsay,Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, Trc.Mihri Bektas, İstanbul,1961, s.351 vd.

³ Kuzey-batı Anadolu'daki fetih hareketlerinin teferruatı için bkz. O.Turan,Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul, 1971; M.H.Yinanc,Türkiye Tarihi Selçuklular Devri, İstanbul, 1944.

⁴ Y.Yücel,"Paflagonya ve Bolu'nun Türk Hakimiyetine Girişi Hakkında Düşünceler",Çele, S.18(Eylül 1964),s.28; Y.Yücel,XIII.-XV. Yüzyıllarda Kuzey-batı Anadolu Tarihi Cobanoğulları Candaroğulları Beylikleri, Ankara 1980, s.33.

fetih hareketi, oğlu Ankara meliki Mesud devrinde de devam etmişti. Mesud, bu bölgede Bizanslılara karşı Sakarya vadisine kadar yaptığı fetihlerle hakimiyet sahasını daha da genişletti. II.Alexius'a karşı yaptığı savaşlar neticesinde Devrek'i Türk topraklarına katmıştı (1197). Coğrafi mevkiler göz önünde tutlursa Devrek'in fethi, Gerede'nin daha önce ele geçirildiğini gösterir. Bolu'nun da o tarihlerde Bizanslıların elinde olması ihtimali çok azdır. Nitekim Bizans kaynaklarında 1197 tarihinden sonra ne Gerede'nin ve ne de Bolu'nun ismine rastlanmamaktadır.¹

Anadolu Selçuklu devleti 1243 Kösedag bozgunu ile Moğol hakimiyetine girmişti. Bu tarihten 1277'ye kadar Selçuklu sultanlarını iç işlerinde serbest bırakmışlardı. Ancak 1277'den sonra Anadolu bir sürü askeri kumandanlar vasıtasıyla, bilahere 1308'de Selçuklu hanedanının sükûtu ile "Anadolu Umumi Valiliği" haline getirilmişti. Bu dönemde teşekkül eden Anadolu beyliklerinden Candaroğulları Beyliği Bolu, Kastamonu ve Sinop havalisinde hakim olmuştu.² Yine bir uç beyliği olarak bu dönemde teşekkül eden Osmanlı beyliği de, bölgenin Bizans elinde olan kısımlarını gaza ve cihad yoluyla yeniden fethetmişlerdi. Böylece Konrpa, Mudurnu ve Bolu havalisi Orhan

¹ Y.Yücel, Paflagonya ve Bolu, s.29-30; Y.Yücel, Cobanoğulları Candaroğulları, s.33-34.

² Candaroğulları beyliğinin tarihi için bkz. Y.Yücel, Cobanoğulları Candaroğulları ; İ.H.Uzunçarsılı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu-Karakoyunlu Devletleri, Ankara, 1984, s.121-147; J.H.Mordtmann, "İsfendiyoğulları" mad. , İA, V/II, s.1072-1074.

Gazi devri kumandanlarından Konuralp tarafından ele geçirilmisti. Bölgenin idaresi de Konur Alp'a verilmisti.¹

Inceledigimiz dönem olan 16. yüzyılda Bolu sancağı sınırları ise, Kuzey-batı Anadolu'nun büyük bir kısmını içine alıyordu. Bu bölgenin hakimi olan Candaroğulları beyliği ise, Yıldırım Bâyezid'in Anadolu'nun birliğini tesisi yolundaki faaliyetleri ile ortadan kalkmıştı (1392). 1402 Ankara savaşından sonra, Timur istlâsıyla Anadolu Beylikleri yeniden ihyâ edildi. Bu meyanda İsfendiyyar Bey de eskiden sahip olduğu yerleri tekrar ele geçirdi. Beylik artık İsfendiyyaroğulları adıyla devam ediyordu. Osmanlılar ile İsfendiyyaroğulları arasında zaman zaman dostane, zaman zaman da mücadele halindeki bu münasebet daha uzun müddet devam etti. Fatih'in 1459'da Amasra'yı zabtıyla bölgenin tamamı Osmanlı hakimiyetine girmiş oldu. Candaroğlu Kızıl Ahmed Bey'in ahfadı bölgede uzun süre mahalli idareci olarak vazife aldı.²

¹ Bölgenin Osmanlılar tarafından fethine dair başka kayıt olmadığından, Neşri, Solakzâde, Hoca Sadeddin gibi vakanüvisler ve daha sonraki müverrihler hep Asıkpasazâde'ye dayanmışlardır. Bu kayıtlar için bkz. M.Z.Konraba, Bolu Tarihi, s.128-129.

² Osmanlılar ve Candaroğulları arasındaki mücadele ve münasebetler hakkında geniş bilgi için bkz. Y.Yücel, Çobanoğulları Candaroğulları, s.83-116.

C- BOLU SANCAĞININ COĞRAFYASI

16.Yüzyıldaki idari yapıya göre Bolu sancağının yayıldığı coğrafi mekan şu şekildedir: Bolu sancağı, bugünkü Zonguldak ve Bartın illerinin bütünü ile, Göynük ilçesi haric Bolu'nun tamamını ve bu iki ile komşu olan Çankırı'ya ait Ovacık ve Eskipazar ilçelerinin bir kısım köylerinin bulunduğu bölgeyi içine almaktadır. Buna göre sancak, Kuzey-batı Anadolu başka bir deyişle Batı Karadeniz Bölgesi'nde yer almaktadır.

Batı Karadeniz Bölgesi'nde birbirine paralel üç sıra halinde uzanan dağların, yükseklikleri fazla bulunmamakla beraber kıyıda itibaren sıraların yükseklikleri artmaktadır. Bölüm içersinde güneyden kuzeye, doğudan batıya doğru alçalan dağlar, bâriz üç sıra yani kıyıda Küre dağlarından, ortada Ilgaz ve güneyde Köroğlu dağlarından mürekkeptir. Bu durum Batı Karadeniz bölümünün doğuya nispetle daha geniş alan kaplamasına sebep olmuştur.¹ Yöre Kuzey-batı Anadolu'nun morfolojik yapısının genel görünümüne uygun olarak kuzey-doğu, güney-batı yönlü dağ sıraları ile aralarında bulunan yatay doğrultuda deprasyon alanlarından oluşmaktadır.² Bolu yöresinde yer alan düzlük alanların, dağ sıraları arasındaki deprasyonlarda toplandıkları veya vadi ağlarının birleştikleri küçük düzlükler şeklinde dağıldıkları görülmektedir. Yörede yükseltileri ve yüzölçümleri farklı olmakla beraber düzlüklerin nüfus yerleşme ve ekonomik

¹ M.Emiroğlu, "Bolu'nun Coğrafi Özellikleri", Cele 13 (Mart 1964), s.5.

² M.Emiroğlu, Bolu'da Yayalalar ve Yaylacılık, Ankara, 1977, s.75.

faaliyetler açısından yoğunlaşma alanlarını oluşturdıkları görülmür.¹

Bölge'de bâriz üç sıra meydana getiren dağ sıralarının, kuzeyden güneye yükselti kazanmaları da yörede orman yüzölçümünün büyük oran kazanmasına yol açmıştır. Dağların Karadeniz'e yağış getiren kuzey-batı rüzgârlarına mani olmayacak şekilde kademeli bulunuşu İç Anadolu'ya sınır teşkil eden Köroğlu dağlarında da gür bitki örtüsünün bulunmasına yardım etmiştir. Buna rağmen sıralar içinde kuzey ve güney yamaçlardaki orman yoğunluğu ve çeşidi güneye doğru bâriz olarak değişmektedir.² Genel bir deyişle ufak ayrıcalıklar dışında Karadeniz Bölgesi'nin doğu ve batı bölümlerinin bitki örtüsü bakımından zengin niteliği bu yörede de görülmür. Bununla beraber yüksekliği fazla, denizden uzak karasallığın (kontinantalite) artıp yağışın azalması ile sıcak ve kurak bir dönemin belirmesi, mevsimlik ve günlük sıcaklık farklarının çoğalması bitki örtüsünü bütünüyle etkilemektedir. Stebe yakın alanların dağlık kesimlerinde güneye bakan yönde, bitki örtüsünün yaz kuraklığı ve sert kışlar nedeniyle cılızlaştığı yamaçlar arasındaki farkın tebâruz ettiği dikkati çekmektedir. Yörede en az yağış güneşlenmenin aksine güneye bakan yamaçlardadır.³

Türkiye'nin eğim haritası, bölgede eğimli alanların büyük çoğunlukta olduğunu göstermektedir. Eğimli alanlarda yer alan kırsal yerleşme merkezlerinde tarım toprakları azalmakta ve

¹ M.Emiroğlu, Bolu'da Yaylalar, s.31.

² M.Emiroğlu, Bolu'nun Coğrafi Özellikleri, s.5.

³ M.Emiroğlu, Bolu'da Yaylalar, s.60.

dağılmakta, hayvancılığın önemi artmaktadır.¹ Güneye inildikçe step karakterinin daha belirginleşmesi ve yaylaların da genel karaktere uyarak daha da yüksek kesimlerde yer almaları, her iki yamaçta da hayvan türünde büyük bas oranının azalmasına, küçük başların özellikle koyunun yanında tiftik keçisi sayısında da artışlara yol açmaktadır.²

Batı Karadeniz bölümünde orman üst sınırını aşan yükseltilerin, dorukların pek az olması orman yüzölçümünün ve bölüm içersindeki ormanın artmasına sebep olmuştur.³ Bolu'nun yarıya yakın kısmının ormanlar tarafından kaplı olması ve çok yüksek olmaması, orman içi yerleşmelerin artmasına yol açmıştır. Memleketimiz ormanları içersindeki yerleşmeler genellikle Kuzey Anadolu'da daha fazladır. Orman içi köylerin ekonomik gayelerle kurulduklarını iddia yersizdir. Çünkü gür bitki örtüsü tabii olarak yerleşmeyi parçalayan, güçleştiren, tarım alanlarını bölen, ufaltan, ictimai teması, mübadeleyi asgariye indiren bir faktördür.⁴

Sancağın kuzey sınırını teşkil eden Batı Karadeniz kıyıları ise تنها ve az yerleşiktir. Bu bölümde esasen yüksek olan orman nispeti, yağış ve nem sebebi ile kıyılarda daha da sıklaşmaktadır. Eğim ve diklik yanında, kıyıları dereler ve çaylar tarafından derince yarılıp parçalanmış durumdadır. Denize dik olarak inen yolların dağ sıraları tarafından kısıtlanmasının

¹ M.Emiroğlu, Bolu'da Yaylalar, s.37.

² M.Emiroğlu, Bolu'da Yaylalar, s.35.

³ M.Emiroğlu, Bolu'nun Coğrafi Özellikleri, s.5.

⁴ M.Emiroğlu, "Bolu'nun Orman-İçi Köyleri", Cele 12, (Subat 1964), s.4-5.

yanında, kıyıya paralel ulaşımı ise oldukça zorlaştırmaktadır. Bu özellikler denizle ekonomik ilişkinin kurulup gelişmesi için pek olumlu bulunmamaktadır. Bölümün uç dağ sırası ve aralarındaki deprasyonlardan mütesekkil bulunusu, kıyıyla irtibatı kısıtlayıcı bir faktör olarak görülmektedir. Nüfusun büyük çoğunluğu kır yerleşme merkezlerinde yaşadığından, deniz ürünlerinin tüketimi için yeterli pazarların teşekkülü mümkün olamamaktadır. Bölümün nisbeten تنها ve şehirli oranının da -Zonguldak ve Bartın şehir merkezleri müstesna- az oluşu, ekonomik faaliyetlerde ve beslenmede denizin etkisini azaltıcı bir faktördür.¹

¹ M.Emiroğlu, "Batı Karadeniz Bölümünde Denizin Ekonomik Değerini Kısıtlayan Faktörler", Cografya Araştırmaları Dergisi, 2.Sayı(1968), s.260.

I . BÖLÜM :

İDARİ YAPI

A-İDARİ TAKSİMAT

Bolu sancağı 16.yüzyılda Anadolu beylerbeyliğinin bir sancağı idi. Rumeli'de fetihlerin genişlemesi ile 1362'de teşekkül eden Rumeli beylerbeyliğinden sonra 1393'de ikinci olarak Anadolu beylerbeyliği teşkil edilmisti.¹ Anadolu beylerbeyliği, 16. yüzyıl boyunca zaman zaman bazı sancakların ilavesi ile artmakla beraber, umumiyetle 17 tane olan şu sancaklardan meydana geliyordu:

- 1- Ankara
- 2- Kütahya
- 3- Aydın
- 4- Alaiye
- 5- Biga
- 6- Bolu
- 7- Hamideli
- 8- Hüdavendigâr
- 9- Karahisar-ı Sahip
- 10- Karasi
- 11- Kastamonu
- 12- Kengri
- 13- Kocaeli
- 14- Mentese
- 15- Saruhan
- 16- Sultanözü
- 17- Teke

¹ H.Inalcık, The Ottoman Empire The Clasical Age 1300-1600. London, 1973, s.106; M.C.Varlık, agm, s.202.

² BA Bâb-ı Asâfi Ruûs Kalemi, 1452 numaralı defter; BA Maliye Defterleri nu:12, v.2b; 16. yüzyıl içinde değişik tarihlerdeki sancak listeleri için bkz. T.Baykara, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş. Ankara, 1988, s.99-100; M.Kunt, Sancaktan Eyalete. İstanbul, 1978, s.127, 136-137, 155-156, 187; M.C.Varlık, agm, 204-205, 209-216.

Yüzyılın başında Ankara sancağı ve daha sonraları ise Kütahya sancağı, "Paşa Sancağı" hüviyetini taşımıştır. Bolu sancağı Anadolu beylerbeyliğinin teşekkülünden beri hep bu beylerbeyliğinin içinde yer almıştır. Bolu sancağı ikinci derecede bir şehzâde sancağı da olmuştur. Yavuz Sultan Selim, Trabzon'da sancak beyi bulunduğu sırada, oğlu Süleyman'a da 15 yaşına geldiğinde Bolu sancağı verilmişti. Ancak padişah II.Bâyezid'in büyük oğlu Amasya sancak beyi Ahmed'in buna itirazı üzerine Süleyman, Kefe sancak beyliğine gönderilmişti(1509).¹

Bolu sancağının, daha önceki yüzyıllara ait tahrir defterleri olmadığından o devirlerin idari yapısı hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Pek tabii olarak bölgedeki bölgedeki Osmanlı hakimiyetinin kurulup gelişmesi istikametinde Bolu sancağının idari yapısında da değişiklikler olmuştur.

Ancak 1519 ve 1568 tahrirlerine ait mevcut defterlere göre 16. yüzyılda Bolu sancağının idari yapısında bir değişiklik olmamıştır. Sancak her iki tahrirde de 16 nahiye olarak yazılmıştır. Burada "nefs", "şehir", "kaza", "nahiye", "vilayet", "zeamet" ve "kasaba" gibi tabirlerin taşıdığı mânâ ve buna bağlı olarak idari taksimatta nasıl ve hangi büyüklükte idari bir birimi ifade ettiğini açıklamak için; şimdiye kadar yapılan bu tip araştırmalarda söylenilenleri tekrarlamak gereksizdir.² Aşağıda nahiyeleri tek tek anlatırken, yeri geldikçe defterlerdeki ifadeler nakledilecek dolayısıyla bu tabirlerin

¹ M.T.Gökbilgin, "Süleyman I" mad., IA 11.Cilt, s.99-100.

² Bu tabirlerin kısa tarifleri için bkz. M.T.Gökbilgin, XV. ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası, Vakıflar Mülkleri Mukataaaları, İstanbul, 1952, s.8-9.

Bolu sancağı bazında kazandıkları manâ kendiliğinden ortaya çıkacaktır.¹

Tahrirlerin sancak esasına göre yapıldığı ve sadece tımara müteallik hususların kaydedildiği icmâl defterlerinde, sancağın alt idari birimi olarak istisnasız nahiye tabirinin kullanılması, tımar rejiminin esasını bu iki idari birimin teşkil ettiğini göstermektedir.²

Bolu sancağı nahiyeleri, önce mahallesi olanlar, sonra nefsi olup da mahallesi olmayanlar, daha sonra da mahallesi ve nefsi olmayıp, bünyesindeki yerleşim yerleri ile sadece idari birim olarak teşkil edilip, idari taksimatta yerini alan nahiyeler olarak, sırasıyla aşağıda anlatılmıştır:

1- BOLU NAHIYESİ

Bugünkü Bolu il merkezi olup, sancağa adını veren ve aynı zamanda sancağın da merkezi olan nahiyedir. Bolu nahiyesine 1519 tahririnde 103 köy ve 7 mezrea, 1568 tahririnde 131 köy ve 5 mezraa kayıtlı bulunmaktadır. Bu nahiye aynı zamanda adlî teşkilatta da müstakil bir kaza olup 1520'lerde 60 akçalı bir kadılık idi.³ Sancak dahilindeki nahiyelerden bir kaçı için

¹ BA TD 86 s.8-12'de nahiye ve zeamet tabirlerinin karşılaştırmalı manâlarını görmek mümkündür: "Zeamet-i Konrapa", Zeamet-i Zaimüddin der-nahiye-i Bolu"

² Bu tip idari taksimattaki nahiyeyi Özer Ergenç, "tımar nahiyesi" olarak adlandırmaktadır.

³ BA TD 438, s.420 "Kaza-yı Bolu cihet-i kaza altmış akça yazar". (Kadırlara yaptıkları işin mukabili derecelerine göre gelir tayin edilmisti. Kadırların alacağı ücret, tahrir defterlerinin bir kısmında her kaza bölümünün başında "cihet-i kaza yevmi ... akça yazar veya verir " gibi kayıtlarla tespit edilirdi. Bu durum kadırların rütbelerini gösterirdi.) Bu hususa

kullanılan şehir tabiri pek tabii olarak Bolu için de kullanılmıştır.¹ İlerideki bölümlerde anlatılacağı gibi Bolu bu vasfı haiz bir merkezdi.

Bolu şehri 16. yüzyılda her iki tahrirde de on iki mahalle olarak yazılmıştır. Osmanlı şehrinde mahalle birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerin meydana getirdiği topluluğun yaşadığı yerdir. Bir başka deyişle aynı mescidde ibadet eden "cemaât"ın aileleriyle birlikte yerleştikleri şehir kesimidir.² Bu tarifi isabeti aşağıda Bolu mahallelerine de bakıldığında görülecektir. Ancak mahallelerin teşekkülünde -meselâ aynı meslekten olma gibi- diğer sebeplerin de müessir bulunduğu göz ardı edilmemelidir.

1- Mahalle-i Nâib Emin: Bu mahallenin bir adı da Karamanî ya da Karamanlı mahallesidir. Muhtemelen Halvetî Tarikatı seyhlerinden Seyh Karamanî'nin adını almıştır.³ 1518 tahririnde 27 hane, 2 mücerred, 7 muaf; 1568 tahririnde 43 hane, 18

daha fazla bilgi için bkz. I.H.Uzunçarsılı, Osmanlı Devletini İlmiye Teskilatı, Ankara, 1984, s.83-132.

Burada bu konuyla alakalı olarak sunu zikretmek istiyoruz: Z.Arıkan, Hamit'te Pazar Yerleri'ni anlatırken bu kayıtları "yevmi X akça pazar" şeklinde okumuş ve bu hatalı okumaya istinad ederek pazar yerleri ile alakası olmayan bu kayıtları yorumlamıştır. Z.Arıkan, Hamit, s.116-120.

¹ KK TD 547, v.24b.

² Ü.Ergenc, "Osmanlı Şehrinde Mahallenin İşlev ve Nitelikleri Üzerine" ,Osmanlı Araştırmaları ,VI(1984), s.69.

³ A.Gökoğlu, Paplagonia-Gayrı Menkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi, Kastamonu, 1952, s.323.

mücerred, 3 muaf nüfus kayıtlıdır. Aynı adla bir de mescid vardır.¹

2- Mahalle-i Karacayır: Her iki tahrirde de en kalabalık mahalle olarak görülüyor. 1519 tahririnde 46 hane, 2 mücerred, 7 muaf; 1568 tahririnde 50 hane, 5 muaf nüfus kayıtlıdır. Bu mahallere ayrıca her iki tahrirde de 22 hane vakıf reayası kayıtlıdır.

3- Mahalle-i Hatib: 1519 tahririnde 12 hane, 2 mücerred, 4 muaf; 1568 tahririnde 13 hane, 3 mücerred nüfus kayıtlıdır.

4-Mahalle-i Hocabeg: Şehre çok önceden yerleşmiş bir şahıs olan ve bir takım hayır eserleri yaptıran Hocabeg'e izâfeten bu adı almış olmalıdır.² Bu mahallede 1519 tahririnde 15 hane, 2 mücerred, 3 muaf; 1568 tahririnde 11 hane, 3 mücerred, 3 muaf nüfus kayıtlıdır.

5-Mahalle-i Veled-i Tursucu: Tursucuoğlu da denilen bu mahallenin, diğer bir adı da Sofiler'dir. Hocabeg ile muasır olduğu anlaşılan Tursucuoğlu denilen şahıs, zikredilen Hocabeg ile ortak bir takım eserler yaptırmışlardır. Bu mahalle 1519 tahririnde 13 hane, 2 mücerred, 2 muaf; 1568 tahririnde 10 hane, 5 mücerred, 2 muaf nüfus kayıtlıdır. Görüldüğü üzere bu mahalle zaman içinde küçülmüştür.

¹ KK TD 547, v.31a.

² Bu tezin Vakıf Eserleri bölümüne bakınız.

6- Mahalle-i Cami: Diğler adı da Cami_i Yıldırım Han Gazi'dir. Muhtemelen bu mahalle bir külliye'nin parçası olan bu cami'in etrafında teşekkül etmiştir. Mahallede 1519 tahririnde 15 hane, 1, mücerred, 4 muaf; 1568 tahririnde 21 hane, 1 mücerred nüfus kayıtlıdır.

7- Mahalle-i Veled-i Solak: Solakoğulları olarak da yazılan bu mahallenin adı muhtemelen Kıbrıs nahiyesinde mülk köyleri bulunan Solakzâdeler adlı sülâleden gelmektedir. Aynı sülâleden her iki tahrirde de Kıbrıs nahiyesinde zeamet tasarruf edenler vardı.¹ Bu mahallede 1519 tahririnde 26 hane, 1 mücerred; 1568 tahririnde 48 hane, 1 mücerred, 6 muaf nüfus kayıtlıdır.

8- Mahalle-i Gölyüzü: Bu mahallede 1519 tahririnde 26 hane, 1 mücerred, 7 muaf; 1568 tahririnde 42 hane, 8 mücerred nüfus kayıtlıdır.

9- Mahalle-i Asıl Hatun: İlk tahrir olan 1519 tahririnde şehrin en küçük mahallesi olup 11 hane, 1 mücerred, 3 muaf; 1568 tahririnde 34 hane, 2 mücerred, 4 muaf nüfus kayıtlıdır.

10- Mahalle-i Debbagân: Adından da anlaşılacağı üzere derici esnafının teşekkül ettirdiği mahalledir. 1519 tahririnde 34 hane, 9 mücerred, 10 muaf; 1568 tahririnde 69 hane, 14 mücerred, 4 muaf nüfus kayıtlıdır.

¹ Kıbrıs nahiyesi ve zeamet tasarruf edenler bahislerine bakınız.

11- Mahalle-i Akmescid: Aynı adlı mescidin civarındadır. 1519 tahririnde 18 hane, 3 mücerred, 1 muaf; 1568 tahririnde 19 hane, 2 mücerred, 3 muaf nüfus kayıtlıdır.

12- Mahalle-i Veled-i Hacı İlyas: Aynı adlı mescidin etrafında tesekkül etmiştir. 1519 tahririnde 19 hane, 2 mücerred, 5 muaf; 1568 tahririnde 34 hane, 2 mücerred, 4 muaf nüfus kayıtlıdır.

13- Mahalle-i Tatarân: Mufasssal defterlerde bulunmayan bu mahalle, vakıf defterlerinde kayıtlı olup, reayası Karacayır Mahallesi Mescidi'nin masalihi için vakıf reaya olarak kaydedilmiştir.¹

Bu mahallelerden bir kısmı, bugün aynı adla mevcut olup, bazıları da zaman içinde birleşmişlerdir.²

2- CAGA NAHIYESİ

Bugün Bolu iline bağlı Eski Çağa adıyla bilinen yerleşme merkezidir. Tâbi olan köy sayısı ve tımar sayısına nazaran, sancağın en küçük nahiyesidir. Fakat adlî taksimatta bir kaza merkezi olarak durum tam tersinedir. Mengen nahiyesi ile Gerede nahiyesinin bir çok köyü Çağa kadılığına bağlıdır. Çağa yüzyılın

¹ KK TD 547, v.34b-35a.

² Bu mahallelerden Karamanlı, Tabaklar (Debbağân), Karacayır, Büyük Cami mahalleleri bugün aynı adla mevcut olup, Mahalle-i Akmescid'in Tabaklar Mahallesi'ne dahil olduğu anlaşılmaktadır. Bkz. M.Z.Konraba, Bolu Tarihi, s.739; Bolu İl İmar Planı.

başında 20 akçalı bir kadılıktı.¹ Çağa'ya 1519 tahrirnde 19 köy bağlı olup meskûn mezraası bulunmamaktadır. 1568 tahririnde de bağlı olan köy sayısı değişmemiş ve meskûn mezraası da kaydedilmemiştir. Nefs- Çağa 16. yüzyılda 4 mahalleden meydana geliyordu:

1- Mahalle-i Mescid-i Hamza: Ahi Mahmud Mescidi Mahallesi denildiği gibi, yalnızca Mescid Mahallesi de denirdi. Mahalle-i Yeni Mescid Adıyla da bilinmekteydi. Mahallenin adı burada bir mescid ve muallimhane bina etmiş olan Sinan b. Hacı Hamza ve Yine bir zâviye ve mescid yaptırmış olan Ahi Mahmud'dan gelmektedir. Bu mahallenin 1519 tahririnde 11 hane, 1 mücerred, 1 muaf; 1568 tahririnde 18 hane, 2 mücerred, ve 1 muaf nüfusu bulunmaktadır.

2- Mahalle-i Cami: Mahalle-i Cami-i Yıldırım olarak da bilinmektedir. 1519 tahririnde 30 hane, 4 mücerred, 7 muaf; 1568 tahririnde 31 hane, 7 mücerred, 3 muaf nüfus kayıtlıdır.

3- Mahalle-i Subaşı: Beg Mescidi Mahallesi de denilmekteydi. 1519 tahrirnde 22 hane, 11 mücerred, 6 muaf; 1568 tahririnde 65 hane, 10 mücerred, 6 muaf nüfus kayıtlıdır.

4- Mahalle-i Akmescid: Bu mahallenin 1519 tahririnde 15 hane, 2 mücerred, 5 muaf; 1568 tahririnde 32 hane, 2 mücerred, 1 muaf nüfusu bulunmaktaydı.

¹ BA TD 438, s.434 "Kaza-yı Çağa, cihet-i kaza 20 akca yazar".

3- MUDURNU NAHIYESİ

Bolu iline bağlı olarak bugün de aynı adlı anılan Mudurnu nahiyesinin 16.yüzyılda oldukça oldukça mamur bir şehir olduğu anlaşıyor. Mudurnu için şehir¹ tabiri haklı olarak kullanılmıştır. Daha çok büyük şehirler için kullanılan "mahruse" sıfatı bazen Mudurnu için de söylenmiştir.² Mudurnu 16. yüzyılda yevmi 30 akçalı bir kaza merkeziydi.³ Kâtib Celebi, bu ehemmiyetine binaen "Mudurnu nice defa mevleviyet itibar olunmuş bir kazadır" demiştir.⁴ Mudurnu'ya bu fırsat ve teveccühu elbetteki Yıldırım'ın bu şehirdeki eserleri kazandırmıştır.

Mudurnu, 1519 tahririnde 86 köy 4 mezraa; 1568 tahririnde 95 köy, 3 mezraadan ibaretti. Yine şehir 1519 tahririnde 11; 1568 tahririnde 10 mahalle olarak kaydedilmiştir.

1- Mahalle-i Ak Kadı: Yörede Akkadioğulları adıyla meşhur bir sülâle bulunduğu anlaşılmaktadır. Bunların mülk olarak tasarruf ettiği köyler vardı.⁵ Bu mahallede aynı adla bir de mescid bulunması⁶, bu mahallenin tesekkülünde Ak Kadı diye anılan şahsın tesirini göstermektedir. Bu mahallede 1519

¹ KK TD 547, v.274a "Mezkûr hamam şehrin ulemasına ve huffâzına..."

² KK TD 547, v.277b "Her kim mahrûse-i Mudurnu'da hakim olursa..."

³ BA TD 438, s.546 "Kaza-yı Mudurnu, cihet-i kaza 30 akça yazar".

⁴ Kâtib Celebi, Cihânnümâ, İstanbul, 1145, s.652/787.

⁵ KK TD 547, v.16ab.

⁶ KK TD 547, v.233ab.

tahririnde 16 hane, 3 mücerred, 1 muaf; 1568 tahririnde 26 hane, 10 mücerred ve 3 muaf nüfus kayıtlıydı.

2- Mahalle-i Gâzan: Bu mahalle 1519 tahririnde 46 hane, 10 mücerredd, 2 muaf; 1568 tahririnde 75 hane, 5 mücerred, 2 muaf nüfustan meydana geliyordu.

3- Mahalle-i Cilingir: Sehrin en küçük mahallesidir. 1519 tahririnde 13 hane, 2 muaf; 1568 tahririnde 13 hane, 5 mücerred, 2 muaf nüfus kayıtlıdır. Görüldüğü üzere bu mahallede nüfus bakımından bir artış olmamıştır.

4- Mahalle-i Kayıkhane: Bu mahalle yalnızca 1519 tahririnde yazılmış olup, son tahrirde yoktur.¹ Bu tahrirde 28 hane, 5 mücerred, 2 muaf nüfus kayıtlıdır.

5- Mahalle-i Seyhler: Musalla mahallesi de denilmekteydi. 1519 tahririnde 30 hane, 6 mücerred, 4 muaf; 1568 tahririnde 54 hane, 7 mücerred, 8 muaf nüfustan meydana geliyordu.

6- Mahalle-i Hızır Fakih: Bu mahallede aynı adla bir mescid² bulunması, mahallenin tesekkülünde Hızır Fakih adlı muhtemelen bir tarikat erbâbının yaptırdığı mescidin rolü olduğunu göstermektedir. Mahallede 1519 tahririnde 36 hane, 10

¹ Ancak bugün Mudurnu'da Kaygana adıyla bilinen ve muhtemelen yanlış bir telaffuz neticesi bu sekile gelen bu mahalle ile aynı mahalle olmalıdır. Türkiye'de Turizm Beldeler, Mudurnu, Sayı 26(15 Ekim 1982), s.5.

² KK TD 547, v.233ab.

mücerred, 3 muaf, 1569 tahririnde 75 hane, 8 muaf nüfus kayıtlıydı.

7- Mahalle-i Cami: Yıldırım Bâyezid'in kendi adına yaptırdığı camiin etrafında meydana gelmiştir. Sehrin en büyük mahallesidir. 1519 tahririnde 54 hane, 12 mücerred, 9 muaf; 1568 tahririnde 70 hane, 12 mücerred, 7 muaf nüfus vardı.

8- Mahalle-i Sûfiyân: 1519 tahririnde 18 hane, 2 mücerred, 5 muaf; 1568 tahririnde 47 hane, 9 mücerred, 4 muaf nüfus vardı.

9- Mahalle- Seyrancık: 1519 tahririnde 25 hane, 5 mücerred, 3 muaf; 1568 tahririnde 54 hane, 9 mücerred, 4 muaf nüfus bulunmaktaydı.

10- Mahalle-i Hübî (?): 1519 tahririnde 30 hane, 8 mücerred, 3 muaf; 1568 tahririnde 44 hane, 20 mücerred, 1 muaf nüfusu vardı.

11- Mahalle-i İmâret: Bu mahalle şehirde bir çok hayır eserleri bulunan Hacı Seyh Paşa'nın inşa ettirdiği imâretin etrafında teşekkül etmiştir. 1519 tahririnde 19 hane, 4 mücerred, 1 muaf, 1568 tahririnde 17 hane, 1 mücerred, 2 muaf nüfus bulunmaktaydı. Görüldüğü üzere bu mahallede de zaman içinde nüfus azalması meydana gelmiştir.

Bugün 6 mahahallesi bulunan Mudurnu'da yakarıda zikrettiğimiz 11 mahalleden Kayıkhane, Seyhler, Hızır Fakih, Cami, Seyrancık mahalleleri aynı adla mevcuttur.

4- TARAKLIBORLU NAHIYESİ

Bugün Zonguldak iline bağlı Safranbolu ilçesidir. Çok eski bir yerleşme merkezidir.¹ Taraklıborlu Candaroğullarının da mühim bir merkeziydi. Bu sebeple Candaroğullarından ve daha sonra da Osmanlılar tarafından yapılan vakıf eserleri çokluğundan dolayı 16.yüzyılda Taraklıborlu oldukça mamur sayılırdı. Taraklıborlu içinde şehir tabiri kullanılmış ve yine bu şehir "mahrûse" lakabıyla tavsif edilmisti.² Bazen de "kasaba" olarak tesmiye edilmisti. Defterlerde geçen şu ifadeler dikkat çekicidir: "vakıf hâric ez-defter, Borlu kazasında kasaba-yı Eflâni'de..." , "Eflâni kazasında vâki olan Çukurvıran nam karyedeki..." , "Borlu kazasında Terhane nahiyesinde Gökpınar etrafında..."³ Son tahrir ait mufassal defterde Taraklıborlu nahiyesi köyleri verilirken "Karye-i ... tabi-i Eflâni" şeklinde bir çok köy bu tarzda verilmiştir. Buna göre 111 köyden 25 köy Eflâni'ye bağlı gözükmeğtedir. Bu durumda Eflâni'nin bu tarihlerde adlî taksimatta ayrı bir kaza olduğı ortaya çıkmaktadır. Defterlerde Taraklıborlu'dan bahsedilirken zaman zaman sadece Borlu denilmiştir. Hatta kaynaklar kısmında tanıttığımız Fatih devrine ait Bolu sancağının bir tahrir defteri parçasında -ki zaten bu parça muhtevası itibariyle hep bu nahiyyeye aittir- Taraklıborlu istisnasız yalnızca Borlu olarak

¹ Daha geniş bilgi için bkz. H.Yazıcıoğlu, Safranbolu Karabük Ulus Eflâni, Karabük, 1982.

² KK TD 547, v.111a "Karye-i Kapuluözü ma'a havale-i sehr"; BA TD 438, s.465 "Mahrûse-i Taraklıborlu'da Hatuncuk Hamamı..."

³ KK TD 547, v.124a-125a.

yazılmıştır. Muhtemelen Taraklıbolu adı 16.yüzyıldan itibaren yaygınlaşmıştır.

Taraklıborlu 1519 tahririnde 111 köy, 10 meezraa; 1568 tahririnde 122 köy, 1 mezraa olarak kaydedilmiştir. Yine sehir merkezi 1519 tahririnde 11; 1568 tahririnde 10 mahalle olarak kayıtlıdır.

1- Mahalle-i Kethudâ: Hacı Durmus Mahallesi de denilmektedir. Bu adın verilmesi burada aynı isimde bir mescid bulunması ile alakalıdır. Mahallede 1519 tahririnde 22 hane, 6 mücerred, 3 muaf; 1568 tahririnde 32 hane, 2 mücerred, 5 muaf nüfus kayıtlıdır.

2- Mahalle-i Kara Ali: 1519 tahririnde 18 hane, 6 mücerred, 6 muaf; 1568 tahririnde 75 hane, 4 mücerred, 3 muaf nüfusu vardı.

3- Mahalle-i Baba Mescidi: 1519 tahririnde 22 hane, 7 mücerred, 1 muaf, 1568 tahririnde 75 hane, 4 mücerred, 2 muaf nüfus kayıtlı bulunmaktaydı.

4- Mahalle-i Çesme: Bir diğer adı da Çavuş Mahallesi'dir. Bu mahallenin 1519 tahririnde 43 hane, 15 mücerred, 3 muaf; 1568 tahririnde 25 hane, 5 mücerred, 4 muaf nüfus vardı. Bu mahallede de zaman içinde nüfus azalmıştır.

5- Mahalle- Çavuş: 1519 tahririnde kayıtlı olmayan bu mahallenin, son tahriride yukarıdaki Çesme Mahallesi'nde ayrıldığı anlaşılmaktadır. İsimlerdeki karışma ve Çesme

Mahallesi'nin nüfusunda görülen düşüş bunu göstermektedir. Bu mahalleye 64 hane, 14 mücerred, 4 muaf nüfus kayıtlıydı.

6- Mahalle-i Arabsir: 1519 tahririnde 15 hane, 8 mücerred, 4 muaf; 1568 tahririnde 40 hane, 7 mücerred, 7 muaf nüfus vardı.

7- Mahalle-i Hacı Evhad: 1519 tahririnde 20 hane, 10 mücerred, 3 muaf; 1568 tahririnde 34 hane, 3 mücerred, 2 muaf nüfus kayıtlıydı.

8- Mahalle-i Fakih Pulad(Bolad): Diğer adı da Ali Sir Mahallesi'dir. 1519 tahririnde 21 hane, 5 mücerred, 8 muaf; 1568 tahririnde 45 hane, 9 mücerred, 5 muaf nüfus kayıtlıydı.

9- Mahalle-i Cami: 1519 tahririnde 14 hane, 8 mücerred, 4 muaf; 1568 tahririnde 40 hane, 7 mücerred, 7 muaf nüfus vardı.

10- Mahalle-i Küplüce: Sehrin en büyük mahallesidir. 1519 tahririnde 65 hane, 10 mücerred, 3 muaf; 1568 tahririnde 111 hane, 39 mücerred, 6 muaf nüfus vardı.

11- Mahalle-i Gebrân: Butün sancak dahilindeki iki gayr-i müslim mahallesinden biridir. 1519 tahririnde 27 hane, 15 mücerred; 1568 tahririnde 63 hane nüfus kayıtlıydı.

5-GEREDE NAHIYESİ

Bugün Bolu ilinin aynı adla mevcut ilçesidir. Nefs-i Gerede BA TD 88'de olmamakla birlikte¹, aynı tahrirde ait bilgileri havi BA TD 438'e göre Nefs-i Gerede 54 hane, 10 mücerred, 1 muaf; son tahrirde ise 111 hane, 18 mücerred nüfustan meydana geliyordu. Aynı zamanda bir kaza merkezi olan Gerede, 16.yüzyılın başlarında yevmi 30 akçalı bir kadılıktı.² Gerede yüzyılın ortalarına doğru yer değiştirmiştir. Sebebini bilemediğimiz bir değişikliklerle Gerede bulunduğu yerden aşağıya inmştir.³ Görüldüğü üzere Gerede için de şehir tabiri kullanılmıştır.

Bugün Çankırı'nın bir ilçesi olan Eskipazar ile Nuhviranı⁴ ve Bayındır adlı köylerin üçü birden tek bir köy başlığı altında Gerede'ye bağlı olarak kaydedilmiştir. Nefs-i Gerede 1519

¹ Bu hususta kaynaklar kısmında bilgi verilmiştir.

² BA TD 438, s.446 "Kaza-yı Gerede cihet-i kaza 30 akça yazar".

³ KK TD 547, v.74a "Nefs-i Gerede'de Bâyezid-i Hudâvendigâr -nevverallahu merkadehu- bir hamam ve bir cami'-i serifi var hamamı camiye vakfetmiş, hamam harâba müteveccih olup yevmi bir akçaya dutulur, mezkûr cmi'in imamı tasarruf eder, eski defter sureti bu. Haliyyen harâb olup şehir-i Gerde evelki yerinden aşağıya inmek emrolunduğu sebebden kimseye nesne hasıl olmaz imiş...".

⁴ Burada bir zâviyenin olduğuna dair ve yine belgede adları geçen şahısların yukarıda zikrettiğimiz bir kısım yerleşim yerlerinin adıyla aynı olması dikkat çekicidir: Muhimme 14, 800/967 "selh-i Cemaziyelevvel sene 978, Bolu ve Gerede kadılarına hüküm ki, Bolu kazasına tâbi' Akçakavak nâm karye ki defterde kime hâs olursa tasarrûf ede deyu mukayyed olup ve evvelden kadılar tasarruf edegeldikleri ve Güneyce nâm karye ve Nuh Zâviyesi ki harâb olup eser-i binadan nesne kalmayup ve Sığırkuyruğu ki Akkadioğullarının Zaviyesi imiş hâlâ eser-i binadan nesne kalmamış ve Gerede kazasına tâbi Hüseyin Divan'ında hisse-i Evhâdoğlanları ki mülk-i ıssı Ali(?) Beg'den ve Şahin Beg'den ve Gazi Hudâvendigâr'dan...".

tahririnde 107 hane, 3 mücerred, 1 muaf; 1568 tahririnde 142 hane, 3 mücerred, 12 muaf nüfustan ibaretti.

Gerede nahiyesine 1519 tahrirne göre 119 köy, 3 mezraa; 1568 tahririne göre 127 köy, 2 mezraa bağlıdır.

6- MNGEN NAHIYESİ

Bugün Bolu'nun aynı adlı ilçesidir. 1519 tahririnin mufassal defteri olan TD 88'de Mengen nahiyesi yazılmaya başlarken Nahiye-i Mengen yerine "Zeamet-i Mengen" yazılmıştır.¹ Zeamet, zaman zaman hem dirlik hem de mıntıka manasına gelmekteydi. XV. asra ait defterlerde ve bir dereceye kadar Kanuni'nin saltanatı başlarında bir idare bölümünü ifade etmekteydi.² Mengen'in bu tarz idaresinde, Candaroğulları ailesi mensuplarının zeameti olarak tasarruf edilmesinin rolü olmuştur.

Mengen nahiyesi adlı taksimatta Çağa kadılığına bağlı merkezdi.³ Nefs-i Mengen 1519 tahririnde 18 hane, 5 mücerred; 1568 tahririnde 27 hane, 1 muaf nüfus olarak kaydedilmiştir.

Mengen nahiyesine 1519 tahririnde 27 köy, 4 mezraa; 1568 tahririnde 22 köy, 3 mezraa bağlıydı.

¹ BA TD 88, s.138.

² H.Sahillioğlu, "Zeamet" mad.,IA, 13.Cilt, s.477.

³ Sadece BA TD 438, s.575'de kaza olarak kaydedilmesine rağmen, diğer nahiyelerin aksine kaç akçalı kadılık olduğu yazılmamıştır. Bu defterde kaza şeklinde zikredilmesi defterin uslubundan kaynaklanan bir durum olsa gerektir. Diğer bütün defterlerde Menge, nahiye statusu ile kaydedilmiş ve hatta "Nahiye-i Mengen tâbi'-i kaza-yı Çağa" ifadesi kullanılmıştır. Bkz. BA TD 250, s.2; BA TD 584 ve 576, s.3; MC B/15, v.1a; KK TD 547, v.78b; KK TD 250, v.37a.

7- EREGLİ (BENDEREGLİ) NAHIYESİ

Bugünkü Zonguldak iline bağlı Ereğli ilçesidir. Ereğlü veya Benderegli şeklinde de yazılmıştır.¹ Ancak anlaşıldığına göre nahiye'nin bütününü kastedilirken Bendergli kullanılmış, diğer türlü Nefs-i Ereğli denilmiştir.² Adli taksimatta da bir kaza merkezi olan Ereğli, 1519 tahririnde 137 hane, 5 muaf müslim ve 42 hane gayr-ı müslim; 1568 tahririnde 150 hane, 40 mücerred, 58 muaf müslim ve yine 42 hane gayr-ı müslim nüfusa sahipti.

Ereğli nahiyesinde 1519 tahririnde 27 köy, 2 mezraa; 1568 tahririnde ise 27 köyü olup meskun mezraası yoktu.

8- KIBRUS NAHIYESİ

Bugün Bolu iline bağlı Kırıscık ilçesidir. Her iki tahrirde de " Nefs-i Kıbrus" olmadığı gibi Kıbrus adlı bir köy de bulunmamaktadır.³ Adli idari taksimatta da Kıbrus kazası şeklinde geçmektedir. Ancak kaç akça kadılık olduğu belli değildir. 1519 tahririnin evkâf defterindeki "an-kaza-yı Kıbrus" ifadesinden Kıbrus kazasının 16. yüzyıl başlarındaki sınırlarının Bolu sancağı dışına da taşdığı anlaşılmaktadır.

¹ M.Bıjıkıyan (Trc. H.Andresyan), Karadeniz Kıyıları'nın Tarihi Coğrafyası, İstanbul, 1969, s.20 "Karadeniz Kıyısında meshur bir liman şehri olan Ereğli'nin eski adı Pontus Heraklia'sı olup Rumlar zamanında aynı adın bozuk şekli olan Panderaki idi."

² KK TD 19, v.79b; BA TD 51, s.74.

³ Nefs-i Kıbrus'un 17.yüzyılda bile henüz teşekkül etmediği, sadece dahilindeki köyler ile idari bir birim olduğu anlaşıyor: "Kırıscık Aladağ üzerinde yirmi dört pare köydür." bkz. Kâtip Celebi, Cihannüma, s.652/787.

Bu nahiyeenin en büyük köyü olan 269 haneli Eynesir köyü, Solakogulları denilen sülâlenin mülküdür. Bu sülâlenin kurucusu olduğu anlaşılan Solak'ın çocukları ilk tahrirde, bu nahiyeenin bazı köylerini zeamet olarak tasarruf etmekteydiler.¹ Bolu şehrindeki Veled-i Solak Mahallesi muhtemelen bu ailenin adından geliyordu.

Kıbrus'a 1519 tahririnde 21 köy, 1 mezraa; 1568 tahririnde 35 köy bağlıydı.

9- KONRAPA NAHIYESİ

Bugün Bolu ilinin Düzce ilçesine bağlı Konuralp bucağıdır. Nahiyeenin adının da burada türbesi bulunan², yörenin fethini gerçekleştiren Konur Alp'tan geldiği açıktır. Nefs-i Konrapa'nın bir diğer adı da Uskübü'dür. Konrapa kazaî idarede yüzyılın başında yevmi 25 akçalı bir kaza merkezi idi.³ Şimdi Bolu'ya bağlı müstakil bir ilçe olan Akçakoca, 16.yüzyılda Akçaşehir adıyla bilinen dağınık bir yerleşme mevkii idi.⁴

Nefs-i Konrapa 1519 tahririnde 84 hane, 9 mücerred; 1568 tahririnde 73 hane, 30 mücerred nüfusu barındırıyordu.

¹ BA TD 51, s.274-275, 277, 278, 284, 291-292; KK TD 19, v.200b.

² Bugün burada bulunan ve Konuralp'a ait olarak bilinen türbenin.....

³ BA TD 438, s.537 "Kaza-yı Konrapa cihet-i Kaza 25 akça yazar".

⁴ BA TD 51, s.374 "Konrapa kadılığında Karadeniz kenarında Akçaşehir nahiyesinde...".

Konrapa nahiyesine 1519 tahririnde 56 köy, 5 mezraa; 1568 tahririnde 63 köy, 2 mezraa bağlıydı.

10- DODURGA NAHIYESİ

16.Yüzyılda bu nahıyeye bağlı köylere nazaran nahıyenin coğrafi mekân olarak, Sakarya ilinin Akyazı ve Geyve ilçesi ile Bolu il hududu arasındaki bölge ve civarındaki sahada yer aldığı anlaşılmaktadır. Her iki tahrirde de "Nefs-i Dodurga" bulunmamakla beraber, Asağı Dodurga adıyla 1519 tahririnde 18 hane, 1568 tahririnde 24 hane nüfusu olan bir köy bulunmaktadır. Dodurga nahıyesi, kazaî idarede 16. yüzyılda Hudâvendigâr sancağının kazası olan Göynük'e bağlıdır.¹

Dodurga nahıyesine 1519 tahririnde 29 köy, 4 mezraa; 1568 tahririnde 30 köy, 2 mezraa bağlı bulunmaktaydı.

11- YENICE NAHIYESİ

Bugün Zonguldak ilinin Karabük ilçesine bağlı Yenice bucağı merkez olmak üzere civarındaki bölgede yayılmaktaydı. Ancak her iki tahrirde de "Nefs-i Yenice" olmadığı gibi Yenice adıyla bir köy de mevcut değildir. Yenice nahıyesi kazaî teşkilatta yevmi

¹ MC B/15, v.1a "Nahiye-i Dodurga tâb'-i kaza-yı Göynük"; KK TD 547, v.281b "Bolu sancağına müteallik Göynük kazasında Dodurga nahıyesinde...".

20 akçalı bir kadılıktı.¹ Nahiye'nin adı bulunduğu bölgeye izafeten "Efligan Yenicesi" olarak da geçmektedir.²

Yenice nahiyesine 1519 tahririnde 31 köy; 1 mezraa; 1568 tahririnde 29 köy bağlıydı.

12- HIZIRBEGELİ NAHIYESİ

Bugün zonguldak iline bağlı Devrek ve Caycuma ilçesi ile Merkez ilçenin bulunduğu coğrafi sahayı içine almaktadır. Defterlerdeki ifadelere nazaran, Hızırbegeli adı Çarşamba ve Devrek ile beraber geçmektedir.³ Her iki tahrirde de Hızırbegeli

¹ BA TD 438, s.438 "Kaza-yı Yenice cihet-i kaza 20 akça yazar"

² KK TD 547, v.132b. "Hâric ez-defter Efligan Yenicesi kazasında Firuz Divan'ında..."

³ BA TD 51, s.30 "Nahiye-i Hızırbegeli ma'a Devrek"; KK TD 19, v.35a " Nahiye-i Hızırbegeli ma'a Çarşamba"; MC B/15,v.1a "Der-nahiye-i Hızırbegeli 'an-kaza-yı Devrek, 'an-kaza-yı Çarşamba"; KK TD 547, v.188b "Nahiye-i Hızırbegeli ma'a Devrek ve Çarşamba".

Bu nahiye'nin yeri ile ilgili olarak İbn-i Kemal'in Tevârih-i Al-i Osman'ında da Bolu'nun fethine dair anlattıklarını (bu ifadelerden biri: Konuralp hizmetkârlarından iki nâmdâr beğ birine Hızır Beg ve birine İfelfan Beg dirlerdi akına gönderdi) değerlendiren notlarında nâsir şunları yazmaktadır: "Hızır Beg'in ele geçirdiği ve Bolu'ya çok yakın olması gereken bu yörenin bugün Bolu merkez bucağına bağlı Hıdırseyhler (Hıdırşihler) köyü dolaylarında olduğunu sanıyoruz.

Kemalpaşa-zâde'nin, Konur Alp'in komutanlarından olduğunu belirttiği ve adını harekeli olarak İfelfan biçiminde yazdığı beyin kimliğini kesinlikle saptıyamıyoruz. Çünkü günümüze kadar ulaşan ilk Osmanlı kaynaklarının hiç birinde böyle bir komutanın adı geçmiyor. O'nu Bolu yakınlarında ele geçirdiği yörenin geleneğe uyarak kendi adıyla anıldığı anlaşıyor." İbn-i Kemal, Tevârih-i Al-i Osman, Serafettin Turan nesri, II. Defter, Ankara, 1991, s.XLIII, 23-26.

Biz bu konuda şu kadarını söylemekle iktifa edelim: Bugün Eflani adında da yaşayan bölgenin eski adı Paflagonya'nın Osmanlı belgelerindeki yazılışı olan Efligan veya İflegan kelimelerin yanlış yazılıp okunmasından kaynaklanan bir karışıklık olduğu anlaşılmaktadır.

ve Çarşamba adlarıyla bir yerleşim merkezi bulunmamaktadır. Devrek ise 1519 tahririnde 60 hane, 13 mücerred, 2 muaf; 1568 tahririnde 118 hane, 3 mücerred ve 3 muaf nüfusu bulunan bir köy olarak kaydedilmiştir. Ancak yine bu ifadelerin ortaya çıkardığı neticeye göre, Hızırbegeli nahiyesi Devrek ve Çarşamba adlarıyla iki kazaya taksim edilmiştir. Son tahrire ait mufassal deftere göre köylerin 19 tanesi Hızırbegeli'ne, 20 tanesi Çarşamba'ya, 12 tanesi Devrek'e tabidir.

1519 tahrine göre Hızırbegeli'ne 52 köy, 9 mezraa bağlıdır. Son tahrir de ise meskun mezraa bulunmamaktadır.

13- ULUS NAHIYESİ

Son idari değişikliklerle Zonguldak'tan ayrılarak il statüsüne kavuşan Bartın'ın aynı adla anılan ilçesidir. 16.yüzyılda coğrafi mekân olarak da, bugünkü Ulus, Bartın ve yine Bartın'a bağlı Amasra ve Kurucasile ilçelerinin yayıldığı bölgeyi içine almaktadır.

Ulus adı defterlerde Amasra ile beraber geçmektedir.¹ Her iki tahrirde de "Nefs-i Ulus" veya Nefs-i Amasra" bulunmadığı gibi bu adlarla bir köy de yoktur. Ancak Amasra'nın bu yüzyılda bir iskelesi ve kalesi bulunmaktadır. Kale mustahfızlarından başka haricтен gelip kalede oturanlar da vardı. Bunlar 1519 tahririnde 14 nefeer; 1568 tahririnde 16 neferdir.²

¹ KK TD 35, v.350b "Nahiye-i Ulus ve Amasra"; KK TD 547, v.142b, v.150b "Evkâf-ı nahiye-i Ulus ma'a Amasra", "Amasra kazasında Ulus nahiyesinde"; BB TD 438, s.493 "Evkâf-ı nahiye-i Ulus nâm-ı diğer Amasra, der-livâ-yı Bolu"; MC B/15, v.1a "Kaza-yı Ulus nâm-ı diğer Amasra".

² BB TD 88, s.571; KK TD 35, v.382b.

de bir iskele bulunmaktadır. Adlî taksimatta da müstakil bir kaza olup yevmi 20 akçalı bir kadılıktı.¹

Onikidivan nahiyesine 1519 tahririnde 188 köy, 4 mezraa; 1568 tahririnde 181 köy, 9 mezraa bağlıydı.

16- VIRANŞEHİR NAHİYESİ

16.yüzyılda Viranşehir nahiyesi, bugünkü Çankırı ilinin Ovacık ilçesi ile Eskipazar ilçesinin yayıldığı coğrafi mekânda yer almaktadır. Ancak bu dönemde Viranşehir nahiyesinde Ovacık adlı yerleşim yeri olmadığını, Eskipazar'ın da merkez itibariyle Gerede'nin bir köyü olduğunu hatırlatalım. "Nefs-i Viranşehir" olmamakla birlikte, nahiyenin en büyük köyü olmayan ve üstelik her iki tahrirde de ilk sırada yazılmayan ve bugün mevcut olmayan Viranşehir adlı bir köy bulunmaktadır. Bu köyün 1519 tahririnde 44 hane; 1568 tahririnde 76 hane nüfusu vardı.

Viranşehir, Eskipazar ilçesinin yakınında bir mevki olarak da gösterilmiştir.² Kâtip Celebi burası için "Viranşehir Bolu nahiyesinde Gökçesu ve Sazak şarkisinden bir sahrada heftede bazarı durur Ark dağı namında bir yaylakı ve andan gelür bir nehri vardır. Mahsulü zağferan ve bî-nazîr aseli olur"³ demiştir. Köy sayısı bakımından sancağın en büyük nahiyesidir. Bu vaziyetine istaneden 17.yüzyılda Bolu sancağı lağvedildiğinde

¹ BA TD 438, s.498 "Kaza-yı Onikidivan cihet-i kaza 20 akça yazar".

² H.Yazıcıoğlu, Safranbolu, s.54; Tarif edilen mevkide, Müstakil Bolu Salnamesi, Bolu 1332 haritasında bir merkez işaretlenmiştir.

³ Kâtip Celebi, Cihannüma, s.654/789.

Viranşehir müstakil bir sancak olmuştur.

Kaza teşkilatında Viranşehir yevmi 30 akçalı bir kadılıktı.¹ Viranşehir nahiyesine 1519 tahririnde 265 köy, 5 mezraa, B tahririnde 255 köy, 7 mezraa bağlıydı.

BOLU YAYA VE MÜSELLEM SANCAKLARI

Osmanlı idari taksimatı, tımarlı sipahi sancak teşkilatı üzerine kurulmuştur. Yaya ve müsellemler ise tımarlı sipahi teşkilatının dışında ayrı sancak teşkilatına sahiptiler. Butunu ile yaya ve müsellemlere tahsis edilmiş köyler dışında, yaya ve müsellemler genellikle dağınık bir şekilde tımarlı sipahiye ait köylerde yaşamakta ve toprak tasarruf etmektedir. Yaya ve müsellemler çiftlikleri adı verilen bu yerler, tımarlı sipahi toprakları içinde olmasına rağmen tımarlı sipahi üzerine dirlik olarak yazılmamıştır. Sipahi hiç bir şekilde buralara müdahale edememektedir.²

Yukarıdaki izah çerçevesinde Bolu yaya ve müsellemler sancakları da ayrı bir inceleme konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak burada idari yapıyı verirken, konuyu bütünlemek ve en azından bir fikir verebilmek açısından 16.yüzyılda Bolu Yaya ve Müsellemler sancaklarının hangi idari birimlere ayrıldığını vermek faydalı olacaktır.

Kaynaklar kısmında tanıttığımız Bolu piyade defterlerine göre Bolu yaya(piyade) sancağı şu idari birimlere ayrılmaktadır:

¹ BA TD 438, s.467 "Kaza-yı Viranşehir cihet-i kaza 30 akça yazar".

² M.Arıkan, Yaya ve Müsellemlerde Toprak Tasarrufu, s.178.

- 1- Bolu
- 2- Çağa ve Gerede
- 3- Viranşehir ve Kurukavak der-Viranşehir ma'a Sartili
- 4- Kızılbel
- 5- Kuz Mengen ve Mengen-i Ereğli ma'a Mengen-i Güney ve Benderegli ve Mengen-i Kıbrus
- 6- Hızırbegeli
- 7- Yenice
- 8- Yedidivan
- 9- Onikidivan
- 10- Konrapa
- 11- Kıbrus
- 12- Eflâni
- 13- Ellibas
- 14- Amasra
- 15- Mudurnu
- 16- Borlu

Bu taksimata göre idari birimin statusu açık değildir. KK TD 123 numaralı defteri baş kısmında "kaza-yı ..." olarak yazılan idari birirm defterin içinde "nahiye-i ..." şeklinde yazılmıştır. 1580 yılına ait BA TD 575 ve TD 587 numaralı defterlerde idari birimler kaydedilirken yukarıda birleştirilerek verilen 3. ve 5. sıradaki yerler ayrı ayrı kaydedilmiştir. Daha önceki tahrirlere ait piyade defterleri olmadığından, bu devirler için simdilik bir şey söylenemez.

Mevcut müselleme defterlerinden çıkardığımız neticelere göre Bolu müselleme sancağı şu idari birimlere ayrılmıştır:

- 1- Bolu
- 2- Mudurnu
- 3- Dodurga
- 4- Çağa
- 5- Mengen tabi-i kaza-yı Çağa
- 6- Gerede
- 7- Borlu
- 8- Onikidivan
- 9- Hızırbegeli
- 10- Konrapa
- 11- Amasra
- 12- Viranşehir
- 13- Kıbrus
- 14- Benderegli

Müselleme sancağı idari taksimatta tımarlı sipahi sancağı ile benzerlik gösteriyor. Ancak Yedidivan ve Yenice nahiyeleri bulunmamaktadır. Ayrıca burada da idari birimler bazen kaza bazen de nahiye olarak tavsif edilmiştir.

B- DIRLİKLER

Bu bölümde Osmanlı miri arazisinin has, zeamet ve tımar adını alan "dirlik" de denilen gelir guruplarının 16. yüzyıl Bolu sancağı dahilindeki dağılımı anlatılacaktır.

1- HASLAR

16.yüzyıl Bolu sancağı icmâl defterlerine göre, Bolu sancağında padişah ve sancakbeyi hassından başka has bulunmamaktadır. Padişah haslarını gösteren Tablo 1 üç ayrı tarihe ait neticeleri ihtivâ etmektedir. Görüldüğü gibi 1519 ve 1531'den sonraya ait olan icmâllerdeki padişah hasları birbirinin tamamen aynıdır. Son tahrirideki fark ise "hashâ-yı cedîd" denilen ve sancağın muhtelif nahiyelerindeki köy hasıllarının yer aldığı kısımdan kaynaklanmaktadır. Zaten ilk tahrirde 77 son tahriride 122 haneli ve sancağın diğer nahiyelerine nispetle az sayıda olan kalabalık köylerinden Konrapa nahiyesindeki Kirpi yakası köyü haric tutulursa, padişah hasları içinde ilk tahrirde kır kesiminden, başka geliri yoktur. Diğer gelirler iltizama verilen mukataa gelirleridir. Sonradan padişah hassına dahil edilen bu köylerin diğer köylere nazaran olağanüstü bir hususiyeti yoktur. Butün köyler dikkate alındığında diğerlerine nispetle daha büyük olan, bu köylerin yetistirdiği mahsuller itibarile de diğerlerinden farklılık arzetmemektedir.

Sancaktaki padişah haslarının temelini Konrapa, Kıbrus ve Yedidivan nahiyelerindeki çeltik geliri teşkil etmektedir. Üç ayrı tarihte de padişah haslarının yarısından fazlasını çeltik

geliri meydana getirmektedir. Son tahrirdeki "hashâ-yı cedîd" ve vakıf mezraa ve çiftlik bennâkleri gelirleriyle meydana gelen artışın miktarı %63'u bulmaktadır.

Üç ayrı tarihe ve üç ayrı sancak beyine ait gelirleri göstermek için hazırladığımız tablolardan da (bkz. Tablo: 2, 3, 4) görüleceği gibi, sancakbeyi hasları yekûn itibariyle padişah haslarından daha büyüktür. Bu haliyle bütün sancağın en büyük gelir dilimini teşkil etmektedir. Sancakbeyi hasları, zaman içinde tedrici olarak azalmıştır. Bu azalmaya, tasarruf edilen köy sayısındaki azalma sebep olmuştur. Gerçi 1531'de Mirlivâ Musa Beg'in tasarruf ettiği köy sayısı, 1519'dakinden bir fazladır, zaten bu durum da köy gelirlerinin fazla olmasına yol açmıştır. Ancak son tahrirde bu köylerin sayısı yarıya düşmüştür. Bu köylerden büyük bir kısmı sonradan padişah hassına dahil edilmiştir.

Padişah haslarında olduğu gibi, sancakbeyi haslarında da bâd-ı hevâ, niyâbet gibi mukataa gelirlerinin miktarı iki tahrir arasındaki yarım asırlık zamana rağmen değişmemiştir. Bu gelirler iltizama verildiklerinden iltizam bedellerinin bilinmesi ile gelir artışlarını tesbit etmek mümkün olacaktır.

TABLO: 1

BOLU LIVASI PADİSAHLARI

NO	GELİRİN NEVİ	BA TD 86 1519	BA TD 425 1531	KK TD 250 1569
1	Karye-i Kirpiyakası tâbi-i Konrapa	5620	5620	5620
2	Celtük-i Konrapa	158535	158535	158535
3	Celtük-i Kıbrus	25000	25000	25000
4	Celtük-i Yedidivan	6796	6796	6796
5	Kıst-ı İskele-i Amasra	5000	5000	5000
6	Kıst-ı İskele-i Nefs-i Ereğli ve Akçasehir ve Sakarya	5484	5484	5484
7	Kıst-ı Bozahane-i Nefs-i Ereğli	70	70	70
8	Gebrân-ı Nahiye-i Borlu	4771	4771	4771
9	Gebrân-ı Nefs-i Ereğli	1924	1924	1924
10	Hashâ-yı cedid(Bolu'da 3, Çağa'da 1, Gerede'de 2, Onikidivan'da 6, Mu- durnu'da 1, Yedidivan'da 2, Dodurga'da 1, Hızır- begeli'nde 2, Viranşehir de 3, Ereğli'de 1 köy olmak üzere toplam 22 köyün hasılatı)	-	-	100500
11	Livâ-yı mezbûrda vâki' lan mezâri' ve çiftlik namıyla kaydolunan evkâf ın bennâklerini ve sabı- kan mevkufât eminleri zabtedegelmişlerdir ha- liyyen hashâ-yı hümayuna kaydolundu, hâsıl fî sene	-	-	25000
	CEM'AN YEKUN	213200	213200	338700

TABLO: 2

BA TD 86(1519) HASHA-YI MİRLİVA (MAHMUD BEG)

NO	GELİRİN NEVİ	TUTARI
1	Niyabet-i nefis-i Bolu ve bazaristân ve bazar-ı nemek ve bazar-ı ayak ve tapu-yı zemin ve meyhane ve bozahane ve rsem-i keyl-i nefis-i Bolu	43534
2	Niyabet-i nahiye-i Bolu ve yâve ve ca'le ve abd-i âbık ve bazar-ı Oyuk ve resm-i ağnam-ı reaya-yı sipahiyân-ı kaza-yı Bolu gayr-ı ez-resm-i çift-i reaya-yı sipahiyân	21796
3	Niyabet-i nefis-i Çağa ve resm-i Kovan ve resm-i arusiyye ve resm-i ağnâm-ı nefis-i Çağa	410
4	Niyabet-i nefis-i Borlu ve bâc-ı bazar ve bozahane ve resm-i ağnâm ve kovan ve bağ bağçe ve resm-i arusiyye ve besâtin-i şehirlüyan ve bağ-ı köhne ve ca'le-ı abd-ı âbık ve ispenç-i gebrân-ı nefis-i Borlu	19933
5	'an-kıst-ı bashane-i nefis-i Bolu ve hisse-i varisân Merhûm Mevlânâ Semseddin Kâtib-i Divân-ı Alî	1100
6	Yaylakhâ-yı Küçük ve Karakilise ve Kızık-öyük ve Arkudsuyu ve diğer Oyuk ve Doğan-alanı ve Ardıc	928
7	Karye-i Hamzabeg Divanı ma'a bazar-ı Çağa	22748
8	Bazar-ı Eflâni ma'a ihtisâb	3498
9	'an-adet-i ağnâm ve cerâim-i reaya-yı sipahiyân-ı livâ-yı Bolu ma'a hashâ-yı zuemâ gayr-ı ez-kaza-yı Mudurnu ve Bolu	66312
10	Cemaât-i yörükân-ı livâ-yı Bolu (Toplam 21 cemaât ve 1451 hane)	55593
11	Nahhiye-i Bolu'da 12, Konrapa'da 6, Borlu'-da 9, Gerede'de 6, Hızırbeğeli'inde 2, Viranşehir'de 8 köy olmak üzere toplam 43 köyün hasılatından	166707
	CEM'AN YEKUN	402559

TABLO 3

BA TD 425 (1531'sonra)HASHA-YI MİRLİVA (MUSA BEG)

NO	GELİRİN NEVİ	
1	Niyabet-i nahiye-i Bolu ve yâve v ca'le-i abd-i âbık ve bazar-ı Oyuk ve res -i aġnâm-ı reaya-yı sipahiyân	21796
2	Niyabet-i nefis-i Bolu ve bazar-ı mahall ve bazar-ı ayak ve tapu-yı zemin ve meyhane ve bozahane ve resm-i keyl-i nefis-i Bolu	43534
3	Kıst-ı başhane-i nefis-i Bolu ve hisse-i varisân-ı Merhûm Mevlânâ Semsedin Kâtib-i Divân-ı Alî	1100
4	'an-ispence-i gebrân-ı nefis-i Ereġli	1150
5	Adet-i aġnâm ve cerâim-i reaya-yı sipahiyân-ı = livâ-yı Bolu ma'a hashâ-yı zuema gayr-ı ez-hashâ-yı mudurnu ve Bolu	66312
6	Yaylak-ı Kûçuk ve Karakilise ve Kızızköyük ve Arkudsuyu ve diġer Oyuk ve Doġanalanı ve Ardıc ve Cesmecik	1083
7	'an-çeltük-i nehr-i Hisar	950
8	Cemaât-ı yörükân-ı Livâ-yı Bolu	56363
9	Karye-i Devrek ma'a bazar-ı Devrek	7499
10	Bolu'da 12 köy ve 1 mezraa, Kıbrus'da 1, Gerede'de 8, Borlu'da 1, Viranşehir'de 1, Hızırbeġeli'nde 2, Mudurnu'da 1, Ulus'ta 5, Ereġli'de 1, Onikidivan'da 1, Konrapa'da nefis-i Konrapa (Üskübü) ile 9 köyü olmak üzere toplam 44 köyün hasılatından	179246
	CEM'AN YEKUN	379033

TABLO: 4

KK TD 250(1569) HASHA-YI MİRLİVA (MEHMED BEG)

NO	GELİRİN NEVİ	TUTARI
1	Niyabet-i nefis-i Bolu ve bazaristân ve bazar-ı nemek ve bazar-ı ayak ve tapu-yı zemin ve bozahane ve resm-i keyl-i nefis-i Bolu	43534
2	Niyabet-i nahiye-i Bolu ve yâve ve kaçgun ve müjde-i abd-i âbık bazar-ı Uyuk ve resm-i aġnâm-ı reaya-yı sipahiyân-ı kaza-yı Bolu	21996
3	Niyabet-i nefis-i Çaġa ve resm-i kovan ve resm-i arusiye ve resm-i aġnâm-ı nefis-i Çaġa	410
4	Niyabet-i nefis-i Bırlu ve bâc-ı bazar ve bozahane ve resm-i aġnâm ve resm-i Kovan ve bağ ve bağçe ve resm-i arusiye ve besâtin-i şehirliyan ve hasıl-ı zemin-i bağ-ı köhne ve yâve ve kaçgun ve müjde-i abd-i âbık ve ispen-i gebrân-ı nefis-i Borlu	19933
5	'an-kıst-ı başhane hisse-i varisân-ı Merhûm Mevlânâ Semseddin Kâtibân-ı Divân-ı Alî	1100
6	Yaylakha-yı Küçük ve Karakilise ve Kızıköyük ve Arkudsu ve diğer Uyuk ve Doġanaları ve Ardıc	928
7	Hamzabeg Divânı ma'a bazar-ı Çaġa	11748
8	Adet-i aġnâm ve cerâim ve reaya-yı sipahiyân-ı livâ-yı Bolu tımarha-yı zuemâ gayr-ı ez-kaza-yı Mudurnu	81322
9	Bâd-ı hevâ-yı livâ-yı Bolu ma'a cürm-i cinayet ve müjde-i abd-i âbık ve kaçgun ve âdet-i aġnâm 'an-tımarha-yı zuemâ ve erbâb-ı tımar ve merdân-ı kılıc ve evkâf ve emlak gayr-ı ez-zeamet-i müselleman-ı livâ-yı Bolu der-kaza-yı Mudurnu	40000
10	Destbâni	4519
11	Cizye-i Kıptiyan ve azâdegân ve yâve-i gebrân fî sene	15000
12	Cemaât-i yörükân-ı livâ-yı Bolu	59350
13	Nahiye-i Bolu'da 9, Viranşehir'de 8, Konrapa'da 5, Borlu'da 4 köy olmak üzere toplam 24 köyün hasılatından	71803
	CEM'AN YEKUN	371443

2- ZEAMETLER

Bilindiği gibi icmâl defterlerinin baş kısmına önce sancaktaki padişah hasları ve mirlivâ hasları yazıldıktan sonra zeamet sahipleri daha sonra da sipahi tımarları yazılırdı. Bolu sancağı icmâl defterleri de bu usul üzere hazırlanmıştır. Tımarlı sipahilerin nahiye nahiye adlarını ve gelirlerini yazmaya geçmeden evvel kaydedilen zeamet sahipleri arasında "tımâr-ı falan" şeklinde kayıtlar bulunmaktadır. Klasik tasnife göre gelir yekunu ve türü itibariyle zeamet sayılması gereken bir dirlik, defterde tımar olarak tavsif edilmiştir. Meselâ: "Tımâr-ı Abdullah Beg veled-i Kızıl Ahmed Beg, miralay-ı livâ-yı Bolu, ber-vech-i zeâmet, (Toplam 34 köyün hasılından) 54330".¹

İlk tahriride ziyadesiyle göze çarpan bu durum, Tablo 5'ten de görüleceği gibi, dirliklerin bir çoğu tımar kaydedilmesine rağmen zeamet olarak tasarruf edilmektedir. Yine icmâldeki kayıda göre Mirlivâ-yı Müsellem Sinan Beg 46009 akça tımar tasarruf etmektedir.² Buradaki tımar ifadesi, elbetteki tımarlı sipahinin tasarruf ettiği tımandan farklıdır. Umumiyetle has ve zeametlere mahsus olan ve bâd-ı hevâ ve niyâbet gibi "rûsûm-ı serbestiye" denilen ve mukataaya verilen gelirlerini tasarruf etmektedir. Son tahrir de de "tımâr-ı falan ber-vech-i zeâmet" olarak kaydedilenler vardır. Her iki tahrirde de bu tip dirlikler tımarlı sipahilerden ayrı yazıldığından bu dirlik sahipleri de zaim sayılarak, tablolar buna göre hazırlanmıştır.

¹ BA TD 86, s.5.

² BA TD 86, s.11.

Butün sancak dahilinde, her iki tahrirde de bir subası tımarı bulunması, asayiş temininden mesul olan ulufeli subaşılıkların yanında, bu işi bilhassa ilk tahrirdeki kayıtlara nazaran belli bölgelerde zeamete mutasarrıf olan kişilerin yerine getirdiği ihtimalini akla getirmektedir. Bu ise Selçuklu subaşılık sisteminin bir devamı olmalıdır.¹

İlk tahrirdeki yirmi zeamete karşılık, son tahrirde bu sayı yirmi dörde çıkmıştır. Gelir itibariyle ise 487299 akçadan 705274 akçaya yükselmıştır ki bu da % 69'luk bir artışı ifade etmektedir. Tablolar incelendiğinde bu artışın köy gelirlerinin yükselmesinden meydana geldiği görülecektir. Diğer gelirlerde ise zaman içinde hemen hemen hiç değişme olmamıştır. İlk tahrirde zeamet gelirlerinin en büyüğü, padişah hassı olup çeltük ziraati yapılan Konrapa nahiyesi zaimi Bali Celebi veled-i Timurtaş'a aittir.

Zeamet sahiplerinin kimlikleri ve Unvanlarına bakıldığında bunların çoğunun "beg" Unvanı taşıdığı görülmektedir. İlk tahrirde göre bu zeamet sahiplerinin bir çoğunun bölgenin Osmanlı hakimiyeti öncesi veya ilk devirlerinin müessir şahsiyetleridir. Candaroğlu (İsfendiyaroğlu) beyi Kızıl Ahmed'in ahfadının bölge idaresinde mühim mevkii devam etmiştir. Kıbrus zaimi olan Süleyman'ın babası Solak'ın da bölgenin müessir şahsiyetlerinden olduğu, Bolu sehrinde adına bir mahalle tesis olunduğu ve bir çok vakıf eseri bulunduğu ilgili bölümlerde de zikredilmiştir. Diğer zaimlerin de şu anda ispatlanamasa da eskiden beri bölgenin önde gelen ailelerine mensup oldukları ileri sürülebilir. Meselâ

¹ M.Akdağ, Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi II, İstanbul, 1974, s.303 vd.

zeametler tablosunda adı verilen Yaralu adlı şahıs böyle olsa gerektir.

Fakat ikinci tahrirde bu durum tamamen ortadan kalkmıştır. "Umera-yı maziye"nin müessiriyeti tamamen kaybolmuştur. Sadece Bolu sancığı piyadeleri beyi ve müsellemleri beyi olan şahıslar ile miralay, vazifeli oldukları bu sancakta zeamete mutasarrıf olmuşlar, diğer zeametler ağırlıklı olarak sancak haricinde vazifeli olanlara gelir temin etmek maksadıyla verilmiştir. Bunları çoğu da dergâh-ı âlî çavuşlarıdır. Son tahrirde en büyük gelire sahip zaim ise Bolu müsellemleri beyi olan Ahmed Beg'dir.

TABLO: 5 1519 TAHRİRİNE GÖRE BOLU SANCAGI ZEAMETLERİ

NO	ZEAMET SAHİBİ	GELİRLERİ	TUTARI
1	Tımar-ı Abdullah Beg v. Kızıl Ahmed Beg, Miralay-ı Livâ-yı Bolu, ber-vech-i zeamet	Bolu'da 7, Viranşehir'de 19, Yedidivan'da 6, Onikidivan'da 2 olmak üzere toplam 34 köy hasılından	54.300
2	Tımar-ı İsa v. Yapa, ber-vech-i zeamet	Hızırbeğeli'nde 2 köy ve Devrek Bazarı	14.267
3	Tımar-ı Süleyman, Mirilivâ-yı Piyadegân-ı Bolu	6 köy hasılı ve bād-ı hevâ-yı piyadegân-ı livâ-yı Bolu(10680)	36.000
4	Tımar-ı Ali Beg, Zâim-i hisse-i Mülk Feleküddin	4 köyün hasılı	6.475
5	Tımar-ı İbrahim Beg, Zâim-i hisse-i Mülk Feleküddin	3 köyün hasılı	6.475
6	Tımar-ı Ahmed Beg, Zâim-i hisse-i Mülk Feleküddin	3 köyün hasılı	5.024
7	Zeâmet-i Konrapa, Ali Çelebi v. Timurtaş	11 köyün hasılı	76.269
8	Zeâmet-i Ereğli, Mustafa Beg, Ağa-yı Azabân-ı Anadolu	Niyâbet-i nefis-i Ereğli ve bazar-ı o(2200), Ereeğli Hisarı içinde ve haricinde bir miktar yer ve bir bağçe tasarruf edenlerden	58.000
9	Zeâmet-i Hızırbeğeli, Musa Beg v. Yaralu	6 köy ve bir çiftlik hasılı	27.300
10	Zeâmet-i Zerzene der-nahiye-i Onikidivan, Hüseyin Çelebi b. Ahmed Beg	6 köy hasılı ma'a bazarhâ	14.120
11	Zeâmet-i Mengen, İbrahim Beg v. Kızıl Ahmed Beg	Niyâbet-i bâc-ı bazar ve gayrihu	26.680
12	Zeâmet-i Zaimüddin der nahiye-i Bolu Ali Beg v. Mahmud Beg b. Yaralu	8 köy ve 5 yaylak hasılı, bazar-ı Sopran ma'a ihtisab-ı o	16.024
13	Zeâmet-i Kıbrus, Süleyman v. Solak	5 köyün hasılı	15.681
14	Zeâmet-i Kıbrus, Hüseyin Çelebi v. Ahmed Beg b. Yaralu	2 köyün hasılı	14.227
15	Zeâmet-i Yenice, Ali Çelebi ve Sungur Çelebi veledân-ı Bali Beg ve Mehmed v. Kasım Çelebi	12 köyün hasılı	21.000
16	Tımar-ı Sinan Beg, Mirilivâ-yı Müsellemân	Niyâbet-i nefis-i Mudurnu ve cürm-i cinâyet ve resm-i arusiye ve adet-i ağnâm ve resm-i kovan ve öşr-i meyve ve öşr-i galle ve kıst-ı boza hane ve resm-i meyhane ve resm-i asyâbhâ der-nefis-i şehri ber-mûceb-i sicillât-ı kadı fî sene 18.334, adet-i ağnâm ve cerâim-i reâyâ-yı sipahiyan 6445, 'an-bâd-ı hevâ-yı müsellemân-ı livâ-yı Kastamonu ve Ankara ve Kengri fî sene 25180, Karye-i Kozyakası 16290	66.249
17	Zeâmet-i Gerede, Mustafa Kemankes	5 köy, Gerede ve Yenicihisar bazarı resm-i arusiye ve resm-i kovan	46.009
18	Zeâmet-i Ulus, Kasım Yenicheri-i Ulus	5 köy hasılı	7.930
19	Zeâmet-i Yedidivan, Devlethan	2 köy ve kıst-ı bazar-ı Pecsembe	7.540
20	Zeâmet-i Mustafa ve Ahmed veledân-ı İskender Çelebi	11 köyün hasılı	14.947

TABLO: 6a 1569 TAHİRİNE GÖRE BOLU SANCAGI ZEAMETLERİ

NO	ZEAMET SAHİBİ	GELİRLERİ	TUTARI
1	Zeâmet-i benâm-ı Süleyman, Müteferrika-yı dergah-ı ali	4 köyün hasılı	20.000
2	Zeâmet-i benâm-ı Davud ve Yusuf evlad-ı Musa Paşa	10 köy hasılı ve kıst-ı kapan-ı nefis-i Bolu	29.000
3	Zeâmet-i Câmesb	12 köyün hasılı	36.140
4	Zeâmet-i benâm-ı Mustafa	Nefs-i Mengen, 8 köy ve 5 çiftlik	35.930
5	Zeâmet-i benâm-ı Hasan Beg, Mirliivâ-yı piyadegân-ı livâ-yı Bolu	6 köy ve 1 çiftlik hasılı, bād-ı hevâ-yı piyadegân-ı Bolu	40.680
6	Zeâmet-i benâm-ı Pir Gaib Cavad, Cavadân-ı kethüdâ-yı vilayet-i Anadolu	18 köyü hasılı	27.000
7	Zeâmet-i benâm-ı Süleyman Cavad, 'an-cavadân-ı dergah-ı ali	9 köy ve Kicibegli yürük cemaati hasılı	41.000
8	Zeâmet-i benâm-ı Şehid	7 köyün hasılı	25.525
9	Zeâmet-i benâm-ı Osman Beg ber-vech-i tekaüd	Nefs-i Konrapa ve 3 köy hasılı	28.771
10	Zeâmet-i benâm-ı Mehmed, Miralay-ı livâ-yı Bolu	Nefs-i Ereğli ma'a bazar-ı o, ispenç-i gebran-ı nefis-i Ereğli, bac bazar-ı Sopran ma'a Akyazı ve 6 köy 5 yaylak hasılı	47.047
11	Zeâmet-i benâm-ı Mustafa Cavad, cavadân-ı dergah-ı ali	6 köy hasılı	21.000
12	Zeâmet-i benâm-ı Maksud Cavad, 'an-cavadân-ı dergah-ı ali	9 köy ve iki mezraa hasılı	29.570
13	Zeâmet-i benâm-ı Mehmed Cavad, 'an-cavadân-ı dergah-ı ali	22 köy ve 2 mezraa hasılı	28.044
14	Zeâmet-i benâm-ı Pir Mehmed, müteferrika-yı dergah-ı ali	22 köy ve 2 yaylak hasılı	50.981
15	Zeâmet-i benâm-ı Ahmed Beg, mir-i müselleman-ı livâ-yı Bolu	Niyabet-i nefis-i Mudurnu ve cürm-i cinayet ve resm-i arusiye ve adet-i ağanm ve resm-i kovan ve meyve ve hinta ve bozahane ve meyhane ve resm-i asyâbhâ ma'a rûsûm-ı duhan der-nefis-i şehir 18334, adet-i ağanm ve cerâim-i reâyâ-yı sipahiyân-ı kaza-yı Mudurnu, hisse-i mirliiva resm-i hane-i reâyâ-yı sipahiyân ma'a yava ve kaçgun ve müjde-i abd-i âbık fi sene 6445, bād-ı hevâ-yı müselleman-ı livâ-yı Bolu ma'a adet-i ağanm-ı reâyâ-yı müselleman fi sene 5000, bād-ı hevâ-yı müselleman-ı livâyı Kastamonu ve Ankara ve Kengri fi sene 25180, 'an-karye-i Hamzabeg Divanı 11874	66.833
16	Zeâmet-i benâm-ı Süleyman Kethüda	13 köy ve 2 mezraa hasılı	25.300
17	Tımar-ı Hasan Cavad, 'an-cavadân-ı dergah-ı ali, ber vech-i zeamet	Bâc-ı bazar-ı Devrek ma'a ihtisâb-ı mezkûr ve 2 köyün hasılı	19.999
18	Tımar-ı Mehmed Cavad, 'an-cavadân-ı dergah-ı ali, ber-vech-i zeamet	5 köy ve 1 mezraa hasılı	6.494

TABLO: 6b 1569 TAHİRİNE GÖRE BOLU SANCAGI ZEAMETLERİ

NO	ZEAMET SAHİBİ	GELİRLERİ	TUTARI
19	Tımar-ı Mehmed Cavuş, 'an-çavuşân-ı dergâh-ı ali, ber-vech-i zeamet	14 köyün hasılı	10.999
20	Tımar-ı Mehmed Cavuş, 'n-çavuşân-ı dergah-ı ali, ber-vech-i zeamet	12 köyün hasılı	12.660
21	Tımar-ı Mehmed, miralay-ı livâ-yı Kütahya	3 köyün hasılı	15.377
22	Tımar-ı benâm-ı Nesimi, ber-vech-i zeamet ve Ahmed	1 köyün hasılı	5.000
23	Tımar-ı Mecit Cavuş, 'an-çavuşân-ı dergah-ı ali, ber-vech-i zeamet	3 köyün hasılı	11.304
24	Tımar- Ahmed Cavuş, 'an-çavuşân-ı dergah-ı ali, ber-vech-i zeamet	14 köyün hasılı	20.620

3-TIMARLAR

16. yüzyılda Bolu sancağında tımarlar mevcut iki tahririn neticeleri esas alınarak tasnife tâbi tutulmuştur. Ancak 1531 veya daha sonra hazırlanan ve zaman içinde meydana gelen değişiklikleri aksettiren TD 425'deki tımar sayıları da verilerek değişimin durumu aksettirilmiştir. Tımar sayılarını ve gelir yekunlarını verdiğimiz Tablo 7 incelendiğinde görülen ilk husus tımar sayısının çok yüksek oluşudur. Bolu sancağında 1519'da 480 tımar, 1531'de 492 tımar ve 1568'de ise 682 adet tımar bulunmaktadır. Aşağıda verilen muhtelif sancaklar kıyas mesnedi olmak üzere örnek olarak verilmiştir.

SANCAK	I.TAHRİR TIM.S. GELİRİ			II.TAHRİR TIM.S. GELİRİ		
Harput ¹	1518	62	472971	1566	100	435474
Saruhan ²	1521	676	503314	1575	826	574057
Hamid ³	1522	543	-	1568	575	1192163
Kemah ⁴	1516	103	-	1530	247	-

Bolu sancağındaki tımar sayıları elli yıllık zaman içinde %70 nispetinde bir artış göstermiştir. Buna karşılık toplam gelir itibariyle %53'luk bir artış kaydetmiştir. Tablo 7'nin incelenmesi ile görüleceği üzere, Bolu sancağı tımarlı sipahilerinin

¹ M.Unal, Harput, s.186-190.

² F.Emecen, Manisa, s.287,292.

³ Z.Arıkan, Hamid, s.131.

⁴ I.Miroğlu, Kemah, s.164.

ekseriyetini Bolu, Gerede, Onikidivan ve Viransehir nahiyelerindeki tımarlar teşkil etmektedir. Bunlardan bilhassa Onikidivan ve Viransehir nahiyeleri, diğer nahiyelere nispetle oldukça fazla tımara sahiptir. Daha önce de zikrettiğimiz gibi bu iki nahiye köy sayısı itibariyle de sancağın en büyük nahiyeleridir.

Gelir büyüklüklerine göre sancak dahilindeki tımarların tasnifi için hazırladığımız tabloya göre (Tablo 8) ilk tahrirde en büyük gurubu 1001 - 2000 akçalık tımarlar teşkil etmektedir. Toplam tımar sayıları içinde %26.8'lik bir nispeti teşkil ederken, gelir yekununa göre bu nispet %11.3'e düşmektedir. Bu tahrirde ise ağırlık 4001 - 5000 akçalık tımarlar gurubuna kaymıştır. Bu grupta 4999 akçalık tımar sayısının fazlalığı dikkati çekmektedir. Muhtemelen bu rakam Bolu sancağının "tezkiresiz tımarlar"ının üst sınırını gösteren rakamdır. Bilindiği gibi tezkiresiz tımarlar beylerbeyi veya vezirler tarafından tevcih edilebilen tımarlardır.¹

1578 tarihli bir hükme göre ² , 1500 akçadan aşağı olan tımarlar "alçak hallu" tımardan sayılmışlardır. Yine aynı tarihli başka bir emre göre, Bolu sancağında 30 nefer alçak hallu tımar sahibi sefere gitmeyüp sancak muhafazasına tayin olunmuşlardır.³ Bu rakam dikkate alındığında ilk tahrir için kesin hüküm verememekle beraber, son tahrir için alçak hallu tımarların nispeti %20'nin altındadır. Tımarlılar bu gelir büyüklükleri nispetinde

¹ Tımar tevcihi hakkında daha geniş bilgi için bkz. H. İnalcık, "Osmanlı Bürokrasisinde Aklâm ve Muamelât" Osmanlı Araştırmaları, I (1980), s.1-14.

² Muhimme 32, 235/114.

³ Muhimme 32, 26/4.

bir mesuliyetle kendilerini ve sefere götüreceği adamlarını teçhiz ederlerdi.¹

Turleri itibariyle dikkate alındığında (Tablo 9) sancaktaki tımarlar her iki tahrirde de her hangi bir şekilde tavsif edilemeyen tımarlar ekseriyettedir. Bunlar sefer esnasında bizzat "eşmek" ve dirlik miktarlarına göre kanunlarla tespit edilen "yarar" adam götürmek mecburiyetindeydiler. İlk tahrirde bütün tımarlar içinde %87'lik bir dilimi teşkil eden bu kabil tımarlar, son tahrirde daha da artmış ve nispeti %97'ye çıkmıştır. Tablodan da görüleceği gibi müsterek be-nevbet ve mülk şeklindeki açıklamalarla tavsif edilen tımarlar oldukça azdır. Her iki tahrirde de ekseriyet müsterek be-nevbetlerdedir. Bu tımarların mutasarrıfları seferlere nöbetleşerek giderlerdi.

Sancaktaki tımarların bariz hususiyetlerinden biri de tımara tahsis edilen köylerin gelirlerinin umumiyetle birden fazla kişiye verilmesidir. Yani bir köy müstakil olarak bir kişiye verilmemiş, hisselerle bölünerek ayrı ayrı tımar teşkil edilmiştir.² Ancak zamanla bu tatbikatın bir takım mahzurları olduğu anlaşılmıştır. 1572 tarihli bir hükümde bu duruma şöyle bir açıklama getirilmektedir: "...bir karyede çok müstereki olmamak bâbında

¹ Bu mesuliyetler için bkz. N.Beldiceanu, (Cev.M.A.Kılıçbay), XIV. Yüzyıldan XVI. Yüzyıla Osmanlı Devletinde Tımar, Ankara, 1985, s.77-98.

² Bu tatbikatı sebebini, köylerin zaman içinde mülk haline gelme endisesi ve reayayı tek şahsın tasarrufundan kurtarmak düşüncesi ile izah eden kanunnâme için bkz. H.İnalcık, Arvanid, s.XXV.

ihitimam edesin. Bir karye mahsulü çok kimseye takdir olunmak ile reayaya teaddi olmaya".¹

Köyleri tımara verilirken hisselerle ayrılması yanında, Inalcık'ın da belirttiği gibi² bir tımara birden fazla şahıs, beratlarında tespit edilen miktar kadar mutasarrıfıdır. Bu hisseler de umumiyetle defterlerde ayrı ayrı gösterilmiştir. İlk tahrirde sayısı fazla olan bu kabil tımarların sayıları bu tahrirde oldukça azalmıştır.

Her iki tahrirde de sancaktaki tımarların çoğu sipahilere aittir. İlk tahrirdeki 480 tımarın 426'sı yani %89'u , son tahrirde nispet azalsa da 682 tımarın 592'si ki %82'yi teşkil eder, sipahi tımarıdır. Daha sonra sayı bakımından Amasra kalesi mustahfızlarının tımarları gelmektedir. Bu tımarların tamamı Onikidivan nahiyesindedir. İlk tahrirde 3000 akçadan az mustahfız tımarı olmamasına rağmen, hisseli tımarların azalması isteği mustahfız tımarlarında da bir kişinin bir tımarı tasarruf etmesi istikametinde gelişme göstermiş, 2000 akçadan daha az mustahfız tımarları ortaya çıkmıştır.

Tablodan da (Tablo 10) müşahede edileceği gibi çeşitli unvan ve vazife sahiplerinin nispetleri, sipahilere nazaran az olup, bunları bir kısmı sancağın idaresinde çeşitli kademelerde vazife alan şahıslardır. Meselâ dizdâr ce miralay bölgedeki yüksek kademedeki idarecilerdendi.

¹ Mühimme 19, s.188, O.L.Barkan, Hüdavendigâr, s.31'den naklen.

² H.Inalcık, Arvanid, XXIV, XXV.

Tımarlı sipahiler kaydedilirken babalarının adlarıyla kaydedilmişlerdir. Ancak ilk tahrirde baba adları umumiyetle kaydedilirken son tahrirde bu uslup terk edilmiş ve sadece sipahinin adı yazılmakla iktifâ edilmıştır.

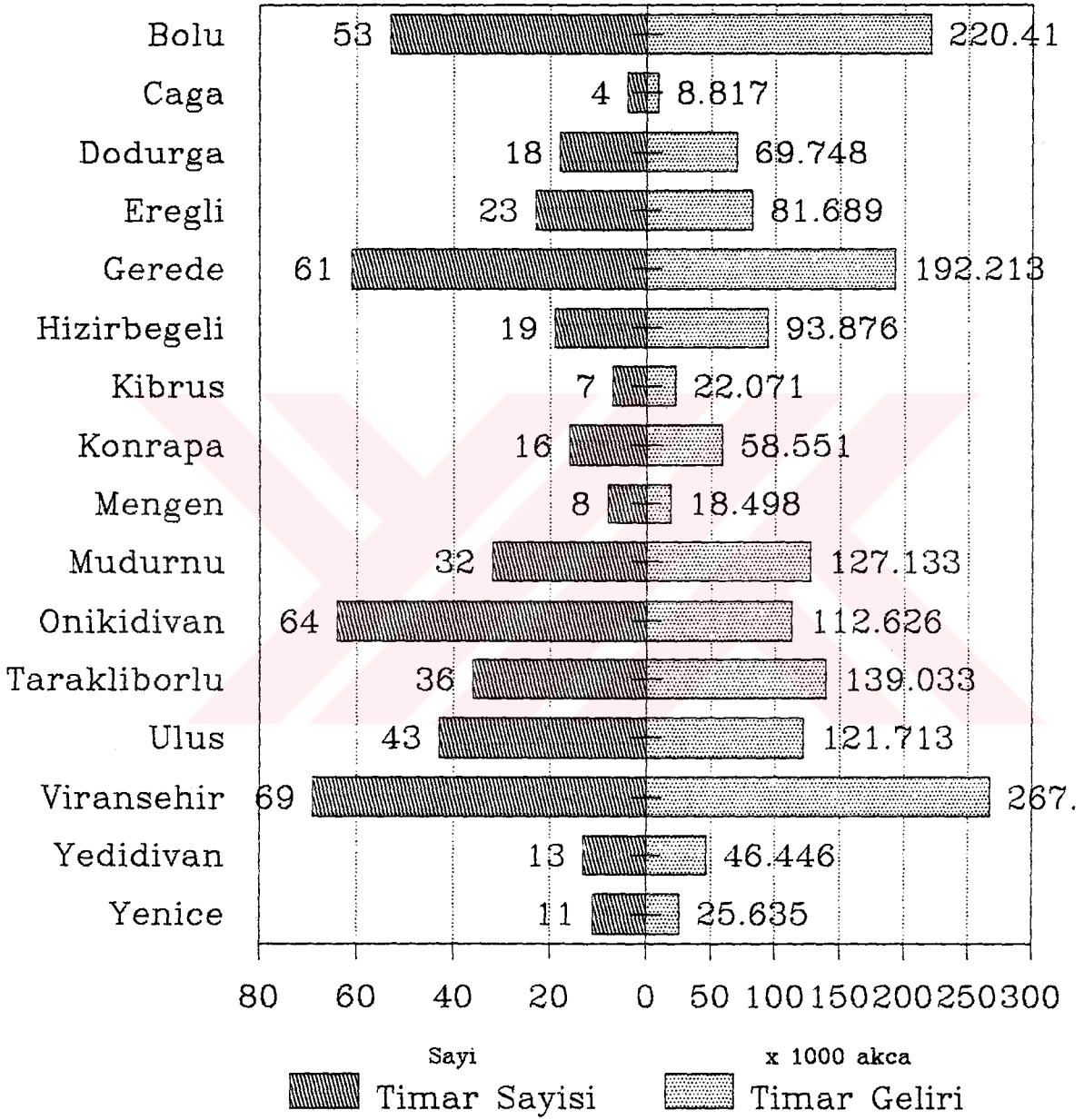
TABLO : 7

TİMARLARIN NAHİYELERE GÖRE DAĞILIMI VE SAYILARI

NAHİYELER	BA TD 86 (1519)		BA TD 425 (1531)		KKA TD 250 1568	
	TİMAR SAYISI	TİMAR GELİRİ TOPLAMI	TİMAR SAYISI	TİMAR GELİRİ TOPLAMI	TİMAR SAYISI	TİMAR GELİRİ TOPLAMI
BOLU	53	220410	54	268050	63	353927
CAGA	4	8817	5	37531	7	24174
DODURGA	18	69478	20	67345	23	86233
EREGLİ	23	81686	20	76314	15	91432
GEREDE	61	192213	61	245223	87	403562
HIZIRBEĞELİ	19	93876	19	104306	36	213766
KIBRUS	7	22071	14	46369	7	42918
KONRAPA	16	58551	19	110023	22	128098
MENGEN	8	18498	7	19799	13	55907
MUDURNU	32	127133	28	98157	44	167407
ONIKIDIVAN	64	112626	60	196565	107	416022
TARAKLIBORLU	39	139033	45	210612	56	265990
ULUS	43	121713	43	127542	64	242080
VİRANŞEHİR	69	267255	72	280437	103	418049
YEDİDIVAN	13	46446	14	74671	14	79149
YENİCE	11	25635	11	25691	21	98424
YEKUN	480	1606123	492	1988640	682	3003202

GRAFİK 1
1519'da Bolu Sancağı Timarlarının
Gelirleri ve Sayılarının Karşılaştırması

Nahiyeler

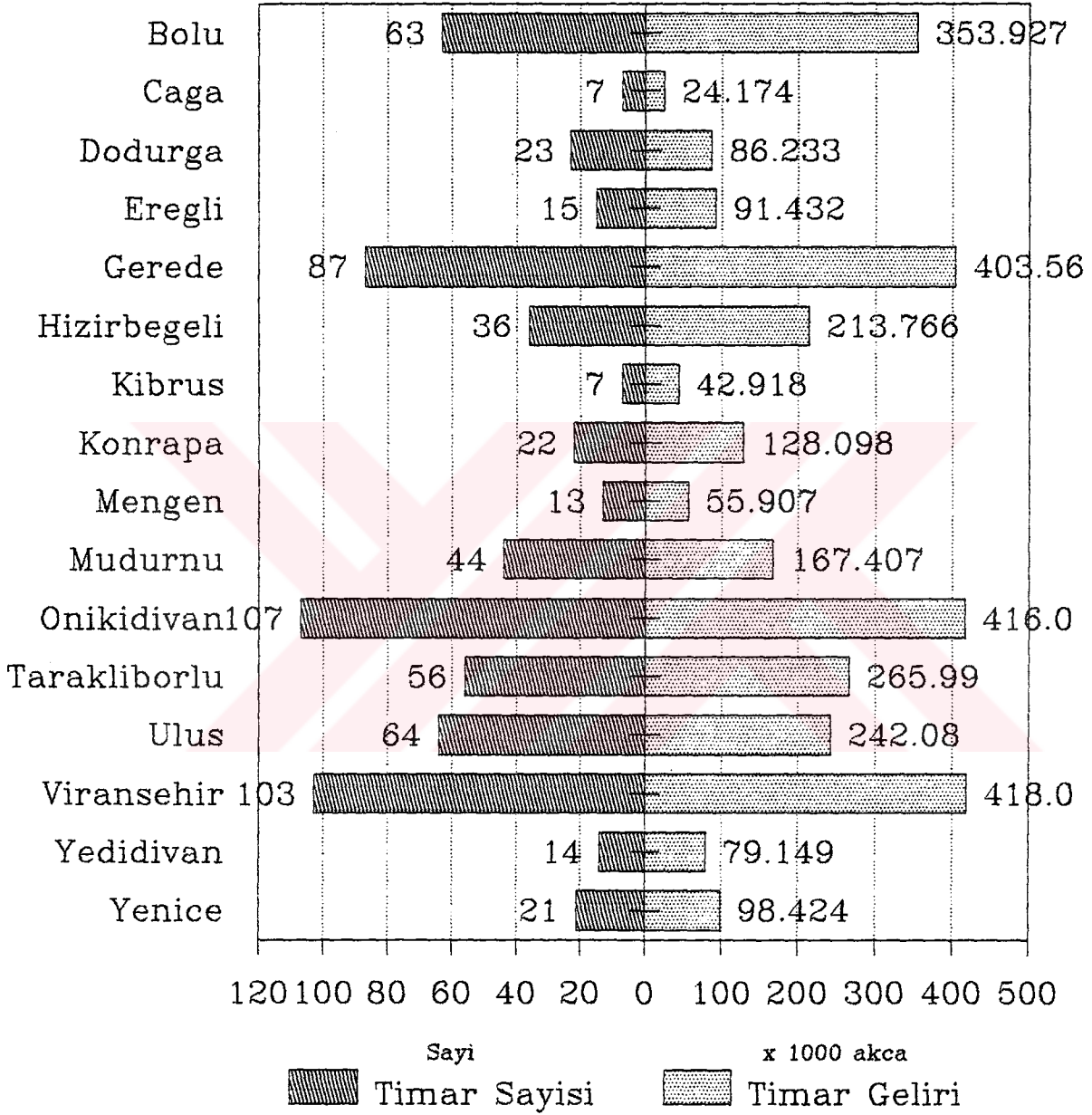

Toplam timar sayısı:480

Toplam timar geliri:1.606.123

GRAFİK 2
1568'de Bolu Sancagi Timarlarinin
Gelirleri ve Sayilarinin Karsilastirmasi

Nahiyeler

Toplam timar sayisi: 682

Toplam timar geliri: 3.003.202

TABLO : 8

GELİR BÜYÜKLÜKLERİNE GÖRE TİMARLARIN TASNIFI

GELİR GRUPLARI	1519 TAHRİRİ		1568 TAHRİRİ	
	TİMAR SAYISI	TİMAR GELİRİ TOPLAMI	TİMAR SAYISI	TİMAR GELİR TOPLAMI
1-1000 Akça arası	17	12722	10	8399
1001-2000 Akça arası	129	182705	131	202292
2001-3000 Akça arası	94	215855	109	270627
3001-4000 Akça arası	89	300620	80	309766
4001-5000 Akça arası	61	256976	151	668142
5001-6000 Akça arası	33	170999	63	333385
6001-7000 Akça arası	17	109768	42	270187
7001-8000 Akça arası	17	108899	26	193581
8001-9000 Akça arası	5	42797	19	161896
9001-10000 Akça arası	3	27748	12	111317
10000 Akçadan fazla	15	177034	39	473610
YEKUN	480	1606123	682	3003202

TABLO : 9

TİMARLARIN TURLERİNE GÖRE TASNIFI VE SAYILAR

TİMARLARIN TURLERİ	1519 TAHRİRİ		1568 TAHRİR	
	TİMAR SAYISI	TİMAR GELİRİ TOPLAMI	TİMAR SAYISI	TİMAR GELİRİ TOPLAMI
Müsterek be-nevbet	42	136862	-	-
Müsterek	7	24589	1	3988
Be-nevbet	3	11816	10	36641
Cebeli esdirmek üzere	4	12120	1	3308
Be-nevbet cebeli esdirir	1	4183	-	-
Eskincili mülk	-	-	7	28575
Eskincili be-nevbet	2	7050	-	-
Ber-vech-i arpalık	1	1850	-	-
Yurdluk cebeli esdirir	2	5614	2	5619
Diğerleri (Vasıfsız)	418	1402039	661	3225071
YEKUN	480	1606123	682	3303202

VAZİFE VE UNVANLAR	1519 TAHRİRİ		1568 TAHRİRİ	
	TİMAR SAYISI	TİMAR GELİRİ TOPLAMI	TİMAR SAYISI	TİMAR GELİRİ TOPLAMI
Bazdarân-ı hassa	1	7041	-	-
Cavus	1	5035	5	14470
Çavuşân-ı dergah-ı ali	9	67362	2	13937
Çavuşân-ı vilayet-i Anadolu	1	2000	5	51336
Çeristrüclü	3	16288	18	156056
Dizdâr-ı kal'a(-yı Amasra)	1	4901	1	4901
Doğancı	1	3858	-	-
Kâtip	3	11032	7	62566
Kethüda	3	16630	5	46045
Kuyucu	-	-	2	31087
Merdân-ı kal'a(-yı Amasra)	12	40165	26	53300
Merdûm-ı İskender Paşa	-	-	3	11827
Merdûm-ı Mehmed Paşa	-	-	2	6933
Merdûm-ı Musa Paşa	-	-	4	25710
Merdûm-ı Siyavûş Ağa	-	-	1	11500
Miralay(-ı livâ-yı Bolu)	-	-	1	6799
Miralem(-i livâ-yı Bolu)	-	-	1	15799
Serasker	11	66913	4	36831
Ser-i çakırcıyân-ı dergah-ı ali	1	3192	-	-
Ser-i solak	1	12000	-	-
Ser-i tabbahân-ı ağa-yı yeniçeriyân-ı dergah-ı ali	-	-	1	9812
Silahdâr	1	3004	-	-
Sipahi (diğerleri veya vasıfsız)	426	1327851	592	2727795
Sipahizâde	1	1074	-	-
Subası	1	3244	1	7488
Yeniçeri	3	16333	1	8740
YEKUN	480	1606123	682	3303202

II . BÖLÜM : İSKAN VE NUFUS

A- İSKAN

Cografî hudutlarını daha önce zikrettiğimiz Bolu sancağı, bu hudutlarıyla takriben 20.000 km. karelik bir bölgeyi içinalıyordu. Bu mekânın ve bu mekânda yaşayan insanların birbirlerine tesiri nelerdir ve ne gibi hususiyetler göstermektedir; kaynaklarımızdaki bilgiler çerçevesinde yaptığımız tespitler ve vardığımız neticeler ortaya konulacaktır.

Batı Karadeniz bölgesinde yer alan sancağın coğrafyasını anlatırken de bahsettiğimiz bir takım hususiyetleri arzetmektedir. Bu hususiyetlerin en barizi, bölgenin sık ormanlık oluşu ve arazi yapısının büyük yerleşmelere müsait olmadığıdır. Hele 16. yüzyılın imkân ve şartları göz önünde bulundurulduğunda bunun çok daha zor olacağı aşikârdır. Bu yüzyılda bölgenin iskân durumunu daha iyi anlatabilmek için şehirleşme, kırsal iskân ve konar göçer teşekküller olmak üzere üç kısımda incelenecektir.

1- ŞEHİRLEŞME

İdari taksimatı verirken nahiye olarak tabir ettiğimiz on altı idari birime ayrılan sancakta, bu idari birimlerden sekiz tanesi kendi adını taşıyan bir yerleşim unitesine sahipti. Yani "nefs"i

bulunmaktaydı. Bunlardan da Bolu, Çaga, Mudurnu ve Taraklıborlu şehrin temel birimi olan mahallelerden mütesekkildi.¹ Diğer nefsi bulunanlardan Konrapa ve Mengen köy dururmunda olan merkezlerdi. Buralarda zirai faaliyet tam manasıyla icra edildiği gibi, sehirliilerin muaf olduğu çift resmine muhatab ahali ile meskundu. Nefs-i Ereğli ve Nefs-i Gerede ise mahalle taksimatına girmeden tek bir merkez olarak verilmistir. Buraların ahalişi sehirli addedilerek çift resminden muaf tutulmuşlardır.

Zikrettiğimiz bu merkezlerin fiziki mekan olarak da şehir husussiyetleri hakkında, kaynağımız olan tahriri defterlerinden çıkarılan bilgi çok sınırlı olmakla beraber bir takım ip uçları vermektedir. Şehire ait müesseseler olan ticari ve sinai faaliyetlerin yürütüldüğü mekânlar bulunmaktadır. Şehri meydana getiren hakim unsurlar olarak cami, bedesten, imaret siteleri, han, hamam gibi bir çoğu vakıflar eliyle tesis edilen yapılar ile çarşı-pazar ve dükkânlar yer almaktaydı.² Bumüesseselerin şehrin fiziki planında yerlerini tespit etmek ve bu istikamette bir tablo çizmek gerek malzemenin muhtevası ve gerekse sahanın ve zamanın büyüklüğü düşünülürse, bu safhada bu araştırmanın sınırlarını asmaktadır. Evkâf defterlerindeki bilgilerden istifade ile bunlar vakıf eserleri bölümünde tanıtılmıştır.

¹ S.Shaw,Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, Trc.M. Harmancı, İstanbul, 1982, C.I, s.228

² Osmanlı şehrinin 16. yüzyıldaki mekân yapısı hakkında daha geniş bilgi için bkz. Ü.Ergenç, "Osmanlı Şehrinde Esnaf Örgütlerinin Fizik Yapıya Etkileri",Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi 1071-1920, Ankara, 1980, s.103-109.

Sancağın bulunduğu bölge erken dönemde fethedilmiş ve türkleşmişti. Yine ilk devirlerden itibaren Osmanlı hakimiyetine girmişti. Ancak bölgedeki gelişme buna muvazi olmamıştır. Bu duruma bölgenin sahip olduğu coğrafi şartların yanında; Osmanlı devletine merkezlik etmiş olan Bursa ve İstanbul, Candaroğullarının merkezi Kastamonu, Germiyanogullarının merkezi Kütahya ve ticari ve sınai bir merkez olan Ankara şehirleri arasında bulunması sebep olmuştur. Bolu'nun bu şehirler arasına komsuları olan Çankırı ve Sultanönü sancaklarıyla adetâ sıkışıp kalması, buralarda şehirlerin inkişâf edememesine sebep olmuştur.

Bolu, Çağa, Gerede ve Mudurnu'da Yıldırım Bâyezid'in imar faaliyetleri, Taraklıborlu'nun da Candaroğullarının ilk merkezlerden olamsı şehirlesmede ve bu durumunu 16. yüzyıla kadar muhafazada müessir olmuştur. Ancak burada şehirleşmenin mahiyetini anlamak için bu dönemdeki şehirlerin yapısını izah etmek gerekmektedir.

Anadolu'da şehirler, bünye itibariyle umumi olarak iki tipe ayrılmıştır. Birincisi eski devirlerden beri bilhassa uzun mesafe ticaretine bağlı olarak, nispeten gelişmiş bir is hayatına sahip şehirler, diğerleri ise nüfusu oldukça küçük ve çok yakın ilişki içinde bulunan is bölümü açısından tarım kesiminden tamamen farklılaşmamış küçük şehirler ve kasabalardır.¹ Bolu sancağı dahilindeki şehir tabir ettiğimiz merkezlerin yukarıdaki tespitin ikinci gururbuna girdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Aşağıda

¹ H.U.Nalbantoğlu, "Osmanlı Toplumunda Tarım Teknolojisi, Artı Ürün ve Kent Ekonomisi", Türkiye İktisat Tarihi Semeineri, Metinler Tartışmalar 8-10 Haziran 1973, Ankara 1973, s.58.

vereceğimiz rakamlar karşılaştırıldığında durumu daha iyi mütalaa etmek mümkün olacaktır.

Anadolu'nun çeşitli şehirlerindeki, şehir merkezlerinin hane olarak nüfusları:

ŞEHİR	HANE (TARİH)	HANE (TARİH)
Amasya	1339 (1522-23)	2934 (1576-77)
Corum	1339 (1522-23)	2984 (1576-77)
Kastamonu	1361 (1536'dan önce)	3209 (1582)
Sivas ¹	1312 (1522-23)	3388 (1574-75)
Çankırı ²	409 (1521)	414 (1575)
Isparta ³	437 (1522-28)	468 (1567-68)
Manisa ⁴	1258 (1531)	1530 (1575)
Kütahya ⁵	1060 (1520)	1487 (1571)
Konya ⁶	957 (1520-30)	3654 (1584)
Bursa ⁷	6190 (1521)	12832 (1573)

¹ S.Faroqhi, "Fatih Döneminden Evliya Celebi Seyahitine Kadar Corum", Corum, s.116. (Baskı yeri ve tarihi yok)

² KK TD 81; BA TD 100

³ Z.Arıkan, Hamid, s.49

⁴ F.Emecen, Manisa, s.55.

⁵ M.C.Varlık, Kütahya Şehri, s.205.

⁶ Ü.Ergenc, 1580-1596 Yılları Arasında Ankara ve Konya Şehirlerinin Mukayeseli İncelemesi Yoluyla Osmanlı Şehirlerinin Kurumları ve Sosyo Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Deneme, AU. DTCF, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1973, s. 74-75.

⁷ Ü.L.Barkan Hudâvendigâr, s.9.

Bolu sancağındaki şehir merkezlerineinin hane olarak nüfusları:

<u>MERKEZ</u>	<u>HANE/ 1519'DA</u>	<u>HANE/1569'DA</u>
Bolu	262	394
Çağa	78	146
Mudurnu	315	475
Taraklıborlu	267	571
Gerede	54	111
Ereğli	179	192
YEKUN	1155	1889

Rakamların mukayesesinden açıkça görüleceği gibi sancaktaki şehirleşme çok küçük çaptadır. Şehir nüfusları büyük şehirlerle kıyas kabul etmeyecek kadar azdır. Sancak merkezi olan Bolu şehri ise nüfus itibariyle Mudurnu ve Taraklıborlu nahiyelerinden daha küçüktür.

2- KIR ISKANI

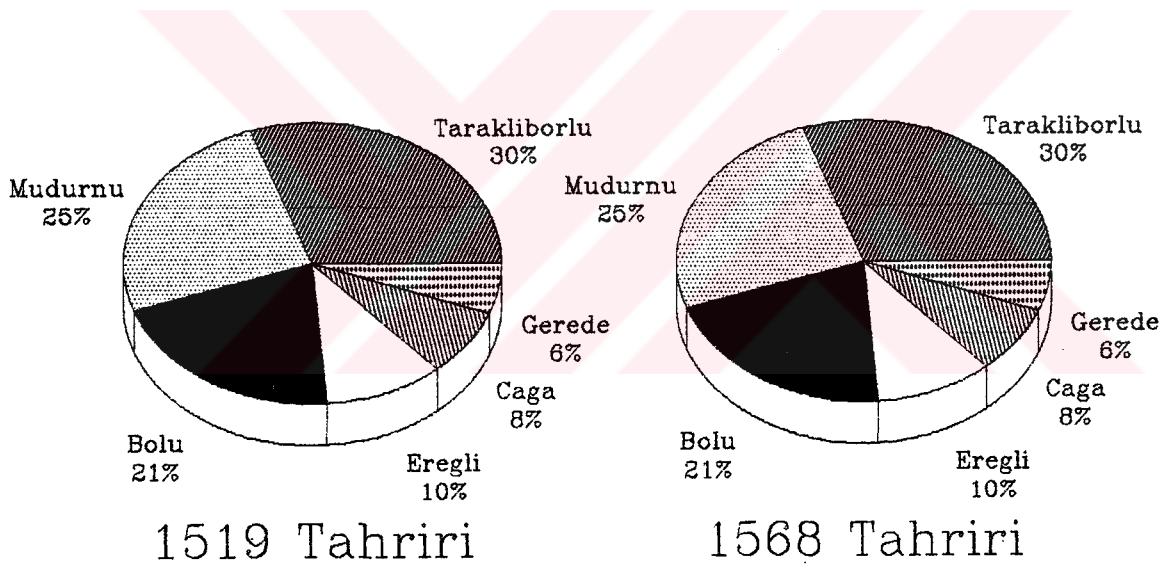
Kır iskânından yukarıda zikrettiğimiz şehir tabir edilen merkezlerin dışındaki yerleşme birimleri olan köy, mezraa ve çiftlikler kastedilmektedir. 16. yüzyılda Bolu sancağındaki meskûn sahaların büyük ekseriyeti bu tiptedir. TD 438'deki Bolu sancağına ait yekun icmalinde kura 1354, mezari' 828, çiftlik 206 olarak verilmiştir.¹ Buradan va bizim hazırladığımız ve ekte verilen 16.

¹ BA TD 438, s.584.

yüzyılda Bolu sancağındaki köyler ve meskun mezraaları gösteren listeden de sayının büyüklüğünü müşahade etmek mümkündür.

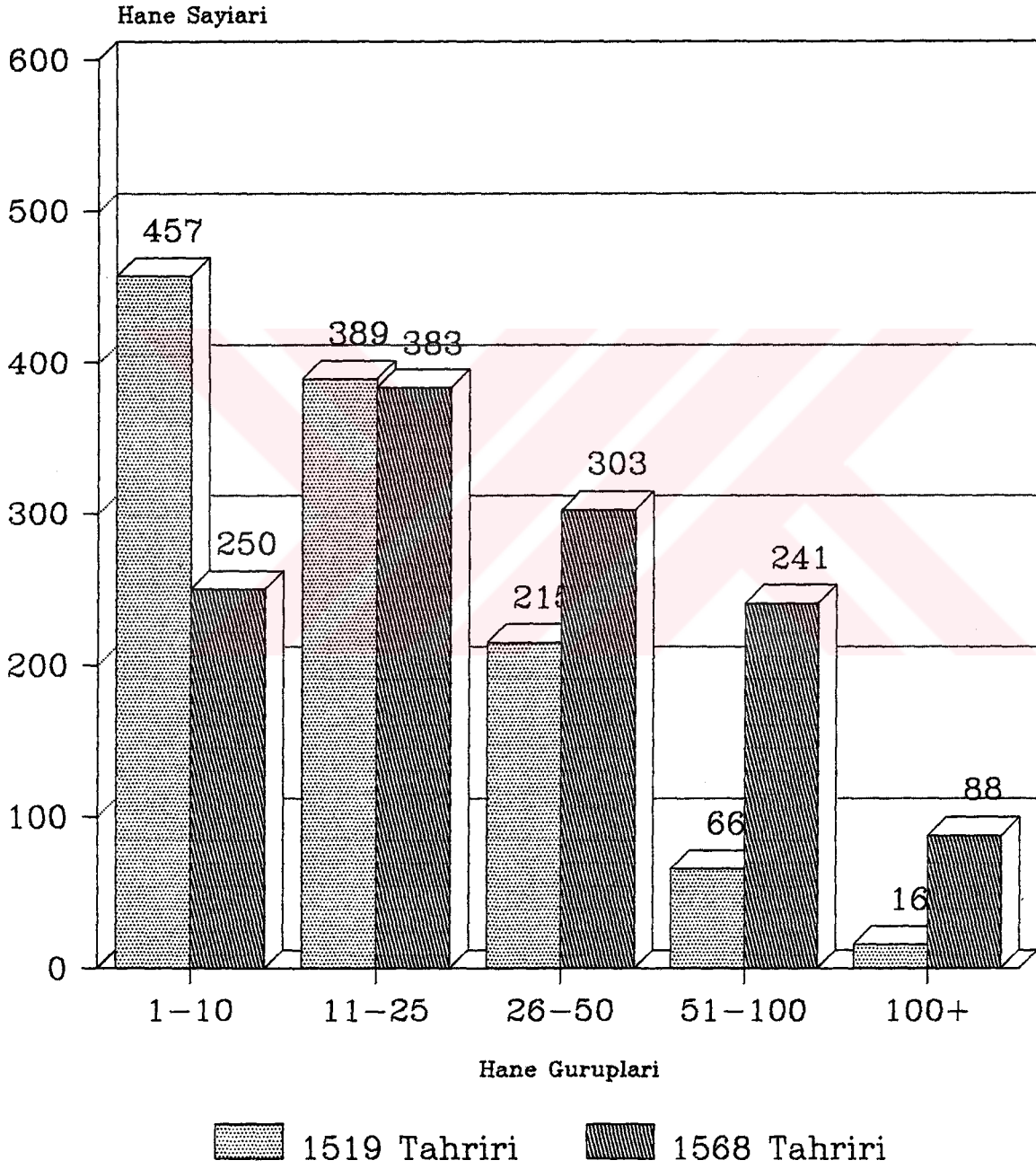
Mufassal defterler dikkate alınarak hazırlanan köylerin hane sayılarına göre teasnif edilmesi esasına dayanan Tablo 11'in incelenmesinden bu köylerin büyüklüğüne ait şu neticeler ortaya çıkmaktadır. Sancaktaki köyler çok az nüfuslu köylerdir. İlk tahrirde en büyük gurubu teskil eden 1 ilâ 25 hane arasında nüfus barındıran köyler, nüfus artışına muvazi olarak, son tahrirde 11 ilâ 25 haneli köyler gurubuna dahil olmuşlardır. Ancak yine de 10 haneden az nüfus barındıran köylerin sayısı büyük yekun tutmaktadır. Nahiyeleere dikkat edildiğinde, coğrafi mekân olarak en büyük yeri kaplayan Onikidivan ve Viransehir nahiyeleeri daha önce de bahsettiğimiz gibi sayı olarak da sancağın en çok köylü nahiyeleeri olmakla beraber, bu köyler en az nüfus barındıran köylerdir. Gurupların istikrarlı dağıldığı ve kalabalık köylerin yer aldığı nahiyeleer, haritaya bakıldığında da görüleceğı gibi birbirleriyle bağlantısı bulunan düzlük ve vadilerle, tarım imkânı yanında ulaşım ve mübadele kolaylığı olan geniş bölümlerde yer almışlardır. Kır iskân merkezlerinin de ne kadar küçük ve dağınık olduğu tablodan anlaşılmaktadır. Toplam nüfus artmakla beraber bu nüfusun dağınık iskânı bütün yüzyıl boyunca devam etmiştir. Taraklıborlu, Mudurnu, Konrapa ve Hızırbegeli nahiyeleeri dışında büyük köy sayılarında artış olmamıştır.

GRAFIK 3
Bolu Sancagında Kaza Merkezleri
(Sehirli) Nufus Nispetleri

NAHIYELER	1-10 HANE		11-25 HANE		26-50 HANE		51-100 HANE		100 HANEDEN FAZLA	
	1519	1569	1519	1568	1519	1568	1519	1568	1519	1568
Bolu	19	25	31	37	30	36	8	14	3	5
Cağa	7	6	4	4	3	4	1	2	1	1
Dodurga	9	7	14	8	5	12	-	3	-	-
Eregli	-	1	4	2	13	2	4	10	2	8
Gerede	33	31	36	36	18	22	6	18	2	7
Hızırbeğeli	6	8	11	8	14	10	10	16	2	10
Kıbrus	5	1	6	4	5	9	2	16	3	4
Konrapa	5	7	12	11	17	10	12	15	1	14
Mengen	7	4	11	7	4	5	-	3	-	4
Modurnu	20	13	23	15	20	22	5	23	1	10
Onikidivan	103	37	49	70	18	41	5	20	-	4
Taraklıborlu	43	18	29	29	21	26	6	29	1	14
Ulus	48	21	35	43	13	21	2	19	-	2
Viranşehir	132	63	96	91	19	60	2	32	-	3
Yedidivan	9	8	17	8	7	14	3	9	-	2
Yenice	11	-	11	10	8	9	-	12	-	-
YERKUN	457	250	389	383	215	303	66	241	16	88

GRAFIK 4
Koylerin Hane Sayilarina Gore Tasnifi ve
Nispetleri

3- KONAR GÖÇER TESEKKULLER

16. yüzyıla ait Bolu sancağındaki konar göçer tesekküller, bu yüzyıla ait her iki tahririn mufassal defterlerinde meskûn nüfustan ayrı olarak, defterlerin sonlarına "Defter-i Kabâil-i Yörükân der-Livâ-yı Bolu"¹ başlığı ile kaydedilmiştir. Aşağıda görüleceği gibi bu gurupların bir kısmı "cemaat-i yörükân" olarak tavsif edilmiş, diğerleri de yalnızca " cemaat" şeklinde kaydedilmiştir. Bunların birbirinden farklı oldukları muhakkaktır. Ancak kaynaklarımızda, bunlar arasındaki farkı idari ve hukuki manada neyi ifade ettiğine dair bilgi bulunmamaktadır.²

İlk tahrirde bu cemaatlerin nüfusuna ait bilgiler verilirken hane mücerred ve muaflar teferruatıyla verildiği halde, son tahrirde bu durum tamamen ortadan kalkmış sadece haneler verilmiştir. Bu cemaatlerin yarısı Konrapa nahiyesine

¹ BA TD 51, s.296-317; KK TD 19, v.125-127.

² Bu topluluklar hakkında şimdilik kabul edilen bilgi şudur: "Asiret, taife, cemaat diye gösterilen ve meselâ Türkmen asireti, Yörük taifesi veya hususi ismiyle bilfarz Ogulbegli Cemaati olarak vesikalarda rastlanan Türk nomad halk gururpları, etnik bakımdan ayrı ayrı seyler olmayıp, mense'den çıkan ve sonra da zamanla mekânla çoğalarak, tali guruplara ayrılan veya muhtelif parçaların birleşmesiyle yeni birlik vücuda getiren aynı dili konuşan, aynı hayat tarzını ve aşağı yukarı aynı örf ve adetleri devam ettiren ve yabancı unsurlarla en az bir derecede karışan temiz bir etnik gurupturlar. Kronoloji sırasıyla evvelâ Türkmen adı, sonra yörük sözü ve nihayet başlarında bulunan bir reisisn adı veya lâkabına izafetle meselâ Danışmendî Asireti ve Hasan Demirciler Taifesi gibi şekillerin tesekkül ettiği kabul olunabilir." T.Gökbilgin, Rumeli'de Yörükler Tatarlar ve Evlâd-ı Fatihân, İstanbul, 1957, s.9.

bağlı olup, bunların bir kısmı da padişah hassı olan Konrapa celtigine, celtükçi reaya olarak yazılmışlardır.

Cok küçük çaplı da olsa bu cemaatlerin ziraatle mesgul oldukları anlaşılmaktadır. Defterde verildiği kadarıyla bunlardan Koazagacı yörüklerinden bir nîm-cift, Horasanlı yörüklerinden de yedi nîm çift yer tasarruf edenler bulunmaktaydı.

Bu cemaatler tâbi oldukları ve kışladıkları yerlere göre aşağıda verilmiştir:

1- Cemaât-i Yolbegiler: Hızırbegeli nahiyesinde kışlamaktadırlar. 1519 tahririnde 150 hane, 2 muhassıl, 1 malul; 1568 tahririnde 115 hane nüfusu vardır.

2- Cemaât-i Yolbegiler: Yukarıdaki ile aynı adı taşıyan bu ikinci cemaat Konrapa nahiyesinde kışlardı. 1519 tahririnde 98 haen, 4 mücerred, 1 muhassıl, 1 celtükçü; 1569 tahririnde 61 hane nüfusu vardı.

3- Cemaât-i Yolbegiler: İlk tahrirde olmayan aynı adlı bu üçüncü cemaat, son tahrirde 51 hane nüfusla kayıtlıdır. Muhtemelen yukarıdaki cemaatlerin birinden ayrılan bir koldu. Bunlar da Konrapa nahiyesinde kışlardı.

4- Cemaât-i Saslar: Konrapa nahiyesinde kışlardı. 1519 tahririnde 61 hane, 1 mücerred, 31 celtükçü; 1568 tahririnde 202 hane kayıtlı nüfusu vardı.

5- Cemaât-i Yundlular: Konrapa nahiyesinde kışlarlardı. 1519 tahririnde 120 hane; 1568 tahririnde 70 hane nüfusu vardı.

6- Cemaât-i Sazaklar: Konrapa'ya tâbidir. 1519 tahririnde 40 hane; 1568 tahririnde 72 hane nüfusu vardı.

7- Cemaât-i Efteni: Konrapa'ya tâbidir. 1519 tahririnde 14 hane; 1568 tahririnde 22 hane nüfusu vardı.

8- Cemaât-i Tarakcılı: Konrapa nahiyesine tâbidir. 1519 tahririnde 89 hane, 4 celtukcú; 1568 tahririnde 115 hane nüfusu vardı.

9-Cemaât-i Targullu: Konrapa nahiyesinde kışlarlardı. 1519 tahririnde 155 hane, 3 mücerred, 4 celtukcú; 1568 tahririnde 115 hane nüfusu vardı.

10- Cemaât-i Targullu: Koyunlular olarak da adlandırılıyordu. Taraklıborlu nahiyesinde kışlarlardı. 1519 tahririnde 57 hane, 4 mücerred; 1568 tahririnde 45 hane nüfusu vardı. Aynı adlı bu iki cemaatin nüfusu zaman içinde azalmıştır.

11- Cemaât-i Sebenlü: Bazen Viranşehir'de bazen Yenice'de kışlarlardı. 1519 tahririnde 23 hane, 5 mücerred, 3 muhassıl, 1 pirifani, 1568 tahririnde 72 hane nüfusu vardı.

12- Cemaât-i Mustafa: Bu cemaatin bir diğer adı da Afsarlu'-dur. Son tahrirde kayıtlı olmayan bu cemaatin ilk tahrirde 25 hane, 1 mücerred, 3 muhassıl kayıtlı nüfusu vardı.

13- Cemaât-i Zeynel Fakı: Yenice'de kışlarlardı. 1519 tahririnde 22 hane, 20 mücerred, 5 muhassıl; 1568 tahririnde 55 hane nüfusu vardı.

14- Cemaât-i Ivaz Fakı: Aflağun (Eflani) nahiyesinde Zerzene'de kışlarlardı. 1519 tahririnde 67 hane, 3 muhassıl ve ehl-i ilm, ve 1 mecnun; 1568 tahririnde 75 hane nüfusu vardı.

15- Cemaât-i Yörükân-ı Kozagacı: Konrapa nahiyesine tâbidirler. 1519 tahririnde 19 hane, 1 nîm-çift mutasarrıfı; 1568 tahririnde 168 hane nüfusu vardı.

16- Cemaât-i Yörükân-ı Genclü: Borlu nahiyesinde kışlarlardı. 1519 tahririnde 133 hane, 10 mücerred, 1 amâ; 1568 tahririnde 219 hane nüfusu vardı.

17- Cemaât-i Yörükân-ı Koyunlu: 16. yüzyılda Kocaeli sancağında bulunan Akyazı'da Pargur Koru denilen yerde kışlarlardı. 1519 tahririnde 85 hane, 11 mücerred, 1 küt; 1568 tahririnde 93 hane nüfusu vardı.

18- Cemaât-i Yörükân-ı Kicibeglu: Taraklıborlu nahiyesinde kışlarlaedi. 1519 tahririnde 75 hane, 10 mücerred, 1 amâ; 1568 tahririnde 165 hane nüfusu vardı.

19- Cemaât-i Yörükân-ı Sığırlı: Kocaeli sancağına bağlı Akyazı'da Kurd Güney mevkiinde kışlarlardı. 1519 tahririnde 36 hane, 1 mücerred; 1568 tahririnde 88 hane nüfusu vardı.

20- Cemaât-i Yörükân-ı Horasanlu: Yedidivan nahiyesinde Tefen'de kışlarlardı. 1519 tahririnde 60 hane, 13 mücerred, 4 muhassıl; 1568 tahririnde 73 hane nüfusu vardı.

21- Cemaât-i Yörükân-ı Horasanlu: Diğer bir adı da Soğanlı cemaatidir. Ereğli nahiyesinde kışlarsardı. 1519 tahririnde 89 hane, 11 mücerred, 7 nîm-çift mutasarrıfı, 1 ehl-i ilm ve 2 muhassıl, 1 amâ, 1 mecnun; 1569 tahririnde 150 hane kayıtlı nüfusu vardı.

22- Cemaât-i Hüseyinliler, tâbi'-i yörükân-ı Horasanlu: Ulus nahiyesinde kışlarlardı. 1519 tahririnde 33 hane, 1 muahassıl; 1568 tahririnde 29 hane nüfusu vardı.

Son tahrirde yukarıdaki cemaatlerden ayrı olarak "cemaât-i kıptiyân" adıyla kayıtlı bulunan bu cemaatler, daha önceki tahrirde bulunmamaktadırlar. Nereden geldikleri ve hangi bölgelerde yaşadıklarına dair her hangi bir kayıt ve bigi bulunmamaktadır. Bu cemaatler haneleriyle aşağıya verilmiştir:

- 1- Cemaât-i Vezeryak (وريز) veled-i Bâyezid: 19 hane.
- 2- Cemaât-i Çoban: 38 hane.
- 3- Cemaât-i Hüseyin veled-i Cafer: 12 hane.
- 4- Cemaât-i Kara Mahmud veled-i Ahmed: 15 hane.
- 5- Cemaat-i Beybu (بيبو) veled-i Pepe: 9 hane.
- 6- Cemaât-i Lalo (لالو) : 12 hane.
- 7- Cemaât-i Todoroz veled-i Dego (دغو) : 15 hane.
- 8- Cemaât-i Todoroz veled-i Tor: 27 hane.
- 9- Cemaat-i Vaklı (وکلی) veled-i Daklı (دکل): 14

hane.¹

¹ Bu adları yazılışları dikkate alınarak en uygun şekilde okunmaya çalışmıştır.

B- NUFUS

1-NUFUSUN YAPISI

16. yüzyılda Bolu sancağında yaşayan insanların etnik ve dinî durumları nasıldı, nüfus hangi zümrelerden meydana geliyordu? Bu soruların cevabını en açık ve en doğru şekilde bulabileceğimiz yer, kaynağımız olan tapu tahrir defterleridir. Bu defterlerdeki rakamlara dayanarak hazırladığımız tablolar ve buradan çıkarılan neticeler, nüfusun yapısını açıkça ortaya koymaktadır. Mevcut ilk ve son tahrir ait rakamlar mukayeseli olarak verilmiştir. Arada yarım yüzyıllık zaman olmakla beraber, tarihlerin yüzyılın başına ve sonuna yakın olması dolayısıyla bütün bir yüzyıl hakkında umumi bir fikir vermektedir. Rakamların mukayesesi ise zaman içinde meydana gelen değişme ve gelişmeleri göstermektedir.

Sancağın etnik ve dini durumunu tahlil ederken defterlerin hazırlanışından biraz daha geç döneme ait iki esere atıf yapmak yerinde olacaktır. Batılı seyyah Tavernier (1605-1689) ticari gaye ile doğuya seyahatleri esnasındaki müşahedelerine dayanarak hazırladığı seyahatnamesinde Bolu şehrinden bahsederken "Bolu, halkı ekseriyetle Rum olan dağların eteğinde kurulu bir şehirdir."¹ demektedir. Seyyah bunalrı hangi maksatla yazmış olursa olsun, hiç bir şekilde gerçeği ifade etmemektedir. Aksine Kâtip Celebi meşhur Cihannümâ adlı eserinde Bolu sancağını anlatmaya başlarken "Bolu, Anadolu eyaletinde miyâne payedir,

¹ H.Sahillioğlu, "Köprülüler Devrinde Bolu Sancağı, Tavernier Seyhatnamesinden", Cele, Sayı 7 (Eylül 1963), s.9-11.

ehalisi etrâkin esbehi(dir)"¹ şeklinde yaptığı tespit çok daha isabetlidir. Burada etrak sözünün taşıdığı mana tartışılrsa da etnik bakımdan yapılan tespitin isabetine halel getirmez.

Defterlerdeki rakamlara bakıldığında ise durum bütün çıplaklığı ile ortaya çıkmaktadır. Butûtn yüzyıl boyunca sancak genelindeki gayr-i müslim nüfusun nispeti çok cüz'i kalmıştır. Hane esasına göre gayr-ı müslim hanelerin müslim hanelerine nispeti, 1519 tahririne göre binde 25; 1568 tahririne göre binde 21'dir. (Bkz. Tablo: 12). Hiç mesabesindeki bu miktarda Bolu sehrinde olmayıp, Karadeniz kıyısındaki bir liman şehri olan Ereğli ve Taraklıborlu'dadır. Gayr-i müslim nüfus bu haliyle bu merkezlerde de hiç bir zaman ekseriyeti teşkil edememiştir. 1519'da Ereğli'de 179 hanenin 42 hanesi, Taraklıborlu'da da 267 hanenin 27 hanesi, 1568'de ise Ereğli'de 192 hanenin 63 hanesi, Taraklıborlu'da 571 hanenin 50 hanesi gayr-ı müslimdir.

İki merkez dışındaki geniş sahaya yayılan sancak dahilinde meskûn gayr-ı müslim nüfus kaydedilmemiştir. Tahrir defterlerinin bu mahiyetteki bilgilerinin doğruluğu, yerli yabancı bütün araştırmacıların müstereken kabul ettikleri bir husus olduğu göz önüne alınırsa, diğer eserlerin bu mevzuda verdikleri bilgileri daha ihtiyatla kullanmak gerektiği kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Son tahrirde konar göçer nüfus arasında zikredilen cemaât-i kıptiyân da çok az bir yekûn tutmaktadır. Tamamı 171 haneden ibarettir.² 9 ayrı cemaat olarak kaydedilen Kıptî nüfus,

¹ Kâtip Celebi, Cihannûmâ, s.651/786.

² KK TD 19, v.226b-227a.

gayr-ı müslimlerden alınan "cizye"¹ vergisine muhatap kabul edilmiştir. Ancak bu cemaatlerden bazılarının adları müslim adı olup mensupları da müslüman adı taşımaktaydılar. İskân yerlerinin adları incelendiğinde de nüfusun yapısı hakkında çok sağlam bilgiler elde etmek mümkündür. Ekte verdiğimiz köy ve meskûn mezraaları gösteren tabloyu bu maksat için kullanmak mümkündür. Köy adlarına dair 16. yüzyıl Bolu sancağından daha dar bir saha olan bugünkü Bolu vilayetini ihtva eden bir araştırma yapılmıştır. Meskûn Yerler Klavuzu² kullanılarak yapılan bu araştırmaya göre bütün Türkiye çapındaki Avşar adlı köy veya köy-altı yerleşme yerlerinin %7'si, Kızık adlı yerleşmelerin 15'i, Kınık adlı yerleşmelerin %13'u, Eymür adlı yerleşmelerin %3,6'sı, Cepni adlı yerleşmelerin %12'si, Dodurga adlı yerleşmelerin %18'i, Kayı adlı yerleşmelerin %9'u, Döger adlı yerleşmelerin %33'u Bolu ilinde yer almaktadır.³

Anadolu'nun bir çok yerinde olduğu gibi Bolu yöresinde de bir çok köy, bilhassa Moğol tazyiki neticesi Anadolu'ya gelen Oğuz boyları tarafından teşkil edilmiştir.⁴ Bizim tespit ettiğimiz ve ekteki listeden de görüleceği gibi 24 Oğuz boyundan 8'i hariç (Bayat, Alkaevli, Yazır, Yaparlı, Becene, Çavundur, Ureğir ve İğdir) geriye kalan 16 (Kayı, Kraevli, Döger, Dodurga,

¹ Cizye hakkında daha geniş bilgi için bkz. C:H.Becker, "Cizye"mad., IA, C.3, s.199-201.

² 1946 Türkiye'de Meskun Yerler Klavuzu, 2 cilt, T.C. İçişleri Bakanlığı, Ankara.

³ M.Emiroğlu, "Bolu Yöresi Yer Adları", Türkiye Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, 11-13 Eylül 1984 Ankara, Ankara, 1984, s.189.

⁴ Bu konuda geniş bir araştırma ve listeler için bkz. F.Sümer, Oğuzlar (Türkmenler), İstanbul, 1980.

Avsar, Kızık, Begdili, Karkın, Bayındır, Cepni, Salur, Alayundlu "Yundlular", Buğdüz, Yıva, Kınık) Oğuz boyunun adını taşıyan çok sayıda yerleşim yeri bulunmaktadır.

Ayrıca bölgedeki diğer köy ve mezraa ile yayla ve çiftlik gibi iskân yerleri ile mevki adlarının çok büyük ekseriyetinin tamamen Türkçe isimler taşıması, bölgede yaşayan nüfusun etnik yapısının Türk bahusus Oğuz karakteri taşıdığını açıkça ortaya koymaktadır.

Sancak nüfusunu zümreler itibariyle iki ana guruba ayırmak mümkündür. Ekseriyeti meydana getiren, çok büyük kısmı köylerde yaşayan ve "reâyâ" tabir edilen insanlar ile her türlü vergiden muaf olan askerilerdir.

Semadan da görüleceği gibi bu gurupları kendi aralarında çeşitli dallara ayırmak kabidir. Bunlar da vazifeleri, vergi mükellefiyetleri, dinî veya iskân durumlarına göre tasnif edilebilir. Bu tasnif guruplarının muhtevası hazırlanan tablolarla gösterilmiştir. Her iki tahrirî göre bu zümrelerin dağılışı, sayısını, artış ve azalmayı mukayese ederek görmek mümkündür. (Tablo. 12)

Muafklar tablosunda görülen zümreler için izahata lüzum yoktur. Ancak dikkati çekecek kadar büyük bir yekun tutan "Muhassıllar" hakkında biraz açıklama yapmak icabetmektedir. Muhassıllar vergi toplayıcısı olarak tarif edilmiştir.¹ Başka bir araştırmacı muhassılları, padişah ve vezir hassları ile bazı büyük zeamet sahiplerinin gelirlerini tahsil eden kimseler olarak tasrih ediyor. Bu fikre de bunların padişah hassı olan köylerde

¹ M.Z.Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C.2, s.569.

daha fazla bulunmasından dolayı varıyor.¹ Ancak bu fikir en azından 16. yüzyılda Bolu sancağı için doğru olamaz. Her ne kadar son tahrirde ikinci tahrire nispetle sayılarında yarıya yakın bir azalma olsa da yine de her iki sayı böyle bir vazife için oldukça büyüktür. Bunların talabe olma ihtimali çok yüksektir. Kesin olarak ispatlanamasa da defterlerdeki bazı ifadeler, bu fikri destekler mahiyettedir. Yörükân yekûnu verilirken "ehl-i ilm ve muhassıl" birlikte verilmiştir

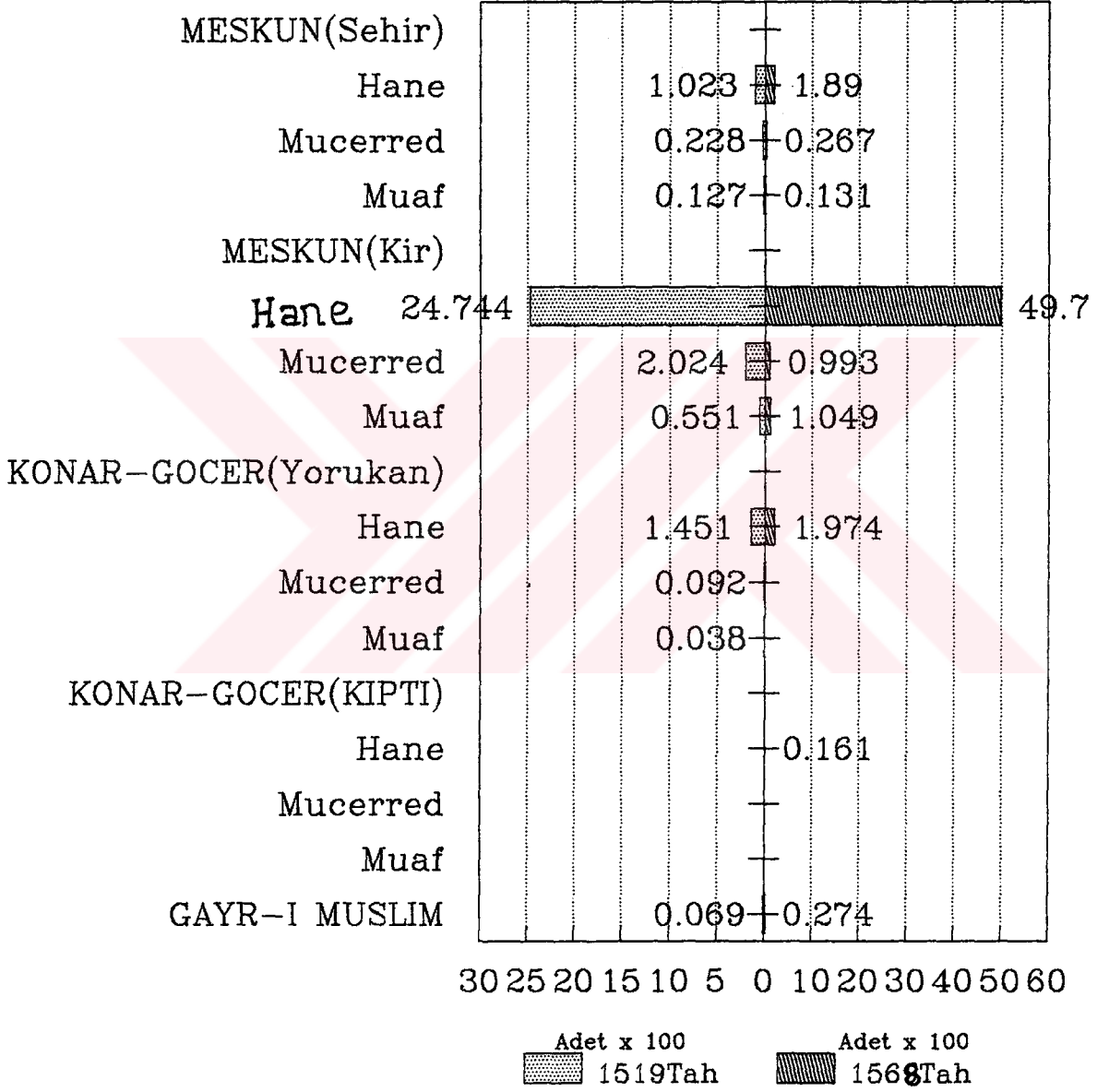
¹ F.Emecen,Manisa, s.127.

TABLO : 12
NUFUSUN YAPISI VE ZUMRELERİ

TAHRİRLER			1519 TAHRİRİ		1568 TAHRİRİ		ARTIS
ZUMRELER			ADED	Y.İ%	ADED	Y.İ%	+ , -
M E S K U N	S E H İ R	HANE	1023	3.75	1890	3.5	-
		MUCERRED	228	9.7	267	21.2	+
		MUAF	127	17.73	131	11.1	-
	K İ R	HANE	24744	91	49769	92.5	+
		MUCERRED	2024	86.34	993	78.8	-
		MUAF	551	77	1049	88.9	+
K O N A R / G Ü C E R	Y Ö R Ü K	HANE	1451	5.33	1974	3.67	-
		MUCERRED	92	3.9			-
		MUAF	38	5.3			-
	K İ P T İ	HANE			161	0.3	+
		MUCERRED					
		MUAF					
U M U M İ	Y E K Ü N	HANE	27218		53794		
		MUCERRED	2344		1260		
		MUAF	716		1180		
G A Y R İ	M Ü S L İ M	TARAKLIBORL	27		50		
		EREGLİ	42		63		
		KIPTİYAN	-		161		

GRAFIK 5
Nufusun Her İki Tahrir 'de İskan
Durumuna Gore Nispetleri

Nufus Bolumleri

TOPLAM NUFUS

1519'da Ha: 27218 Muc:2344 Mu: 716

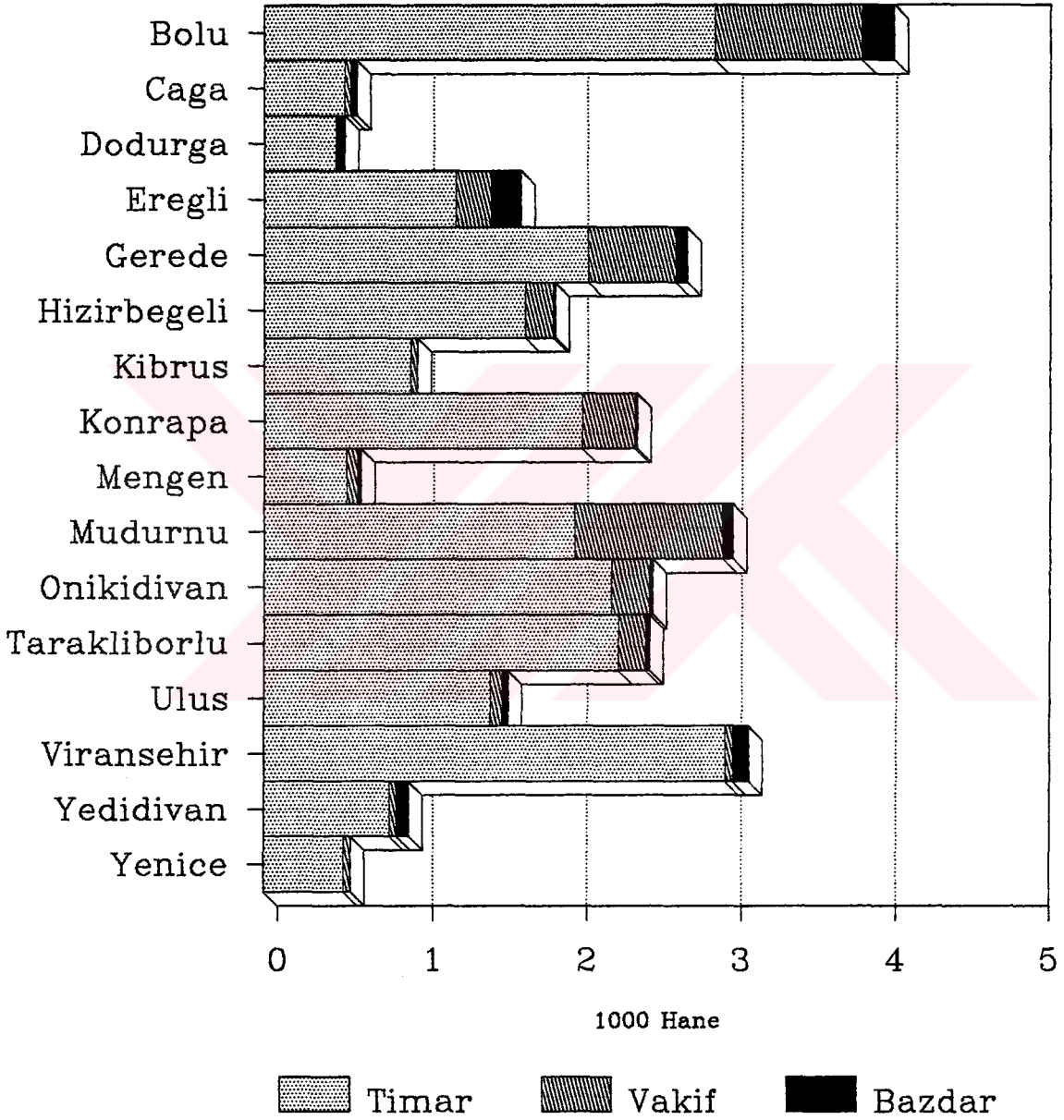
1568'da Ha: 53794 Muc:1260 Mu:1180

TABLO:13 1519 TAHİRİNE GÖRE MESKUN NÜFUSUN NAHİYELERE GÖRE DAĞILIŞI

NAHİYELER	HANE			MÜCERRED			MUAF		
	Tımar	Vakıf	Bazdar	Tımar	Vakıf	Bazdar	Tımar	Vakıf	Bazdar
Bolu	2910	956	209	25	12	7	57	2	2
Cağa	516	39	37	77	6	6	28	3	2
Dodurga	459	10	47	20	1	-	1	1	-
Ereğli	1230	228	195	111	21	13	28	4	10
Gerede	2092	565	72	125	47	6	65	34	2
Hızırbeğeli	1681	183	13	214	27	1	39	11	-
Kıbrıs	943	41	-	12	-	-	12	2	-
Konraba	2054	336	13	144	10	4	27	11	-
Mengen	527	73	20	62	19	6	17	8	1
Mudurnu	2006	956	68	215	133	7	52	15	-
Onikidivan	2243	244	18	249	54	3	27	7	4
Taraklıborlu	2286	174	26	298	27	6	61	5	-
Ulus	1455	77	39	143	26	2	24	5	2
Viranşehir	2983	51	103	293	10	6	37	5	1
Yedidivan	809	46	76	117	11	7	17	2	3
Yenice	514	43	-	63	9	-	7	3	-
YEKUN	24908	4022	936	2168	413	74	499	118	27

GRAFIK 6
1519'da Nufusun (Re'aya) Hukuki Durumuna
Gore Nispetleri ve Nahiyelelere Dagilisi

Nahiyeler

Tablo 13'deki sonuclar esas alinmistir.
(Muaf ve Mucerredler Haric)

TABLO: 14

1568 TAHRİRİNE GÖRE MESKUN NÜFUSUN NAHİYELERE GÖRE DAĞILISI

NAHİYELER	HANE		MÜCERRED		MÜAF	
	TİMAR	VAKİF	TİMAR	VAKİF	TİMAR	VAKİF
Bolu	4218	1188	436	157	192	5
Cağa	952	106	35	5	30	6
Dodurga	826	30	6	-	7	-
Ereğli	2409	450	53	8	106	15
Gerede	3922	912	41	24	107	36
Hızırbeğeli	3683	484	35	8	87	5
Kıbrıs	2186	117	25	1	23	-
Konraba	4009	460	188	15	62	13
Mengen	1200	240	6	1	42	3
Mudurnu	4166	2000	18	25	45	20
Onikidivan	4946	395	52	10	47	14
Taraklıborlu	5559	510	94	5	138	3
Ulus	3009	225	39	2	64	13
Viransehir	6572	125	32	5	129	3
Yedidivan	1594	103	22	5	18	3
Yenice	1319	75	11	1	10	1
YEKÜN	50570	7420	1093	272	1107	140

GRAFIK 7
1568'de Nufusun (Re'aya) Hukuki Durumuna
Gore Nispetleri ve Nahiyelere Dagilisi

Tablo 13'deki sonuclar esas alinmistir.
 (Muaf ve Mucerredler Haric)

TABLO:15a MUAF NÜFUSUN ZUMRELERİ

ZUMRELER	1519 TAHRİRİ	1568 TAHRİRİ
Ama	22	43
Divane, Meczûb	6	5
Kavlak	–	4
Kut-Kötürüm	10	60
Leng	11	–
Malûl	3	3
Mecnun	9	4
Mücrim	1	–
Meczûb	–	1
Meczûm	–	5
Pîr-pîrifani	127	399
Yek-dest	–	3
İmam	18	16
Hatip	7	12
Müezzin	5	5
Sermahfel	2	–
Muarrif	3	–
Ferrâs	1	1
Hafız	16	2
Kayyım	2	–
Muderris	1	11

ZUMRELER	1519 TAHRİRİ	1568 TAHRİRİ
Mulâzım	–	13
Muhassıl	440	261
Alim	1	–
Seyh	–	3
Seyyid (Sâdâd)	5	13
Serif	–	1
Dervis	–	1
Kadı	–	3
Kadıızade	–	1
Kethûta	11	–
Sipahi	2	77
Sipahizâde	1	4
Sekbân	–	1
Serpiyadegân	–	1
Ortak	1	–
Muaf	–	1
Fakir	1	3
Duacı	–	96
Sahib-i berat	–	127
YEKUN	716	1180

TABLO: 16

16.YUZYILDA BOLU SANCAGINDA ASKERİ GURUPLAR¹³

TARİHLER		1519-1530	1568-1580
DEFTERLER		TD 438	TD 250-459
Zuamâ		11	19
Tımarlı sipahi		570	733
Müselleman	Yamak	1572	2801
	Eskün	300	311
Piyadegan	Yamak	1691	2741
	Eskün	376	367
YEKUN		4520	6972

TABLO: 19 DEFTER YEKUNLARINA GÖRE BOLU SANCAGI MÜSELLEMLERİ

DEFTERLER		MDD 541	TD 250	TD 459	TD 584 TD 586
TARİHLER		1541	1546	1568	1580
Ma'mûl çiftlik		-	292	283	281
Eskün	Ber-vech-i cebellü	61	303	301	311
	Bî-cebe	240			
	Cebellü eşdirir	2			
Yamak		1572	1686	2801	2715
Yamak-ı cedit		-	165	-	-
Gulâm		5	4	-	-
Mücerredân		-	40	434	-
Bennâkân		-	-	378	-
Muhassıl		-	20	9	-
Nareside		-	1150	2004	-
Gaib-i cedit		132	-	-	-
Pir ve ma'lûl-i cedit		41	1119	-	-
Mürde-i Cedit		728	-	1638	-
Der-vilayet-i Rum ve gayrinhûma		-	40	76	-

TABLO: 17

BOLU SANCAGI MUSELLEMLERİNİN NAHİYELERE GÖRE DAĞILISI

NAHİYELER	1546 TD 250			1568 TD 459			1580 TD 584 ve 576		
	MC	NY	ME	MC	NY	ME	MC	NY	ME
Bolu	55	34	55	38	214	54	54	432	56
Mudurnu	1	11	1	-	-	41	41	334	45
Dodurga	-	-	-	1	8	1	1	9	1
Mengen	59	261	59	57	230	5	5	46	5
Gerede	-	-	-	-	-	52	52	350	52
Borlu	-	-	-	2	11	2	2	12	2
Onikidivan	21	149	24	21	168	21	21	179	23
Hızırbeğeli	12	190	18	17	144	17	17	173	18
Konraba	15	25	16	15	131	15	15	135	16
Amasra	15	95	12	15	102	14	14	87	14
Viranşehir	?	14	2	35	274	34	34	313	36
Kıbrus	7	59	1	7	60	7	7	70	7
Ereğli	14	40	9	8	64	8	8	103	11
Cağa	9	45	9	8	46	8	8	70	8
HESAPLANAN YEKUN	210	923	206	224	1452	279	248	2313	294
DEFTER YEKUNU	292	1686	301	283	2801	281	311	2715	?

Kısaltmalar:

MC: Ma'mûl çiftlik

NY: Neferen yamak

ME: Minha eskün

TABLO: 18 1580'DE PIYADELERİN DURUMU (TD 575 VE TD 587)

NAHIYELER	İZAHAT	CİFTLİK	YAMAK	EŞKUN
BOLU	İki kere yazılmış	30	88	31
ÇAGA		4	18	-
GEREDE	İki kere yazılmış	13 14	81 96	8 14
KURUKAVAK		10	77	10
VİRANŞEHİR	Tabi-i serpi- yade, iki kere	26 5	210 35	39 5
MUDURNU	ser-piyade	24	138	24
KIBRUS		12	70	12
KONRAPA		8	49	8
MENGEN-İ KIBRUS		2	13	2
BENDEREĞLİ		8	64	8
MENGEN-İ EREĞLİ		10	56	-
KUZ MENGEN		21	131	21
MENGEN-İ GÜNEY		14	111	25
HİZİRBEGELİ		15	140	19
YENİCE		24	195	24
SARTEĞİ		15	170	15
KIZILBEL		19	143	19
YEDİDİVAN		19	140	28
ONİKİDİVAN		28	172	28
EFLANİ		4	30	4
ELLİBAS		3	44	4
AMASRA	Tabi-i Mengen	7	50	7
HESAPLANAN YEKUN		335	2321	355
DEFTER YEKUNU		354	2741	367

GURUPLAR	HANE		AVARİZ		MUAF	
TARİHLER	1519	1568	1519	1568	1519	1568
BOLU	3550	4295	3529	4100	21	195
CAGA	607	1000	603	960	4	40
DODURGA	459	851	-	836	-	15
EREGLİ	1603	2504	-	2494	-	10
GEREDE	3089	3936	2644	3846	445	70
HIZIRBEGELİ*	1973	3682	-	3662	-	20
KIBRUS	1022	2281	924	2178	98	103
KONRAPA	2294	4104	1920	3955	259	332
MENGEN	638	1214	637	1114	1	100
MUDURNU	3044	4716	2838	4663	206	51
ONIKİDİVAN	2522	4762	2510	4700	12	62
TARAKLIBORLU	2569	6072	-	5982	-	90
ULUS	1656	3135	-	3093	-	42
VİRANŞEHİR	3205	6353	-	6248	-	105
YEDİDİVAN	940	1637	903	1622	37	15
YENİCE	566	1334	-	1310	-	24
YORUKAN	1497	2003	1454	1963	43	40
YEKUN	31234	53879	17962	52726	1126	1314

*Hizirbegeli , Devrek ma'a Çarşamba

2- TAHMINİ NUFUS

Bolu sancağında 16.yüzyılda ferd olarak kaç kişinin yaşadığını kesin olarak bilebilmek mümkün değildir. Ancak bu konuda da kaynağımız olan tapu tahrir defterlerindeki bilgilerden daha fazla bilgi verecek kaynak da bulunmamaktadır.

Tarihi hadiselerin anlaşılmasında ve anlatılmasında nüfusun bilinmesi mühim bir unsurdur. Bu istikamette tapu tahrir defterleri bize çok büyük kolaylık sağlamaktadır. Zaten bu defterler devrin nüfus sayısı ve yapısı hakkında geniş ve doğru bilgi veren tek kaynak hüviyetindedirler.

Buradan hareketle Bolu sancağında 16.yüzyıldaki nüfusun miktarı nedir, artış veya azalma nispeti nasıldır gibi sorulara kesin olmasa da cevap verebilmek mümkündür. Defterlerdeki bilgilere istinaden, bu sorulara cevap teşkil edecek tablolar hazırlanmıştır. Çoğu defa bizzat sayarak elde ettiğimiz rakamlarla bir takım neticeler çıkarılmıştır. Bu neticeler değerlendirilirken şu hususların göz önünde bulundurulmasında fayda vardır.

1- Maddi kayıplar: Defterlerdeki sayfa veya forma eksikliği ile tahribattan dolayı okunamayan kısımların bulunabileceği

2- Kâtip hataları: Defterlerdeki rakamların toplanmasında, kâtiplerin yaptıkları ve çoğu zaman tespiti mümkün olmayan yanlışlıklar

3- Bizden (araştırmacıdan) kaynaklanan farkedemediğimiz veya dikkatimizden kaçan noktalar bulunabileceği.

Bu hata paylarına belli nispetler atfedilebilir. Ancak kasıt unsuru olmadıktan sonra, netice üzerinde çok büyük kaymalara sebep olmazlar.

Bilindiği üzere defterlerdeki kayıtlı isimler vergi veren şahıslar olup, aile reisi kabul edilen kisidir. "Hane" tabir edilen bu Unitede kaç kişinin yaşadığı değişik anlaşılmıştır.¹ Araştırmacılar değişik rakamlar tespit etmişler ve işlemlerini kabul edilen bu katsayıyı esas alarak yapmışlardır. Bölge ve zamana göre değişen bu sayının ortalama bir değerini, en doğru şekilde var ise tahrir tarihlerine ait ser'iyeye sicillerindeki² terke kayıtlarından tespit edilebilir.

Mücerredler dışındaki muaf olarak yazılan bir kısım nüfus de aile reisi kabul edilebilecek vasıfta olup, bir haneyi temsil etmek durumundadırlar. Dolayısı ile Bunları da tek kişi saymak doğru olmayacaktır. (Meselâ: imam, müezzin vd. Bkz. Tablo: 15)

Ayrıca sancak dahilindeki askerilerin sayısını da kesin olarak tespit etmek mümkün değildir. Umeranın emri altında olan kapı halkı tabir edilen ulûfeli askerlerin sayısı bilinmemektedir. Sancakta tımar tasarruf eden bir çok tımar sahibi de Bolu sancağı haricinde görülmektedir. Meselâ bunlar isimlerinin sonuna "der-Mısır", "der-Kutahiyye", "der-Akyazı" gibi kayıtlarla bulundukarı yerler gösterilmiştir. Askeriler de bhusus tımarlılar kanunnamelerle tespit edilmiş gelirleri miktarı

¹ N.Göyünc, "Hane Deyimi Hakkında", TD, Sayı 33 (1979), s.331-348.

² İlki Hicri 1080 (M. 1669) yılına ait olan Bolu ser'iyeye sicilleri, önceleri İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Arsivi'inde iken yakın zamanda Ankara'da Milli Kütüphane'ye nakledilmiştir. 220 adet defterin bir kısmına sayfa ve belge numarası verilmiştir. Kataloqlama ve fihrist çalışması Milli Kütüphane tarafında yürütülmektedir.

nispetinde "cebelü", "yamak" gibi adam beslemek durumundadırlar. Bunların da aile reisi olup olmadığı belli değildir.

Bütün bu değişkenliklere ve belirsizliklere rağmen elde edilecek rakam, gerçek değerlere yakın, doğru neticeler verecek rakamlardır. Bu rakamlara dayanarak bir takım tahliller ve tespitler yapmak mümkündür.¹

Defterlerden çıkarılan ve tablolarda görülen neticelere göre 16. yüzyılda belli tarihlerde Bolu sancağının tahmini toplam nüfusunu hesaplamak mümkündür. Burada araştırmacıların çoğunun ortak kabulüne uyarak biz de haneyi 5 kişi kabul ettik. Yukarıda zikrettiğimiz muaflar ve askeriler tek kişi addedilmiştir:

GURUPLAR	1515 - 1530	1568 - 1580
HANE :	27.218 x 5 = 136.090	53.794 x 5 = 268.970
MUCERRED :	2.344	1.262
MUAF :	716	1.180
ASKERİ :	4.520	6.972
YEKUN	143.670	278.384

Bu rakamlara göre Bolu sancağının nüfusu yüzyılın ilk yarısı için en az 143.670, yüzyılın ikinci yarısı için 278.384 kişi olarak gözüküyor. Yarım asırlık zaman zarfında nüfusun artışı %94 gibi çok büyük artış kaydetmiştir. Ancak bu nüfus artışının mahalli bir takım sebepleri olmakla beraber, artış sadece Bolu

¹ Sosyal bilimler sahasındaki bu tür araştırmalarda varılan neticelerin doğruluk payının %80 olduğu kabul edilmistir. Bu hususta bkz. B.Yediyıldız, Ordu, s.104. Yazar kendi neticelerinin, kabul edilen bu yüzdenin daha üzerinde bir isabet kaydettiğini belirtmektedir ki, biz de kendi neticelerimizin bu istikamette doğruluk payı taşıdığı kanaatindeyiz.

sancağına münhasır değildir. Aynı yüzyılda Anadolu'nun diğer yerlerinde olduğu gibi , umumi olarak akdeniz memleketlerinde büyük bir nüfus artışı görülmektedir.¹

Sancaktaki bu nüfus artışının kaynağı, tabii çoğalmanın yanında ilk tahrirde olmayan ancak sonradan ikinci tahrirde ortaya çıkan bazı köyler veya diğer küçük yerleşmelerdir. Hatta ifadelerden anlaşılabacağı gibi doğudan gelen bir kısım asiretlerin iskân edildiği görülmektedir.²

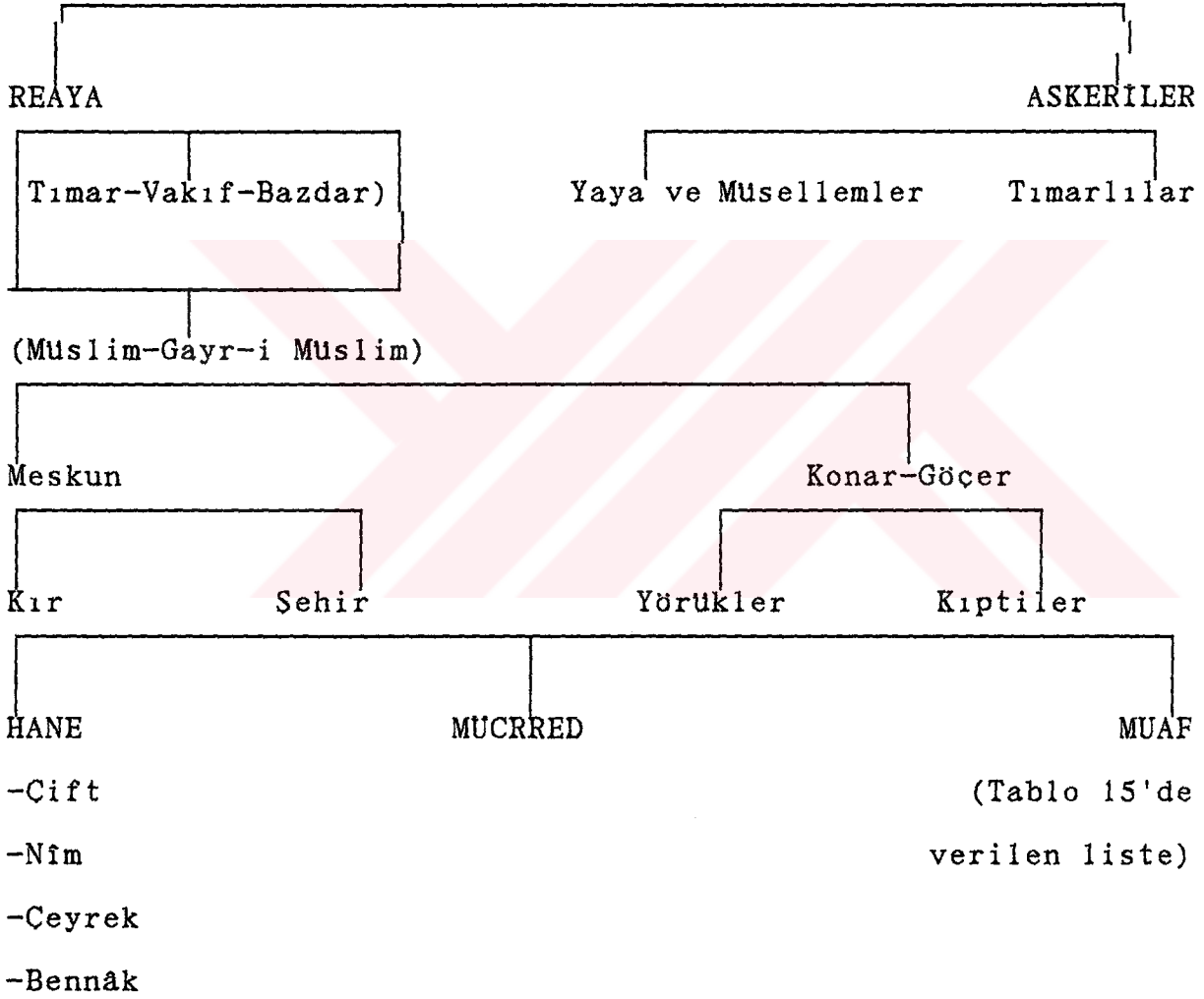
¹ M.A.Cook, Population Pressure in Rural Anatolia 1450-1600, Oxford, 1972; L.Erder, S.Faroqhi, "The Development of the Anatolian Urban Network During the Sixteenth Century", JESHO, Sayı 23 (1980), s.265-303; F.Braudel, Akdeniz ve Akdeniz Dünyası, Trc.M.A.Kılıçbay, İstanbul, 1989, C.1, s.265-281.

² "Karye-i cemaât-i Göçeriyân, sarkdan gelüp nahiye-i mezbûrda (Konrapa) sâkin olmuşlardır..., Hane, 140" KK TD 19, v.108a.

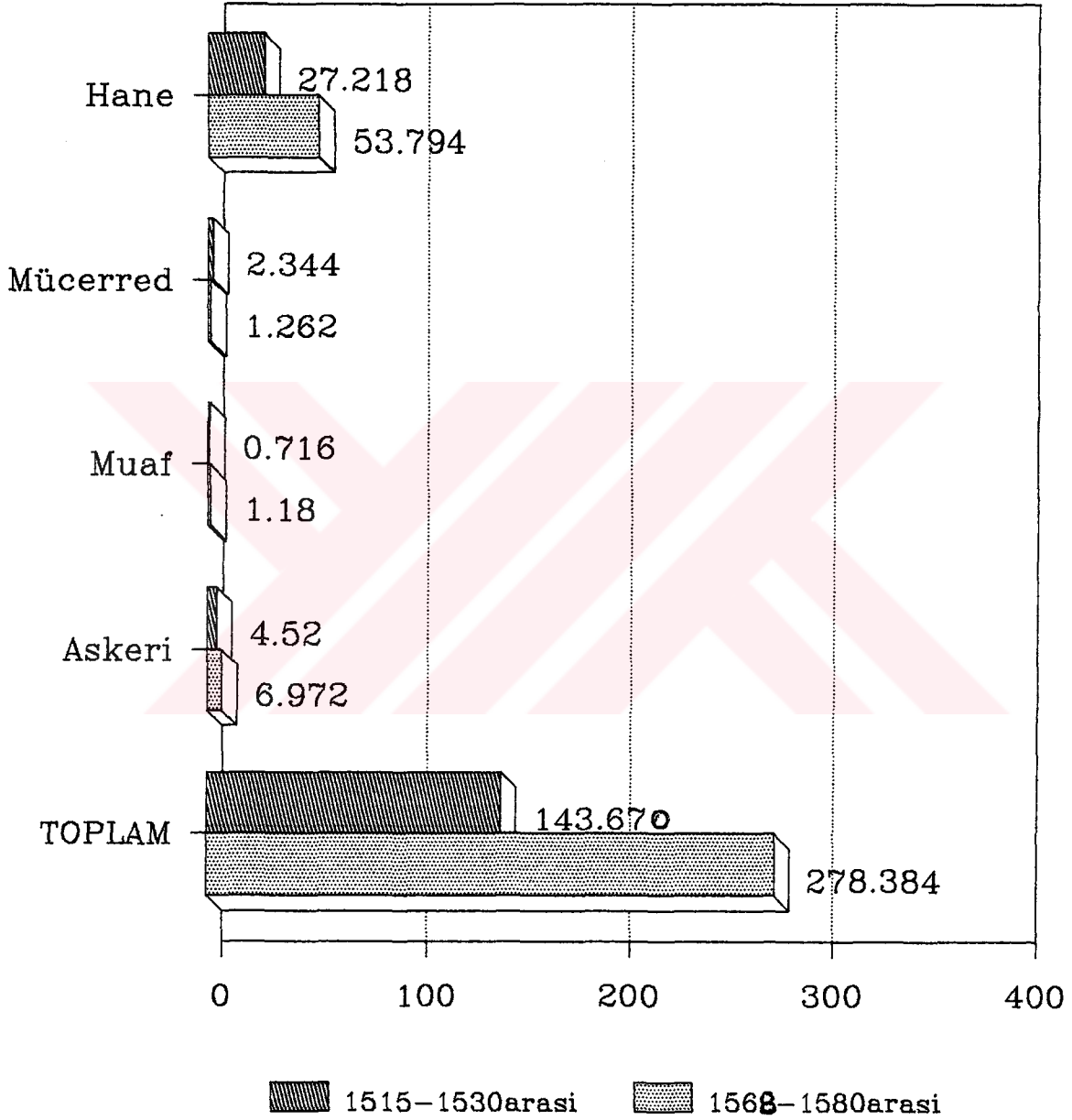
SEMA:

16. YUZYILDA BOLU SANCAGINDA NUFUSUN ZUMRELERİ

TAHRİR DEFTERLERİNDE KAYITLI NUFUS

GRAFİK 8
16.Yuzyılda Bolu Sancağında
Nufusun Artış Nispetleri

Toplam nüfus hane sayısı 5'le çarpılıp
 kişi olarak hesaplanmıştır

III. BÖLÜM: İKTİSADİ VAZİYET

A- ZİRAİ TOPRAKLARIN TASARRUFU

Osmanlı devletinde iktisadi faaliyetlerin esasını tarım ve hayvancılık teşkil etmekteydi. Bu yüzdendir ki tahrir defterleri ayrıntılı bir nüfus sayımı olduğu kadar, toprakların tasarruf sistemleri ile kullanılış tarzlarına ve tarım ürünlerinin nevi ve miktarlarına ait "arazi sayımı" sayılmıştır.¹

Tımar sisteminin tatbik olunduğu yerlerde, cari olan esaslar dahilinde topraklar, onu işleyen reayanın tasarrufuna bırakılmıştır.² Bolu sancağında bu tasarrufun nasıl olacağı, sancağa ait tahrir defterlerindeki "Bolu Kanunnamesi"nde açıklanmıştır.³ Tatbikat da bu kanunnameye istinaden olmuştur. Bu topraklarda zirai faaliyetlerde bulunan kimseler "raiyyet rûsumu" denilen bir takım vergilerle mükellef olmuşlardır.⁴ Bu guruba giren ve "cift resmi" denilen vergiler, tassarruf edilen toprağın büyüklüğünü göstermekteydi. Tasarruf edilen bu toprak

¹ U.L.Barkan, Hüdâvendigâr, s.3.

² Tımar sisteminin tatbikatı hakkında daha geniş bilgi için bkz. N.Beldiceanu, Tımar; U.L.Barkan, "Tımar" mad., İA. C:12/1, s.286-333.

³ Bolu sancağı kanunnamesinin orjinal metinleri BA TD 438, s.417 -420 ve KK TD 35, v.1a - 4b'de bulunmaktadır. Kanunnamenin transkribesi U.L.Barkan, Kanunlar, s.28-32'de vardır. Her ikisi de bu çalışmanın ekinde verilmiştir.

⁴ H.Inalcık, "Osmanlılarda Raiyyet Rûsumu", Belleten 23/92 (1959), s.49-145.

miktarlarına göre "sahib-i arz" da denilen tımar beyine vergi verirlerdi. Bir hane kabul edilen ve "çift, nîm, bennâk" olarak adlandırılan bu uniteler mutasarrıfların hukuki vaziyetlerini de gösterirdi. Çiftliğin ölçüsü toprağın verim durumunu gösteren "alâ, evsât, ednâ" olus vasfına göre değişirdi.

Bolu sancağında çift resimleri nahiyelere göre farklı miktarlarsa alınmaktadır. Bütün veya tam çiftin Bolu, Cağa, Gere ve Mengen nahiyelerinde 46 akça; Ulus, Onikidivan, Yedidivan, Mudurnu Konrapa ve Dodorga nahiyelerinde 33 akça; Hızırbeğeli nahiyesinde 42 akça; Ereğli nahiyesinde 34 akça ve Yenice nahiyesinde 29 akça olarak tespit edilmiştir.¹ Diğer sancaklara nispetle aynı sancak dahilinde çift resimlerinde görülen bu farklılık, Bolu sancağında en üst noktaya çıkmıştır. Hatta kanunname metninden anlaşıldığı üzere daha önceleri aynı nahiyede bile çift resimleri farklı alınırmış. "Ammâ Gered nahiyesinde resm-i çift bir kaç nev'i üzere alınırmış, haliyyen 46 akça üzere alınmak emrolunup defter-i cedide dahi bu usul üzere kaydolundu".²

Çift resmindeki bu farklılaşmayı elimizdeki bilgiler tam manasıyla tavzih edememektedir. Ancak bu değişimlerin sebebi olarak, tasarruf edilen toprağın vasfı ile Osmanlı hakimiyetinden önceki bir takım idari gelenekler gösterilmektedir.³ Sancakta önceleri çift resmi sadece tımarlı sipahiye bırakılmayıp bir kısmını subaşı ve bir kısmını da sancak beyi almaktaydı.⁴

¹ Kanunname metni madde 7.

² Kanunname metni madde 7.

³ N.Beldiceanu, Tımar, s.32

⁴ Kanunname metni madde 2.

Zamanla bu hisse tamamen sipahiye bırakılmıştır. Cift resimlerindeki bu farklılığa Karaman, Kastamon, Hamit ve Bolu gibi Anadolu beyliklerinin hakim olduğu sahalarda rastlanılması buraları Osmanlı hakimiyetine geçisiyle sancakbeyi, subası, zaim gibi mahalli idareci olarak uzun süre beylik ailesine mensup şahısların vazifelendirilmesi ile alakalıdır.¹

Tam ciftteki bu hesap üzere onun alt dilimleri olan nım-cift veya sadece nım ve çeyrek miktarı araziler vergilendirilirdi. Bolu tahrir defterlerine münhası gibi görünen "çeyrek" tabiri, adından da anlaşılabacağı gibi ciftin dörtte birine tekabül etmektedir. Çeyrek daha çok nım cift veya öküzlük² miktarı araziden fazla meselâ daha ziyade üç çeyrek yer tasarrufunu belirtmek için kullanılmıştır. Çeyrek'in karşılığı Sancağında bir "zivlelik" yer olarak görülmektedir.³

Bennâk resimleri de her iki tahrirde farklı usulde kaydedilmiştir. Bilindiği üzere bennâk ellerinde toprak bulunmayan veya çok az miktarda toprak bulunan şahıslardır. Bennâkler ilk tahrirde "bâc-ı bennâk" ve "caba bennâk" olarak iki ayrı şekilde yazılmıştır. Çok az da olsa bazen sadece bennak olarak kaydedilmiştir. Kanunnamede bunların tarifi yapılmış ve mükellefiyetleri bildirilmiştir. "Defterde bâc-ı bennâk deyu kaydolunan kimesnelerden ki çiftli bennâkden ibaretdir on iki akça resim ve bennâk deyu kaydolunan kimesnelerden ki caba

¹ M.Kunt, Sancaktan Eyalete, s.68-69.

² M.A.Cook, Population, s.67-68.

³ M.Öz, Population, Taxation and Regional Economy in the District of Canik (According to Ottoman Tahrir Defters, 1455-1576), Cambridge Üniversitesi, basılmamış doktora tezi 1990, s.60.

bennâk demektir altı akça resim alınurmuş. Yine defter-i cedide dahi ol müceb üzere yazılıp hasıl bağlandı."¹ Elinde bir miktar toprak bulunan bennâk, bâc-ı bennâk olarak mütalaa edilmiş ve 12 akçalık vergiye muhatap tutulmuştur. İfadeden buradaki bâc tabirinin vergi manasına kullanıldığı açıktır. Toprağı olmayanlar ise caba² yazılıp 6 akçalık vergiye bağlanmıştır. Son tahrirde ise bu farklılık ortadan kalkmış her ikisi bir mütalaa edilerek, sadece bennâk şeklinde kaydedilmiştir.

Buradan son tahrir için ayrı bir kanunname hazırlanmadığı, öncekilere nazaran tatbikatta farklılıklar olmasına rağmen daha önce hazırlanan kanunnamenin getirilip aynen son tahrir defterinin başına konulduğu anlaşılmaktadır.

Diğer çift resimlerinin aksine bâc-ı bennâk, caba bennak veya bennâk resminin sancağın her tarafında aynı kaldığı görülmektedir.

Yukarıda zikrettiğimiz çift resimlerinin dışında "çiftlik-i hassa" denilen ve sipahinin mülkü olmamakla beraber, kendi adına işlettiği topraklar da bulunmaktaydı. Ancak bunlar ilk tahrirde olup, son tahrirde tamamen ortadankalkmışlardır. Bu çiftliklerin ortadan kalkışını Barkan, geniş fetihler sebebi ile sipahinin kendi toprağı ile mesgul olamamasına³; Inalcık ise sipahinin raiyyet topraklarını kendi çiftliklerine ekleme yolundaki gayretlerine bağlamaktadır.⁴ Bu çiftliklerin kanunen yasak

¹ Kanunname metni madde 9.

² Caba tabiri hakkında geniş bilgi için bkz. H.Inalcık, Raiyyet Rüsumu, s.586.

³ U.L.Barkan, Tımar, s.305.

⁴ H.Inalcık, "Çiftlik" mad., Eİ2, II, s.33. F.Emecen, Manisa, s.224'ten naklen.

olmasına rağmen, zaman zaman tapu resmi karşılığı satıldığı anlaşılmaktadır. "Defterde hassaya kaydolunan çiftlik yerleri tapuya verilmek kanuna muhalifdir meğer ki sipahi kendi zamanında tapuya vere ammâ ahar sipahi gelecek tapusun ref' eder evvelki sipahiden tapuya aldım demek fayda vermez lâkin hassa yerde bağ ve bağçe etseler hasılının sipahi rub'unu alır ve sahiplerinin ellerinden bağları ve bahçeleri alınmaz."¹

Tapu ile başkasına verilmemiş bir kısım topraklar da "hâric raiyyet" adı verilen aynı köyden veya başka köylerden gelenler tarafından işlenmektedir.² Bu topraklar da diğerleri gibi çift, nîm, ceyrek adlarıyla taksim edilmişlerdir. Ayrıca çiftten daha büyük veya belli ölçüye girmeyen küçük parçalar için ne kadar yer ekildiği "dönümlük", "muddluk", "kilelik" olarak tespit edilmiştir. Bilhassa vakıf araziler, bu ölçülerle verilmiştir.³ Verginin tespitinde arazinin saha büyüklüğünden ziyade ekilen tohum miktarına itibar edildiği anlaşılmaktadır. Yani çiftliklerin büyüklükleri standart değildir.⁴

Hariçten ziraat edilen arazinin vergisi de "resm-i zemin-i hâric" adı altında toplanmıştır. Bazı sancaklarda "resm-i dönüm" adını almaktaydı. Bolu sancağında haric raiyyet dönüm ile

¹ Kanunname metni madde 12.

² O.Özel, "XV. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Toplumunda Hâric Raiyyet", Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı 43, s.159-171.

³ Bu durumu müşahade edebilmek için ileride Vakıf Eserleri Bölümü'ne bakınız.

⁴ "Karye-i Hacıbegler'de Orucoglu Murad'ın iki çiftlik vakıf yeri var 15 muddluk yerdir, resm-i çift 98 akça" KK TD 547, v.22b; "Karye-i Sazak'da İsmail tımarında Hacı Seyhoğlu Yusuf Seyh'in bir çiftlik yeri vardır, vakfeylemiştir, 5 muddluk yerdir, resm-i çift 46 akça" KK TD 547, v.30a.

yer tuttuğunda iki dönüme bir akça vermekle mükellefti.¹ Bu tarz toprak tasarrufunun Bolu sancağında oldukça yaygın olduğu her iki tahrirde de sayılarının fazlalığından anlaşılmaktadır.

Defterlerde kayıtlı olan, köy ve mezraa gibi müstakil bir iskân yeri olarak görünen ve bu şekilde tımara verilen bir kısım "çiftlikler"² bulunmaktadır. Bu çiftlikler de vergi haneleri yazılırken kaç çift, nîm, ceyrek veya bennâk olduğu veya haricîten ziraat olup olunmadığı gösterilmiştir. Bu şekildeki çiftlikler Bolu, Mengen ve Gere de nahiyelerinde çok fazla olup, diğer nahiyelerin bir kısmında istisna kabilindendir.

Eldeki tahrir defterlerine istinaden hazırlanan tablolarla toprağın bu usul üzere sancaktaki nahiyelere göre nasıl dağıldığı ve buralardan elde edilen gelirlerin ne kadar olduğu hesaplanmıştır. (Bkz. Tablo: 21 ve Tablo: 22).

Bu tablolardaki rakamların incelenmesi ile sancaktaki zirai Unitelerde gerek sayı gerekse vergi gelirleri itibariyle artma veya azalma şeklinde meydana gelen değişiklikleri tespit etmek mümkündür. İlk dikkati çeken nokta çift sayısının diğerlerine nispetle azlığıdır. Çift sayısında son tahrirde öncekine göre yarıya yakın bir azalma mevcuttur. Nüfus artışına muvazi olarak, diğer sancaklarda görülen bu durum Bolu sancağında da ortaya çıkmaktadır. Bennak sayısında meydana gelen patlama derecesindeki artış, bunu ispatlamaktadır. Artan bu nüfusun zirai toprak ihtiyacını temin için haric raiyyete toprak kazandırma yoluna

¹ Kanunname metni madde 13.

² Bu çiftliklerin ileride 17. ve 18. yüzyıllardaki büyük çiftliklerin ilk numuneleri olduğu hakkında bkz. H.İnalcık, "The Emergence of Big Farms, Ciftliks State Land-Lords and Tenants" Contributions a l'histoire économique et Sociale de l'Empre Ottoman), Turcica, Sayı 3(1983), s.105-129.

gidilmiş olmalıdır. Bu istikamette son tahrirde daha önceki tahrire nispetle bütün dilimlerde yüzde yüzlük bir artış kaydedilmiştir.

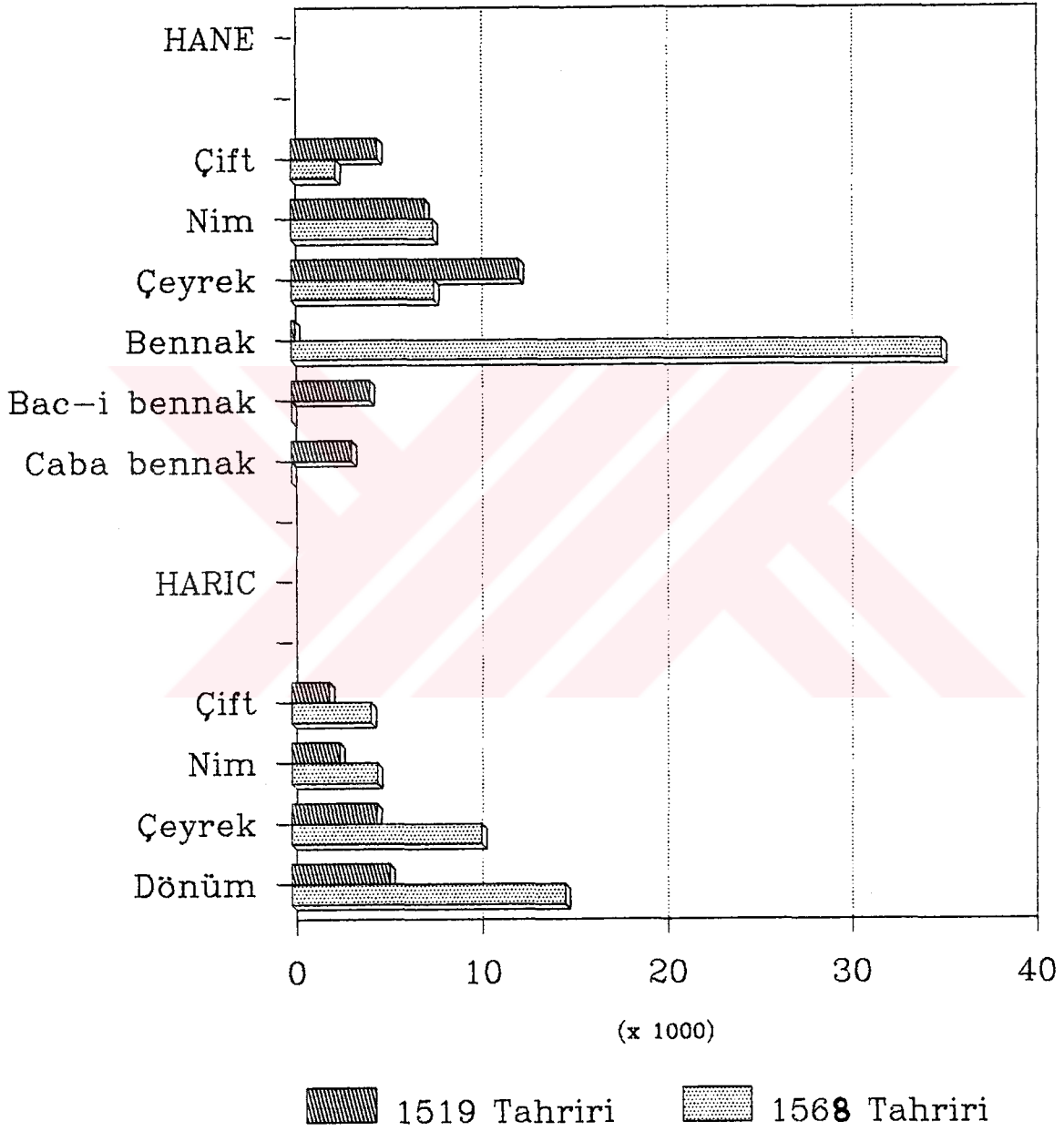
NAHİYELER	H A N E						H A R I C			
	Cift	Nim	Ceyrek	Bâc-1 Bennâk	Caba Bennâk	Bennâk	Cift	Nim	Ceyrk	Dönüm
Bolu	557	709	1114	384	540	56	264	429	730	4119
Caga	607	151	258	78	43	-	51	81	106	245
Dodurga	111	112	269	121	67	-	96	69	169	64
Ereğli	132	310	797	229	110	44	29	77	173	2
Gerede	419	675	1320	340	552	24	316	401	611	524
Hızırbeğeli	203	502	804	223	125	5	108	128	193	-
Kıbrus	222	218	485	61	190	-	63	59	92	28
Konraba	191	295	1121	368	241	4	159	235	530	61
Mengen	75	184	289	79	343	8	43	102	154	113
Mudurnu	222	371	885	421	275	23	141	276	529	-
Onikidivan	430	892	999	254	98	11	193	228	264	-
Taraklıborlu	345	700	788	452	205	3	129	129	155	28
Ulus	247	544	760	247	90	17	41	52	59	-
Viranşehir	597	1036	1511	672	234	21	238	299	421	13
Yedidivan	145	282	611	144	63	6	75	84	173	21
Yenice	102	176	248	107	33	-	79	108	176	-
YEKUN	46605	7157	12259	4180	3209	222	2025	2566	4535	5218

TABLO: 22 1568 TAHRİRİNE GÖRE ZİRAİ TOPRAKLARIN NAHİYELERE GÖRE DAĞILIŞI

131

NAHİYELER	H A N E				H A R I C			
	Cift	Nım	Ceyrek	Bennâk	Cift	Nım	Ceyrk	Dönüm
Bolu	335	572	570	2641	505	704	1395	6320
Çağa	48	186	160	517	53	84	133	217
Dodurga	68	136	108	686	163	65	320	193
Ereğli	48	303	417	1719	65	143	472	1094
Gerede	208	1025	824	2235	424	537	1059	558
Hızırbeğeli	137	459	498	2671	170	296	714	623
Kıbrıs	134	207	239	1927	126	157	318	92
Konrapa	168	334	452	3210	257	455	1650	1195
Mengen	41	188	176	826	68	152	278	163
Mudurnu	178	376	385	2871	264	355	928	1026
Onikidivan	246	803	956	3246	1104	484	880	1162
Taraklıborlu	190	703	709	4063	250	242	470	911
Ulus	147	548	672	1913	160	137	273	97
Viransehir	285	1360	1028	4460	370	476	713	496
Yedidivan	96	216	326	1142	158	130	401	98
Yenice	65	181	153	984	102	144	222	502
YEKUN	2394	7597	7673	35111	4239	4561	10226	14740

GRAFİK 9
Zirai Toprakların Tasarrufu
Toprağın Bölünüşü ve Nispetleri

Tablo 21-22'de sonuçlar esas alınarak
 hazırlanmıştır

B- MAHSULLER VE VERGILENDİRİLMESİ

1- HUBUBAT VE BAKLIYAT

Osmanlı devletinde zirai faaliyetin en başında yer alan hububt istihsali "ehemm-i mühimmâttan" veya ehemmi-i umurdan" madud büyük bir devlet işi ve adetâ dinî bir vazife, "lâzıme-i uhde-i diyânet" olarak devletçe basarılması lâzım gelen bir dava addedilmiştir.¹ Devlet senelik hububat istihsalini muayyen bir seviyede tutmak, toprakların mümkün mertebe işlenmesini temin etmek maksadıyla hububat istihsalini tanzim edici kayıtlar koymuştur.²

16. yüzyılda Bolu sancağında istihsal edilen hububatın türleri, miktarları ve vergilendirilmesi hakkında kaynağımız olan tahrir defterlerinden teferruatlı malumat elde etmek mümkündür. Defterlere istinaden sancaktaki hububat istihsali rakamlar halinde tablolara dökülmüştür. (Bkz. Tablo: 23, 24, 25, 26.)

Tablolardan görüldüğü üzere sancığın istisnasız her yerinde buğday, arpa, kapluca³ yetistirmektedir. Darı alef, çavdar ve burçak gibi tahıllar ile nohud, mercimek ve mürduk⁴ gibi bakliyat türleri de yaygın olarak yetistirmektedir.

¹ L.Güçer, XVI. -XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler", İstanbul, 1964, s.2.

² L.Güçer, Hububat Meselesi, s.38.

³ Kapluca: Bulgurluk bir çeşit buğday, Derleme Sözlüğü, Ankara, 1975, C.8, s.2534.

⁴ Mürduk: Mercimeğin büyüğü, bezelye, fiğe veya bezelyeye benzeyen bir çeşit yaban otu, Derleme Sözlüğü, C.9, s.3229.

Yetistirilen bu hububat türleri arasında ilk sırayı görüldüğü gibi arpa ve buğday almaktaydı.

Defterlerdeki yekunlar ve bizim tablolara aksettirdiğimiz rakamlar bu mahsullerden alınan vergi miktarlarıdır. Yani öşürlerdir. Bolu sancağındaki hububat öşürleri ise sancağın her tarafında aynı olmayıp, nahiyelere göre farklılık arz etmektedir. Mevcut kanunnameye göre öşür miktarı Bolu, Çağa, Mengen, Onikidivan, Kıbrus, Ereğli ve Yenice nahiyelerinde bir mudda üç kile; Gerece, Konrapa, Mudurnu, Dodurga, Viranşehir, Borlu, Ulus, Yedidivan ve Hızırbeğeli nahiyelerinde bir mudda iki buçuk kile olarak tespit edilmiştir.¹ Mudd veya kilede ise İstanbul muddu esas alınmıştır.² Diğer bir deyişle öşür miktarı ilk ilk gururptakiler için 1/8, ikinci guruptakiler için yaklaşık 1/6,5'tur. buna göre 16.yüzyılda Bolu sancağındaki toplam hububat istihsalı hakkında tahmini bir fikir vermek için kilogram cinsinden aşağıdaki neticeleri çıkarmak mümkündür.

¹ Kanunname metni madde 8.

² Sancağa ait tahrir defterlerinin alakalı her yerinde ölçüden bahsederken istisnasız "be-mudd-ı Kostantinyne" şeklinde izahat yapılmıştır. Öşür miktarı ile alakalı zikredilen kanunname maddesinde her hangi bir açıklama da yoktur. Ancak değirmen resminden bahseden kanunname maddesinde (bkz. Kanunname metni madde 19) Bursa muddu ile bahâ-i galle alınacağı belirtilmiştir. Bu duruma istinaden hesaplamalarda İstanbul muddu ve kilesi esas alınarak işlem yapılmıştır. Buna göre 1 mudd 20 kile olup bir İstanbul kilesi ise takriben 25 kilogramdır. Bu ölçüler için bkz. H.İnalcık, "Introduction to Ottoman Metrology", Turcica, Sayı 15 (1983), s.311-342; W.Hinz, "İslâmda Ölçü ve Tartılar", Trc. Acar Sevim, Türkîluk Araştırmaları, Sayı 6 (1989), s.1-82.

MAHSUL	:	1519	TAHRİRLER/ AKÇA	1568
Buğday	:	29.235.150		27.718.425
Arpa	:	20.845.650		20.071.825
Kapluca	:	9.301.300		11.605.850
Darı	:	6.159.500		5.730.700
Alef	:	4.970.375		5.431.750
Çavdar	:	8.525		20.000
Burçak	:	272.150		709.100
Fig	:	787.125		1.658.750
Nohud	:	17.850		10.225
Mercimek	:	63.750		162.325
Mürduk	:	19.850		58.225

Bolu sancağında istihsal edilen hububatın sancağın her tarafında cari olan sabit bir fiyatı olmayıp, nahiyeden nahiyeye ve hatta aynı nahiye içinde köyden köye değişiklik arzetymekteydi. Tek bir sebebe irca edilemeyecek bu husus hakkında Barkan, ölçekler arasındaki hacim farklılığı, bölgenin önemli tahıl pazarları merkezlerine olan uzaklığı ve taşıma imkânlarının dolayısı ile mahalli pazarlarda tesekkül edecek fiyatların düşüklüğü, ayrıca bölge topraklarının ve ziraat usullerinin özelliğı ile mahsullerin kalitesinin fiyatlara aksetmesi gibi açıklamalar getirmis ve idari taksimatın mahsul fiyatlarının birliğı esası üzerine kurulmadığı tespiti ni yapmıştır.¹ Zikrettiğimiz gibi hububat fiyatları farklılık arzetyemekle beraber bir fikir vermek maksadıyla her iki tahrirde de hububatın ortalama "tahrir kıymeti" aşağıda gösterilmiştir. Bu rakamların

¹ U.L.Barkan, Hüdavendigâr, s.68.

sabit rakamlar olmadığını sadece mukayese temin etmek maksadıyla verildiğini hatırlatalım.

HUBUBAT. 1MUDD	1519	TAHRİR / AKÇA	1568
Hınta :	80		100
Sair :	40		80
Kapluca :	30		60
Darı :	30		60
Fiğ :	40		80
Mercimek :	100		120

Rakamlara bakıldığında fiyatlardaki artıstan doğan öşür fazlalığına rağmen, hububat isthsalinde burçak, nohud ve mercimek dışında büyük bir artış olmamış hatta nisbî bir azalma meydana gelmiştir. Toprak, iklim ve afet gibi faktörlere bağlı olarak ortaya çıkan istihsal düzensizliğinin defterlere aksetmesini izale etmek için, tahrir heyetlerine iyi ve kötü mahsul yıllarının ortalamalarının alınmasını tenbihlemekteydiler.¹ Kaynaklarda tahrir yıllarına ait herhangi bir tabii afetten bahsedilmemektedir.² Su halde nüfus

¹ U.L.Barkan, Hudavendigâr, s.47.

² Tahrir tarihlerinde olmamakla beraber 16. yüzyıl başlarında Bolu'da bir kıtlık yaşandığı bildirilmektedir: "...906 senesinde vuku' buldu. Bu eyyâmda Rum diyarına vebâ kaht u galâ müstevli olup, üç yıl peya pey tâ'un ve altı yıl kaht-ı azîm mütemdddi oldu. Elli altmış dirhem nânı bir osmaniye olan şâdmân olup halk-ı cihân belâ-yı galâ ile nâ-tuvân kalmışlar idi. Hatta Bolu taraflarında iki aydan ziyâde etmeksiz geçinüp ot otladıkları menkûldür. Bundan sonra azîm yağmrlar yağup nice müddet fasıla vermeyüp nehirler tasdı ve galebe-i bârân hadden asdı." (Hasan Beg-zâde Tarihi v.75, Süleymaniya Kitaplığı, Hafid Efendi Yazmaları No: 225)ten naklen H.Sahillioğlu, "Bolu Tarihine Ait Dağınık Notlar", Cele,Sayı 14(Nisan 1964), s.24-25.

artısı da düşünülüğünde iki tahrir arasında hububat istihsalinde azalma meydana geldiğini kabul etmek gerekir.¹

Zikredilen hububatın dışında, yalnızca 1519 tahririnde Bolu nahiyesine münhasır 30 akça ösrü olan mahlut ve 81 akça ösrü olan Mısır da bulunmaktadır. Ancak ölçü verilmemiştir.

a- PİRİNC

Tahıl gurubu içinde yer alan pirinç, mutlak olarak büyüme devresi esnasında çok suya ihtiyaç duyduğundan bu tür, ancak coğrafi bölgelerin vadi tabanları içinde yetiştirme zemini bulur.² Sancak dahilinde bu şartları taşıyan en müsait bölge olan Konrapa nahiyesi, pirinç ziraatinin yoğunlaştığı yer olup o devirde çeltik istihsali yapılan Anadolu'nun büyük merkezlerinden biri olduğu anlaşıyor. Konrapa'daki kadar büyük olamasa da Kıbrıs ve Yedidiyan nahiyelerinde de çeltik ziraati mühim yer tutmaktaydı. Bu mühim çeltik sahaları padişah hasısı olarak ayrılmıştı.

Sancaktaki çeltik ziraatinin mühim bir yer tutması kanunnamaya de hususi bir madde konulmasını icabettirmiştir. Buna göre 10-15 kileden fazla çeltik tohumu ekenler çeltikçi sayılıp 10 kileden daha az tohum ziraat edenler ise rençber

¹ 16. Asırda Osmanlı devletinde ve diğer Akdeniz memleketlerinde ortaya çıkan buğday darlığı ve bunun neticeleri hakkında bkz. M.Akdağ, Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası, Celali İsyanları, İstanbul, 1975, s.74-85; F.Braudel, Akdeniz, C.I, s.384-409.

² N.Tunçdilek, Türkiye'nin Kır Potansiyeli ve Sorunları, İstanbul, 1978, s.76.

sayılmışlardır.¹ Bilindiği gibi celtik ziraati ile uğrasan celtikçi ve kürekçi denilen kişiler bu işleri karşılığında avarızdan muaf tutulmuşlardır.² Hususi bir işletme halinde görülen ve padişah hassı olan sancaktaki bu celtik ziraati devletçe de yakında takip edilmiştir.³

Celtik istihsalinin miktarını tespit etmek güçtür. Üsürler maktu olarak alınıyordu ve bu miktar heriki tahrirde de aynı kalmıştır. Ancak ne kadar celtik ekildiğini tohum miktarından tespit etmek mümkündür. Buna göre ekilen celtik ve alınan ösür miktarları şu şekildedir:

NAHIYE	TOHUM: MUDD/KILE	ÜSÜR: AKÇA
Konraba	516 mudd 2 kile	158.535 akça
Kıbrus	26 mudd 9 kile	25.000 akça
Yedidivan ⁴	38 mudd 12 kile	6.796 akça

Padişah hassı olan bu celtik sahalarından başka sancakta müteferrik yerlerde celtik ziraati yapılmaktaydı. Nahiyeleere göre celtikten hasıl olan ösür miktarı akça olarak aşağıda gösterilmiştir:

¹ Kanunname metni madde 24.

² Celtükçilerin hukuki statüleri ve avarızdan muafiyetleri hakkında bkz. H.Inalcık, "Cultivation and the Celtükçi-Reaya System in the Ottoman Empire", Turcica, Sayı 14(1982), s.69-141.

³ Padişah hassı olan bu celti sahalarına dair Başbakanlık Arşivi İbnü'l-Emin Maliye ve Ali Emiri Tasniflerinde, muhtevaları sarıh olmayan birer ikiser varak muhasebe kayıtlarından oldukça fazla bulunmaktadır.

⁴ BA TD 86, s.1; KK TD 250, v.1b.; KK TD 19, v.19b, 214b, 133a- 134a.

NAHİYELER	1519	TAHRİRLER	1568
Dodurga	3.095		1.960
Eregli	4.513		350
Hızırbeğeli	24		-
Konrapa	46.356		25.579
Onikidivan	2.640		2.830
Taraklıborlu	25		-
Ulus	2.520		1.200
Yekûn	59.173		31.919

Görüldüğü gibi pirinç istihsalinde de zaman içinde azalma olmuştur.

Tahılların islendiği değirmenler ise defterler de "asiyâb" şeklinde geçmekte ve işletildiği süre dikkate alınarak "resm-i asiyâb" adıyla vergilendirilmekteydi.

b- DEĞİRMENLER

Bölgenin coğrafyasının dağınık yerleşmeye müsait oluşu, değirmen sayısına da tesir etmiştir. Hemen her köyde değirmen bulunup, bazen bunları sayısı, köydeki hane sayısına göre dengesizlik gösterecek şekilde fazlalık arz etmektedir. Meselâ 21 hanelik Bakırlı köyünde 7 adet değirmen¹, 15 hanelik İzzet köyünde de 4 değirmen bulunmaktadır.² Değirmen sayısındaki bu çokluk biraz da değirmenlerin hususiyetinden ileri gelmektedir. Karadeniz bölgesinin çeşitli yerlerinde zamanımızda da görülen

¹ KK TD 35, v.73a.

² KK TD 35, v.43b.

bu tip değirmenler, bir değirmen taşının çalıştırıldığı küçük caplı değirmenlerdir. Bir bâb değirmen olarak tesmiye edildiğinden defterlerde değirmenlerin bâbları yazılmamıştır. Yalnızca yürüdüğü yani çalıştığı süre belirtilmiştir.

Kanunname "yıl yürüden değirmenlerden kanun üzere Bursa mudduyla bir mudd buğday ve bir mudd arpanın bahası alınurmuş, yine defter-i cedide bu hesap üzere her değirmene yürüdüğüne göre baha-i galle deyu vâki olan asiyâbın tahtına resim kaydolundu"¹ şeklinde tespit edilen değirmen resminde, tatbikatta farklılık görülmektedir.² Defterlerde yıl yürüyen değirmenlerden 99 akça, altı ay yürüyenden 50 akça ve üç ay yürüyenden 25 akça alınarak, bir köyün asiyâb resmi buna göre hesaplanmıştır.

Celtiğin kabuğundan ayrılması işinin yapıldığı "dink" adı verilen değirmenler³ ise çoğu Konrpa nahiyesinde olmak üzere "resm-i dink" adıyla vergilendirilmiştir.

Bolu sancağındaki değirmen resimleri her iki tahrirde de nahiyeler göre aşağıda verilmiştir:

¹ Kanunname metni madde 19.

² Bir Brsa muddunun 60 akçalık değeri hakkında bkz. Z.Kazıcı, Osmanlılarda Vergi Sistemi, İstanbul, 1977, s.66.

³ F.Emecen, Manisa, s.260.

NAHIYELER	1519	TAHRİRLER / AKÇA	1568
Bolu :	6.134		4.493
Çağa :	1.122		1.856
Dodurga	1.590		2.498
Ereğli	2.734		4.354
Gerede	7.980		6.908
Hızırbeğeli	6.034		8.105
Kıbrus	1.605		2.121
Konrapa	4.970		6.757
Mengen	1.879		2.067
Mudurnu	4.209		5.752
Onikidivan	3.833		4.347
Taraklıborlu	4.959		5.419
Ulus	3.402		3.989
Viranşehir	8.202		10.171
Yedidivan	1.545		1.819
Yenice	1.357		1.525
Yekûn:	61.555		72.181

Dink resimleri de Konrapa nahiyesinde ilk tahrirde 2.735 akça, son tahrir de 1.460 akça; Dodurga nahiyesinde yalnızca ilk tahrirde 70 akça ve Hızırbeğeli nahiyesinde de yine ilk tahrirde 24 akçadan ibarettir.

Celtik ziraatinde görülen yarıya yakın azalmanın dink resimlerine de sirayet ettiğini müşahade etmek mümkündür.

TABLO:23a

1519 TAHRİRİNE GÖRE HUBUBAT ÜSÜRLERİ

NAHIYELER	Bugday (Hinta)		Arpa (Sa'ir)		Kaplucu		Darı (Erzen)	
	Kile	Akca	Kile	Akca	Kile	Akca	Kile	Akca
Bolu	20212	80084	13542	26994	2164	3257	1200	1832
Cağa	2951	119816	2354	4737	773	2220	-	-
Dodurga	5910	23644	2098	10171	988	1493	1112	2240
Eregli	1212	7188	1742	6673	2768	8199	3601	14280
Gerede	18140	74875	18084	36291	4492	8702	256	530
Hızırbeğeli	7000	35051	1721	5212	3921	7878	1752	5258
Kıbrıs	4803	19267	4341	8707	41	78	81	192
Konraba	11915	47710	2091	4232	1554	2346	7033	14109
Mengen	5317	20914	2589	5200	1320	2005	760	1072
Mudurnu	11808	48145	13766	27568	1051	1591	500	1000
Onikidivan	14672	73419	4720	14204	8528	17715	10970	32934
Taraklıborlu	13132	51770	13328	26674	11205	17220	788	1648
Ulus	9297	46551	4008	16047	5203	10435	2763	8302
Viransehir	22538	89734	22906	45824	3226	4849	786	1589
Yedidivan	3611	18275	1115	3364	1542	3109	1544	4686
Yenice	3725	14902	1615	3230	803	2458	941	1911
YEKUN	156144	663345	110022	245056	49581	111270	34089	91583

TABLO: 23b

NAHIYELER	Alef		Cavdar		Burçak	
	Kile	Akça	Kile	Akça	Kile	Akça
Bolu	111	241	52	105	1651	5729
Cağa	-	-	-	-	-	-
Dodurga	2905	3157	-	-	48	240
Breğli	2258	6632	-	-	-	-
Gerede	2	4	-	-	54	270
Hızırbeğeli	1506	3040	-	-	-	-
Kıbrus	433	1778	-	-	-	-
Konrapa	2310	9882	-	-	-	-
Mengen	-	-4627	-	-	5	25
Mudurnu	3034	18214	-	-	10	50
Onikidivan	9095	8	-	-	-	-
Taraklıborlu	2	6301	-	-	798	3386
Ulus	3176	6301	-	-	-	-
Viransehir	-	-	-	-	1150	5230
Yedidivan	1596	3111	-	-	140	700
Yenice	402	604	-	-	-	-
YEKUN	27835	57599	52	105	3856	15630

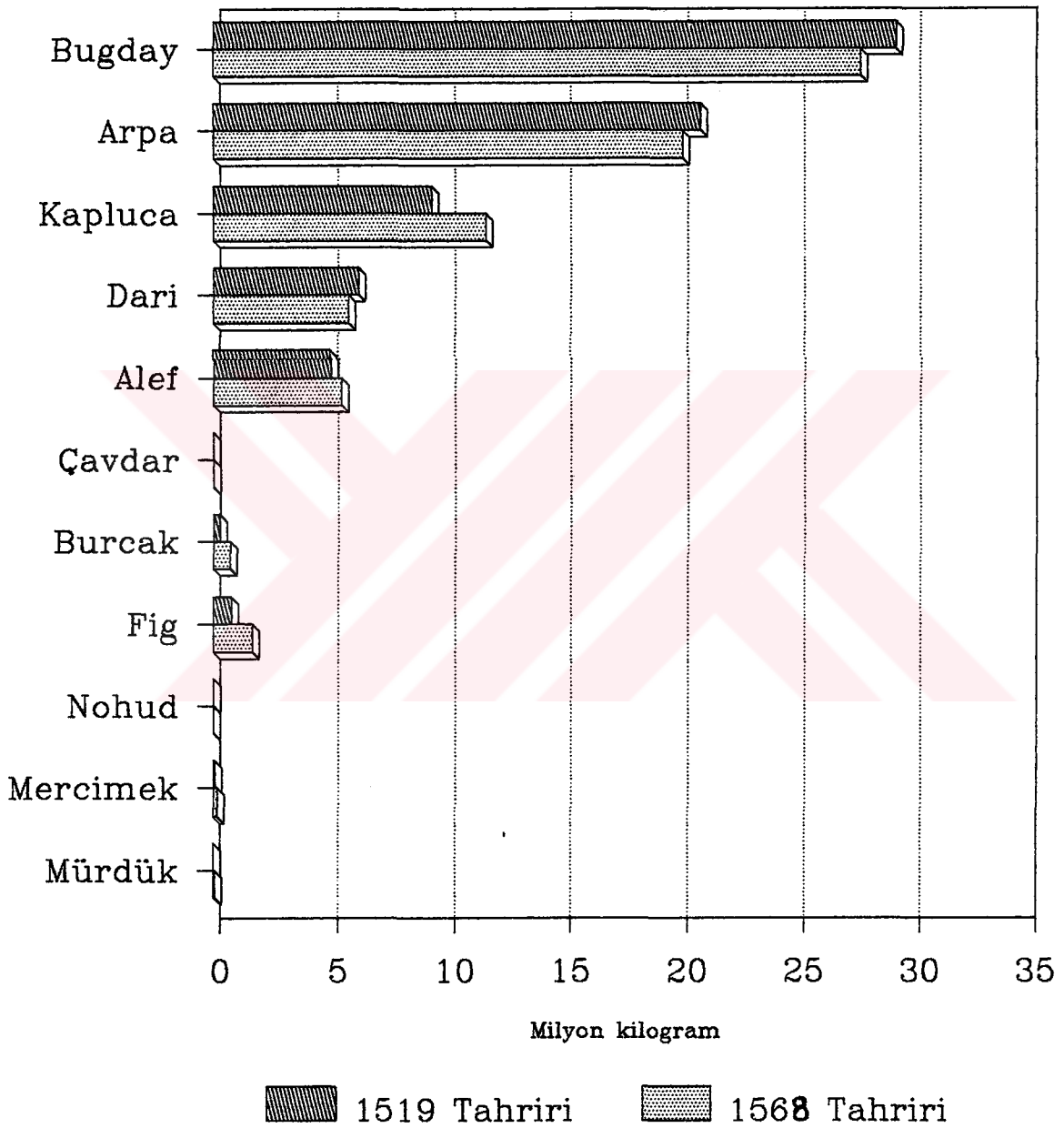
TABLO:24a 1519 TAHİRİNE GÖRE HUBURAT ÜSÜRLERİ

NAHIYELER	Buğday (Hinta)		Arpa (Sa'ir)		Kaplucu		Darı (Erzen)	
	Kile	Akça	Kile	Akça	Kile	Akça	Kile	Akça
Bolu	16994	86655	12193	50144	4714	15523	1067	4388
Cağa	2014	9820	774	6834	1060	4337	-	-
Dodurga	5291	23179	3679	14992	1520	5025	1385	5588
Eregli	8025	34717	2357	1024	1050	5146	1129	6282
Gerede	18772	93703	15740	66873	5579	22782	120	264
Hızırbeğeli	6230	39161	3747	19313	2060	10635	2806	12217
Kıbrıs	2747	14850	2227	9936	5345	2038	90	2714
Konrapa	7197	30045	4239	22509	2954	12920	4906	21274
Mengen	3273	16533	2581	10393	1502	5695	531	2200
Mudurnu	10889	54754	8157	32358	2255	7460	542	2434
Onikidivan	17132	103188	10098	46985	8568	33317	12841	53062
Taraklıborlu	11580	61511	9089	48189	7555	35996	515	1870
Ulus	9520	60425	6704	31021	9602	21670	3542	16800
Viranşehir	22495	110501	20840	83017	9506	37910	668	3248
Yedidivan	3357	14967	2017	10036	1813	7665	1248	6300
Yenice	30057	15526	1951	7953	1261	4974	806	4702
YEKUN	148573	768735	106393	470577	615335	233093	32286	143343

TABLO: 24b

NAHIYELER	Alef		Çavdar		Burçak	
	Kile	Akça	Kile	Akça	Kile	Akça
Bolu	1949	7831	87	594	355	723
Çaga	165	464	-	-	2	10
Dodurga	1817	4937	-	-	5	10
Ereğli	2770	7416	-	-	-	-
Gerede	31	84	-	-	21	67
Hızırbeğeli	2499	11779	-	-	-	-
Kıbrıs	180	278	-	-	-	-
Konraba	1605	2434	-	-	-	-
Mengen	105	420	36	250	1	2
Mudurnu	2524	6838	-	-	-	-
Onikidivan	10259	29615	-	-	-	-
Taraklıborlu	-	-	-	-	261	536
Ulus	4299	13581	-	-	-	-
Viranşehir	145	560	-	-	782	1575
Yedidivan	1202	4476	-	-	-	-
Yenice	613	1818	-	-	-	-
YEKÜN	301163	92531	123	844	1428	2923

GRAFİK 10
16.Yuzyilda Bolu Sancağında Hububat
Uretimi ve Birbirine Nispetleri

Degerler kilograama cevrilerek
 hesaplanmiştir

TABLO : 25

1519 TAHRİRİNE GÖRE BAKLIYAT USURLERİ

NAHİYELER	Nohud		Fig		Mercimek (Ades)		Mürdük	
	Kile	Akça	Kile	Akça	Kile	Akça	Kile	Akça
Bolu	-	-	769	1560	36	182	28	56
Caga	-	-	217	487	8	41	5	10
Dodurga	5	21	90	180	24	113	60	180
Eregli	-	-	-	-	-	-	-	-
Gerede	-	-	1727	3496	143	614	4	18
Hızırbeğeli	-	-	1	2	1	5	-	-
Kıbrus	4	21	121	263	1	6	-	-
Konraba	81	343	60	120	-	-	-	-
Mengen	-	-	90	180	1	6	6	31
Mudurnu	-	-	261	536	1	8	1	6
Onikidivan	-	-	-	-	21	105	-	-
Taraklıborlu	-	-	40	80	20	96	-	-
Ulus	-	-	80	172	20	99	-	-
Viranşehir	-	-	703	1437	40	173	2	10
Yedidivan	-	-	-	-	13	68	-	-
Yenice	-	-	-	-	-	-	-	-
YEKUN	90	364	4160	8513	331	1516	106	311

TABLO: 26

1568 TAHRİRİNE GÖRE BAKLIYAT ÜSURLERİ

NAHIYELER	Nohud		Fig		Mercimek (Ades)		Mürduk	
	Kile	Akca	Kile	Akca	Kile	Akca	Kile	Akca
Bolu	-	-	2140	7887	104	718	268	1074
Cağa	-	-	506	1983	44	220	18	35
Dodurga	5	50	372	511	51	538	40	120
Eregli	-	-	-	-	-	-	-	-
Gerede	-	-	2507	10033	-	-	-	-
Hızırbeğeli	-	-	-	-	-	-	-	-
Kıbrus	26	125	105	411	7	70	-	-
Konrpa	-	-	100	400	-	-	-	-
Mengen	-	-	188	872	22	190	23	86
Mudurnu	25	250	584	1971	67	658	-	-
Onikidivan	-	-	-	-	33	521	-	-
Taraklıborlu	-	-	988	3824	27	170	-	-
Ulus	-	-	2	8	33	340	-	-
Viranşehir	-	-	1162	4762	443	4608	-	-
Yedigöller	-	-	160	480	20	200	-	-
Yenice	-	-	40	120	-	-	-	-
YEKÜN	56	425	8854	33262	851	8233	349	1315

2-DİĞER MAHSULLER

Bolu sancağında geniş yer tutan hububatın yanında, bölgedeki coğrafi ve iklim şartlarının müsaade ettiği başka mahsuller de yetismekteydi. Yaygın olarak yetisen mahsuller ve bu mahsullerden alınan ösürlerin miktarları nahiyelere göre her iki tahrirde ait olarak Tablo: 27 ve 28'de verilmiştir.¹

Ceviz ve kestaneden ayrı olarak kaydedilen meyveden elma, armut gibi yas meyveler kastedilmektedir. Seyrek olarak bulunan sarmısak (sîr), soğanla (piyaz) beraber yazılmıştır ve diğer sebze türlerini ihtiva eden bostanla² birlikte sancağın her tarafında yaygın olarak yetistirilmektedir. Bunlardan ceviz ve kestanede düşme kaydedilmektedir. Bu duruma da muhtemelen bunların ikinci tahrirde meyve ile beraber mütalaa edilerek kaydedilmesinden kaynaklanmaktadır. Bağ ve bağçe ki seyrek olup umumiyetle bağ ile birlikte kaydedilmiştir. Ağırılık Taraklıborlu nahiyesinde olup bütün sancaktaki bağ ösrünün yarısından fazlası bu nahiyeden elde edilmektedir.

Sınaî nebatâtıdan madûd safran (zağfiran), keten ve kinnâb³ da sancakta yaygın olarak yetistirilen mahsuller arasındaydı. İlk tahrirde çok az miktarda yetistirilen kinnâbın ikinci tahrirde büyük artış kaydettiği görülmektedir. Boya imalatı ve dericilikte kullanılan safran ise ilk tahrirde gayet

¹ Mahsullerin cinsleri hakkında fikir edinmek için bakınız, Kanunname metni madde 24.

² "Gerek kır bostanı olsun gerek ise suvarılır bostan olsun ösür bağlanmıştır, bostanın her cinsi anılmamıştır deyu nizâ' olunmaya, ösür alınır". Ü.L.Barkan, Kanunlar, s.284.

³ Defterlerde , sözlüklerde imlâsıyla, bkz. S.Sami, Kâmûs-ı Türkî, Dersaadet, 1317.

az iken ikinci tahrirde büyük bir artış kaydettiği görölmektedir. Safran, Viransehir ve Taraklıborlu nahiyelrinde bol miktarda yetistirilmektedir. Bu tezâyüdden dolayı bölge zamanla bu adla anılmaya başlanmış olmalıdır ki Taraklıborlu daha sonraları Safranbolu adını alacaktır. Çok az olarak yalnızca ilk tahrirde berk-i sumak (sopak yaprağı) Onikidivan ve Yenice nahiyelerinde yetistirilmekteydi ki bu mahsul de dericilikte kullanılıyordu.

TABLO: 27

1519 TAHRİRİNE GÖRE DİĞER MAHSULLER VE ÜŞÜRLERİ

NAHIYELER	Meyve	Ceviz	Kesta- ne	Keten	Kınnab	Safran	Piyaz	Bostan	Bağ ve Bağçe	Berk-i Somak
Bolu	1195	285	-	1201	-	-	220	126	144	-
Cağa	-	-	-	876	-	-	-	-	-	-
Dodurga	1526	348	-	-	-	325	25	92	104	-
Ereğli	10634	473	329	4717	-	-	11	-	274	-
Gerede	776	-	-	623	-	30	-	5	-	-
Hızırbeğeli	9186	490	-	2548	41	-	351	102	-	-
Kıbrus	522	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Konraba	6963	1888	4632	5748	394	-	140	585	-	-
Mengen	476	328	-	250	-	52	-	158	-	-
Mudurnu	6097	795	-	-	-	-	169	319	260	-
Onikidivan	13215	431	-	3557	7	-	826	69	130	90
Taraklıborlu	3694	461	-	183	-	194	616	740	6005	-
Ulus	7997	39	-	1803	-	-	99	74	5	-
Viranşehir	8048	2391	-	123	-	1257	522	1230	4886	-
Yedidivan	3251	422	13	527	-	17	111	160	-	-
Yenice	2773	191	-	693	175	-	-	-	-	40
YEKUN	76353	8542	4974	22849	617	1875	3090	3660	5383	130

TABLO: 28

1568 TAHRİRİNE GÖRE DİĞER MAHSULLER VE ÜSÜRLERİ

NAHIYELER	Meyve	Ceviz	Kesta- ne	Keten	Kınnab	Safran	Piyaz	Bostan	Bağ ve Bağce
Bolu	5861	141	-	2792	-	-	70	235	144
Cağa	83	-	-	1459	-	-	10	-	-
Dodurga	3304	1373	-	35	-	622	50	153	104
Ereğli	5037	-	-	1570	5870	-	240	75	274
Gerede	2122	-	-	6228	-	30	15	5	-
Hızırbeğeli	10554	246	-	1709	11794	5	395	27	-
Kıbrus	1444	408	-	170	-	-	32	2	-
Konrapa	11155	99	231	1886	14140	-	580	50	-
Mengen	1213	53	-	784	-	145	2	34	-
Mudurnu	6973	629	-	1041	150	-	620	348	260
Onikidivan	15567	181	30	3119	8446	53	1335	193	130
Taraklıborlu	7842	236	-	1735	128	13018	304	481	6005
Ulus	7997	54	-	2977	4012	30	104	36	5
Viranşehir	11435	4059	-	1116	-	9599	787	1097	4886
Yedidivan	4258	81	-	790	1030	467	332	709	-
Yenice	2449	153	-	1379	1072	430	-	-	-
YEKUN	97346	7693	261	28790	46842	24399	4886	3445	11808

TABLO: 29 KONAR-GÖÇER YORUK CEMAATLERİNDEN ALINAN VERGİLER

VERGİLER	1519 TAHRİRİ	1568 TAHRİRİ
Resm-i Mucerred	167	6527
Resm-i Kara	11349	17656
Resm-i Arusiye	5495	9911
Resm-i Ganem	30638	30819
Resm-i Bad-ı Hevâ	5505	14514
YEKUN	53154	79427

3- HAYVANCILIK VE İLGİLİ VERGİLER

Alınan vergiler istikametinde sancaktaki hayvancılık faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olmaktayız. Ba husus yörüklerin veya konar-göçer cemaatler tarafından çok sayıda koyun yetiştirildiği anlaşılmaktadır.

Yetiştirilen bu koyunlardan "rûsûm-ı ağnâm, âdet-i ağnâm veya ösr-i ganem" adı altında vergi alınmaktaydı. Bu durum kanunname "Rûsûm-ı ağnâm yörükde ve yerlûde iki koyuna bir akça alınur, koyun ile kuzu bile sayılmak kanun olmuştur ve resm-i ağnâm dahi mâh-ı Abril'de (Nisan) alınır" şeklinde tespit olunmuştur.¹ Buna göre alınan öşür miktarından koyun sayısını tespit etmek mümkün olmaktadır. İlk tahrirde rakamlar hep küsürlü yazılırken ikinci tahrirde 500 veya 1000 gibi yuvarlak sayılar yazılmıştır. Buradan rakamların kesin sayı ifade etmediği manası çıkmaktadır. İlk tahrirde ayrı yazılan ösr-i ganem ve bâd-ı hevâ vergileri ikinci tahrirde beraber yazıldığından bu tarihteki meskûn nüfusun yetiştirdiği koyun sayısını tespit etmek güçleşmektedir. Buna göre sancaktaki tahmini koyun sayısı her iki tahrirde göre şu şekildedir:

KOYUN YETİSTİRENLER	1519	TAHRİRLER	1568
Meskûn nüfus	: 15.509 x 2 = 31.018	15.000 x 2 = 30.000 ²	
Konar-Göçerler	: 30.955 x 2 = 61.930	30.819 x 2 = 61.638	

¹ Kanunname metni madde 22.

² 15.000 rakamı ikinci tahrirde beraber verilen ösr-i ganem ve bâd-ı hevânın yekununun yarısı olarak alınmıştır. Aslında bâd-ı hevâ vergilerinden sayılan destbâni ikinci tahrirde ayrı yazıldığından, ösr-i ganemin yekun içindeki nispetinin daha fazla olması düşünülebilir.

Yekun = 92.948 Yekun = 91.638

Bu neticelere göre koyun sayısı hemen hemen aynı kalmıştır.

Yöredeki hayvancılık faaliyetine bağlı olarak ve yekunları tabloda görülen (Bkz. Tablo. 32, 33) yaylak, kışlak, otlak ve kışt-ı ağıl adlarıyla vergiler alınmaktaydı. Bunlardan kışlak ve otlak gelirlerinin nispeti çok düşüktür.¹ Sancaktaki yayla sayısı oldukça fazladır. Hemen her köyün bir kaç yaylağı bulunmaktadır.

Ekili dikili yerlerin hayvanlardan korunmasına mukabil alınan destbâni (korucu resmi) ise ikinci tahrirde bād-ı hevâdan ayrılarak yüksek bir gelir kalemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Arıcılık faaliyetinin sancakta yagın olduğu görülmektedir. "resm-i kovan" adıyla alınan vergiden sancaktaki kovan sayısını bulmak mümkün olmaktadır. Kanunnamedeki "Kovan başına kadimden birer akça alınurmuş yine defterde bu uslûb üzere bazı yerde resm-i kovan deyu resim bağlandı."² ifadesine dayanarak, sancaktaki kovan sayısı 1519 tahririnde 26.314 adet; 1568 tahririnde 43.386 adet olarak tespit edilmistir. Görüldüğü üzere kovan sayısında dikkate değer bir artış kaydedilmistir.

Sancağın kuzey hududunun tamamen denizle çevrili olmasına rağmen, deniz balıkçılığına dair her hangi bir kayıt yoktur. Gerek hayat tarzı gerekse kıyı coğrafyasının müsait olmaması

¹ Bu vergiler hakkında daha geniş bilgi için bkz. N.Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reayadan Alınan Vergiler", DTCE Dergisi, C.5, sayı 5 (1947), s.509-510; Z.Kazıcı, Osmanlılarda Vergi Sistemi, s.110-116, 121.

² Kanunname metni madde 20.

bunun sebebi olmuştur.¹ Ancak sancak dahilindeki göllerde tatlı su balıçılığı yapılmaktaydı. "Göl ayağı balığı resmi" adı altında Çağa'da ikinci tahrirde 50 akça, Mudurnu'da ilk tahrirde 31 akça; ikinci tahrirde 1000 akça vergi alınıyordu.

¹ M.Emiroglu, Batı Karadeniz Bölümünde Denizin Ekonomik değerini Kısıtlayan Faktörler, s.260.

TABLO: 30 1519 TAHRİRİNE GÖRE ÇİFT ZEMİN VE BAD-I HEVA RESİMLERİ

NAHIYELER	Resm-i Çift ve Bennak	Resm-i Zemin-i Haric	Usr-i Ganem	Bad-ı Heva	Resm-i Arus	Resm-i Tapu-yı Zemin	Çiftlik-i Hassa
Bolu	67361	31195	1884	2591	3688	2817	8270
Cağa	12386	5158	579	744	1380	1864	1000
Dodurga	9957	7311	-	-	1730	1467	3600
Breğli	19115	3740	551	1857	2875	12985	450
Gerede	57504	32838	2625	2818	6850	13327	12700
Hızırbeğeli	34094	92258	816	1544	3685	3110	2280
Kıbrus	12841	2252	-	-	-	-	-
Konrapa	25066	12861	663	2080	4755	8957	1350
Mengen	12315	5432	301	614	464	1446	1500
Mudurnu	24377	14698	2017	410	4265	2770	4300
Onikidivan	43966	15881	480	1597	7161	8170	675
Taraklıborlu	43553	12256	2554	1800	6900	3230	2100
Ulus	24997	3781	75	479	2700	4156	1650
Viransehir	90190	25911	2451	3217	6081	5774	6005
Yedidivan	16280	5683	116	753	2017	1175	720
Yenice	8178	5130	397	712	1415	1580	1725
YEKUN	502180	193385	15509	21216	55916	72828	48325

TABLO: 31 1568 TAHRİRİNE GÖRE ÇİFT ZEMİN VE BAD-I HEVA RESİMLERİ

NAHİYELER	Resm-i Çift ve Bennak	Resm-i Zemin-i Haric	Usr-i Ganem ve Bad-ı Heva	Resm-i Arus ve Resm-i Tapu-yı Zemin	Resm-i Destbani
Bolu	68085	58408	5479	37775	2442
Cağa	14581	6601	-	4286	676
Dodurga	11999	9909	615	11386	2421
Eregli	28104	7773	1904	12506	4050
Gerede	66795	49679	1528	35322	7036
Hızırbeğeli	38739	22525	1622	20830	6959
Kıbrus	25772	6813	756	7370	4259
Konraba	51628	24812	2758	22699	6768
Mengen	17056	10634	60	10628	2146
Mudurnu	52108	23325	6486	34600	7748
Onikidivan	65674	32452	270	55751	8648
Taraklıborlu	80277	22887	7261	26484	12580
Ulus	40602	11720	80	27251	5769
Viranşehir	104358	39908	415	37659	12875
Yedidivan	20139	10113	1277	11898	2689
Yenice	17020	8467	160	9860	2554
YERKUN	702937	345456	30671	366305	89720

TABLO:33 1568 TAHİRİNİ GÖRE DİĞER ÜŞÜR VE RESİMLER

NAHIYELER	Yaylak Kışlak	Otlak	Kovan	Çayır	YKoruluk	Sazlık
Bolu	3109	-	2970	138	-	65
Çağa	201	-	734	524	-	40
Dodurga	165	-	1118	30	-	-
Eregli	146	-	2816	-	-	-
Gerede	4086	30	2799	925	80	-
Hızırbeğeli	294	-	2320	66	20	-
Kıbrıs	1103	-	1106	1	-	-
Konrapa	444	-	2448	576	28	-
Mengen	271	-	547	-	-	-
Mudurnu	1729	30	3769	178	-	-
Onikidivan	-	-	4249	83	45	20
Taraklıborlu	655	-	3227	38	-	-
Ulus	463	15	3683	282	20	-
Viransehir	2214	-	5344	223	-	2550
Yedidivan	-	746	1408	-	-	-
Yenice	304	-	4848	49	-	-
YEKUN	15184	821	43386	3113	193	2675

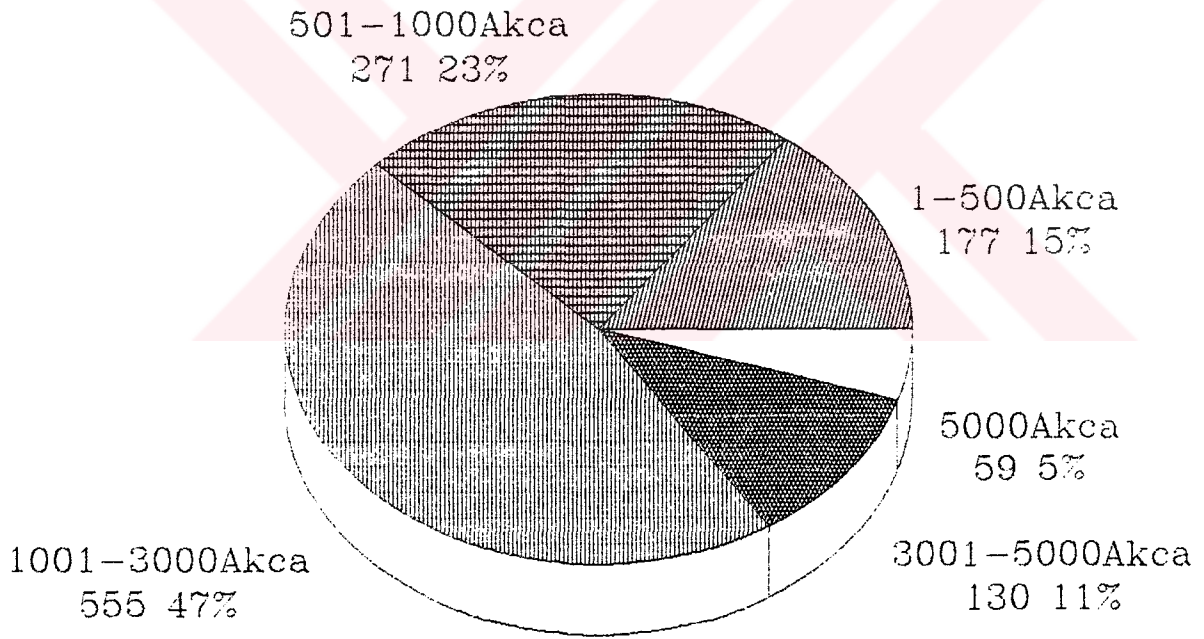
TABLO: 34a 1519 TAHİRİNE GÖRE KÖYLERİN GELİR BÜYÜKLÜKLERİNE GÖRE TASNIFI
(VAKIFLAR HARIC)

GELİRLER	1-500 Akça arası			501-1000 Akça arası			1001-3000 Akça arası		
	TKS	THS	TVG	TKS	THS	TVG	TKS	THS	TVG
Bolu	5	6	1659	11	89	8212	54	1359	110310
Cağa	1	-	359	6	37	4543	6	11	9957
Dodurga	-	-	-	-	-	-	19	246	35285
Eregli	-	-	-	-	-	-	7	170	15895
Gerede	7	10	2222	16	59	12103	64	1072	123132
Hızırbeğeli	3	4	806	8	84	7648	15	381	31648
Kıbrus	1	8	465	3	25	2418	12	268	20477
Konrapa	1	-	68	1	16	988	19	409	39954
Mengen	3	15	1105	6	29	4101	9	159	15203
Mudurnu	8	39	2301	18	167	14082	37	976	73128
Onikidivan	42	91	10887	44	252	33293	77	1104	132140
Taraklıborlu	18	62	6046	25	175	18622	45	906	76510
Ulus	17	59	5167	26	179	19356	51	952	90679
Viranşehir	63	205	20049	89	708	66360	104	1799	166160
Yedidivan	8	35	2846	9	122	6529	16	386	28648
Yenice	-	-	-	9	68	7180	20	407	35865
YEKUN	177	534	53980	271	2010	205521	555	10705	1005021

TABLO:34b

GELİRLER	3001-5000 Akça arası			5000 Akçadan daha fazla		
NAHIYELER	TKS	THS	TVG	TKS	THS	TVG
Bolu	16	733	60401	5	333	33203
Çağa	3	150	11754	1	137	23742
Dodurga	10	209	37330	-	-	-
Ereğli	8	253	30533	9	664	82515
Gerede	13	532	50445	4	385	54048
Hızırbeğeli	12	682	46144	6	444	40991
Kıbrıs	1	72	4411	4	535	27341
Konrpa	9	382	33135	15	977	115371
Mengen	3	131	12689	2	161	11984
Mudurnu	7	326	24405	1	178	16238
Onikidivan	18	587	63353	4	237	29122
Taraklıborlu	12	505	43967	5	437	39855
Ulus	6	250	23229	-	-	-
Viranşehir	9	296	30465	1	78	11880
Yedidivan	2	102	8199	2	167	12124
Yenice	1	40	3240	-	-	-
YEKUN	130	5250	438910	59	4733	498406

GRAFIK 11
1519 Tahririne Gore
Koylerin Gelir Buyuklukleri Nispetleri

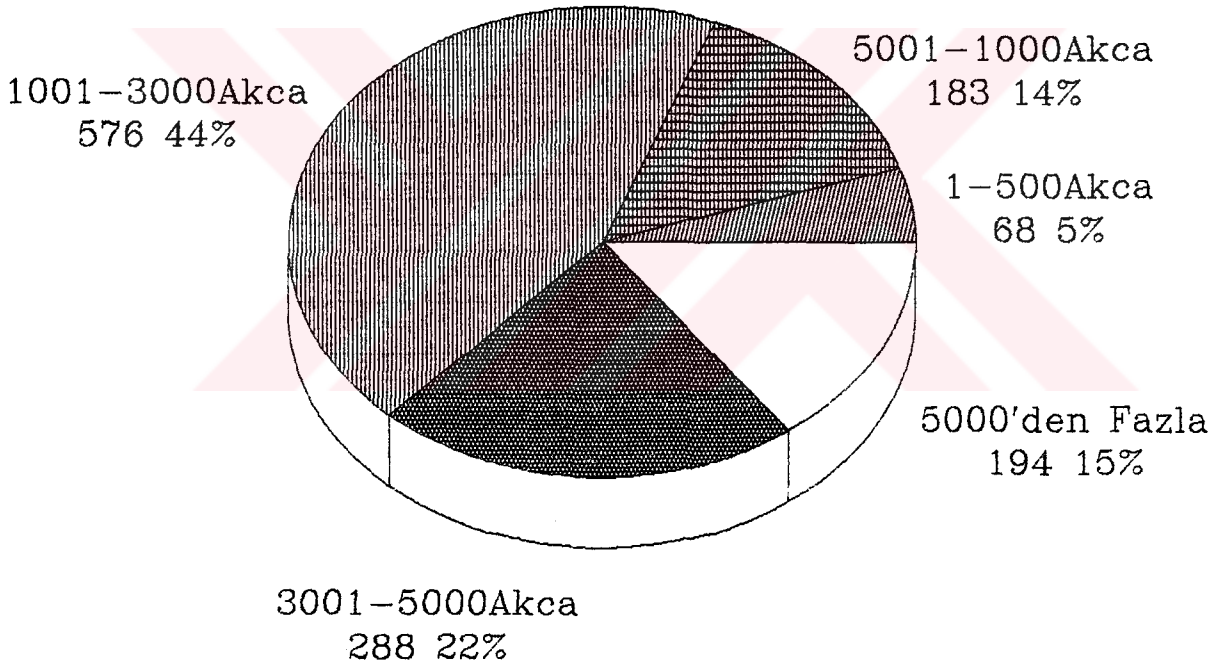
TABLO: 35a 1568 TAHRİRİNE GÖRE KÖYLERİN GELİR BÜYÜKLÜKLERİNE GÖRE TASNİFİ
(VAKIFLAR HARİCİ)

GELİRLER	1-500 Akça arası			501-1000 Akça arası			1001-3000 Akça arası		
	TKS	THS	TVG	TKS	THS	TVG	TKS	THS	TVG
NAHIYELER									
Bolu	6	40	2303	12	104	9927	47	1081	97507
Cağa	1	1	359	5	46	4341	5	136	9745
Dodurga	2	12	1425	-	-	-	9	314	17620
Eregli	-	-	-	-	-	-	5	231	10526
Gerede	2	8	517	10	88	8685	63	790	103473
Hızırbeğeli	-	-	-	1	6	551	18	389	34461
Kıbrus	1	10	493	2	106	1400	23	1253	44705
Konraba	2	13	700	3	21	2425	13	631	27601
Mengen	2	26	856	5	56	4213	9	241	18698
Mudurnu	8	69	2753	19	138	6972	38	1622	76189
Onikidivan	4	30	1681	29	306	22924	73	1396	141921
Taraklıborlu	12	140	4390	17	282	14905	47	1677	93196
Ulus	7	51	2688	12	112	11244	55	1096	106070
Viranşehir	18	169	7116	56	577	45311	138	3364	262083
Yedigöller	2	35	802	6	100	5786	20	536	39012
Yenice	-	-	-	6	121	4391	13	571	27474
YEKUN	68	604	26083	183	2063	143075	576	15328	1110281

TABLO:35b

GELİRLER	3001-5000 Akça arası			5000 Akçadan daha fazla		
	TKS	THS	TVG	TKS	THS	TVG
NAHIYELER						
Bolu	37	1311	146787	18	1253	123815
Çağa	4	207	13315	2	408	30048
Dodurga	14	261	60016	5	239	29252
Eregli	4	170	16483	15	1558	129229
Gerede	36	1328	131743	17	1549	130540
Hızırbeğeli	11	769	47854	21	2382	148760
Kıbrıs	4	203	15575	4	609	25220
Konrpa	14	878	54636	25	2460	200868
Mengen	4	283	15583	4	474	32358
Mudurnu	17	1126	66348	11	1253	89443
Onikidivan	47	1510	182439	21	1492	134265
Taraklıborlu	20	1483	81282	16	1648	133174
Ulus	22	989	84637	10	715	61891
Viranşehir	35	1633	128623	9	870	64050
Yedidivan	9	468	36963	4	465	33413
Yenice	10	497	39343	2	155	10529
YEKUN	288	13116	1121627	194	17530	1376855

GRAFİK 12
1568 Tahririne Gore
Koylerin Gelir Buyuklukleri Nispetleri

(Vakif haneler haric)

C - TİCARİ FAALİYET

1-PAZARLAR

Ticari faaliyet dükkânların dışında¹ gerek şehir ve kasabalarda veya yakınlarında gerekse sancığın müteferrik yerlerinde kurulan pazarlarda icra edilmekteydi.²

Pazarlarda satılan mallar ve bunlardan tahakkuk eden "bâc-ı bazar" nispetleri, kanunnamede tespit olunmuştur. Meselâ Çağa nahiyesinde pazarda satılan penbe(pamuk), ceviz, kuru üzüm, kuru incir yüklerinden birer akça; deve yükü üzümünden, incirden ve ketenden ikişer akça; kiraz, yaş üzüm ve yaş incir yüklerinden yarımşar akça; canlı satılan iki koyundan bir akça; kesilip satılan dört koyundan bir akça alınacağı bildirilmiştir.³

İdari yapıda şehir ve kasaba olarak tavsif edilen nahiye merkezleri dışında Düzce, Devrek ve Eflâni'de de büyük pazarların kurulduğu anlaşılmaktadır. Bu kabil yerlerdeki pazarların gelirleri, pazarın asayişinden mesul olan muhtesiplerin aldıkları ihtisap vergisi ve diğer niyabet ve bâd-ı hevâ gelirleriyle

¹ 1530'larda her hangi bir tasnife tabi tutulmaksızın verilen yekunlara göre bütün sancaktaki dükkân sayısı 207'dir. Ayrıca bir başhane ve bir bozahane bulunmaktaydı. BA TD 438,s.584.

² S.Faroqhi, "16. yüzyılda Batı ve Güney Sancaklarında Belirli Aralıklarla Kurulan Pazarlar: İçil, Hamid, Karahisar-ı Sahib, Kütahya, Aydın, Mentese", Gelişme Dergisi, Sayı 1(1978), s.39-40.

³ Kanunname metni madde 26

birlikte verildiğinden açık değildir. Dolayısı ile yalnız pazar gelirlerini tespit imkânsızdır.¹

Şehirler ve civarında kurulan pazarlar haricinde diğer yerlerde de çok sayıda pazar kurulmaktaydı. Sayı itibariyle en fazla pazar Taraklıborlu, Gerede ve Viranşehir nahiyelerinde kurulmaktaydı. Ancak bu pazarlar küçük çaplı pazarlar olup 15 ilâ 60 akça arasında hasılları olan pazarlardı. Büyük çaplı pazarlar olarak Onikidivan nahiyesinde Zerzene Pazarı 700 akça, Viranşehir nahiyesinde Seyrancık pazarı 800 akça, Taraklıborlu nahiyesinde Burunsuzviran Pazarı 300 akça hasılı olan pazarlardı.² Yılda bir kere bir ay müddetle muhtemelen panayır şeklinde büyük bir pazar da Çağa nahiyesinde Karaca ağaç'ta kurulmaktaydı.³

¹ "Niyabet-i nefis-i Bolu ve bazaristân ve bazar-ı nemek ve bazar-ı ayak ve tapu-yı zemin ve bozahane ve resm-i keyl-i nefis-i Bolu fî sene 4334", "Niyabet-i nahiye-i Bolu ve yave ve kaçgun ve abd-i âbık ve bazar-ı Oyuk", KK TD 35 v.13a; "Niyabet-i bâc-ı bazar-ı Gerede", KK TD 35, v.114b; "'an-kıst-ı bâc-ı bazar-ı Eflâni ma'a ihtisâb ve dem-i cinayet ve müjde-i abd-i âbık ve müzevecin-i o", KK TD 35, v.348b.

² KK TD 35, v.257a, 303a, 406a.

³ "Mahsûl-i bazar-ı Karaca ağaç yılda bir kere mâhiyen olurmus, haliyyen Ahmed Çeristürücü hâsıl 300, ihtisâb-ı bazar-ı mezkûr, hâsıl 41.", KK TD 35, v.85b.

2-LİMANLAR

Sancağın kuzey sınırı tamamen Karadeniz'le çevrili olup bu kıyı boyunca 16. yüzyılda defterlerde adı geçen üç liman veya iskele bulunmaktaydı. Bunlar Amasra, Ereğli ve Akçasehir (Akçakoca) iskeleleriydi. Ancak adı tahrirdefterlerinde geçmese de Bartın iskelesi de faaliyetteydi. Bartın iskelesinin adını defterlerde geçmemesi muhtemelen buranın muhasebesi ile Amasra iskelesi muhasebesinin beraber yapılmasından dolayıdır.¹

Amasra iskelesinin vergi gelirleri her iki tahrirde de 5000 akça olarak tespit edilmiş ve padişah haslarına dahil edilmisti.² Ereğli ve Akçasehir iskelerinin vergi gelirleri ile birlikte verilmiştir. Senelik 5484 akça hasılı olan bu iskeleler de padişah hasları arasındaydı.³

Bu iskelelerin bulunduğu merkezler kalabalık nüfuslu şehirler veya büyük yerleşmeler olmadığı için çok büyük ticaret merkezleri değillerdi. Ticaret hacmi düşüktü.⁴

Amasra ve tahrir defterlerinde zikredilmeyen Bartın iskalelerinde büyük gemilerin de yapılabilirdi tersaneler bulunduğu anlaşılmaktadır. Muteferrik muhimme kayıtlarında bu tersanelerde yaptırılan gemilerin sayıları ve cinsleri de

¹ S.Faroqhi, Towns and Townsmen of Ottoman Anatolia, Trade, Crafts and Food Production in an Urban Setting, 1520-1650, Cambridge, 1984, s.109-110.

² BA TD 86, s.1; KK TD 35, v.382b.

³ KK TD 19, v.79b.

⁴ Bu limanları diğer Anadolu limanlarıyla mukayeseli olarak ticaret hacminin tablolarla gösterildiğine dair bkz. S.Faroqhi, Towns and Townsmen, s.310-315.

gösterilmiştir. Yaptırılan bu gemilere lâzım olan kereste de civardaki ormanlardan kesilmekteydi.¹

Kayıtlardan anlaşıldığına göre bu gemiler dononma için inşa edilmekteydi. 1587 tarihinde Amasra'da beş tane kadirga²; 1591 tarihinde de adı zikredilmeden sancak dahilindeki tersanelerde on beş tane kadirga inşa ettirilmisti.³ İnşa ettirilen bu gemilere fiyat da biçilmiştir. Bu kadirgaların fiyatı 1599 tarihinde üç yük akça (300.000) olarak tahmin edilmiştir.⁴ Kadirgaların yanında "at gemisi"nin de yaptırıldığı görülmektedir.⁵

¹ Muhimme 67, 260/98, Muhimme 60, 173/77.

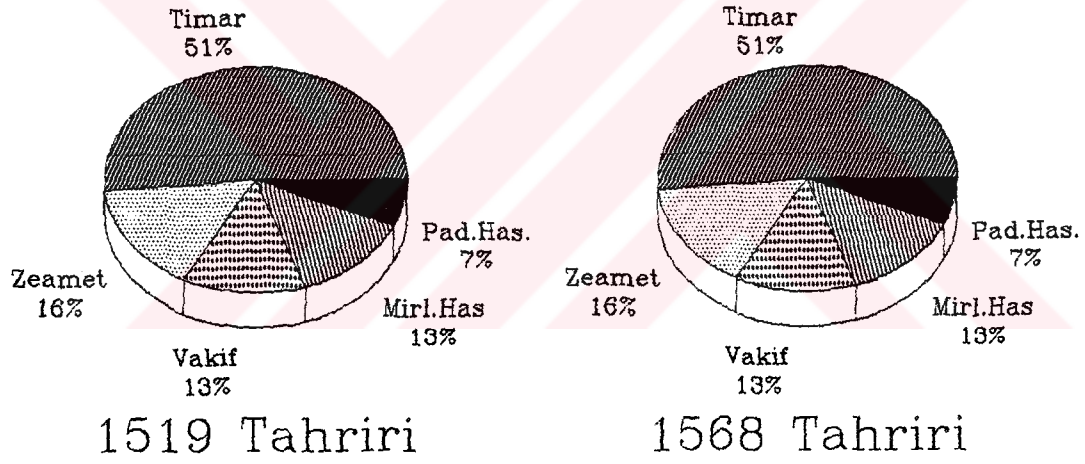
² Muhimme 60, 173/77.

³ Muhimme 67, 260/98.

⁴ Muhiime 67, 288/106.

⁵ Muhimme 27, 941/363.

GRAFİK 13
Sancaktaki Toplam Gelirin
Bölüşümü

Pad.Has : Padisah hassi
Mirl.Has : Mirliva hassi

IV. BÖLÜM : VAKIFLAR

B - 16.YÜZYILDA SANCAK VAKIFLARININ UMUMİ DURUMU

Vakıfların tarihi ve mahiyeti şimdiye kadar bir çok araştırmanın konusu olmuştur.¹ 16. yüzyılda Bolu sancağındaki vakıflar hakkında ise mevcut evkâf defterleri bize geniş bilgiler vermektedir. Bolu sancağına ait bu vakıfların, iki hususiyeti bilhassa dikkat çekicidir: İlk olarak vakıfların sayı itibariyle büyük yekun tutmasına rağmen, keyfiyeti itibariyle büyük vakıf sayısının az olmasıdır. Diğer de Osmanlı öncesi devirlere ait vakıfların çokluğudur. Bunun sebebi ise bölgenin türkleşmesinde büyük rol oynayan Umuroğulları ve Candaroğullarının burada uzun süren hakimiyetleridir.

Tablo 36 ve 37'nin incelenmesinden görüleceği gibi vakıf adedi oldukça fazladır. Bu fazlalık en çok evlada vakıf ve umumi vakıf adıyla kayıtlı sütunlardadır. Burada evlada vakıftan kasıt, geliri vakfedilen malın gelirinin tamamının vâkıf tarafından evlad ve ahfadına tahsis edilmesidir. Zürri veya evlatlık adı verilen bu vakıflarda hayır şartı ya sembolik yahut da nesebin yok olması halinde söz konusudur.² Bolu sancağındaki bu tür vakıfların hemen hemen tamamı küçük ölçüdeki arazileri ve

¹ F.Köprülü, "Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekâmülü", VD, C.2(1942), s.1-32; B.Yediyıldız, "Vakıf" mad., İA, C.13, s.153-172; A.Akgündüz, İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi, Ankara, 1988; N.Öztürk, Mensei ve Tarihi Gelisimi Açısından Vakıflar, Ankara, 1983.

² N.Öztürk, Vakıflar, s.84.

bunların çoğu 50, 100, 150 akça veya biraz daha fazla tutan gelirleridir. Bu yüzden sayı itibariyle fazla olmasına rağmen toplam vakıf gelirleri içindeki payı yekununa nispetle fazla değildir.

Diğer büyük gurubu teşkil eden vakıflar ise vakfın gelirinin nereye veya ne için sarfedileceği açıkça belirtilmemiş vakıflardır. Bu tür vakıflar kaydedilirken vakfın gelirini tasarruf eden şahıs veya şahısların adları kaydedilmiş ve bazen bunların "ber-müceb-i vakfiye" mutasarrıf oldukları yazılmıştır. Bu vakıfların mahiyetlerini anlamak bakımından, mutasarrıfların lâkapları bize ipucu vermektedir. Seyh, halife, fakih, derviş, mevlâna gibi sıfatları haiz bu şahısların, bu halleriyle toplumun mümtaz simaları oldukları aşikârdır. Devlet bu kimselere verdiği bu imkânla, bir nevi cemiyetin nabzını elinde tutmuş, kendi hakimiyet ve müessiriyetini garantilemiş oluyordu. Memleketin umumi durumu göz önünde bulundurulduğunda ise mahalli idare ile mesgul olan merkez idaresinin temsilcileri sayı bakımından nispeten mahduttu. Esasında bir çok yerde kadı veya kadı naibinden başkakimse yoktu. Bu durumda ahali üzerinde manevi tesir yapmaya uzun müddet devam eden, yerleşik bir kuvveti idarenin desteği olarak kullanmak akıllı bir yoldu.¹

Uygulamadaki bu faydanın yanında asıl maksadın, vakfın esasını teşkil eden hayır işlemek olduğu göz ardı edilmemelidir. Devlet vakıflar aracılığı ile âmme hizmetini ifâ etmekteydi. Böylece devlet bütçesinden vakıfların yerlerine getirdikleri işler için ayrıca para ayrılmasına ihtiyaç kalmıyordu.

¹ S.Faroqhi, "XVI.-XVIII. Yüzyıllarda Orta Anadolu'da Seyh Aileleri", Türkiye İktisat Tarihi Semineri Metinler/Tartışmalar, Ankara, 1975, s.223.

Zikrettiğimiz sancak dahilindeki bu tür vakıflar da küçük ölçekli vakıflar olup gelir miktarları da oldukça düşüktür.

Hatim, cüz, eczâ-yı şerife, tilâvet-i Kuran veya İhlâs, Yâsin, Tebareke gibi mukaddes gün ve gecelerde vâkıfın ruhu için okunmak üzere menkûl veya gayr-ı menkûl bir takım gelirlerin tahsisıyla kurulan vakıflar, yekun teşkil etmese de vardır. Bu vakıfların çoğu Yıldırım Bâyezid tarafından tesis edilmiş olup, sancak dahilinde müteferrik yerlerde bir çok yer bu işe tahsis edilmistir. Bilindiği gibi Yıldırım Bâyezid, bölgede Osmanlı hakimiyetini tam sağlayan ilk Osmanlı padişahıdır. Bu kabil vakıfların tesisiyle hakimiyetin nüfûzu düşüncesi bağdaştırılabilir.

Diğer guruplar ise binası olan vakıflardır. Buralara vakfedilen menkûl veya gayr-ı menkûl gelirler, buraların hem binasına hem de vazifelilerine vakfedilmistir. Bu binaların bakım ve tamiri, bu gelirlerden sağlanırdı. Yine bu vakıfları işleten cami ve mescidlerde imam, hatip, müezzin, sermahfel, muarrif, kayyım, ferras; mektep, medrese ve muallimhanelerde müderris, hoca, naib; zaviyelerde seyh, fakih ve dervişler geçimlerini buradan temin ederlerdi. Yine bu gelirler müesseselerden istifade etmek durumunda olanların arzu ve ihtiyaçları için sarfedilirdi.

Tablo 36 ve 37'nin incelenmesiyle cami, mescid, medrese ve zaviyelerin Bolu, Çağa, Gerede, Mudurnu ve Taraklıborlu'da yoğunlaştığı görülüyor. Buraları şehir hususiyeti taşıması, bu duruma en büyük sebeptir. Diğer nahiyelerde cami ve mescid sayısının çokluğu mescide inhisar etmektedir. Bunlar da küçük caplı vakıflar ve eserlerdir. Tablo 36 ve 37'den müşahade edileceği gibi adı geçen beş nahiyedeki vakıf gelirleri, diğer

nahiyelere nispetle oldukça fazladır. Bu fazlalık buralardaki vakıfların büyüklükleri ile alâkalıdır. İleride vakıf eserleri kısmında görüleceği gibi bu vakıflarda en büyük pay Yıldırım Bayezid tarafından tesis edilen eserlere isabet etmektedir. Şehirlerin tesekkülünde bu müesseselerin tesiri düşünülürse, bu durum gayet tabiidir.

Zaviyelerin çokluğunda ise bölgenin coğrafyası ve iskân şeklinin yanı sıra, yol üzerinde bulunması da rol oynamıştır. İbn Battuta daha 1330'larda Anadolu seyahati esnasında bölgeye de uğramış, bilhassa buradaki zaviyeleri methederek anlatmıştır.¹

Medrese ve muallim haneler ise Mudurnu'da toplanmıştır. Ancak medreseler az olup bunlardan büyük olanlar Bolu ve Mudurnu'daki Yıldırım Bayezid Medresesi ve Taraklıborlu'daki Süleyman Paşa Medresesi'dir. Mudurnu'da toplanan bu eserler ise bu şehrin 16. yüzyılda bölgenin bir ilim ve kültür merkezi olduğunu göstermektedir. Gerede'deki medrese vakfı ise İsmehan Şah Hatun² tarafından Kudüs'teki medresesine Gerede'nin Çayviran

¹ "Beldeye duhûl ile ahilerden birinin zaviyesine teveccüh ettik . Eyyâm-ı şitâda zaviyelerde daima ateş yakmak bunların cümle-i adâtından olarak zaviyenin köşelerinden her birine bir ocak vaz' ile menfesler kûsâd ediliyor. Duman oradan çıkıp zaviye sükkânına eza vermez. Buna oraca "Buhari" ve müfredine "Bahri" denilür. Zaviyeye girdiğimizde ateş zebankes olması ile elbisemi çıkarıp baskasını giyerek ateste ısındım. Ahi bir çok taam ve bir çok meyve getirdi. Cenâb-ı kadiye'l-hacât civanmert ve alicenâb olan ve ecânibe sefkât ve mürüvveti fevkalâde azim bulunan ve müsafirîne lutf ile muamele ederek izhâr-ı muhabbet ve ikrâm hususunda ibrâz-ı re'fet ve atifet eden şu taifeye hayr ile mükâfat buyursun. Oraya gelen yabancı en ziyade sevdiği akrabasından birinin yanına gitmiş gibi olur". İbn Battuta Seyahatnamesi, Serif Paşa Tercümesi, s.348'den naklen M.Z.Konrpa, Bolu Tarihi, s. 131-132.

² Yavuz Sultan Selim'in kızı, vezirazâm Lutfi Paşa'nın hanımı olması muhtemel. Bkz. C.Uluçay, Padışahların Kadınları ve Kızları, Ankara, 1985, s.32-33.

ve Avsar adlı köyleri ki toplam hasılı 9838 akca olup, vakıftır.¹

İmaret vakıflarının tamamı II.Bâyezid'in Amasya'daki imaretine vakfedilen yerlere aittir. Bunların çoğu yaya ve müsellemlikten ref' olunup reaya yazılarak buraya vakfedilmiştir.

Sözü edilmeye değer diğer vakıf gurubu olan köprü ve kervansaray vakıfları ise görüldüğü gibi sancak dahilinde dağılmıştır. Yol üzerindeki geçit ve nehir üzerine kurulan bu köprülerin bir çoğunun hemen yanıbasında bir de kervansaray bulunmaktadır. Bölgenin tabii şartları icabı, bu yapıların ana malzemesinin kaynağı ağaç olmalıdır. Büyük mimari kıymeti olmayan bu yapılardan günümüze bir şey kalmamıştır.

Türbe ve çeşme vakfı ise küçük vakıflardır. Yalnızca bunlardan Ereğli'de bir köy Eyyüb Ensarî Hazretleri'nin İstanbul'daki türbesine vakfedilmiş olup 5339 akca geliri bulunmaktaydı.²

Bu vakıfların 16. yüzyıl içinde nasıl bir seyir takip ettikleri hakkında toblolar incelendiğinde şu neticeler ortaya çıkmaktadır:

1519 tahriri ile 1568 tahriri arasında geçen müddet zarfında büyük çapta yeni vakıf ihdas edildiği söylenemez. Sayı itibariyle bütün sancak dahilinde vakıflardaki artış %9 olmuştur. En büyük artış mescid ve cami vakıflarındadır.³ Bu artış %60 ile Mudurnu nahiyesinde ve yine ona yakın miktarda Çaga nahiyesinde tebarüz

¹ KK TD 547, v.45b.

² KK TD 547, v.45b.

³ Cami ve mescidlerdeki artışın tekke kültürünün zayıfladığına delalet ettiğine dair bkz. B.Yediyıldız, Ordu, s.146.

etmektedir. Fakat bu artışlar daha çok mevcut vakıflara ek gelir temin etmek gayesiyle vakıf yapmakla olmuştur. Özellikle 1568 tahririnde yeni vakıf tesis edilirken veya mevcuda ilâveler yapılırken gelirlerin nakid olarak tahsis edildiği dikkati çekmektedir. Meselâ Mudurnu'da Kadı Muhiddin Efendi adlı şahıs 60.000 akça bir, 58.000 akça da bir olmak üzere kendi yaptırdığı muallimhaneye vakfetmiştir. Yine Mehmed adlı birisi 45.000 akça cüz-i serif tilâvetine; Hacı Mahmud 25.000 akça vaaza ve ders verme işine; Hacı Hüseyin 25.600 akça muallimhanesine ve Nisancı Mehmed Beg ise 160.000 akça cami ve muallimhanesine vakfetmiştir. Bu misalleri daha da artırmak mümkündür.

Tablo 36, 37 ve 38 incelendiğinde, vakıfların adedinde büyük bir artış olmadığı halde gelirlerinde yüzde yüzden fazla bir artış görülmektedir. Bu artışın en büyük sebebi, bilhassa yukarıda zikrettiğimiz gibi nakid para vakıflarının çoğalmasındır. Ancak defterler incelendiğinde, mevcut diğer vakıfların gelirlerinin hemen hemen hiç artmadığı görülmektedir. Nakid artışları eklenince bile artış miktarı yine de tutmamaktadır. Hesaplardaki bu tutarsızlık, Tahrir Defterleri üzerinde yapılan araştırmalarda karşılaşılan en büyük problemlerdendir.

B— VAKIF ESERLER

Bu bölümde Bolu sancağı tahrir defterlerinde kayıtlı bulunan sancak dahilindeki cami, mescid, zaviye, muallimhane, mektep, medrese, kervansaray, han, hamam, bedesten, kapan, çeşme gibi dini ve ictimai vazife icra eden, bina veya binalar dahilinde bulunan vakıf olarak tesis edilmiş (istisna kabilinden olan, vakıf olmayan bir iki eser de dahil olmak üzere) eserler tespit edilmiştir. Ancak bunlardan mimari kıymeti haiz bulunanlar oldukça azdır. Bölgenin coğrafyası ve bu coğrafya şartlarına bağlı olarak şehirleşmenin veya büyük yerleşme merkezlerinin çok az olması, büyük çaplı eserlerin yapılmamasında etkili olmuştur.

Bolu sancağında dikkate değer en büyük eserler Yıldırım Bâyezid tarafından yaptırılanlardır. Bunların en meshuru Mudurnu'da inşa edilen külliye veya manzumedir.¹ Bu külliye sancak dahilindeki bütün eserlerin en büyüğüdür. Bolu şehrinde, Çağa ve Gerede'de Yıldırım tarafından yaptırılan cami, mescid ve hamamlar bulunmaktadır. Gerek Bolu sancağında vazife yapan, gerekse devletin diğer yüksek mevkilerinde vazifeli olan ve herhangi bir vesile ile Bolu sancağıyla münasebeti bulunan beg ve paşa unvanlı şahısların yaptırdıkları bilhassa Taraklıborlu (Safranbolu)'da olmak üzere Candaroğullarından kalan bir kaç büyük vakıf eser daha bulunmaktadır. Bunların dışında kalan diğer eserler sayı itibariyle kalabalık olmalarına rağmen mimari bakımdan büyük sayılmazlar.

¹ Bu manzumenin sanat tarihi bakımından tahlili bir incelemesi için bkz. E.H.Ayverdi, "Mudurnu'da Yıldırım Bâyezid Manzumesi ve Tas Vakfiyesi", VD 5 (1962), s.79-88.

Yöre ormanlık olduğundan ağaç malzemeye dayalı mimari bir teknik gelişmiştir. İri ağaç gövdelerinden kurulan "cantı" veya "çandı" denilen yapılar mimaride geçerli olmuştur.¹ Fakat bunlardan çok eski olanlar, bu hususiyetleridolayısı ile günümüze kadar gelememişlerdir.

16. yüzyılda inşa edilmiş olmasına rağmen evkâf defterlerinde haklarında kayda rastlanılmayan başka vakıf eserler de bulunmaktadır. Kadılık makamına komşu olduğu için Kadı Camii diye bilinen camii ki Demirtaş Paşa oğlu Mehmed Bey tarafından yaptırılmıştır. Ilıca camii, Kızıl Ahmed Bey'in oğlu Musa Paşa tarafından 1510-1511 tarihinde yaptırılmıştır.² Musa Paşa'nın annesi tarafından 1562'de yaptırılan Karaköy Cuma Camii, Sokollu Mehmed Paşa'ya izafe edilen Tabaklar hamamı ile Gölyüzu Mahallesiindeki zaviyesi ve Mimar Sinan tarafından inşa edilen Ferhad Paşa Camii gibi eserler bu kabildendir.³ Bu eserlerle alâkalı evkâf kayıtlarının Bolu defterlerinde olmaması, buralara gelir temin etmek üzere vakfedilen yerlerin Bolu sancağı haricinde olması ihtimalini akla getirmektedir. Ayrıca bir kısmının da tahirir tarihinden sonra yapıldığı anlaşılmaktadır.

Asağıda zikrettiğimiz vakıf eserler, defterlerdeki bilgiler nispetinde ve çerçevesinde kısaca tanıtılmıştır:

¹ Bu tür mimari ve bölgedeki bu tür eserler için bkz. E.H.Ayverdi, Osmanlı Mimarisinin İlk Devri, İstanbul, 1962, s.120vd, 343vd, 381vd.

² Kitabesi için bkz. Mustakil Bolu Salnamesi, s.100-101.

³ Bu eserler hakkında bkz. A.Gökoğlu, Paplagonia; S.Eyice, agm, s.8-14; Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, Ankara, 1977, C.II, s.304-385.

TABLO:36 1518 TAHRİRİNE GÖRE VAKIFLARIN ADED OLARAK NAHIYELERE GÖRE DAĞILIMI

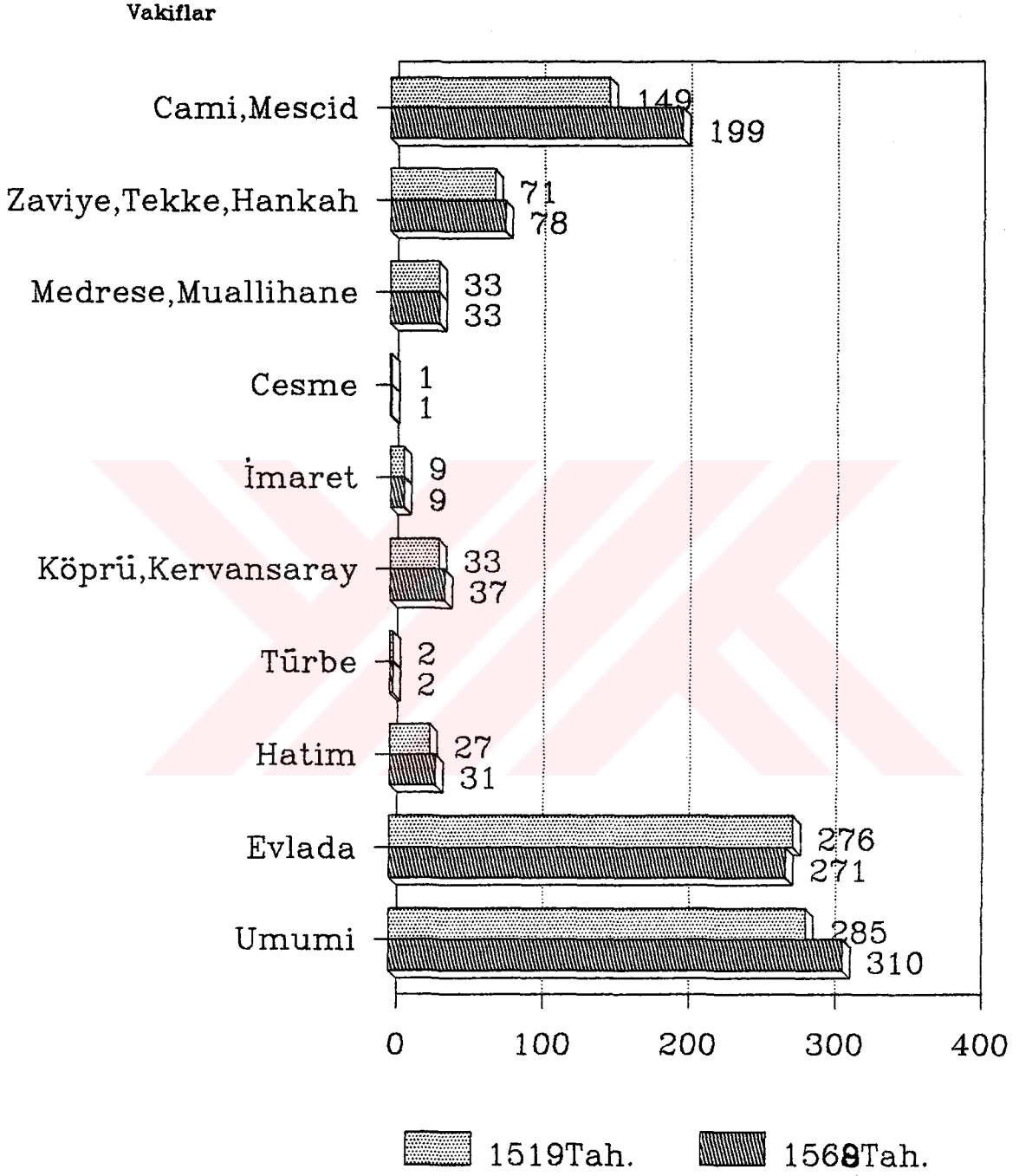
NAHIYELER	Cami Mescid	Zaviye Tekke Hankâh	Medre- se Mual- lim- hane	Cesme	İmaret	Köprü Ker- van- saray	Türbe	Hatim	Evlada	Umumi (*)
Bolu	18	10	3	1	1	4	1	1	30	35
Cağa	8	3	1	-	-	-	-	-	9	13
Dodurga	1	2	-	-	-	-	-	-	2	2
Ereğli	10	2	-	-	-	2	1	-	22	11
Gerede	15	8	1	-	-	5	-	3	49	21
Hızırbeğeli	4	1	-	-	-	3	-	2	22	14
Kıbrıs	-	-	-	-	-	2	-	-	-	11
Konraba	3	1	-	-	-	5	-	-	17	20
Mengen	15	2	-	-	-	2	-	6	22	26
Mudurnu	26	22	23	-	8	7	-	-	22	16
Onikidivan	14	3	-	-	-	1	-	1	39	49
Taraklıborlu	5	2	3	-	-	1	-	1	15	9
Ulus	16	11	-	-	-	-	-	6	6	14
Viransehir	3	1	2	-	-	-	-	-	17	9
Yedidivan	5	1	-	-	-	1	-	1	4	21
Yenice	6	2	-	-	-	-	-	6	-	14
YEKUN	149	71	33	1	9	33	2	27	276	285
Yekun İçindeki %	16,8	8	3,7	0,	1	3,7	0,2	3	31,1	32,1

TABLO:37 1568 TAHRİRİNE GÖRE VAKIFLARIN ADED OLARAK NAHIYELERE GÖRE DAĞILIMI

NAHIYELER	Cami Mescid	Zaviye Tekke Hankâh	Medre- se Mual- lim- hane	Cesme	İmaret	Köprü Ker- van- saray	Türbe	Hatim	Evlada	Umumi (*)
Bolu	19	11	3	1	1	5	1	3	29	35
Cağa	14	3	1	-	-	-	-	-	6	12
Dodurga	7	2	-	-	-	-	-	-	2	3
Eregli	13	2	-	-	-	2	1	-	24	22
Gerede	17	8	1	-	-	6	-	3	45	23
Hızırbeğeli	4	1	-	-	-	3	-	3	22	14
Kıbrıs	2	-	-	-	-	2	-	-	-	11
Konraba	3	1	1	-	-	5	-	-	17	19
Mengen	15	2	-	-	-	3	-	6	22	27
Mudurnu	44	28	24	-	8	5	-	-	20	17
Onikidivan	16	3	-	-	-	1	-	2	38	56
Taraklıborlu	8	5	1	-	-	2	-	1	17	9
Ulus	22	8	-	-	-	-	-	6	7	16
Viranşehir	4	1	2	-	-	2	-	-	18	9
Yedidivan	5	1	-	-	-	1	-	1	4	21
Yenice	6	2	-	-	-	-	-	6	-	16
YEKUN	199	78	33	1	9	37	2	31	271	310
Yekun İçindeki %	20,4	8	3,3	0,1	0,1	3,8	0,2	3,1	27,9	31,9

(*) Umumi vakıfların içinde bir kaç tane kadı'ya vakfedilmiş olduğu anlaşılan arazi gelirinin varlığı anlaşılmaktadır.

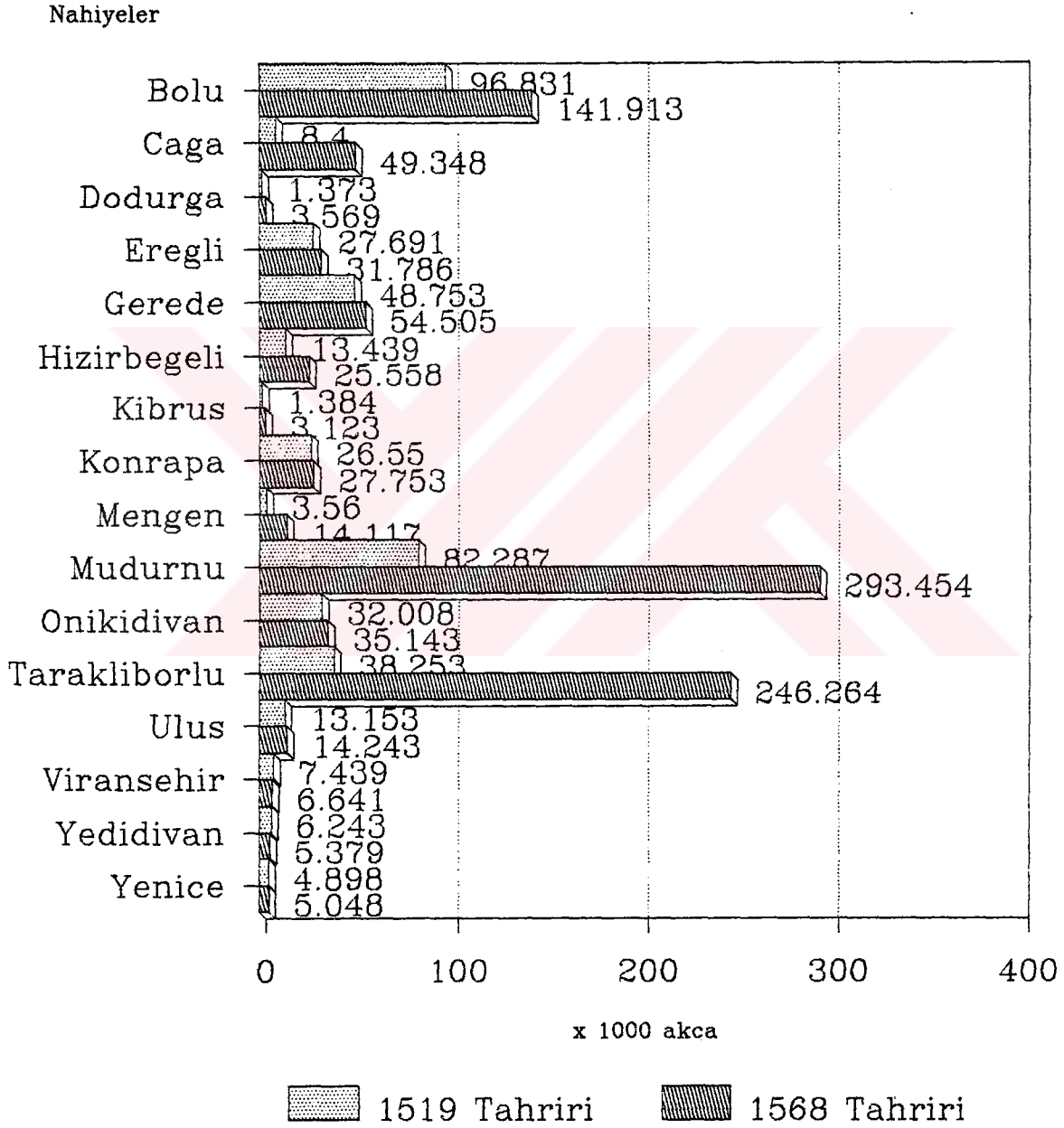
GRAFİK 14
Vakıfların Türlerine Göre Nispetleri

TABLO: 38 VAKIF GELİRLERİNİN NAHİYELERE GÖRE DAĞILISI

TAHRİRLER	1519 TAHRİR		1568 TAHRİR	
NAHİYELER	TVG	TG%	TVG	TG%
BOLU	96831	23,4	141913	14,9
ÇAGA	8400	2	49348	5,1
DODURGA	1373	0,3	3569	0,3
EREĞLİ	27691	6,7	31786	3,3
GEREDE	48753	11,8	54505	5,6
HIZIRBEĞELİ	13439	3,2	25558	2,6
KIBRUS	1384	0,3	3123	0,3
KONRAPA	26556	6,4	27753	2,8
MİNGEN	3560	0,8	14117	1,4
MUDURNU	82287	20	293454	30,6
ONIKIDIVAN	32008	7,7	35143	3,6
TARAKLIBORLU	38253	9,2	246264	25,7
ULUS	13153	3,1	14243	1,4
VİRANŞEHİR	7439	1,8	6641	0,7
YEDİDİVAN	6243	1,5	5379	0,5
YENİCE	4898	1,1	5048	0,5
YEKUN	412262	99,3	957844	99,2
Defter Yekunu	411923	-	957943	-

GRAFIK 15
Vakif Gelirlerinin Nahiyeleere Gore
Dagilisi ve Nispetleri

Hesaplanan yekun 1519'da 412.262 akca
 1568'de 957.144akca; Defter yekunlar
 1519'da 411.923; 1568'de 957.943 akca

1- CAMİLER

1- Aftun Camii: Konrapa nahiyesinin Aftun köyündedir. Candaroğullarından beri var olduğu anlaşılmaktadır. Hitabetine 658 akça hasılı olan yer vakfedildiğine dair kayıt bulunmaktadır.¹

2- Ak-cami: Dodurga nahiyesindedir. Camiin tamirine ve camiye gelenlerin develerinin barınması için yapılan ahıra bakmakla mükellef olan şahsın öldüğüne ve beratın çocuklarına devredildiğine dair kayıt vardır.² Camiin umumi bir yol üzerinde olduğu anlaşılmaktadır.

3- Çağa Camii: Yıldırım Bayezid Tarafından nefis-i Çağa'da yaptırılmıştır. Sücaeddin Divanı'nda ve Okçular adlı köylerde vakıf yerleri vardır. Bu camiin vakıfları arasında. Yıldırım'ın Bolu'da yaptırdığı hamamın gelirinden hisse de vardır.³

4- Coğlu Camii: Gerede nahiyesinin Coğlu köyündedir. Gerede'nin Avsar köyünde altı muddluk yer ile Çağa'da bir çiftlik vakfı olup, 245 akça geliri bulunmaktadır.⁴

¹ KK TD 547, v.224b-225a.

² KK TD 547, v.282a.

³ KK TD 547, v.39ab., 40a-41b, 43a.

⁴ KK TD 547, v.61a.

5- Cukalu Camii: Konrapa nahiyesinin Cukalu Divanı adlı köydedir. Camiin cesmesine 171 akça hasılı olan bir çiftlik vakfedilmiştir.¹

6- Davud Sofi Camii: Viranşehir nahiyesinde olup hangi köyde olduğu anlaşılamamaktadır. Muhtemelen aynı adlı köydedir. Camiin hitabetine 1000 akça nakid paranın ribhinden yevmi bir akça vakfedilmiştir.²

7- Dadani Köyü Camii: Bolu nahiyesinin Zeameddin Divanı'ında Dadani köyündedir. Camiin hitabetine 221 akça hasılı olan bir çiftlik vakfedilmiştir.³

8- Eflâni Cami-i Serifî: Taraklıborlu nahiyesinin Eflâni kasabasındadır. Hitabetine yevmi bir akça vakfedilmiştir.⁴

9- Ereğli Cami-i Serifî: Nefs-i Ereğli'dedir. Vakıfları arasında 1676 akça nakit para ile bir çok çiftlik ve tarla bulunmaktadır.⁵

10- Gere de Camii: Yıldırım Bayezig Tarafından yaptırılmıştır. Yıldırım Aynı zamanda bu camiine gelir temin etmek maksadıyla bir de hamam yaptırmıştır. Ancak Gere de'nin yer

¹ KK TD 547, v.229a.

² KK TD 547, v.23a.

³ KK TD 547, v.98b.

⁴ KK TD 547, v.125a.

⁵ KK TD 547, v.208a-209b.

değiştirmesinden dolayı hamam gelir getirmez olmuş ve harap kalmıştır. Bunun üzerine bir kervansaray ve sekiz dükkân yapıлып icaresi camiye vakfedilmiştir.¹

11- Gölçük Camii: Dodurga nahiyesinin Gölçük köyündedir. Bir çok kimse tarafından toplam 10.300 akça nakit para vakfedilmiştir. Murabahasından yevmi bir akça müezzine vazife tayin edilmiştir.²

12- Hasan Dede Cami-i Serifi: Ulus nahiyesinde Amasra kazasında camiye adını veren şahıs tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Camiye yevmi bir akça ile çerakçı olan şahsa dair kayıt bulunmaktadır.³

13- Hüseyin Çelebi Camii: Taraklıborlu'dadır. Hüsetin Çelebi bu camiin yanına bir de mektep yaptırmıştır. Gelir olarak Taraklıborlu'da kervansaray, dükkân ve evler ile 8000 akça nakit para vakfedilmiştir.⁴

14- Kabaclar Camii: Yenice nahiyesinin Devrek'e bağlı Kabaclar köyündedir. Çalabverdi Sofi tarafından yaptırılmıştır. Tamiri için de bir bahçe banisi tarafından vakf-ı evlât edilmiştir.⁵

¹ KK TD 547, v.74a.

² KK TD 547, v.281a.

³ KK TD 547, v.154b.

⁴ KK TD 547, v.124a.

⁵ KK TD 547, v.133a.

15- Kadı Müeyyed Camii: Hızırbeğeli nahiyesi Carsanba kazasının Bedil köyündedir. Bânisi olan Kadı Müeyyed tarafından 5000 akça nakit para ve değirmen vakfedilmiştir.¹

16- Kargıncık Camii: Dodurga nahiyesinin kargıncık köyündedir. Mevlâna Hayreddin Efendi tarafından yaptırılmıştır. Hitabetine yevmi bir akça vazife verilmiştir.²

17- Kavak Köyü Camii: Mudurnu nahiyesinin Kavak köyündedir. Camiin hitabetine 1406 akça nakit para vakfedilmiştir. Ayrıca camiin muarrifine yevmi bir akça vazife tayin edilmiştir.³

18- Kızıl Ahmed Bey Camii: Candaroğulları beyi Kızıl Ahmed Bey tarafından nefis-i Bolu'da Altı Hamam denilen bir mevkide yaptırılmıştır. Kendi mülkü olan Gerede'deki Çardak köyü ile yine Gerede'deki Sorkun köyünde bir değirmenle yanındaki evleri ve bahçeyi, bu cmiin masalihine ve vezaifine vakfetmiştir.⁴

19- Kilise Camii: Benderegli nahiyesindedir. Muezzinine yevmi üç akça vazife verilmiştir.⁵

¹ KK TD 547, v.200a

² KK TD 547, v.282a.

³ KK TD 547, v.277b.

⁴ KK TD 547, v.70ab.

⁵ KK TD 547, v.214a.

20- **Maksud Cavus Camii:** Mudurnu nahiyesinin Kozyakası köyündedir. Maksud Cavus tarafından bina edilmiştir. Hitabeti için yevmi bir akça vazife tayin edilmiştir.¹

21- **Mengen Cami-i Serif:** Mengen nahiyesindeki bu camiin hatibi olan Mevlâna Mehdi'nin berâtının yenilendiğine dair kayıt vardır.²

22- **Nışancı Mehmed Beg Camii:** Mudurnu'da Nışancı Mehmed Beg tarafından yaptırılmıştır. Yanında bir de muallimhane bina eylemiş ve 163.000 akça nakid para vakfetmiştir.³

23- **Orhan Bey Camii:** Ereğli'deki bu camii Orhan Beg yaptırmış, camiin kayyımlığına yevmi iki akça, mum bahasına bir akça olmak üzere toplam 1117 akçalık bir gelir kasabanın iskelesinin gelirlerinden vakfedilmiştir.⁴

24- **Pavlı Camii:** Kıbrus nahiyesinin Pavlı köyündedir. Muezzinliği için yevmi bir akça Konrapa'nın çeltik gelirinden vazife tayin edilmiştir.⁵

¹ KK TD 547, v.275b.

² KK TD 547, v.89b.

³ KK TD 547, v.276b.

⁴ KK TD 547, v.214a.

⁵ KK TD 547, v.92b.

25- Rüstem Paşa Camii: Mudurnu nahiyesinin Dibek köyünde Rüstem Paşa tarafından bina edilmiştir. Muezzinine yevmi üç akça vazife tayin edilmiştir.¹

26- Samakov Camii: Ereğli nahiyesinin Samakov köyündedir. Hacı Hasan adlı birisi tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Yine camiin bânisi 7000 akça nakit para vakfedip, rbhinden yevmi iki akça hitabetine tayin etmiştir.²

27- Sarukaya Cami-i Serifî: Ereğli nahiyesinin Sarukaya köyündedir. Sadık Seyh tarafından yaptırılmıştır. Camide vazifeli olan Musa halife adlı birine 366 akça tayin edilmiştir.³

28- Sorkun Camii: Mudurnu nahiyesinin Sorkun köyündedir. İmamet ve hitabetine senelik 1764 akça tayin edilmiştir.⁴

29- Sultan Süleyman Han Camii: Mudurnu'nun Sofi mahallesindedir. Bu camiye Yeni Cami de denilmektedir. Ahsap Catılı ve minareli camiin mimari bir hususiyeti yoktur. Muhtemelen Kanuni sehzâde olarak Bolu'da bulunduğu zaman inşa edilmiştir.⁵ Cami vazifelilerinin Tebareke suresini tilâvet etmeleri için 1000 akça vakfedildiğine dair kayıt vardır.⁶

¹ KK TD 547, v.277a.

² KK TD 547, v.277a.

³ KK TD 547, v.214a.

⁴ KK TD 547, v.93a.

⁵ S.Eyice, Tarihte Bolu, s.10.

⁶ KK TD 547, v.275b.

30- Süleyman Paşa Camii: Taraklıborlu'da Candaroğlu Süleyman Paşa tarafından yaptırılan bu camiye, 3100 akça hasılı olan hamam vakfedilmiştir.¹

31- Yıldırım Bâyezid Han Camii: Mudurnu'da Yıldırım Bâyezid Han tarafından yaptırılan külliye bu camiin etrafında teşekkül etmiştir. Camiye Kavak ve Semdören köyleri vakfedilmiştir. İki köyün hasılı 4553 akçadır. Yine camiin tamiri ve vazifelileri için çeşitli yerlerde bir çok arazi ve bazı kimseler tarafından değişik miktarlarda nakit paralar vakfedilmiştir.²

32- Yıldırım Bâyezid Han Gazi Camii: Bolu'da Yıldırım Bayezid tarafında 1382'de yaptırılmıştır. Yıldırım Bu camiye gelir temin etmek için Bolu'da bir hamam yaptırmıştır. Bundan başka camiin vazifelilerine ve çeşitli masrafları için sehirliiler tarafından bir han, dükkânlar ve değişik miktarlarda nakit paralar vakfedilmiştir.³

2- MESCİDLER

1-Abdullah Beg Mescidi: Bolu nahiyesinn Akçakavak köyünde aynı şahsın yaptırdığı imaretin yanında bulunan mesciddir. Üç buçuk çiftlik vakıf yeri olup 260 akça geliri bulunmaktadır.⁴

¹ BA TD 438, s.464.

² KK TD 547, v.256a, 257b-258b, 259a, 273b, 274a-275b, 277b.

³ KK TD 547, v.34b-35a.

⁴ KK TD 547, v.34a.

2- Ahi Mahmud Mescidi: Ahi Mahmud'un Çağa'da bina ettirdiği Zaviyenin yanındadır. Zaviye vakfını müsterek tasarruf ederler.¹

3- Akça Mescid: Onikidivan nahiyesinin Milanet köyündedir. Defterdeki ifadeyle "kâfirin kavlı dutalıdan berü" mescid olmuştur. 240 akça geliri olan altı muddluk vakıf yeri vardır.²

4- Ak Kadı Mescidi: Mudurnu nahiyesinin Fınducak köyü civarında olduğu kaydedilmektedir. 730 akça geliri olan 20 muddluk vakıf yeri vardır.³ Muhtemelen yörede meshur sülâle olan Akkadioğularının kurucusu olan Ak Kadı tarafından veya onun adına inşa edilmiştir.

5- Ak Mescid: Bolu'nun Karamani mahallesindedir. Çesitli yerlerde yedi dönümlük arazi vakfı vardır. Ayrıca Bolu'nun Karacayır mahallesinde bulunan bazı dükkân ve evlerin icaresi de bu mescidin vakıfları arasındadır. Toplam 1794 akça hasılı bulunmaktadır. Bu mescide Leylekler Mescidi de denilmekteydi. Yıldırım Bayezid'in Yaptırdığı bu mescid 1944 zelzelesine kadar varlığını muhafaza etmişti.⁴

¹ KK TD 547, v.41a, 43b.

² KK TD 547, v.162b.

³ KK TD 547, v.232b-233ab.

⁴ KK TD 547, v.33a.

6- Baba Mescidi: Taraklıborlu'dadır. Bura 13 bâb dükkân ve Doğanoglu mezraası denilen yer ile muhtelif yerlerdeki bir miktar araziden 1452 akça geliri bulunmaktaydı.¹

7- Bedil Mescidi: Onikidivan nahiyesinin Bedil köyündedir. II:Bâyezid devrinde 123 akça geliri olan 3 muddluk yer vakfedilmiştir.²

8- Beyâti Pınar Mescidi: Onikidivan nahiyesinin Sizemor(?) denilen mevkisindedir. Mescide Cuma akşamları Kuran tilâveti için vazifeli olan şahsa bahçe vakfedildiğine dair kayıt vardır.³

9- Carnid Mescidi: Onikidivan nahiyesinin Carnid köyündedir. Sultan II.Bâyezid zamanından 15 muddluk vakıf yeri olup 313 akçalık geliri bulunmaktadır.⁴

10- Cansa Mescidi: Onikidivan nahiyesinin Cansa Divanı köyündedir. Bu divana bağlı Kozcaviran köyü ve Depecikviran mezraası ve 55 muddluk yer bu mescidin vakfı olup toplam geliri 1134 akçadır.⁵

11- Debbâğân Mahallesi Mescidi: Bolu'nun aynı adlı mahallesindedir. Bolu nahiyesinin çeşitli yerlerinde 5 dönüm

¹ KK TD 547, v.122a-124b.

² KK TD 547, v.166b.

³ KK TD 547, v.186a.

⁴ KK TD 547, v.162a.

⁵ KK TD 547, v.164b-165a.

zemin ve Bolu sehrinde iki dükkân ve bir kârhane vakıf yeri vardır. Buralardan 142 akça hasılı bulunmaktadır.¹

12- Enbiya Mescidi: Hızırbeğeli nahiyesinin Eyne Dekinözü köyündedir. 4 muddluk vakıf yeri olup 106 akça hasılı vardır.²

13- Fahrüddin Efendi Mescidi: Mudurnu'da devrin meşhur ulemasından Fahrüddin Efendi yaptırmıştır. Süleyman b. Ahi İvaz'ın bir bahçesini ve 2000 akça nakit parayı buraya vakfettiğine dair kayıt vardır.³

14- Gazan Mahallesi Mescidi: Mudurnu'da Gazan mahallesindedir. Mescidin müezzinine yevmi bir akça vazife tayin edilmiştir.⁴

15- Geçen Mescidi: Onikidivan nahiyesinde Akviran Divan'ında Gücnoz köyündedir. II. Bâyezid zamanında 347 akça geliri olan 12 muddluk vakıf yeri vardır.⁵

16- Hacı Durmuş Mescidi: Taraklıborlu'da kendi adıyla anılan mahallededir. İki dükkânın icaresi mescide vakıftır.⁶

¹ KK TD 547, v.32b.

² KK TD 547, v.197a.

³ KK TD 547, v.269b.

⁴ KK TD 547, v.272b.

⁵ KK TD 547, v.156b.

⁶ KK TD 547, v.125a.

17- Hacı İlyas Mescidi: Bolu sehrindedir. Mescide uç dükkân, bir kârhane ve bir değirmen vakfedilmiş olup 431 akça geliri vardı.¹

18- Hacı İlyas (Çeribaşı) Mescidi: Dodurga nahiyesinde Kalanos nâm mevzidedir. Eşref el-Fevârisî Çeribaşı İlyas Beg b. Asıl Han Beg tarafından bina edilmiştir. Vakıfları arasında bir bazar, bir kervansaray, 28 bâb dükkân ve 8000 akça nakid Para bulunmaktaydı.²

19- Hacı Seyh Paşa Mescidi: Mudurnu'da Hacı Seyh Paşa'nın yaptırdığı zaviyenin içindedir. Zaviyeye vakfedilen yerlerden mescidin imametine yevmi bir akça tayinedilmiştir.³

20- Hızır Fakih Mahallesi Mescidi: Mudurnu'da kendi adıyla anılan mahallede bulunan mescidin imametine yevmi bir akça tayin edilmiştir⁴

21- Hoca Beg Mescidi: Bolu sehrinde Tursucuoğlu mahallesindedir. Ne zaman yapıldığı belli olmamakla birlikte tahrirlerden çok önce yapıldığı anlaşılmaktadır. Hoca Beg ve Tursucuoğlu diye bilinen şahıslar beraber bir hamam yaptırıp kendi adlarına yaptırdıkları iki ayrı mescide vakfetmişlerdir.⁵

¹ KK TD 547, v.33b.

² KK TD 547, v.281b.

³ KK TD 547, v.265b.

⁴ KK TD 547, v.265b.

⁵ KK TD 547, v.32b.

22- Karacayır Mahallesi Mescidi: Mescidin 1571'de Musa Paşa oğlu Mehmed Bey tarafından yaptırıldığının söylenmesine rağmen¹ defterlerde isimleri yazılı 22 kişiden mescidin چراغ yağına 104 akça gelir bağlanmıştır.²

23- Kara Danışmend Mescidi: Ereğli nahiyesinde Kır Divanı adlı köydedir. 6 muddluk vakıf yeri olup 294 akça geliri vardı.³

24- Karamanlu Mahallesi Mescidi: Bolu sahrinde Karamanlu mahallesindedir. Sundurman ve Yakın Kavağı denilen mevzilerde uç dönüm vakıf yeri olup 30 akça gelir kaydedilmiştir.⁴

25- Kayı Divanı Cuma Mescidi: Hızırbegeli nahiyesinin Kayı Divanı'ndadır. 109 akça hasılı olan bir vakıf tarlası vardı.⁵

26- Konmuş Mescidi: Konrapa nahiyesinin Milân Deresi köyündedir. Köprü'nün yanıbaşında olmasından yol üzerinde olduğu anlaşıyor. Köprü ve camiin 644 akça hasılı olan bir çiftlik Yıldırım zamanından beri vakıftır.⁶

¹ Türkiye'de Vakıf Abideler II, s.331.

² KK TD 547, v.24b.

³ KK TD 547, v.202b.

⁴ KK TD 547, v.31a.

⁵ KK TD 547, v.196a.

⁶ KK TD 547, v.222ab.

27- Kulef Divanı Cuma Mescidi: Gere de nahiyesinin Kulef Divanı köyündedir. 24 nefer reayası olan 20 muddluk vakıf yerden 1920 akça geliri vardı.¹

28- Kubcu Mescidi: Mengen nahiyesinin Kubcu Divanı köyündedir. Tamiri için yevmi nîm akça vakfedilmistir.²

29- Otac Divanı Cuma Mescidi: Çağa nahiyesinin Otac Divanı köyündedir. Hamza Divanı'nda 1720 akça geliri bulunmaktadır.³

30- Sadreddin Divanı Cuma Mescidi: Gere de nahiyesinin Sadreddin Divanı köyündedir. II.Murad devrinden, Cökçekoğulları yeri denilen ve 1029 akça geliri olan yer bu mescidin vakfıydı.⁴

31- Sekioğlu Mescidi: Viransehir nahiyesinde Sevindik Divanı köyündedir. Candaroğlu Süleyman Paşa zamanından 138 akça hasılı olan yer mescidin imametine vakıftır.⁵

32- Süleyman Paşa Cuma Mescidleri: Taraklıborlu nahiyesinde bulunan bu mescidlerin yerinin nereler olduğu açık değildir. Süleyman Paşa Medresesi vakıflarından Kapuluözü köyü ve şehir

¹ KK TD 547, v.68b.

² KK TD 547, v.89b.

³ KK TD 547, v.38a, 39a, 41a.

⁴ KK TD 547, v.57a.

⁵ KK TD 547, v.97a.

civarında bir kısım yerlerden elde edilen gelirin nısfı bu mescidlere vakfedilmisti.¹

33- Seyhler Mahallesi Mescidi: Mudurnu'da bir adı da Musalla mahallesi olan Seyhle mahallesindedir. Büyük capta hayırlar yapan Kadı Muhiddin tarafından yaptırılmıştır. Aynı şahıs tarafında çeşitli yerlere vakfedilen 58.000 akça nakit paranın murabahasından buraya da gelir ayrılmıştır.²

34- Tennur (?) Mescidi: Onikidivan nahiyesinde Tennur Divanı denilen yerdedir. 64 akçalık olan 5 muddluk vakıf yeri vardır.³

35- Tursucuoglu Mescidi: Bolu şehrinde Tursucuoglu mahallesindedir. Hoca Beg Mescidi ile aynı hamamın gelirinden pay almaktaydı.⁴

4- ZAVİYELER

1- Abidoğlu Mevlânâ Semseddin Zaviyesi: Ulus nahiyesinin Arıd Divanı köyündedir. 28 muddluk yer ve bir değirmen vakfı olup, bunlardan 233 akça geliri vardı.⁵

¹ KK TD 547, v.111a.

² KK TD 547, v.272b, 275a.

³ KK TD 547, v.182b.

⁴ KK TD 547, v.32b.

⁵ KK TD 547, v.144a

2- Adil Seyh Zaviyesi: Mudurnu nahiyesinde Yeniceköy'dedir. Candaroğlu Süleyman Paşa zamanından 40 muddluk vakıf yerinden toplam 440 akça geliri bulunmaktadır.¹

3- Ahıcık Zaviyesi: Nefs-i Mudurnu'dadır. Yıldırım Bâyezid Karacaagâç köyünü, bu zaviyeye vakfetmiştir. Cenglü adlı mezraa da bu zaviyenin vakfıdır. Toplam hasılı 1932 akcadır.²

4- Ahi Ata Zaviyesi: Bolu sehrinde olup hankâh adıyla kaydedilmiştir. Bir dükkânın icaresi ve muhtelif zeminler vakfedilmiştir.³

5- Ahi Durabegi Zaviyesi: Mudurnu'dadır. Şehir yanında 70 akça geliri olan vakıf yerleri vardır.⁴

6- Ahi Esref Zaviyesi: Yenice nahiyesi Firuz Divanı'ındadır. Yıldırım zamanından vakfedilmiş 336 akça geliri olan 10 muddluk vakıf arazisi vardır.⁵

¹ KK TD 547, v.244ab.

² KK TD 547, v.231b-232a.

³ KK TD 547, v.256a.

⁴ KK TD 547, v.33a.

⁵ KK TD 547, v.130b.

7- Ahi Mahmud Zaviyesi: Ahi Mahmud'un Çağa'da bina ettiği bu zaviyesine oğlu Ahi Mustafa 5000 akça nakit para vakfetmiştir. Ayrıca Otac köyünde 255 akça geliri olan vakıf yerleri vardır.¹

8- Ahi Musa Zaviyesi: Bolu nahiyesinin Oyuk köyü bu zaviyenin vakfı olup, 1763 akça hasılı bulunmaktadır.²

9- Ali Seyh Zaviyesi: Mudurnu nahiyesinde Ermenigözü (Güneycik) köyündedir. Candaroğlu Süleyman Paşa zamanından 5 muddluk vakıf yeri olup 108 akça geliri vardı.³

10- Arif Seyh Zaviyesi: Ulus nahiyesinin Feleküddin Divanı'nın Kös köyündedir. II.Bâyezid zamanından vakfedilmiş 6 muddluk yeri olup 160 akça hasılı vardı.⁴

11- Asılbegi Zaviyesi: Mudurnu'da Seyhler diğer adıyla Musalla mahallesindedir. Asılbegi oğulları adıyla bölgede şöhret bulan sülâlenin kurucusu tarafından veya ona izafeten yapılmış olmalıdır. Bu sülâlenin mülkleri olan Akbaşlar ve Gökviran köyleri ve 4 muddluk çeltik tarlası ve Zaviyenin yanındaki Çaközü Hamamı buranın vakıf gelirlerini teşkil etmektedir.⁵

¹ KK TD 547, v.41a, 43b.

² KK TD 547, v.16b.

³ KK TD 547, v.255b.

⁴ KK TD 547, v.152ab.

⁵ KK TD 547, v.242b, 243b, 251a, 252b, 265b.

12- Asıklı Emreoglu Yigid Seyh Zaviyesi: Taraklıborlu nahiyesinin Kızılbel köyündendir. Candaroğlu Süleyman Paşa zamanından Uc çiftlik vakıf yeri olup 979 akça geliri vardı.¹

13- Asıklı Seyh Zaviyesi: Gerede nahiyesinin Eskipazar köyünde olup, Candaroğullarından beri vakıf olduğu anlaşılmaktadır. 176 akça geliri olan bir kısım arazi vakfı vardır.²

14- Bektasogulları Zaviyesi: Ereğli nahiyesinin Belen köyündedir. Toplam 27 muddluk yerden 1420 akça geliri vardır.³

15- Dedeoglu Omer Seydi Tekyesi: Ulus nahiyesinde Arıd Divanı köyündedir. Candaroğlu Süleyman Paşa zamanından 179 akça geliri olan vakıf yeri vardır.⁴

16- Dodurga Köyü Zaviyesi: Ulus nahiyesinin Dodurga köyündedir. Yavuz Selim zamanından 61 akça geliri olan vakıf yeri vardır.⁵

¹ KK TD 547, v.102b-103a.

² KK TD 547, v.64a.

³ KK TD 547, v.206b-207a.

⁴ KK TD 547, v.148ab.

⁵ KK TD 547, v.152b.

17- Doğan Fakih Zaviyesi: Onikidivan nahiyesinin Kınık Divanı köyündedir. 182 akça geliri olan 4 muddluk vakıf yeri vardır.¹

18- Durk Seyh Zaviyesi: Gere de nahiyesinin Ede-Kınık Divanı'nda Seyhler köyündedir. Bir çiftlik ve değirmen vakfı olup 208 akça geliri bulunmaktadır.²

19- Emir Süleyman Celebi Zaviyesi: Bolu'dadır. Yıldırım Bâyezid'in oğlu Emir Süleyman Celebi tarafından yaptırılmıştır. 1938 akça geliri olan Sazak köyü zaviyenin vakfıdır.³

20- Erbegi Zaviyesi: Mudurnu'da Beknoz(?) köyündedir. 297 akça gelirir olan 20 muddluk vakıf yeri vardır.⁴

21- Fulün Seyh Zaviyesi: Ulus nahiyesinde Akçakilise adlı köydedir. Candaroğlu Hızır Bey'den bir çiftlik ve müteferrik yerlerde bir kısım arazi vakfedilmiştir.⁵

22- Gelen Seyhoğlu Zaviyesi: Mudurnu nahiyesinde Oganuz(?) köyündedir. Candaroğlu Süleyman Paşa zamanından 143 akça geliri olan 5 muddluk vakıf yeri vardır.⁶

¹ KK TD 547, v.160ab.

² KK TD 547, v.63b.

³ KK TD 547, v.15ab.

⁴ KK TD 547, v.233b-234a.

⁵ KK TD 547, v.14a.

⁶ KK TD 547, v.241a.

23- Hacı Ishakoğlu Zaviyesi: Konrapa nahiyesinin Begviran köyündedir. Yıldırım zamanından bir çiftlik vakfedilmiştir.¹

24- Hacı Seyh Paşa Zaviyesi: Mudurnu'dadır. Yıldırım Bâyezid'in oğlu Süleyman Çelebi zamanından Uzunöz ve Çakılköy ile Selmanlar mezraası bu zaviyenin vakfı olup 7766 akça hasılı var.²

25- Hasan Seyh Dede Zaviyesi: Ulus nahiyesindedir. Yanındaki cami ile beraber II.Bâyezid zamanından vakfedilen yarım çiftlik geliri vardır.³

26- Hasan Seyh Zaviyesi: Hızırbeğeli nahiyesinin Bedil köyündedir. Candaroğulları zamanından 283 akça hasılı olan bir çiftlik vakıf yeri vardır.⁴

27- Hızır İlyas Zaviyesi: Mudurnu'dadır. Mütferrik yerlerde zeminler ve bir bağ vakfı olup 162 akça hasılı vardır.⁵

¹ KK TD 547, v.217a.

² KK TD 547, v.239b-241a, 253a-255a, 265b, 270b, 272a, 275ab, 278a; Vakfiyesi için bkz. M.Bilge, İlk Osmanlı Medreseleri, İstanbul, 1984, s.191.

³ KK TD 547, v.143a.

⁴ KK TD 547, v.195b.

⁵ KK TD 547, v.239a, 269a.

28- Hızır Seyh Zaviyesi: Ulus nahiyesinin Germene köyündedir. II.Bâyezid zamanından bir değirmen ve bir miktar vakfı vardır.¹

29- Hoca Piri Zaviyesi: Taraklıborlu nahiyesindedir. Zaviyayı bina eden Derviş Mustafa ve başka kimseler tarafından 60.000 akça'dan fazla para vakfedilmiştir. Taraklıborlu'daki Hatuncuk Hamamı da bu zaviyenin vakfıdır.²

30- Hoca Seyhoğlu Zaviyesi: Mengen nahiyesinin Kübcü Divanı'ndadır. Orhan Beg zamanından 197 akça hasılı olan 8 mddluk vakıf yeri vardır.³

31- İçmeoğlu Ahmed Seyh Zaviyesi: Konrapa nahiyesindedir. Orhan Bey zamanından İldelenoğlu Ciftliği bu zaviyenin vakfıdır.⁴

32- İlyas Seyh Zaviyesi: Onikidivan nahiyesinin Güney köyündedir. Yıldırım Bâyezid zamanından 307 akça hasılı olan bir miktar arazi vakfedilmiştir.⁵

33- Karamusbuku Zaviyesi: Mudurnu nahiyesindedir. Melaik köyü yakınında Mudurnu suyu üzerindeki köprülerin yanbaşında

¹ KK TD 547, v.152b.

² KK TD 547, v.105b, 110ab.

³ KK TD 547, v.81a.

⁴ KK TD 547, v.217b.

⁵ KK TD 547, v.170a.

olduğu anlaşıyor. Bu köprülerin ve zaviyenin tamiri için bir miktar arazi ve bir değirmen vakfedilmiştir.¹

34- Kulfal Seyh Zaviyesi: Ulus nahiyesinin Akcakilise köyündedir. Yine Kulfal Seyh mezraası adlı mezraa II.Bayezi zamanında bu zaviyeye vakfedilmiştir.²

35- Kurd Seyh Zaviyesi: Mudurnu nahiyesinde Kurusaray köyündedir. 268 akça geliri olan 10 muddluk yer vakıftır.³

36- Mehmed Beg Zaviyesi: İfadeden anlaşıldığına göre zaviyeyi Sarabdâr Abdullah Beg'in oğlu Mehmed Beg, Bolu'nun Karaağaç köyünde yaptırmıştır. Zaviyeye Bolu şehrinde bedesten, kervansaray, değirmen, zemin-i bazar vakfetmiştir. Toplam 7140 akça geliri bulunmaktadır.⁴

37- Mevlânâ Seyh Tekyesi: Viranşehir nahiyesinde Sevindik Divan'ındadır. 8 muddluk vakıf yeri olup 240 akça hasılı vardır.⁵

¹ KK TD 547, v.240ab.

² KK TD 547, v.152b.

³ KK TD 547, v.242a.

⁴ KK TD 547, v.240b.

⁵ KK TD 547, v.97b.

38- Mihalic Bey Zaviyesi: Bolu şehrindeki bu zaviyeye 5570 akcahasılı olan Siracköprüsübaşı adlı köy vakfedilmiştir.¹

39- Mustafa Seydi Zaviyesi: Ereğli nahiyesinin Belen köyündedir. Toplam 2989 akca geliri olan arazi vakfedilmiştir.²

40- Nuh Zaviyesi: Bolu nahiyesinin Buk köyündedir. 1019 akca geliri olan bir kısım arazi vakfı vardır.³

41- Ogulbegi Zaviyesi: Yenice nahiyesinin Yurtan Divanı'ndadır. "Kadîmden vakıf olup" , 8 muddlu yerden 230 akca geliri vardır.⁴

42- Uzüseyh Zaviyesi: Mudurnu nahiyesinin Saruot köyündedir. Candaroğlu Süleyman Paşa zamanında 669 akca geliri olan vakıf yeri vardır.⁵

43- Salih Seyh Zaviyesi: Gerede nahiyesinin Emirse Divanı'ndadır. Yıldırım Bâyezid'in oğlu Süleyman Çelebi'nin vakfettiği anlasılam bir miktar yerden 134 akca hasılı vardır.⁶

¹ KK TD 547, v.7b.-9b.

² KK TD 547, v.207a.

³ KK TD 547, v.36a.

⁴ KK TD 547, v.128b.

⁵ KK TD 547, v.250b-251a.

⁶ KK TD 547, v.60a.

44- Saltuk Seyh Zaviyesi: Yedidivan nahiyesinin Kızılbel köyündedir. Selçuklu Sultanı Keykubad zamanından ve Candaroğlu Süleyman Paşa zamanından olmak üzere bir miktar vakıf yeri olup 216 akça geliri vardı.¹

45- Satılmış Seyh Tekyesi: Ulus nahiyesinin Göynükviran nahiyesindedir. Candaroğlu Ali Beg ve Süleyman Paşa zamanından vakfedilmiş yarım çiftlikten 147 akça geliri vardı.²

46- Sevindik Seyyid Zaviyesi: Mudurnu'nun Yağma adlı köyündedir. "Zaman-ı maziyyeden vakıf" olup, 4 muddluk yerden 128 akça hasılı vardı.³

47- Seydi Yakub Zaviyesi: Mengen nahiyesinin Kubcu Divanı'ndadır. Candaroğulları zamanından 114 akça hasılı olan 5 muddluk vakıf yeri vardır.⁴

48- Süleyman Seydi Zaviyesi: Çağa'nın Sücaeddin Divanı adlı köyündedir. Bir çiftlik ve 40 dönüm çayır vakfı olup 405 akça hasılı vardı.⁵

¹ KK TD 547, v.135b.

² KK TD 547, v.147a.

³ KK TD 547, v.237a.

⁴ KK TD 547, v.82a.

⁵ KK TD 547, v.39a.

49- **Sahin Beg Zaviyesi:** Bolu sehrinde olup, Bolu'nu en büyük köyü olan Alpagut bu zaviyenin vakfıdır.14432 akça hasılı vardı.¹

50- **Sarabdâr Abdullah Beg Zaviyesi:** Sarabdâr Abdullah Beg'in Bolu'da kendi adına yaptırdığı bu zaviyeye Hacıbegler adlı 9576 akça hasılı olan köyü vakfetmiş ve tevliyeti evladına bırakmıştır.²

51- **Seyh Bedreddin Zaviyesi:** Bolu Sehrindeki bu zaviyeye Yörgüç Pasa oğlu Yunus Beg tarafından Sığırkuyruğu adlı mülk köyü bu zaviyeye vakfedilmiştir. Ayrıca Gökçesu köyünde de 5 muddluk yer vakfedilmiştir. Toplam geliri 2106 akçadır.³

52- **Seyh İbrahim Zaviyesi:** Onikidivan nahiyesinde Sirac denilen yerdedir. Yıldırım Bâyezid nisanıyla 8 muddluk 213 akça hasılı olan yer vakıftır.⁴

53- **Seyhler Zaviyesi:** Dodurga nahiyesinin Güzelbeg köyündedir. "kadîmden" vakıf olup, vakfı olan 5 muddluk yerden 112 akça hasılı bulunmaktadır.⁵

¹ KK TD 547, v.1b-7b.

² KK TD 547, v.9b-11b.

³ KK TD 547, v.16ab.

⁴ KK TD 547, v.164b.

⁵ KK 547, v.281b.

54- Seyh Mumin Zaviyesi: Bolu sehrindedir. Devrin meshur ulemasından Seyh Hüseyin Dede seyhliğini yapmıştır. Bir çiftlik ve iki dükkân vakfından 126 akça geliri vardı.¹

55- Seyh Sehriyar Zaviyesi: Gerede nahiyesinin Eskipazar köyündedir. "Ümera-yı maziyyeden vakıf" olup, vakfı olan çiftlikten 252 akça geliri bulunmaktadır.²

56- Seyh Sirin Zaviyesi: Dodurga nahiyesinin Güvemözü köyündedir. Candaroğlu Süleyman Paşa zamanından 40 mudluk vakıf yeri olup 468 akça geliri vardı.³

57- Seyh Yusuf Tekkesi: Ulus nahiyesinin Çerçi Güney köyündedir. İsfendiyaroğlu Hızır Bey zamanında yarım çiftlik yer vakfedilmiştir. 189 akça geliri vardır.⁴

58- Suayboglu Zaviyesi: Mudurnu nahiyesinde Aband civarında Kovucak'tadır. 10 muddluk yerden 253 akça hasılı vardır.⁵

59- Tur Ali Seyhoğlu Zaviyesi: Gerede'nin Tacaddin Divanı'ndadır. Orhan Bey zamanından vakıf olup, 6 muddluk yerden 94 akça geliri bulunmaktadır.⁶

¹ KK TD 547, v.35b.

² KK TD 547, v.66a.

³ KK TD 547, v.280b.

⁴ KK TD 547, v.147a.

⁵ KK TD 547, v.262b.

⁶ KK TD 547, v.74b.

60- Tur Beği Seyh Tekyesi: Ulus nahiyesinin Turgullar köyündedir. Candaroğlu Ali Bey ve Kötürüm Bâyezid zamanından yarım çiftlik vakıf yeri olup 216 akça geliri bulunmaktadır.¹

61- Umid Seyh Zaviyesi: Mudurnu'da Daşeli denilen mevzidedir. Karacomak köyünde 15 muddluk yerden 775 akça geliri vardı.²

62- Yazıcı Muhiddin Zaviyesi: Mudurnu nahiyesinin Kovucak Divanı'nda 143 akça hasılı olan bir miktar vakıf yeri vardır.³

63- Yusuf Fakih Zaviyesi: Mudurnu nahiyesinin Dibek Pınarı köyündedir. 20 muddluk vakıf yerinden 263 akça geliri vardır.⁴

¹ KK TD 547, v.144a.

² KK TD 547, v.248b-249a.

³ KK TD 547, v.274b.

⁴ BA TD 438, s.553.

4- MEDRESELER

1- Kadı Müeyyed Medresesi: Kadı Müeyyed'in Hızırbeğeli'nde yaptırdığı camiin yanındadır. Camiin vakıflarından olan nakid para ve değirmenin gelirlerini ortak tasarruf eder.¹

2- Süleyman Paşa Medresesi: Atik İmaret de denilen imaretin bir parçasıdır. Candaroğlu Süleyman Paşa tarafından Taraklıborlu'da yaptırılmıştır. Vakıfların çokluğu ve gelirlerin büyüklüğünden de anlaşılabacağı üzere, büyük bir medresedir. Taraklıborlu'nun Kapuluözü köyü ve şehir civarı ile Viranşehir nahiyesinin Kayaca köyü ve yine bu nahiyede 5 muddluk yer bu medresinin vakfıdır. Toplam 20.648 akça geliri vardır.²

3- Yıldırım Bâyezid Medresesi: Bolu şehrinde Yıldırım Bâyezid tarafından yaptırılan manzumeye dahildir. Bu manzumenin bölümlerinden olan cami ile beraber vakıf gelirlerini ortak tasarruf eder. Bu gelirler arasında yine Yıldırım'ın Bolu'da yaptırdığı bir hamam da bulunmaktadır. Ayrıca Bolu'daki Kır köyü ile Buk köyünde bir çiftlik yer bu medresenin vakfıdır.³

¹ KK TD 547, v.200a

² KK TD 547, v.95ab, 111ab.

³ KK TD 547, v.14b, 29b, 34b-35a, 125b; Medresenin kısa bir tanıtımı için bkz. M.Bilge, İlk Osmanlı Medreseleri, s.160-17-67.

4- Yıldırım Bâyezid Medresesi: Mudurnu'da Yıldırım Bâyezid tarafından yaptırılan meşhur manzumenin bölümlerindendir. Buraya vakfedilen yerlerin gelirlerini ortak tasarruf eder.¹

5- MEKTEP VE MUALLIMHANELER

1- Derviş Ali Dede Muallimhanesi: Konrapa nahiyesinin Keçilü köyündedir. 8.000 akça nakid para vakfedildiğine dair kayıt vardır.²

2- Hacı Abidüddin Muallimhanesi: Hacı Abidüddin, Nisancı Mehmed Beg'in vakıflarının mütevellisi olup, kendi adına Mudurnu'da bu muallimhaneyi bina etmiştir. Mütevellisine yevmi bir akça vazife verildiğine dair kayıt bulunmaktadır.³

3- Hacı Ali Muallimhanesi: Mudurnu'da olan bu muallimhanenin, mütevellisine yevmi bir akça tayin edilmiştir.⁴

4- Hacı Dede Muallimhanesi: Mudurnu'dadır, Hacı Dede yaptırdığı bu muallimhaneye 28.000 akça nakit para vakfetmiş ve

¹ KK TD 547, v.234ab, 238ab, 239ab, 241b, 250ab, 254a, 275a; Medresenin daha sonraki devirlere ait işleyişi için bkz. M.Bilge, İlk Osmanlı Medreseleri, s.190-191.

² KK TD 547, 288b.

³ KK TD 547, v.257b.

⁴ KK TD 547, v.256b.

murabahasından muallimhanedeki vazifelilere gelir tevcih edilmistir.¹

5- Hacı Hüseyin Muallimhanesi: Mudurnu'da Gazan mahallesindedir. Hacı Hüseyin yaptırdığı bu muallimhaneye 25.600 akça nakit para vakfetmistir. Muallimhane yerine mektep tabiri de kullanılmıştır.²

6- Hüseyin Celebi Mektephanesi: Taraklıborlu'da Hüseyin Celebi'nin kendi adına yaptırdığı camiin yanındadır. Vakıfları arasında. Amasya livasında bir köy ile Taraklıborlu'da kervansaray, değirmen, bağlar, bahçeler ve bir mezraa bulunmaktadır. Toplam geliri 31.000 akçayı bulmaktadır. Gelirin vazifelilere taksimi tafsilatıyla verilmiştir.³

7- Kadı Muhiddin Muallimhanesi: Mudurnu'da Yıldırım Han Camii mahallesindedir. Kadı Muhiddin bir çok yere vakfettiği nakid paradan 1458 akçalık geliri de muallimhaneye ayırmıştır.⁴

8- Merhum Ali Muallimhanesi: Mudurnu'dadır, tahrir esnasında öldüğü anlaşılan Ali, 29.000 akça nakid para vakfetmistir. Mutevellisi de Nisancı Mehmed Beg vakfı mutevellisi ve kendi adına muallimhane yaptıran Hacı Abidüddin'dir.⁵

¹ KK TD 547, v.277a.

² KK TD 547, v.272b, 274a.

³ KK TD 547, v.124b.

⁴ KK TD 547, v.272b, 274a.

⁵ KK TD 547, v.276b.

9- Memi Celebi Muallimhanesi: Mudurnu'nun Seyrancık mahallesindedir. Memi Celebi, muallimhanenin muallim ve mütevellisine 1098 akça vakfetmiştir.¹

10- Mevlânâ Sinan Muallimhanesi: Çağa'da buranın kadılarından Kadı Mevlânâ Sinan b.Hacı Hamza bina eylemiştir. Yanında bir de mescidi bulunup, 40.000 akça nakit para vakfetmiştir.²

11- Nisancı Mehmed Beg Muallimhanesi: Nisancı Mehmed Beg tarafından Mudurnu'da yaptırılmıştır. Cami ile beraber 163.000 akça nakit para vakfetmiştir.³

6- KERVANSARAYLAR

1-Bolu Kervansarayı: Sarabdâr Abdullah Beg oğlu Mehmed Beg, Bolu'da bulunan kervansarayı yanındaki bedesten ile birlikte satın alarak Bolu'nun Karaağac adlı köyünde bulunan zaviyesine vakfetmiştir. Kervansaray ve yanındaki pazar yerinin yıllık hasılı 300 akçadır.⁴

¹ KK TD 547, v.266a, 276b.

² KK TD 547, v.42a.

³ KK TD 547, v.276b.

⁴ KK TD 547, v.24b.

2- Catalcam (Cicekoğlu) Kervansarayı: Bolu nahiyesinin Catalcam köyündedir. 88 akça hasılı olan bir vakıf çiftliği vardır.¹

3-Ferrâş Kervansarayı: Yedidivan nahiyesinin Helkum köyündedir. Bataklu Yolu denilen bir mevzide bir köprü ile beraber yaptırılmıştır. İfadelerden II.Murad zamanında belli olmayan bir kısım yerlerin buraya vakfedildiği anlaşıyor.²

4- Gerede Kervansarayı: Yıldırım'ın Gerede'de yaptırdığı camiine gelir temin etmek için yaptırdığı hamamın harab olmasıyla onun yerine gelir getirmesi için yaptırılmıştır.³

5- Hacı İlyas (Çeribaşı) Kervansarayı: Dodurga nahiyesinde Kolanos mevziinde, Esref el-Fevârisi Çeribaşı Hacı İlyas Beg b. Asılhan Beg tarafından yaptırılan camiin vakfı olarak yaptırılmıştır.⁴

6- Hüseyin Celebi Kervansarayı: Taraklıborlu'da Hüseyin Celebi kendi adına yaptırdığı mektebe ve camiine gelir temin etmek için yaptırıp vakfetmiştir. Dukkânlar ve hanelerin icaresiyle birlikte senelik 8.000 akça hasılı bulunmaktadır.⁵

¹ KK TD 547, v.30a.

² KK TD 547, v.135a.

³ KK TD 547, v.74a.

⁴ KK TD 547, v.281b.

⁵ KK TD 547, v.124a.

7- Kubcu Divanı Kervansarayı: Mengen nahiyesinin Kubcu Divanı köyündedir. Mehmed Fakih mezraasına, kervansaray hizmeti için Elvan Fakih adlı birisinin mutasarrıf olduğuna dair kayıt bulunmaktadır.¹

8- Milan Deresi Kervansarayı: Konrapa nahiyesinin Milan Deresi köyündedir. Candaroğulları zamanından 948 akça hasılı olan 10 muddluk yer Milan Deresi Üzerindeki köprülere ve bu kervansaraya vakfedilmiştir.²

9- Saği Köyü Kervansarayı: Mudurnu nahiyesinin Saği köyündedir. Civarındaki köprülerle birlikte 436 akça hasılı olan 20 muudluk vakıf yeri vardır.³

10- Sirinoğlu Kervansarayı: Mudurnu Bolu yolu üzerinde Sirinoğlu Hacı Bahsı tarafından yaptırılmıştır. Kendi ruhu için eczâ okunsun diye vakfettiği değirmen, dükkân ve bahçelerin geliri olan 904 akçadan bu kervansarayanın meremmâtına da şart eylemiştir.⁴

11- Taysı Divanı Kervansarayı: Mengen'de Taysı Divanı'ındadır. Yıldırım Bâyezid zamanından vakfedilmiş 12

¹ KK TD 547, v.89b.

² KK TD 547, v.220ab.

³ KK TD 547, v.220ab.

⁴ KK TD 547, v.236b.

3- **Firuz Ağa Hamamı:** Ereğli'de bulunan bu hamam vakıf değildir. Son tahrirde 2100 akça hasıl kaydedilmiştir.¹

4- **Hatuncuk Hamamı:** Taraklıborlu'da olup önceki tahrire göre 450 akça hasılı olan hamam daha sonra battal kaldığından Hoca Piri Zaviyesi'ne vakfedilen nakit paradan 16.000 akça sarfedilerek ihyâ edilen hamam, bu zaviyenin vakıfları arasına katılmıştır. Senelik 700 akça geliri bulunmaktadır.²

5- **Ilıca Hamamı:** Mudurnu'da olan bu hamamın tamiri için Melaik Divan'ında 50 akça geliri bulunan 3 muddluk yer vakıftır.³

6- **Küçük Hamam:** Mudurnu'da Duman Beg tarafından yaptırılan ve vakfiyesi Celebi Mehmed tarafından mukarrer tutulan bu hamamın senelik 3872 akça geliri şehrin ulema ve huffazına vakfedilmiştir.⁴

7- **Süleyman Paşa Hamamı:** Taraklıborlu'da Candaroğlu Süleyman Paşa tarafından yaptırılmış ve camiine vakfedilmiştir.⁵

¹ KK TD 547, v.92b.

² KK TD 547, v.105b.

³ KK TD 547, v.277b.

⁴ KK TD 547, v.275a.

⁵ BA TD 438, s.464.

8- Tursucuoglu Hamamı: Bolu'nun aynı adlı mahallesindedir. Tursucuoglu ve Hocaoglu lâkaplı şahıslar tarafından yaptırılarak, kendi adlarına yaptırdıkları iki mescide vakfetmişlerdir.¹

9- Yıldırım Bâyezid Hamamı: Bolu sehrinde Yıldırım tarafından yaptırılmıştır. Orta Hamam adıyla da bilinmektedir. Çifte hamam şeklindedir. Camiine ve medreseye gelir temin etmek için 1388'de yaptırılmıştır. 10.800 akça geliri bulunmaktadır.²

10- Yıldırım Bâyezid Hamamı: Gerede'de Yıldırım Bâyezid Camiine gelir temin etmek için yaptırılmıştır. Ancak 16.yüzyıl ortalarında Gerede'nin yer değiştirmesiyle harap olmuştur.³

11- Yıldırım Bâyezid Hamamı: Mudurnu'da Yıldırım Bâyezid Manzumesi'ndedir. 1382'de Mimar Ömer b. İbrahim'e yaptırılmıştır. Hamamın 6840 akça olan hasılı Mudurnu ulema ve huffazına vakıftır.⁴

8- DİĞER ESERLER

Bedesten: Bolu sehrinde ne zaman yapıldığı belli olmayan bu bedesteni, Şarabdâr Abdullah Beğ'in oğlu Mehmed Beğ satın alarak Karaağac köyündeki zaviyesine vakfetmiştir. Bedestende 15 adet

¹ KK TD 547, v.32b.

² KK TD 547, v.34b-35a; Türkiye'de Vakıf Abideler II, s.344.

³ KK TD 547, v.74a.

⁴ KK TD 547, v.274a; sanat tarihi ve mimari incelemesi ve kitabeleri için bkz. E.H.Ayverdi, Yıldırım Manzumesi; Türkiye'de Vakıf Abideler II, s.379-385.

dükkân ile 44 adet sandık bulunmaktaydı. Bedesten ve dükkânlardan 2000 akça gelir kaydedilmektedir.¹

Kapan: Bolu şehrindeki bu kapan Mehmed Beg'in Karacaagâç'taki zaviyesinin vakıfları arasında zikredilmektedir. Kapan da 12 adet dükkân bulunmaktaydı. Kapan ve dükkânlardan 2600 akça hasıl kaydedilmektedir.²

Cesme: Bolu şehrinde Akpınar adıyla bilinen bu çeşmenin bakımı için Orhan Bey Bezzazhane civarında diye tarif edilen yerde altı dükkân vakfetmiştir. Bu dükkânlardan 280 akça gelir kaydedilmektedir.³

Türbe: Sasan Beg Türbesi, Bolu'nun Gökcesu Divanı köyündedir. Muhtemelen Türbe etrafındaki arazi evlâdiyet üzere vakfedilmiştir.⁴

¹ KK TD 547, v.24b.

² KK TD 547, v.24b.

³ KK TD 547, v.33a.

⁴ KK TD 547, v.24b.

SUMMARY

The district (*sancak*) of the 16th century Bolu that containing the regions of the large parts of northwestern Anatolia (that is Bolu, Zonguldak and Bartın) has been turkified by the first conquests at the early era. Cobanoğulları and Candaroğulları principalities have ruled the same region after the collapse of Anatolian Saljuqids. The region which has been ruled by the Ottoman State after its enlargement and has been made an independent district. The district of the 16th century has reached its borders at the age of Fatih.

Tahrirs are census that is made in order to confirm the changes which occurs time by time, *sultan* accession and the new conquests like various reasons. The thesis has been prepared as introduction and four parts by based on the 16th century *tahrir defters* (tax registers) of Bolu district. Sources of the thesis has been introduced as detailed. Then , the history of the region has been summarized briefly from the beginning to the 16th century. Finally, district geography has been introduced.

At first part, the administrative structure of the 16th century district has been pointed out both *kazai* and *timar* organizations. Moreover, *has*, *zeamet* and *timars* have been confirmed and then the results have been measured.

At the second part settling of the district has been examined. Urbanization rate in the district, another settlement form and changes that occurred at same age have been emphasized. Population structure and groups have been examined and the

BİBLİYOGYARYA

ARSIV BELGELERİ

BASBAKANLIK ARSIVI TAPU TASNİFİ

- 1- TD 88 : Bolu mufassal defteri, 1.cilt
- 2- TD 51 : Bolu mufassal defteri, 2.cilt
- 3- TD 460 : Bolu mufassal, müsvedde
- 4- TD 463 : Bolu mufassal, müsvedde
- 5- TD 504 : Bolu mufassal, müsvedde
- 6- TD 438 : Anadolu eyâlet icmâli
- 7- TD 86 : Bolu icmâl defteri
- 8- TD 425 : Bolu icmâl defteri
- 9- TD 465 : Bolu piyadeleri defteri
- 10-TD 575 : Bolu piyadeleri defteri
- 11-TD 587 : Bolu piyadeleri defteri
- 12-TD 618 : Bolu mensuh piyade defteri
- 13-TD 250 : Bolu müselleme defteri
- 14-TD 459 : Bolu müselleme defteri
- 15-TD 576 : Bolu müselleme defteri
- 16-TD 584 : Bolu müselleme defteri

MALİYEDEN MUDEVVER DEFTERLER TASNİFİ

- 1- MMD 541 : Bolu müselleme defteri

MUHİMME DEFTERLERİ TASNİFİ

7 - 19 - 27 - 32 - 48 - 60 - 67 - 70 numaralı defterler.

ALİ EMİRİ : 1/1 (Fatih Sultan Mehmet) Esas no: 3

MALİYE DEFTERLERİ, Nu: 12

BAB-I ASAFİ RUUS KALEMİ, 1452 numaralı defter

İSTANBUL ATATÜRK KİTAPLIĞI (Muallim Cevdet Yazmaları)

- 1- MC B/15 : Bolu efkâf defteri
- 2- MC No 093 : Anadolu müselleme defteri

KUYUD-I KADİME ARSİVİ (Ankara)

- 1- TD 35 : Bolu mufassal defteri 1.cilt
- 2- TD 19 : Bolu mufassal defteri 2.cilt
- 3- TD 250 : Bolu icmâl defteri
- 4- TD 257 : Bolu icmâl defteri
- 5- TD 123 : Bolu mensuh piyade ve müselleme defteri

KİTAPLAR VE MAKALELER

AKDAĞ, Mustafa: Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi, İstanbul, 1974, 2 cilt.

_____: Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası, Celâli İsyanları, Ankara, 1975.

AKGÜNDÜZ, Ahmet: İslâm Hukukunda Ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi, Ankara, 1988.

AKTAŞ, Niyazi-BİNARK, İsmet: Başbakanlık Arsivi, Amman, 1986.

ARIKAN, Muzaffer: "XV. Asırda Yaya ve Müselleme Ocakları (Toprak Tasarrufu Vergi Muafiyetleri ve Hizmetleri), Ankara, 1966, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi basılmamış Doçentlik Tezi.

_____: Muzaffer; "Yaya ve Müsellemlerde Toprak Tasarrufu", Atatürk Konferansları 1975-76, Ankara, 1983, s.175-201.

ARIKAN, Zeki: XV. ve XVI. Yüzyıllarda Hamit Sancağı, İzmir, 1988.

AYVERDİ, Ekrem Hakkı: "Mudurnu'da Yıldırım Bâyezid Manzumesi ve Tas Vakfiyesi", VD, 5 (1962), s.79-88.

_____: Osmanlı Mimarisinin İlk Devri, İstanbul, 1962.

AYVERDİ, Ekrem Hakkı-BARKAN, Ömer Lütfi: İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 935 (1546) Tarihli, İstanbul, 1970.

BARKAN, Ö.Lütfi: XV. ve XVI.Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Ziraat Ekonominin Hukuki ve Mali Esasları I, Kanunlar, İstanbul, 1943.

_____: "Tahrir Defterlerinin İstatistik Verimleri Hakkında Bir Araştırma", IV.Türk Tarih Kongresi, Ankara 10-14 Kasım 1952 Kongreye Sunulan Bildiriler, Ankara, 1952, s.291-294.

_____: "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi", Türkiyat Mecmuası, C.X(İstanbul 1953), s.1-26.

_____: "Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Nüfus ve Azı Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri" İktisat Fakültesi Mecmuası, II/1-2 (1940), s.20-59, 214-247.

_____: "Tımar" İslâm Ansiklopedisi, C. 12/1.

_____: Türkiye'de Toprak Meselesi, Toplu Eserler I, İstanbul, 1980.

BARKAN, Ö.Lütfi-MERİÇLİ, Enver; Hudâvendigâr Livâsı Tahrir Defterleri I, Ankara, 1988.

BAYKARA, Tuncer: Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I, Anadolu'nun İdari Taksimâtı, Ankara, 1988.

BECKER, C.H: "Cizye" İslâm Ansiklopedisi, C.3.

BELDİCEANU, Nicora: XIV.Yüzyıldan XVI.Yüzyıla Osmanlı Devletinde Tımar, (Trc. Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara, 1985.

BIJIKYAN, M: Karadeniz Kıyılarının Tarihi Coğrafyası, (Trc. Hırant Andresyan), İstanbul, 1969.

BİLGE, Mustafa: İlk Osmanlı Medreseleri, İstanbul, 1984.

1967 BOLU İL YILLIĞI, Ankara.

1973 BOLU İL YILLIĞI, İstanbul.

BRAUDEL, Fernand: Akdeniz ve Akdeniz Dünyası, (Trc. Mehmet Ali Kılıçbay), İstanbul, 1989-90, 2 cilt.

COOK, M.A: Population Pressure in Rural Anatolia, 1450-1600, London, 1972.

ÇAGATAY, Neşet: "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler", DTCF Dergisi V/5 (Ankara 1947), s.483-511.

CETİN, Atilla: Başbakanlık Arsivi Klavuzu, İstanbul, 1979.

DARKOT, Besim: "Bolu", İslâm Ansiklôpedisi, C.2.

DERLEME SOZLUĞU, Ankara, 1963-1982, 12 cilt, Türk Dil Kurumu.

DOGRU, Halime: Osmanlı İmparatorluğunda Yaya-Musellem-Taycı Teskilatı (XV. ve XVI.Yüzyılda Sultanönu Sancağı, İstanbul,1990.

_____: 16. Yüzyılda Sultanönu Sancağı, İstanbul, 1992.

ELKER, Selahaddin: Divan Rakamları, Ankara, 1989.

EMECEN,Feridun: XVI.Asırda Manisa Kazası, Ankara,1989.

EMİROĞLU, Mecdi: Bolu'da Yaylalar ve Yaylacılık, Ankara, 1977.

_____: "Bolu'nun Coğrafi Özellikleri", Cele 13 (Mart 1964),s.4-6.

_____: "Batı Karadeniz Bölümünde Denizin Ekonomik Değerini Kısıtlayan Faktörler", Coğrafya Araştırmaları Dergisi, 2 (1968), s.251-283.

_____: "Bolu Yöresi Yer Adları", Türkiye Yer Adları Sempozyumu Bildirileri 11- 13 Eylül 1984, Ankara, Ankara, 1984, s.181-200.

ERGENÇ, Özer: 1580 - 1596 Yılları Arasında Ankara ve Konya Şehirlerinin Mukayeseli İncelenmesi Yoluyla Osmanlı Şehirlerinin Kurumları ve Sosyo Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Deneme, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1973.

_____: "Osmanlı Şehrinde Esnaf Örgütlerinin Fizik Yapıya Etkileri", Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920), Ankara, 1981, s.103-109.

_____: "Osmanlı Şehrindeki Mahallenin Nitelikleri Üzerine", Osmanlı Araştırmaları Dergisi, 4 (1984), s.69-78.

EYİCE, Semavi: "Tarih'te Bolu", Türk Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni, 47/326 (Mayıs-Haziran 1975)'ten ayrı basım.

FAROQHI, Suraiya: "Fatih Döneminden Evliya Çelebi Seyahatine Kadar Çorum", Çorum (Baskı yeri ve tarihi yok.)s.

_____: "16. Yüzyılda Batı ve Güney Sancaklarında Belirli Aralıklarla Kurulan Pazarlar: İçil, Hamid, Karahisar-ı Sahib, Kutahya, Aydın, Mentese, (Trc. M.Egilmez), Gelisme Dergisi, 1 (Ankara 1978), 39-85.

_____: Towns and Townsmen of Ottoman Anatolia- Trade Crafts and Food Productionsin an Urban Setting 1520-1650, Cambridge, 1984.

_____: "XVI. ve XVIII.Yüzyıllarda Orta Anadolu'da Seyh Aileleri", H.U. Türkiye İktisat Tarihi Semineri, Metinler- Tartışmalar (8-10 Haziran 1973), Ankara, 1975, s.

FAROQHİ, Suraiya-ERDER, Leila: "The Development of the Anatolian Urban Network During the Sixteenth Century" JESHO, 23 (1980), s.265-303.

FEKETE, Lajos: Die Siyaqat-Schrift in der Türkischen Finanzverwaltung, Budapest, 1955, 2 cilt.

GOKBİLGİN, M.Tayyip: XV. ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livâsı, Vakıflar-Mülkler ve Mukataalar, İstanbul, 1952.

_____: Rumeli'de Yörükler Tatarlar ve Evlâd-ı Fatihân, İstanbul, 1957.

_____: "Suleyman I", İslâm ansiklöpediti, C.11.

GOKOGLU, Ahmet: Paplagonia- Gayr-ı Menkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi, Kastamonu, 1952.

GOYUNC, Nejat: "Hane FDeymi Hakkında" İU. TD (İ.H.Uzunçarşılı Hatıra Sayısı) , 32 (Mart 1979),s.331-348.

_____: XVI.Yüzyılda Mardin Sancağı, İstanbul, 1969.

GÜÇER, Lütfi: 16. ve 17. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler, İstanbul, 1964.

GUNDAY, Dündar: Arşiv Belgelerinde Siyakat Yazısı Özellikleri ve Divani Rakamlar, Ankara, 1974.

HINZ, Walter: İslâmda Ölçü ve Tartılar (Trc. Acar Sevim), Türklük Araştırmaları Dergisi, 6 (1989), 1-82.

İBN-İ KEMAL, Tevârih-i Al-i Osman, Serafettin Turan nesri, Ankara, 1991.

İNALCIK, Halil; Hicri 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-ı Arvanid, Ankara, 1987.

_____: "Osmanlı Arşivleri'nin Türk ve Dünya Tarihi İçin Önemi", Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu, İstanbul, 1985, s.31-45.

_____: The Ottoman Empire the Clasical Age 1300-1600,London,1973.

_____: "Osmanlı Bürokrasisinde Aklâm ve Muamelât", Osmanlı Araştırmaları 1 (1980), s.1-14.

_____: "Osmanlılarda Raiyyet Rûsumu", Belleten, 23/92 (1959), s.49-145.

_____: "The Emergence of Big Farms Çiftlikleri -State Landlords and Tenants", Contributions a l'histoire économique et sociale de l'Empire Ottoman, Turcica, 3 (Paris 1983), 105-126.

_____: " Introduction to Ottoman Metrology", Turcica, 15 (Paris 1983), s.311-348.

_____: "Rice Cultivation and the Çeltükçi Re'aya Sistem in the Ottoman Empire", Turcica 14 (Paris 1982), 69-141.

İSLAMOĞLU-İNAN, Huricihan: Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Köylü, İstanbul, 1991.

KATİP CELEBİ: Cihannuma, İstanbul, 1145(1732).

KAZICI, Ziya: Osmanlılarda Vergi Sistemi, İstanbul, 1977.

KINAL, Firuzan: "İlk Çağlarda Bolu", Cele, 4 (Haziran 1963), s. 2,13.

KONRAPA, Mehmet Zekai: Bolu Tarihi, Bolu, 1960.

KOPRULU, Mehmed Fuad: "Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekâmülü", VD, 2 (1942), s.1-32.

KUNT, Metin: Sancaktan Eyalete 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi, İstanbul, 1983.

MİROĞLU, İsmet: XVI.Yüzyılda Bayburt Sancağı, İstanbul, 1975.

_____: XVI.Yüzyılda Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası (1520-1566), Ankara, 1990.

MORDTMANN, J.H: "İsfendiyarogulları", İslâm Ansiklöpediti, C.5/2.

MUALLİM NACİ: Lügât-ı Naci.

MUSTAKİL BOLU SALNAMESİ, Bolu, 1332.

NALBANDOĞLU, Unal: Osmanlı Toplumunda Tarım Teknolojisi Artı Ürün ve Kent Ekonomisi", HU. Türkiye İktisat Tarihi Semineri 8-10 Haziran 1973, Ankara, 1975, s.....

ÖZ, Mehmet: Population, Taxation and Regional Economy in the District of Canik (According to Ottoman Tahrir Defters 1455-1576), Cambridge Üniversitesi, Basılmamış Doktora tezi, 1990.

ÖZEL, Oktay: XV. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Toplumunda Haric Raiyyet, Türk Dünyası Araştırmaları, 43 , s.159-171.

ÖZTÜRK, Nazif: Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar, Ankara, 1983.

PAKALIN, Mehmet Zeki: Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 1971, 3 cilt.

RAMSAY, W.: Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, (Trc. Mihri Bektas), İstanbul, 1961.

REDHAUSE, S. James, W.: A Turkish and English Lexicon, İstanbul, 1890.

SAHİLLIOĞLU, Halil: "Zeamet" İslâm Ansiklöpeditisi", C.13.

_____: "Köprülüler Devrinde Bolu Sancağı Tavernier Seyahatnamesinden, Cele, 7 (Eylül 1963), s.9-11.

_____: "Bolu Tarihine Ait Dağınık Notlar", Cele, 14 (Nisan 1964), s.24-25.

SHAW, Stanford: Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, (Trc. Mehmet Harmancı), İstanbul, 1082, 2 cilt.

SON TESKİLAT-I MULKIYEDE KOYLERİMİZ, Türkiye Cumhuriyeti Dahiliye Vekaleti, İstanbul, 1928.

SUMER, Faruk: Oğuzlar-Türkmenler Tarihleri Boy Teskilatı Destanları, İstanbul, 1980.

SEMSEDDİN SAMİ: Kamûs-ı Türki, Dersaadet, 1317.

TUNCBİLEK, Necdet: Türkiye'nin Kır Potansiyeli ve Sorunları, İstanbul, 1978.

TURAN, Osman: Selçulular Döneminde Türkiye, İstanbul, 1971.

1946 TÜRKİYE'DE MESKUN YERLER KLAVUZU, 2 Cilt, TC. İçişleri Bakanlığı, Ankara.

TÜRKİYE'DE VAKIF ABİDELER VE ESKİ ESERLER, Ankara, 1977. C.2.

TÜRKİYE'DE TURİZM BELDELER, MUDURNU, 26(15 Ekim 1982).

ULUCAY, Cağatay: Padısağların Kadınları ve Kızları, Ankara, 1985.

UZUNÇARSILI, İsmail Hakkı: Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri, Ankara, 1984.

_____: Osmanlı Devletinin İlmiye Teskilatı, Ankara, 1984.

UNAL, Mehmet Ali: XVI. Yüzyılda Harput Sancağı 1518-1566, Ankara, 1984.

VARLIK, Mustafa Çetin: "XVI. Yüzyıl Osmanlı İdari Teskilatında Kutahya, Türklük Arastımaları Dergisi, 2 (1986), s.201-239.

YAZICIOĞLU, Hüseyin: Safranbolu Karabük Ulus Eflâni, Karabük, 1982.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin- UNAL, Ustun: Ordu Yöresinin Tarihinin Kaynakları 1455 Tarihli Tahrir Defteri, Ankara, 1992.

_____: Ordu Kazası Sosyal Tarihi 1455-1613, Ankara, 1985.

_____: "Vakıf" İslâm Ansiklôpedisi, C.13.

YİNANC, Mukrimin Halil: Türkiye Tarihi Selçuklular Devri, İstanbul, 1944.

YİNANC, Refet-ELİBUYUK, Mesut: Kanuni Devri 1560 Malatya Tahrir Defteri, Ankara, 1983.

_____: Maras Tahrir Defteri 1563, Ankara, 1988, 2 cilt.

YÜCEL, Yaşar: Paflagonya ve Bolu'nun Türk Hakimiyetine Girişi Hakkında Düşünceler, Çele, 18 (Eylül 1964), s.28-30.

_____: XIII.-XV. Yüzyıllarda Kuzey-batı Anadolu Tarihi Cobanoğulları Candaroğulları Beylikleri, Ankara, 1980.

1967 ZONGULDAK İL YILLIĞI, Ankara.

1973 ZONGULDAK İL YILLIĞI, İstanbul.

HARİTALAR

Türkiye Haritası, ölçek 1 / 200.000

Türkiye Haritası, ölçek 1 / 500.000

Bolu İl İmar Plânı.

EK: 1 BOLU LİVASI KANUNU

1- Tafsîl-i kavânîn-i ser'iyeye-i müte'amele ve kavâ'id-i rûsûm-ı 'örfiye-i müte'arefe fî vilâyet-i livâ-yı Bolu ki mebanî-yi defâtir-i Osmâniye ve me'âhiz-i ahkâm-ı sultâniyedir nûviste sod ber-ân müceb ki zikr ve serh mî-seved

2- Sâbıkan livâ-yı mezkûrda serbest olmayan timârlarda sipâhî re'âyâsının çiftleri resminin bir mikdârını sancak beyi ve bir mikdârını subaşılar ve bir mikdârını sipâhîler alurlar imiş haliyyen emr-i âlî mücebince sipâhî re'âyâsının çiftleri resmi tamam sipâhîlere yazılup sancak beyi ve subaşılar dahli ref' olunup kat'a sancak beyi ve subaşılardahl etmemek buyrıldı ve re'âyânın rûsûm-ı aġnâmina ve cürüm (ve) cinâyetine evvelden sipâhîler dahl etmeyüp sancak beyi ile subaşılardahl ref' olunup serbest olmayan timârlarda vâki olan rûsûm-ı aġnâm cerâ'im Mudurnu nahiyesinden gayrı külliye sancak beyine ta'yîn olundu zirâ Mudurnu nahiyesinin rûsûm-ı aġnâm ve cerâ'imi müsellemler sancağı beyine ta'yîn olundu ve defter-i cedîde dahî bu müceb üzere kaydolundu ve zikr olan timârlarda vâki' olan gerdek resmini ve yer tapusunu kadîmden sipâhîler alurları mis sancak beyi ve subaşılardahl etmezler imiş yine adet-i kadîme üzere sipâhîlere yazıldı

3- Ve evkâfda ve emlakde ve doğancı timârında vâki' olan koyun resmine ve gerdek remine ve cerâ'ime ve yâveye evvelden sancak beyi ve subaşılardahl etmezler imiş yine dahletmeyeler ammâ yâve kaydolmayan timârlarda vâki' olan bi'l-külliye sancak beyine mahsûsdur

4- Ve hassa-yı pâdisâhîde vâki' olan yâveye ve resm-i aġnâma ve gerdek resmine ve cerâ'ime fî'l-cümle cemî' vücûhâta sancak beyi ve gayrılar dahletmezler imiş girü bu minvâl üzere mukarrerdir

5- Ve yaya ve müsellemler sipâhî toprağında duttuğı yâve ve 'abd-i âbık ve kenizek ve cu'ûlleri sancak beyinindir meğer ki yaya ve müsellemler yayalık ve müsellemlik yerde tutalar ol vakit yaya duttuğı yaya sancağı beyinindir ve müsellemler duttuğı müsellemler sancağı beyinindir bu husûsda i'tibâr arzadır

6- Ve serbest olan timârların resm-i ganemlerine ve cürüm ve cinâyetlerin ve rûsûm-ı 'arûsiyelerine kadîmden sancak beyine ve yahud subaşıya fîl-cümle serbestlik üzere timâr tasarruf edenlere ilhâk olunsal vakit ol timâr bunlara munzâm olmağla serbestlik olur sonra bunlardan ifrâz olunup timârlığa verilecek serbest olmaz girü timârlığa hâli üzere tasarruf olunur

7- Ve Bolu ve Çaga ve Mengen nahiyeslerinde kadîmden bütün çiftten kırk altı akça resim alınurmuş yine anın üzere mukarrer ammâ Gereke nahiyesinde resm-i çift bir kaç nevî' üzere alınurmuş hâliye kırk altı akça üzere alınmak emr olunup defter-i cedîde dahî bu uslûb üzere kaydolundu ve Ulus ve Onikdivân ve Yedidivân ve Mudurnu ve Konrapa ve Dodurga nahiyeslerinde bütün çiftten otuz üçer akça resim alınurmuş yine ol minvâl üzere

mukarrerdir ve Kıbrıs nâhiyesinde bütün çiftten yirmi uç akça resim ve Hızırbeğeli'nde bütün çiftten kırk iki akça ve Ereğli nâhiyesinde otuz dört akça ve yenice kazâsında yigirmi dokuz akça resm-i çift alınurmuş yine ol mücebince mukarrer dutulup defter-i cedîde ol hisâb üzere hâsıl bağlandı

8- Ve Bolu ve Çaga ve Mengen ve Onikidivân ve Kıbrıs ve Ereğli ve Yenice nâhiyelerinde her mudda üçer kile galle alınurmuş yine ol vech üzere mukarrer kılındı ve Gerede ve Konrpa ve Mudurnu ve Dodurga ve Virânşehir ve Bolu ve Ulus ve Yedidivân ve Hızırbeğeli nâhiyelerinde her mudda iki buçuk (kile) galle alınurmuş yine ol uslûb üzere alınmak mukarrerdir

9- Ve defterde bâc-ı bennâk deyu kaydolunan kimesnelerden ki çiftli bennâkden ibâretidir on ik alça resim ve bennâk deyu kaydolunan kimesnelerden ki caba bennâk demektir altı akça resim alınurmuş yine defter-i cedîde dahî ol müceb üzere yazılup hâsıl bağlandı ve defterde mücerred kaydolunan kimesnelerden resim kaydolinmadı ammâ defterde mücerred kaydolunan kimesneler te'ehhül etse ve yahud ehl-i kisb olsa bennâk resmin virür ve yer dutsa dutdığı yerin mikdârına göre resim virür

10- VE öksüz tapusu bid'at-ı merdûde-i memnu'adır atasının tapulı yeri mülk-i mevrûsı gibi i'tibâr olunur yetimin atadan kalmış yeri ma'mûl olmadığı takdirce gayri kimesneye teslim olinsa yetim bâliğ olıcak taleb etse yine yetime emrolur ve bir ra'iiyyetin oğulları ki ba'zî çift ve ba'zî bennâk kaydolinmiş olsa atalarının yerini istirakle tasasrur edüp resm-i çift ve resm-i bennâk cümlesinin arasında istirakle edâ olunur

11- Ve müteveffâ ra'iiyyetin oğulları ataları yerlerine muşa' ve müsterek mutasarrıf iken biri fevt olsa oğlu kalsa hissesi oğluna intikâl eder oğul kalmasa karındasının yeri karındaşa intikâl etmez anın gibi olıcak müteveffânın hissesi ecnbiye verilmeye el verdiğini karındaşları virürler ise girü karındaşlarına verile meğır ki karındaşları râğbet etmeye ol vakit sahib-i timâr kime dilerse vere sipâhî dahî karındaşı hissesini karındaşa vermekte hakk-ı karar ehl-i hibre ma'rifetiyle ala muvaza'a edüp ziyâde kaç almaya

12- Ve defterde hâssaya kaydolunan çiftlik yerleri tapuya verilmek kanûna muhâlifdir meğır ki sipâhî kendü zâmnında tapuya vere ammâ ahar sipâhî gelicek tapusın ref' eder evvelki sipâhiden tapuya aldım demek fayda vermez lâkin hâssa yerde bağ ve bağçe etseler hâsılının sipâhî rub'ını alır sahiplerinin ellerinden bağları ve bağçeleri alınmaz

13- Ve hâric ra'iiyyet dönüm ile sipâhî yerin dutsa iki dönüme bir akça vermek kanûn-ı mukarrerdir deftere dahî bu vech üzere yazıldı

14- Ve erâzî-i 'ösriyeden zira'âte kabil yerler bilâ mâni' uç yıl boz kalsa zarar olduğu takdirce ref'-i zarar için sahibinin elinden alup gayrı kimesneye tapuya vermek 'örfen tecvîz olunur ammâ yerin sahibi el verdiğin verecek sahib-i timâr ahara vermeyüp girü kendüye vere meğır ki kendü râğbet etmeye

ammâ dağ ve kır yerlerde olup ve yahud su basup veya çeltige korinup her yıl zira'âte kabil olmayup boz kalsa gayra tapuya vermek memnu'dur zirâ zürrâ' tarafından taksirât-ı mütevâliye olmamış olur ve bir ra'iiyyetin çift öküzü maslahatı için ve yahud harmanı yeri için bir kaç dönüm yeri boz komak ve mer'a edinmek memnu' değildir bu sebeb ile ne kadar yer boz kalsa tapuya verilmez

15- Ve kadîmü'z-zemândan sehirlinün ve ehl-i kurânın davarları örîsi için vaz' olunan yerlerin ekilmesi ve korunması zarâr-ı 'amm olduğu sebebden def' ve men' olınmıştır

16- Ve bir hatun kişi ki tımârda yer etse boz komayup ve rûsûmın edâ etdikden sonra sipâhî hatun kişiye yer yokdur deyu elinden almaya ammâ bir yer mahlûl olsa bir hatun kişi el verdiği tapuyı ben veririm dese avrete yer vermek kanûnda yokdur

17- Ve müteveffâ olan ra'ihyyetin oğlu kalmayup kızı kalsa kızı atası yeri verilmez

18- Ve ra'iiyyetden tekrâr 'öşür sol kimesneden alınur ki sipâhîsinin tımarında zira'âte kabil olan yerin terk edüp varup gayrı yerde zira'ât eder ammâ kendü sipâhîsinin tımarında zira'âte kabil yer olmadığı takdirce gayrı yerde zira'ât ettiği yerden tekrâr 'öşür alınmaz

19- Ve yıl yürüden değirmenlerden kanûn üzere Bursa muddı ile bir mudd buğday ve bir mudd arpanın bahası alınurmuş yine defter-i cedîde bu hesâb üzere her değirmene yürüdüğüne göre bahâ-yı galla deyu vâki' olan asyâbın tahtına resim kaydolındı

20- Ve kovan başına kadîmden birer akça alınurmuş yine defterde bu uslûb üzere ba'zî yerde resm-i kovan deyu resim bağlandı

21- Ve re'âyâ ra'iiyyetlik yerlerin biribirine satmak ve almak hilâf-ı kanûndur ol bâbda hükm-i şâhî vârid olmuştur ki sipâhî ma'rifetünsüz yerlerin biribirine satup almayalar alana ve satana muhkem tehdîd olına ammâ sipâhî ma'rifetiyle bir mikdâr hakk- karar alup vermek câ'izdir aldığı akçanın sipahi 'ösrün alur ve illâ sipâhî ma'rifetünsüz alup satmak kat'a câ'iz değildir

22- Ve rûsûm-ı ağnâm yörükde ve yerlûde ik koyuna bir akça alınur koyun ile kuzu bile sayılmak kanûn olmuştur ve resm-i ağnâm dahî mâh-ı Abril'de alınur

23- Ve defterde boz kaydolunan yerlerden ve harâb değirmenlerden deftere resim kaydolunmadı

24- Ve sol çeltükci ki bir mudd ve yahud on beş kile bârî on kile tohum zira'ât eden anın gibiler çeltükci olmak emrolunupdur ve her kangı köyde ise isimleri üzerine çeltükci kaydolına ammâ on kileden mādûn tohum zira'ât eden kimesnelere çeltükci olmak emrolunmayup rencber addolındı ve hâssa çeltük ve

sancakı beyi ve erbâb-ı tımâr sınırına ekilürse hemân rencber hissesinden 'öşür alınur

25- Ve sipâhî tımârından mevkûf olan yerleri bütün çift ve nîm çift dahî artuk dahî eksik dahil-i defter hâric-i defter her ne ise sipâhiye müte'allîkdir ve mevkûfcı dahletmez ve defterde isimleri olmayan ra'iiyet oğullarına ve karıandaslarına sahib-i tımâr dahl eylemek kanûn-ı kadîmdir ahara yazılmadığı takdirce ra'iiyet oğlu ra'iiyetdir hâric-i defter olmak zarar vermez hâricden kimesne dahl eylemez ve bir tımârda koyun ve kovan ve bağ ve bağçe ve asyâb olmayup sonradan hâdis olsa defter-i cedîde koyun resmi sancak beyine ta'yîn olunmağın koyun resmin sancak beyi alup bâkisi sahib-i tımâra müte'allîkdir

26- Ve Hızırbeğeli'nde Devrek ve Çarşamba kazâlarında esir satılrsa tarafeynden sekiz akça alınur at ve katır satılrsa iki taraftan dört akça alınur sığır satılrsa iki akça alınur koyun ayakdan satılrsa iki koyuna bir akça ve eger boğazlanup satılrsa dört koyuna bir akça alınur sığır göni satılrsa yarım akça alınur ve tuz ve koz ve kil ve kestane ve sabun ve ketân ve meyve satılrsa her yükden bir akça alınur ammâ ayakdan satmayup döküp satsa sergi pulı deyu yarım akça alınur ve ba'zî cinsden rubu' pul alınur ve bezzâz tâ'ifesinden kendü mülk dükkânında otursa nesne alınmaz mülk dükkânda oturmayanlardan dükkân başına rubu' pul alınur buğday ve sâ'ir hubûbât satılrsa mudda bir kile alınur panpuk yükünden iki akça alınur Onikidivân kazâsında esir satılrsa tarafeynden sekiz akça alınur at ve katır satılrsa ikişer akça alınur sığır satılrsa alandan bir akça alınur meyve yükünden bir akça alınur hubûbâtdan mudda bir kile alınur bir gönden yarım akça alınur ammâ bes akçadan eksik satılan gönden nesne alınmaz dükkânlardan iki pul alınur nefis-i Çağa'da penpe yükünden ve koz ve kurı üzüm ve kurı incir yüklerinden birer akça alınur deve yüki üzümde ve incirden ve ketân yükünden ikşer akça alınur ve kiras ve yas üzüm ve yas incir yüklerinden bucuğar akça alınur sığır satandan ve alandan bir akça alınur ve koyunun derisinden iki koyuna bir akça ve boğazlanan koyunun dördünden bir akça ve atdan ve katırdan iki akça satandan ve iki akça alandan alınur ve eşek satandan bir akça ve alandan bir akça alınur ve esir satandan dört akça ve alandan dört akça alınur ve su sığırı göninden iki akça ve kara sığır göninden bir akça ve hubûbâtdan kile bâcı deyu mudda bir kile alınur ve kil yükünden buçuk akça ve hâricden pirinç getiren yükine bir akça ve at yüki tuzdan bir akça deve yüki tuzdan iki akça alınur Mengen kazâsında ve at ve katır satılrsa ikişer akça ve iki koyuna bir akça ve sığırdan bir akça ve meyve yüklerinden yarım akça ve tuz yükünden iki akça ve kil yükünden bir akça ve üzüm yüklerinden ikişer akça ve hubûbâtdan mudda bir kile ve sığır derisinden yarım akça ve dört koyun derisinden bir akça ve meyve dükkânlarından ikişer pul ve penbe dükkânlarından nısıf dirhem ve sebze yükünden yarım akça alınur

27- Ve sâdât ve hutebâ ve e'imme ve müezzinân ve sermafilân ve huffâz ve mu'arrifân ve kayyımân ve muhassılân ve sipâhiyân-ı mütekâ'idân ve pîrân-ı fâniye ve divânegân ve mecnûn ve kethüdâyân-ı kassâbân hâne-i avârıza dahil kılınmayup ve tevâ'ifeden yer tutmayanlara defterde resim dahî kaydolınmadı.

EK: II
KOYLER MESKUN MEZRAALAR VE NUFUSLARI

BOLU I KOYLER	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Ahmedler		36	-	-	52	-	-
Akçakavak		6	-	-	15	1	2
Akçakavak (Begköy)		x	x	x	61	13	2
Akçakavak	A'Mez.	5	-	-	5	3	-
Akçakavak	Vakıf	53	-	-	27	5	9
Akkoçlar		9	-	-	11	2	-
Alışar	Vakıf	x	x	x	-	-	-
Alpagud	Vakıf	267	-	-	204	44	-
Avsar	A'Mez.	34	-	-	13	-	-
Bağce ve Tutsu ve Akçakavak		x	x	x	43	4	2
Bakırlı		x	x	x	21	-	2
Bayındır (İzzet)		x	x	x	7	-	-
Begköy	Bazdar	x	x	x	-	-	-
Berk		22	-	-	x	x	x
Berk ve Cansa		x	x	x	-	-	-
Boylu		39	-	-	x	x	x
Bozarmud		106	-	-	164	-	-
Burnük		24	-	-	28	9	1
Cansa		39	-	-	x	x	x
Catak ve Okcular ve Bayındır		44	-	-	56	3	3
Caygökpınar		x	x	x	39	7	10
Cele		43	5	-	47	1	5
Cele		25	-	-	16	4	-
Cele		25	-	-	-	-	-
Cele		23	-	-	-	-	-
Cele		2	-	-	2	-	-
Cele		17	-	-	-	-	-
Cele		11	-	-	24	3	5
Cele		10	-	-	17	3	-
Cele		8	-	-	20	1	-
Cele	Bazdar	19	1	-	x	x	x
Cepni		x	x	x	112	47	2
Cepni	Vakıf	25	2	-	18	-	-
Cölmekçiler		x	x	x	50	1	2
Cukurviran		x	x	x	14	1	1
Dadani		x	x	x	43	-	-
Dadıç		13	-	-	11	2	1
Dadıç ve Yozgat		5	-	-	11	14	4
Dağardı		3	-	-	9	-	-
Dekin		18	-	-	48	13	4
Dekin		-	-	-	7	-	1
Demirciler		37	-	-	14	2	3
Dumluca		5	-	-	8	-	1
Ekenoğlu Dede Ciftliği		x	x	x	17	-	-
Ellisuyakası		2	-	-	5	-	1
Feleküddin (Ömerler)		27	1	-	38	3	-

BOLU 2	İZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KÖYLER		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Feleküddin		27	-	-	36	5	-
Feleküddin		3	-	-	3	-	-
Feleküddin		2	1	-	x	x	x
Feleküddin	Bazdar	5	-	-	26	5	-
Feleküddin	Bazdar	3	-	-	24	1	-
Feleküddin	Bazdar	3	-	-	17	-	-
Gecidviranı	Vakıf	57	-	1	48	14	2
Gökcesu		73	1	2	81	7	5
Gökcesu		41	-	-	34	1	2
Gökcesu		33	-	-	31	6	6
Gökcesu		16	-	-	12	-	1
Gökcesu-yı Diğer		x	x	x	8	1	-
Gökpınar-ı Vakıf		63	-	-	72	-	-
Gökpınar-ı Diğer		41	-	-	66	13	2
Gökpınar		35	-	-	x	x	x
Gövm Divanı		9	-	-	16	-	-
Güney		x	x	x	41	4	9
Güzerenc-i Diğer		113	-	-	184	20	9
Güzerenc(Gökpınar		80	1	3	94	10	3
Güzerenc		x	x	x	49	5	7
Güzerenc		x	x	x	29	6	3
Hacılar		17	-	-	12	1	-
Hacebegler	Vakıf	160	11	-	118	39	11
Hamzacıftlığı		x	x	x	8	-	-
Hoskademçiftliği	Bazdar	4	-	-	3	-	-
İlmet		45	-	-	125	1	-
İlmet		17	-	-	28	1	2
İlmet		14	-	-	28	1	1
İlmet		13	-	-	18	-	2
İlmet		12	-	-	12	1	-
İlmet		x	x	x	10	-	-
İzzet		77	-	2	91	-	1
İzzet		34	-	-	48	-	1
İzzet-i Diğer		31	-	-	45	-	1
İzzet		30	-	-	41	1	7
İzzet		25	-	-	32	-	-
İzzet		22	-	3	22	-	-
İzzet		8	-	-	23	-	-
İzzet ve Akcakavak		53	-	1	x	x	x
Karaağac		92	-	-	76	20	3
Karacasu	Bazdar	17	-	-	5	-	-
Kındamış		x	x	x	6	-	-
Kınık		128	1	1	92	-	-
Kınık		9	-	-	7	-	-
Kır		43	1	7	85	2	3
Kır	Vakıf	122	2	-	239	12	8
Kır		10	-	-	12	-	-
Kızılağıl		32	-	-	35	7	-
Koçkara	Vakıf	20	-	-	15	-	-
Kuğum(İzzet)		x	x	x	50	3	1

BOLU 3	İZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KOYLAR		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Kutlubegece		x	x	x	15	1	-
Kuzviran		27	-	-	33	12	4
Kuzviran-ı Diğer		27	-	-	31	9	7
Kuzviran		x	x	x	6	-	1
Küsek (Kır)		x	x	x	11	1	-
Mesitler(Muslar?)		26	-	-	37	1	-
Mülk		-	-	-	8	2	1
Nuhzaviyesi		x	x	x	2	-	-
Oğulduk		33	-	-	50	3	1
Ortaklar		49	1	-	24	1	1
Oyuk	Vakıf	8	-	-	24	-	1
Pelircik		x	x	x	-	-	-
Sancak	Vakıf	30	-	-	29	-	-
Sazak		76	-	1	79	-	1
Sazak		27	-	1	28	1	-
Sazak		25	-	-	27	3	1
Sazak		24	-	-	26	-	1
Sazak		19	-	-	22	-	-
Sazak		17	-	-	17	2	-
Sazak		15	-	-	16	-	-
Sazak		13	-	-	12	-	1
Sazak		11	-	-	10	-	-
Sazak		7	-	-	5	-	-
Sazak		4	-	-	x	x	x
Sazak	Bazdar	21	-	-	22	-	1
Sığırkuyruğu	Vakıf	37	-	-	37	15	2
Sıracköprüsü	Vakıf	100	-	-	89	33	8
Sofi		19	-	-	21	1	-
Susuzkınık		30	-	-	25	6	2
Sahin		x	x	x	18	1	-
Tarakcı		15	-	-	38	-	2
Tatarsahin		x	x	x	6	-	1
Teküroğlu		x	x	x	10	-	-
Veled-i Sofihızır		x	x	x	3	-	-
Yakub-ı Sengci							
ma'a İlmet		x	x	x	1	-	-
Yenice(ler)		17	-	-	92	4	3
Yenice		x	x	x	32	1	-
Yığıluca		55	-	2	62	-	-
Yığıluca		x	x	x	41	-	-
Yozgat		94	-	1	84	5	-
Yundbend		8	-	-	7	-	-
Zaimüddün		36	-	-	51	11	1
Zaimüddin, İzzet							
ve Gökcesu		x	x	x	8	-	-
Mez. Çekil	Bazdar	6	-	-	x	x	x
Mez. Çele	Bazdar	2	-	-	x	x	x
Mez. Gökcesu	Bazdar	2	-	-	x	x	x
Mez. Yakub ve Su-							
Mez. Ali Fakih		7	-	-	-	-	-
Ciftlikat		18	-	-	17	-	-

CAGA	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KOYLER		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Delüler		43	6	1	63	-	10
Hamzabeg		140	22	1	326	8	3
Karapürcek		17	-	-	37	-	1
Kuldan		61	4	4	94	2	2
Kuzviran		8	-	-	x	x	x
Kuzviran		9	-	-	19	-	1
Obrucak		8	-	-	35	1	2
Okçular		4	2	-	4	-	-
Otac		60	9	1	94	1	8
Otac	Bazdar	37	6	-	2	-	-
Otac		13	-	2	-	-	-
Otac		22	2	1	19	-	1
Ömeroglu(Okçular)		6	-	-	22	-	-
Saray		-	-	-	4	-	-
Sücauddin		22	4	1	48	-	2
Sücauddin		39	4	-	92	2	4
Sücauddin		8	-	-	9	-	-
Yamanlar		5	1	-	9	-	-
Yamanlar		-	-	-	7	-	-
Ciftilikat		21	-	-	17	-	-

DODURGA	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KOYLAR		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Ağcatas		7	-	-	26	-	-
Akra (Göçgün)		11	-	-	33	-	-
Asağı Dodurga		18	1	-	24	-	1
Duman		8	-	-	4	-	-
Duman-ı Diğer		23	-	-	44	-	1
Duman-ı Diğer		11	1	-	9	-	-
Duman-ı Diğer		6	-	-	7	-	-
Duman-ı Diğer		11	-	-	14	-	-
Emir İlyas		4	-	-	11	-	-
Gelmür		18	1	-	31	-	-
Gelmür	Bazdar	47	-	-	x	x	x
Gelmür-i Diğer		20	-	-	41	-	-
Gelmür-i Diğer		9	-	-	2	-	-
Gelmür-i Diğer		9	2	-	17	-	-
Gelmür		21	2	-	30	1	-
Gelmür		22	1	-	46	-	1
Güzelbeğ	Vakıf	2	1	-	11	-	2
Hisarlık(Karacalar)		8	-	-	10	-	-
Hisarlık-ı Diğer		27	1	-	65	-	-
Hisarlık-ı Diğer		12	2	-	33	2	2
İnceoğlu		13	2	-	15	-	-
Karacalar	A'Mez.	14	1	-	25	-	-
Kracalar		3	2	-	-	-	-
Karguncuk	A'Mez.	4	-	-	7	1	-
Murad Koçu(Gövm)		26	-	-	37	-	-
Avdan		48	2	-	93	-	-
Papaz		33	1	-	43	-	-
Pirinc		12	-	-	x	x	x
Tarakçı		40	-	-	64	-	1
Tasağıl		6	-	-	16	-	1
Tasağıl		x	x	x	5	-	-
Yenice		19	1	-	28	2	-
Yenice		x	x	x	32	-	-
Mez. Deli Mesud		1	-	-	-	-	-
Mez. Ali Fakı	Vakıf	x	x	x	11	-	-

EREGLİ KOYLER	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Akçakilise		52	6	2	96	1	1
Aksıgırlu		74	3	1	145	1	3
Alacakilise		35	3	-	71	-	-
Balu (Saltuk)		45	5	-	129	1	1
Balu		27	-	-	69	-	1
Balu (Depeviran)		37	5	-	87	-	1
Balu		x	x	x	9	-	-
Belen		123	7	8	208	1	4
Belen	Vakıf	95	14	3	248	2	19
Belen (Kürekçi)		50	3	-	111	-	6
Bölücek	Bazdar	63	2	3	x	x	x
Çeküci (Senger)		49	4	3	111	-	1
Demirciler		28	-	-	13	-	-
Gebe		24	1	-	59	-	3
Gebe-i Diğer		29	-	-	60	-	1
Gebe-i Diğer		66	2	4	117	2	3
Kayıkmaz		37	5	-	94	-	2
Kaymaz		28	1	-	56	-	1
Kır	Vakıf	67	3	-	70	-	3
Kemer		39	5	-	57	4	12
Külefli	Vakıf	12	1	1	33	-	1
Küpeoglu Ahmet Ciftliği		x	x	x	20	-	-
Mekruz		71	3	1	174	1	1
Mekruz-ı Diğer		169	16	1	409	-	13
Mirsad		60	4	-	71	1	5
Sevgüler		44	1	-	29	-	-
Sevgüler		11	1	-	25	1	1
Soğanlu		36	4	-	108	-	-
Soğanlu		26	1	-	x	x	x
Mez. Bölücek	Bazdar	12	-	-	x	x	x
Mez. Bölücek	Bazdar	5	-	-	x	x	x

GEREDE 1	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KOYLAR		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Ada	Bazdar	8	-	-	x	x	x
Ağızvıran		16	1	-	24	-	1
Ağızvıran		20	-	-	26	-	8
Ağulu		15	1	-	40	-	5
Ahmedler		6	-	-	10	-	-
Ahmedler		7	-	-	23	1	3
Akbas		13	3	1	4	-	-
Akçasehir		43	5	-	62	1	1
Akçasehir		6	2	-	18	-	-
Alpar		x	x	x	50	-	-
Alpdede	A'Mez.	3	-	-	2	-	-
Arkudsu	Bazdar	11	-	-	x	x	x
Avsar		2	-	-	1	-	-
Avsar		3	-	-	2	-	-
Avsar		20	-	-	12	-	-
Aydın		3	-	-	6	-	-
Bağdas		11	-	-	5	-	-
Bağdas		2	1	-	10	-	-
Bayındır ma'a Kavacık	Bazdar	11	-	-	19	1	-
Borlu		33	5	-	x	x	x
Cemalüddin		14	1	-	28	-	-
Cemalüddin		23	1	-	31	-	-
Cemalüddin		6	3	-	8	-	-
Cemalüddin		11	-	-	9	-	-
Cemalüddin		35	1	-	50	-	5
Cemalüddin		1	-	-	-	-	-
Cemalüddin		5	-	-	4	-	-
Çağıs		21	3	2	32	1	-
Çardak	Vakıf	34	-	-	56	1	-
Cepni		19	2	-	40	-	2
Cepni	Vakıf	29	-	4	56	-	1
Coğlu	Vakıf	165	11	1	160	1	5
Cayvıran	Vakıf	188	7	4	300	-	3
Coğlu		x	x	x	4	-	-
Coğlu ve Delüler		3	-	-	9	-	-
Çorum		33	7	-	22	1	1
Çorumvıranı		14	1	1	24	-	3
Çorumvıranı		16	-	2	33	1	5
Çorumvıran		x	x	x	10	-	8
Çorumvıran		9	2	-	19	-	-
Çorumvıran		47	4	2	118	12	3
Dede		-	-	-	x	x	x
Delüler		26	1	-	31	-	2
Demirciler		21	1	-	43	-	3
Depecik		5	-	-	15	-	-
Dörtdivan	Bazdar	9	-	-	-	-	-
Dörtdivan		9	-	-	10	-	-
Dörtdivan		11	-	-	15	-	-
Dörtdivan		16	1	-	65	-	1

GEREDE 2	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KOYLAR		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Edekınık		x	x	x	92	-	2
Elmabuku		94	3	2	160	1	4
Emirce		3	1	-	8	-	-
Emirce		6	1	-	9	1	1
Emirce		11	4	-	22	-	-
Emirşah		-	-	-	4	-	-
Emirşah	Bazdar	9	-	-	18	-	-
Emirşah		14	-	-	19	-	-
Eskipazar ve Nuh- viranı ve Bayındır		109	3	3	148	3	12
Göynükviran		20	1	-	23	-	-
Göynükviran-ı Diğer		58	1	-	77	1	2
Göz		18	-	-	27	-	-
Hacı		-	-	-	-	-	-
Hacı		15	1	-	18	-	-
Hacı		60	1	2	53	-	-
Hacı		x	x	x	17	-	-
Hacılar ve Kiras		6	-	1	16	-	1
Hasar		x	x	x	154	-	1
Hisar		-	-	-	-	-	-
Hisar		3	1	-	3	-	-
Hisar		4	1	1	8	-	-
Hisar		8	-	-	10	-	-
Hisar		10	-	-	10	-	-
Hisar		12	1	-	10	-	-
Hisar		30	1	-	49	-	1
Hisarözü		14	-	-	12	-	-
Hocaogluciftliği		x	x	x	29	-	-
İmirse		11	-	-	-	-	-
İmirse		15	-	-	19	-	-
İmirse		15	-	-	23	-	-
İmirse		15	1	-	29	1	-
İmirse		x	x	x	18	-	-
İmirse		x	x	x	12	-	1
Kandak		75	6	2	150	2	-
Kapaklı		14	-	3	28	-	1
Karagöl (Bucakkınık)		-	-	-	4	-	-
Karagöl		32	1	3	54	-	-
Karagöl (Kracadağ)		39	1	3	88	-	3
Kavaklu		5	1	-	12	-	5
Kayı		1	-	-	3	-	-
Kayı		10	-	-	12	-	-
Kayı		10	-	-	19	-	-
Kayı		29	-	-	54	1	1
Kiras		x	x	x	13	-	-
Kiras		16	-	-	33	-	1
Kiras		28	-	1	58	-	-
Kiras		30	4	2	63	1	-
Kiras ve Ovacık		31	1	1	46	-	-
Kurtdivan		46	1	1	86	2	2

GEREDE 3	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KOYLER		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Kurtlar		109	13	2	163	-	-
Kuruöyük (Yelkefler)		11	3	-	20	-	1
Kuruöyük		x	x	x	5	-	-
Kuruöyük		17	-	-	22	-	2
Kuruöyük	Vakıf	40	-	-	60	-	-
Kulef		x	x	x	19	1	-
Kulef		12	-	-	31	-	-
Kulef		16	-	-	33	1	1
Kulef		19	1	-	39	-	3
Kulef		20	-	-	43	-	-
Kulef		28	2	1	47	1	-
Kulef		39	2	1	51	-	-
Kulef		64	8	1	102	-	5
Mentesler		94	5	-	x	x	x
Nahcıvan	Bazdar	8	-	-	1	-	-
Ovacık		x	x	x	9	-	-
Ovacık		8	-	-	53	-	3
Ovacık		-	-	-	3	-	-
Oyuk		9	-	-	14	-	-
Oyuk		26	4	1	87	-	6
Pasabegoglu- çiftliği		x	x	x	9	-	1
Sadrüddin	Vakıf	16	-	1	21	-	1
Salur		6	-	-	6	-	-
Sekte		26	3	-	x	x	x
Sopran		40	4	1	74	-	3
Sopran		61	9	7	162	7	11
Tacüddin		4	-	-	5	-	-
Tacüddin		8	2	-	11	-	-
Tacüddin		8	-	-	18	-	-
Tacüddin		26	-	-	40	-	2
Tuvak		2	-	-	x	x	x
Viranbaşı		50	-	3	98	-	1
Virancık		17	1	-	25	-	-
Virancık		21	1	-	x	x	x
Yalakdivanı		20	1	-	47	-	-
Yusuf	Bazdar	3	-	-	4	-	-
Yüzler		x	x	x	51	-	-
Mez.Cepid	Bazdar	1	-	-	x	x	x
Mez.Yuksüz	Bazdar	2	1	-	x	x	x
Ciftlikat		10	-	1	23	-	-

HIZIRBEGLI I	IZAHAT	1519 TAHRIR (A)			1568 TAHRIRI (B)		
KOYLER		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Adatepe		11	3	1	29	-	2
Akcasu		59	4	-	134	-	-
Akcasu		11	2	-	16	-	-
Alparslan		42	3	-	124	6	5
Alparslan-ı Diger		-	-	-	6	-	-
Bâcdâd		107	12	3	208	1	10
Bassuzburgaz		35	4	-	68	-	-
Bedil		62	4	1	87	2	3
Belen		79	12	1	101	1	3
Burunkaya		71	7	3	18	3	2
Cakallu ve							
Gerisderesi		x	x	x	19	-	-
Calica	A'Mez.	7	1	-	17	1	-
Catak		64	8	-	100	-	2
Cölmekçi		12	2	-	49	-	4
Değirmenözü		7	-	-	13	-	-
Değirmenözü		109	9	1	163	-	3
Değirmenöz-i Diger		29	5	-	56	1	-
Demirci		77	11	3	164	1	4
Dereyonca	Bazdar	10	-	-	x	x	x
Devrek		60	13	2	18	3	3
Dirgine		1	-	-	x	x	x
Dirgine		20	4	-	9	-	-
Dirgine		44	4	1	36	-	-
Ermeni Bolu		130	17	4	284	2	4
Fıkara		x	x	x	15	-	-
Gerdeközü		12	2	-	27	1	-
Gerdeközü		28	5	-	55	-	-
Gerdeközü		43	8	-	86	-	2
Girun	Vakıf	5	1	-	18	-	1
Giruz	Bazdar	7	-	-	x	x	x
Gökçe		1	-	-	x	x	x
Gökçe		54	5	3	x	x	x
Görenciler(Abdifak)		x	x	x	8	-	-
Güneyce	Vakıf	28	4	1	106	5	-
Güvenc		x	x	x	265	3	1
Hevayeci(Orta)	Vakıf	5	-	-	18	-	-
Hoca Yusuf	Bazdar	6	5	-	x	x	x
İnlüce	Bazdar	12	-	-	x	x	x
Karacadivan		54	11	1	108	1	8
Kavala		15	3	-	85	-	2
Kavala		14	1	1	54	-	1
Kirnepe		x	x	x	83	1	3
Köskene	Vakıf	28	3	1	64	-	1
Kurdseyh	A'Mez.	10	4	-	21	-	-
Kutluapa	Bazdar	16	3	-	x	x	x
Malya		43	10	3	107	-	7
Miskine		30	5	-	69	-	-
Rahmanlu		10	-	-	10	-	1
Sabunyar		51	7	-	111	1	9

HIZIRBEĞELİ 2	İZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KÖYLER		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Uluca	A'Mez.	33	4	2	62	1	2
Süleyman Fakı	A'Mez.	4	-	-	6	-	-
Uzungüney		32	7	-	57	-	2
Uzungüney		13	1	-	31	-	-
Uzungeris		x	x	x	24	1	-
Uzungeris		80	13	1	211	4	3
Yassıviran		x	x	x	27	-	-
Yassıviran		56	3	3	113	1	4
Yılanda		26	6	-	47	1	1
Yılanda		10	1	-	29	-	1
Yılanda		2	-	-	x	x	x
Yılanda		18	3	-	5	-	-
Yılanluca		34	7	1	100	-	10
Yılanluca	Vakıf	33	4	1	65	-	-
Yöğun Hatun		45	5	-	101	3	-
Mez.Catalağız	Bazdar	2	-	-	x	x	x
Mez.Çukurca	Bazdar	9	-	-	x	x	x
Mez. Hâric		16	-	-	x	x	x
Mez.Numan		7	-	-	x	x	x
Mez.Türkeri	Bazdar	2	1	-	x	x	x
Ciftlikât		x	x	x	28	-	-

KIBRUS	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KOYLAR		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Alpagud (Civril)		6	-	-	60	1	1
Beğarslan		42	-	-	118	2	-
Budak		2	-	2	28	-	1
Cöğür		32	-	-	10	1	-
Çorumviran		x	x	x	33	4	-
Deveci		15	-	1	31	-	1
Deveviran		x	x	x	78	-	-
Dülger		x	x	x	39	-	-
Eynesir		145	6	1	-	-	-
Eynesir		113	-	-	269	3	9
Geris		20	-	-	56	3	1
Geris (Sarukaya)		x	x	x	51	-	-
Güney (Kınık)		8	-	-	12	-	-
Hamam (Hamam-ı Pavlı)	Bazdar	37	-	-	x	x	x
Kandıra	Vakıf	x	x	x	31	-	-
Karacaviran	A'Mez.	-	-	-	52	1	2
Karadoğan		x	x	x	-	-	-
Karaköy		x	x	x	26	5	-
Karaköy-i Diğer		x	x	x	13	1	-
Kayı		186	-	5	109	-	1
Kızık		82	2	1	190	2	3
Kızık		x	x	x	11	-	-
Kızılcaviran		x	x	x	86	-	-
Kilise		x	x	x	65	-	-
Korkma		x	x	x	33	-	-
Kökez		32	4	2	62	-	-
Kökez		x	x	x	35	-	-
Kuzgölcük		28	-	-	72	-	-
Pavlı (Susuz)		10	-	-	14	-	-
Sarıalan		103	-	-	207	3	-
Sarıkaya		27	-	-	61	-	-
Seyrancık		x	x	x	73	1	1
Sortu		9	-	-	77	-	1
Totas		x	x	x	88	-	-
Tokar		22	-	-	24	-	-
Tokar		22	-	-	63	-	-
Yuva (Felekuddin)		18	-	-	34	-	-
Yazıca		-	-	-	45	-	1

KONRAPA I	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KOYLAR		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Akçayörük		44	5	2	85	8	1
Alanmış		44	6	-	71	5	1
Alanmış		35	-	-	21	2	-
Asağı Aftun		100	5	4	142	6	10
Avanebilâd		x	x	x	293	3	30
Avsar		30	1	1	83	-	-
Aydınbeğ Ciftliği		3	1	-	4	-	-
Bakra		53	4	1	50	2	2
Bakraz		67	2	1	134	3	4
Bastık (Paçık)		39	1	-	55	3	1
Basaftun		64	6	-	115	4	5
Begviranı		82	7	-	141	20	-
Begviranı (Kılaguz Ciftliği)		x	x	x	8	4	-
Berken	Vakıf	22	-	-	16	-	-
Bulacumerd		8	1	-	x	x	x
Bulacumerd		15	-	-	19	-	-
Calözü		42	5	1	58	4	-
Calözü-i Diğer		14	1	-	32	2	-
Calözü-i Diğer		11	-	-	29	1	2
Calözü		18	-	-	42	-	1
Çilmi		77	6	-	161	11	2
Çukalu		140	14	-	332	4	19
Darıcakalan		72	2	-	209	9	4
Doğanlu		-	-	-	-	-	-
Efteni		52	5	-	93	5	1
Efteni		32	2	-	82	4	4
Egerciler		30	5	1	90	2	-
Esenli		15	1	-	58	6	3
Esekderesi	Bazdar	3	1	-	x	x	x
Feleküddin		10	-	-	14	-	-
Gebekilise		47	3	-	86	-	-
Gerekli	A'Mez.	30	-	-	73	-	-
Güneyyakası		79	3	2	122	2	-
Gündoğmus Ciftliği	Vakıf	32	-	3	37	2	1
Kadanı		43	6	-	249	-	1
Kanglı Deresi		x	x	x	9	-	-
Karabegdivanı		13	1	-	24	1	-
Karabegdivanı Diğer		32	2	-	34	6	-
Karacakilise	Vakıf	50	4	-	59	1	-
Karapınar	A'Mez.	37	3	-	50	-	-
Karapınar		6	-	-	19	-	-
Kemankirpe		17	3	-	33	-	-
Kilisebüku (Hasanlar)		16	1	-	26	4	-
Kilisederesi		x	x	x	4	-	-
Kozcaşehir	Vakıf	10	-	-	26	-	-
Kulavaz (Bulacumerd)*					2	-	-
Kürekçile*		38	1	1	68	4	-
Mengencik		10	-	-	11	-	-
Mengencik		42	1	-	42	5	1

* A'da beraber yazılmış.

KONRAPA 2 KOYLER	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Milanderesi (Subuklu)		110	8	5	198	25	15
Milanderesi (Turguclar)		20	2	-	19	4	-
Murad Çiftligi		x	x	x	11	1	-
Ortakır		95	11	-	13	-	-
Rumiler (Tuğrulca)		61	2	3	70	-	-
Serme		15	-	-	47	8	2
Subası Çiftligi		20	4	-	68	-	1
Ugru		39	1	-	51	1	-
Ulubatlu		85	3	1	177	5	2
Vakıf		15	-	1	11	-	-
Yagados		35	2	-	49	-	-
Yağızcan	Vakıf	45	2	3	49	7	1
Yahya		7	-	-	6	-	-
Yalu	Vakıf	8	-	-	14	1	5
Yenicepaşa	A'Mez.	43	5	-	47	-	-
Mez.Sancar Çiftligi		6	-	-	x	x	x
Mez.Karaca		9	1	-	x	x	x
Mez.Yusuf Çiftligi		x	x	x	11	-	-
Karye-i Cemaat-i Yörükân		17	-	-	x	x	x
Karye-i Cemaat-i Göçeriyân		x	x	x	140	-	-

MENGEN KOYLER	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Çatak		22	4	1	62	-	1
Çubuk		14	-	1	39	-	1
Gövem		17	1	1	50	-	1
Hatunakçalığı		35	3	3	163	2	6
Hızırbeğ	A'Mez.	3	-	-	1	-	-
Karakısırak	Bazdar	1	-	-	x	x	x
Kasra		12	2	2	x	x	x
Kasra		5	-	-	2	-	-
Kasra		1	-	-	1	-	-
Kasra		61	11	1	166	1	3
Kuzgöl		20	2	-	18	-	-
Kurukavak		76	14	2	125	1	5
Küpçü		14	-	-	40	-	2
Küpçü		27	4	3	105	1	9
Küpçü (Divanbası)		18	2	-	30	1	2
Küpçü		6	1	1	23	-	-
Küpçü		x	x	x	14	-	-
Mirce	Bazdar	5	3	-	x	x	x
Onaç		x	x	x	9	-	2
Rahmanlar	Bazdar	2	-	-	x	x	x
Saray		-	-	-	1	-	-
Sekte		49	-	-	107	1	3
Size		12	1	-	18	-	-
Taysı		104	8	-	250	2	15
Taysı		7	2	-	25	2	-
Tays-yı Diğer		-	-	-	x	x	x
Taysı		5	-	-	20	-	-
Taysı		20	2	-	x	x	x
Taysı		1	-	-	x	x	x
Ürgüden		16	-	-	x	x	x
Yörük	Bazdar	10	4	1	x	x	x
Mez.Hoscivan		-	-	-	1	-	-
Mez.Taysı		-	-	-	1	-	-
Mez.Yayabası		3	-	-	2	-	-
Ciftlikât		40	6	2	57	-	-

MUDURNU I	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KOYLER		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Akbas	Vakıf	32	2	2	57	-	3
Akbas		36	2	-	60	-	-
Akbas (Göynük)		32	2	-	51	-	2
Akbas		17	3	1	x	x	x
Akbas		11	1	-	x	x	x
Akbas		4	-	-	2	-	-
Aktas		53	2	2	102	5	1
Alahane		17	2	-	43	-	-
Alahane		-	-	-	23	-	-
Alibey		8	-	-	27	1	-
Bulanık	Vakıf	97	19	-	238	1	1
Cağsak		57	1	-	50	-	3
Cağsak	A'Mez.	14	-	-	10	-	-
Cağsak		1	1	-	1	-	-
Cakılköy	Vakıf	15	2	-	30	-	2
Cepni		49	4	-	163	1	2
Cepni		44	10	-	34	1	1
Cepni		8	1	-	34	-	-
Cepni		6	1	-	16	-	-
Cepni		x	x	x	5	-	-
Depe		15	-	-	35	1	-
Depe		13	-	-	22	-	-
Depe		9	1	-	28	-	-
Dereköy	Vakıf	30	1	2	49	-	2
Döğerler		x	x	x	37	-	-
Dudu		12	1	-	34	-	7
Elbegler		x	x	x	15	-	1
Elmacık		69	3	1	118	-	2
Elmacık		35	1	1	66	-	1
Elmacık		x	x	x	21	-	-
Elmakulu		6	1	-	3	-	-
Ermenigözü (Güneycik)		3	-	-	34	-	-
Eymür (Dibek)		16	3	-	34	-	2
Eymürnos		30	7	-	77	-	-
Fınducak		20	2	-	80	3	-
Gelinözü		23	3	-	41	-	1
Gelinözü		15	2	-	24	-	-
Gelinözü		8	2	-	5	-	-
Gelinözü		3	1	-	5	-	-
Gökçen		x	x	x	16	-	-
Gökviran		36	2	-	78	-	-
Gökviran	Vakıf	50	10	-	68	-	1
Göllüviran	Vakıf	35	3	1	53	-	3
Güneyce		8	2	-	40	-	-
Güneycik		x	x	x	65	-	-
Hacıhızır		x	x	x	28	-	-
Hacıoğlu		x	x	x	131	-	-
Hascuğaz	A'Mez.	7	-	-	21	-	1
Hisarcık		16	2	-	18	-	-
Ilıca		41	3	1	65	-	-

MUDURNU 2	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ(B)		
KOYLAR		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Ilıca-yı Diğer		x	x	x	59	1	-
Ilıcagüney		32	7	1	54	1	-
İlyasalanı		10	1	-	34	-	-
Kabaca(lar)		23	-	-	33	-	1
Kacık		37	4	-	56	-	-
Karaağac		13	1	-	33	-	-
Karaağac		11	1	-	13	-	-
Karaağac	Vakıf	35	1	-	55	-	-
Karacomak		64	5	-	99	2	-
Karısani(?)		34	3	-	52	2	-
Kavak		40	9	-	146	-	2
Kavak		15	3	-	40	-	-
Kavak	Vakıf	17	3	-	32	-	1
Kenbnoz		32	2	-	64	-	1
Kebnoz		24	2	-	23	1	-
Kılbas		19	2	-	34	-	5
Kovucak	Vakıf	68	5	-	137	-	3
Kovucak	Vakıf	83	6	3	140	-	1
Kovucak		16	-	-	40	-	2
Kovucak		-	-	-	x	x	x
Kozyakası		178	10	2	246	-	4
Kösicler	Bazdar	18	1	-	33	-	-
Kurtlar		x	x	x	7	-	-
Kurusaray		19	2	-	74	-	5
Kurusaray		6	-	-	5	-	-
Mahmud Sudi	Vakıf	9	1	-	22	1	1
Mehmedli		x	x	x	125	-	1
Melaik		45	8	-	94	-	2
Melaik		6	-	-	8	-	-
Ödekviran (Belkilise)	B'Mez.	-	-	-	-	-	-
Papaz ve Ortapapaz ve Çatakviran ve Yunuslar		70	5	-	181	-	-
Pelidözü	Vakıf	119	21	4	282	1	14
Sarukaya		24	-	3	57	-	-
Saruot		34	2	-	88	-	-
Saruot		8	-	-	x	x	x
Saruot		5	-	-	3	-	-
Semdören	Vakıf	74	7	-	86	-	1
Sırcalı		31	4	-	67	-	3
Sorkun (Sağı)		42	11	-	148	-	1
Sürmeli		31	10	-	52	-	1
Tokurcun(Eymürnoz)		56	1	3	138	2	-
Tokurcun		54	6	-	100	1	1
Tokurcun		44	4	-	77	-	2
Tokurcun		17	2	-	35	-	-
Tokurcun		11	1	-	x	x	x
Ubas		x	x	x	68	1	-
Uğrlualanı		16	-	-	26	-	-

MUDURNU 3	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KOYLAR		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Uzunöz	Vakıf	56	-	3	132	-	5
Yağma		9	-	-	25	1	1
Yağma		4	-	-	24	-	-
Yenice		41	7	-	100	-	1
Yusufcan Çiftliği		x	x	x	4	-	-
Mez.Sagi	Vakıf	3	-	-	43	-	-
Mez.Sıraclu	Vakıf	7	-	-	-	-	-
Çiftlikât		-	-	-	3	-	-

ONİKİDİVAN I	İZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KOYLAR		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Ada		21	2	3	40	-	-
Ağvıran		7	-	-	x	x	x
Akminla		x	x	x	10	1	-
Akpınar		9	1	-	7	-	-
Akpınar		1	-	-	7	-	-
Akpınar	B'Mez.	1	-	-	-	-	-
Alisar		13	-	25	-	-	-
Amasraönu		27	5	-	37	1	-
Anahtra		42	4	1	120	4	1
Arhonda		-	-	-	x	x	x
Arhondaderesi		3	-	-	4	-	2
Arhondaderesi		12	4	-	17	-	-
Arıdivanı		3	1	-	17	-	-
Arielma		10	-	-	22	1	-
Arielma	Vakıf	20	-	8	30	1	1
Arielma		3	-	-	5	-	-
Arielma	B'Mez.	1	-	-	-	-	-
Arievi		32	1	-	38	-	-
Arievi		24	3	-	35	-	-
Arievi		5	1	-	29	-	-
Arievi'de Firuz		9	-	-	14	-	-
Arpelid		2	-	-	11	-	-
Asağavıran		10	1	-	15	-	-
Avsar	Vakıf	16	7	1	47	-	1
Balya		2	-	-	12	2	1
Balya		7	-	-	17	-	-
Balya		8	2	-	20	-	-
Balya		17	5	1	39	-	-
Belen		3	-	-	x	x	x
Birkas		x	x	x	66	-	2
Boz		14	2	-	39	-	-
Boz		11	6	-	29	2	-
Bölücek	Bazdar	1	2	-	6	-	-
Bölücek-i Bedil	Vakıf	16	1	-	28	2	-
Bölücek-i Bedil-i							
Diger	Vakıf	22	3	-	42	-	-
Bölücek-i Bedil		14	1	-	20	-	-
Bölücek-i Bedil		5	-	-	10	-	-
Bölücek-i Bedil		21	2	-	29	-	-
Budak		23	1	-	68	-	-
Budak		14	-	-	33	-	-
Budak		61	4	-	84	1	-
Budak		15	3	-	54	-	-
Burunca		2	-	-	x	x	x
Burunca		5	-	-	x	x	x
Carnid		41	1	2	70	1	-
Carnid		17	1	-	23	1	1
Carnid		33	5	-	49	-	-
Çakırlar		1	-	-	13	-	-
Çakırlar		11	-	-	17	-	-

ONIKIDIVAN 2	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KOYLAR		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Cansadivani'ında							
Kozcaviran ve							
Depecikviran Mez	Vakıf	16	-	-	22	-	-
Carkır		x	x	x	22	-	1
Cölmekci		2	-	-	x	x	x
Cörte		2	-	-	9	-	-
Cubuklu		8	-	-	15	-	-
Cubuklu		5	-	-	8	-	-
Cubuklu		-	-	-	-	-	-
Cubuklu		25	1	-	68	-	-
Cukur		7	-	-	17	-	-
Cukur-ı Diğer		3	-	-	8	-	-
Darılık		22	1	-	41	-	1
Davud Ciftliği		13	3	-	21	-	-
Demirci	B'Mez.	2	-	-	1	-	-
Dikenlü		19	4	-	41	-	-
Dikenlü		10	1	-	26	-	-
Diyye		22	4	-	52	2	1
Ellisu		5	1	-	15	-	-
Elvan Fakı	A'Mez.	3	-	-	8	-	-
Emirciler		7	-	-	10	-	-
Emir İsa	B'Mez.	-	-	-	-	-	-
Emir İsa		6	-	-	11	-	-
Emir İsa		4	-	-	-	-	-
Evrangeris		15	1	1	68	1	-
Firak		3	-	-	16	-	-
Furad		x	x	x	30	1	1
Gelüpe		-	-	-	10	-	-
Gökçe		x	x	x	24	-	1
Gökçe Musa		9	2	-	26	-	-
Göl	Vakıf	18	-	-	6	-	-
Göne		28	5	-	56	-	-
Göne		9	-	-	16	-	-
Göne		43	2	-	75	1	-
Görene		13	-	1	20	-	-
Görene		11	3	-	18	-	-
Görene-i Diğer		14	2	-	24	-	-
Görene		23	5	-	52	-	-
Gözpınar		21	2	-	25	-	-
Gurcunlar		6	2	-	12	-	-
Gücnöz		21	3	1	53	-	1
Gücnöz		x	x	x	2	-	-
Günel		21	4	4	3	-	-
Günye		8	-	-	14	-	-
Günye-i Diğer		12	1	-	21	-	-
Günye-i Diğer		8	1	-	14	-	3
Günye-i Diğer		21	9	4	52	6	5
Güzeloglu		x	x	x	36	1	1
Hacıağac		3	-	-	11	-	-
Hacıağac		16	-	-	70	1	1

ONIKIDIVAN 3	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KOYLAR		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Hamza	Vakıf	7	-	-	10	-	1
Handıra		1	-	-	x	x	x
Handıra		-	-	-	x	x	x
Handıra		4	-	-	x	x	x
Hartı		22	2	-	28	-	-
Hatun		2	-	-	9	-	-
Hatun Çiftliği		5	-	-	8	-	-
Helküm		38	5	1	59	-	2
Iskalan		10	2	-	12	-	1
Iskalan		51	5	1	11	-	1
İlimagaçı		22	4	-	56	-	-
İlimagaçı		8	4	-	17	2	1
Kâfir		7	-	-	23	2	-
Kâfirler		18	2	-	x	x	x
Kalık		18	-	-	23	-	-
Kalınevlü		11	-	1	31	-	1
Kankaga		9	-	-	7	-	-
Kanlupınar		-	-	-	x	x	x
Karadoğan		1	-	-	14	-	-
Karadoğan		8	-	-	46	-	-
Karaevlû		5	2	-	6	-	-
Karaevlû-i Diğer		17	3	-	28	-	-
Karaevlû-i Diğer		40	3	5	80	-	1
Karaevlû-i Diğer		1	-	-	3	-	-
Kara Hüseyin		63	2	-	101	3	1
Karakoc		36	1	-	82	1	-
Karakoc-ı Diğer	Bazdar	8	1	-	44	-	-
Karaköy		12	-	-	31	1	-
Karapürçek		3	-	1	3	-	-
Karapürçek	B'Mez.	2	-	-	-	-	-
Kındamıs		63	17	1	115	-	1
Kınık		3	-	-	13	-	-
Kınık		11	1	-	31	-	-
Kınık		19	1	1	43	-	-
Kınık		7	2	-	17	-	-
Kınık		2	-	-	6	-	-
Kınık		9	2	-	23	-	-
Kınık		3	-	-	6	-	-
Kızılelma		21	4	-	26	-	-
Kızılkum		48	5	4	85	-	2
Kızılkum		46	4	-	90	-	-
Kızılkum-ı Diğer		19	-	-	22	-	1
Kızıllar		10	1	-	x	x	x
Killik		x	x	x	6	-	-
Killik		9	2	-	16	-	-
Killik		3	-	-	12	-	-
Kilisecik	A'Mez.	-	-	-	-	-	-
Kösice		7	-	-	26	1	-
Kurusazı		8	-	-	16	-	-
Kurusazı		x	x	x	4	4	4

ONIKIDIVAN 4	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KOYLAR		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Kutlubeglu	B'Mez.	6	-	-	16	2	-
Kutlubeglu		-	-	-	-	-	-
Kucuksazye		-	-	-	x	x	x
Kutur		10	2	-	21	1	-
Mentesler		3	-	-	5	-	-
Milanye		7	-	-	16	-	-
Milanye		4	3	-	14	-	-
Milanye		13	1	1	35	-	-
Milanye		5	1	-	17	-	-
Milanye		14	1	-	45	-	-
Milanye		7	2	-	27	-	-
Milanye		53	2	-	95	-	-
Milanye		10	-	-	28	-	-
Milanye		x	x	x	9	-	-
Muradoglu		6	-	-	23	2	-
Musluhiddingeris		20	3	1	33	-	-
Musluhiddingeris		15	1	-	31	1	-
Musluhiddingeris		2	3	-	15	-	-
Muslihiddingeris		35	3	2	55	-	1
Musluhiddingeris		8	-	-	17	-	-
Musterek	A'Mez.	1	-	-	x	x	x
Omer(ler)		6	1	-	16	1	-
Pirinc		x	x	x	3	-	-
Pirinc		x	x	x	4	-	-
Pulad(lu)		-	-	-	31	1	1
Rumiler		4	-	-	25	1	-
Sabur (Yeni)		21	5	-	41	2	1
Said Seyh		1	-	-	1	-	-
Saraylu		8	1	1	21	-	-
Sazye		27	1	-	59	-	-
Sevinçler		4	1	-	4	-	-
Sevinçler		7	1	-	13	-	-
Sahne		14	1	1	40	-	1
Sahne		9	4	1	32	-	1
Sahne		1	-	1	9	-	-
Sahne		1	-	1	4	-	-
Serefeddin		60	12	3	130	1	1
Suaybler		11	-	-	23	-	-
Tanrıvermişler	B'Mez.	1	-	-	-	-	-
Temirciler		31	3	1	46	-	-
Temirciler		x	x	x	45	-	-
Terke		4	2	-	8	-	-
Terke		5	1	-	14	-	-
Terknur		2	-	-	x	x	x
Todarıc		9	2	-	16	-	-
Ulugecid		9	2	-	17	-	-
Ulugecid		5	1	1	7	-	-
Ulugecid		2	-	-	2	-	-
Ulugecid		2	1	-	7	-	-
Ulugecid		8	2	-	17	-	-

ONIKIDIVAN 5	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ(B)		
KOYLER		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Ulugecid		7	2	-	16	-	-
Ulugecid		6	-	-	11	-	-
Ulugecid		18	-	5	33	-	7
Yakubgeris		8	1	-	24	-	-
Yenicehisar		22	3	-	44	-	-
Yörükoğlu		32	2	-	x	x	x
Zirzene		35	5	1	86	3	1
Mez.Ulugecid		x	x	x	1	-	-
Mez.Kızılkum	Bazdar	2	-	-	-	-	-

TARAKLIBORLU I	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KOYLER		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Ağcaviran		35	3	2	83	4	3
Akçakilise		52	4	-	68	2	4
Akçakilise (Sebe)		6	-	-	15	-	-
Akçakilise		11	4	-	25	-	-
Akçakilise	A'Mez.	2	-	-	7	-	-
Akpınarcıközü		8	1	-	17	1	-
Akviran		x	x	x	56	1	1
Alpviran		-	-	-	32	-	-
Alpviran		70	12	2	176	2	5
Altuntas	Bazdar	4	-	-	10	-	1
Arıcak		16	4	-	46	-	2
Arıcak		3	-	-	11	-	-
Avsar		6	-	-	18	1	1
Avsar		13	1	-	66	-	-
Avsar		4	-	-	15	-	-
Avsar	A'Mez.	2	-	-	8	-	-
Avsar ve Karaağac		6	-	-	8	-	-
Bağdik		21	-	-	40	2	1
Bağdik Akviran		24	2	-	69	2	3
Bağdik Akviran		32	7	1	105	-	3
Bahsayıs Ciftliği		x	x	x	7	-	-
Bedil		72	8	-	175	-	5
Belenviran		30	2	-	56	-	-
Benekli Hızır Ciftliği	A'Mez.	12	-	-	25	-	-
Bolu(?)		16	2	-	26	-	1
Bostanbuku		27	1	1	84	2	2
Bozcaarmud		6	-	-	7	-	1
Bulak		27	1	-	71	-	4
Bulak-ı Diğer		12	-	-	35	-	-
Bulak-ı Diğer		5	1	-	6	-	-
Bulak-ı Kırac		24	6	-	5	-	3
Burunsuzviran ve Kızılbil		22	3	1	68	1	-
Bürnük		34	4	-	88	1	1
Cetirler		8	1	-	28	-	2
Çandırılı		11	2	-	28	-	-
Catak		5	1	-	12	-	-
Cerçin		x	x	x	81	-	-
Comakviran		6	-	-	16	1	-
Çukurca	B'Mez	2	1	-	-	-	-
Çukurkelek		6	1	-	6	-	-
Çukurkelek-i Diğer		7	2	-	22	-	1
Çukurviran		31	3	-	58	1	1
Dane		x	x	x	18	-	1
Darı	Vakıf	14	1	1	32	-	1
Darı	Vakıf	27	4	1	94	-	4
Değirmencik		26	2	-	19	2	6
Delüali		6	1	-	17	-	1
Delüler		5	1	-	6	-	-

TARAKLIBORLU 2	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KOYLAR		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Depecik	A'Mez.	38	9	-	118	4	7
Doğanluviran		12	2	-	45	2	1
Eflani		25	4	-	39	-	-
Gökviran		39	2	-	115	1	1
Göllüviran		8	1	-	23	-	-
Göllüviran	Vakıf	11	-	-	31	1	-
Gördü		21	2	-	32	-	2
Kapuluözü		62	10	-	160	-	4
Karaağac		5	-	-	11	-	-
Karaağac		-	-	-	-	-	-
Karaağac		7	-	-	18	-	-
Karaağac		5	-	-	11	-	1
Karaağac		20	-	1	53	1	-
Karabük		11	1	1	31	-	-
Karıt		13	1	-	26	-	1
Karıt		14	1	-	36	1	-
Kavak		43	2	1	97	-	2
Kayı		28	4	1	74	1	1
Kazya		9	1	-	29	-	-
Kırandı ve Kayı		13	4	-	45	2	1
Kızılbel		2	-	-	38	2	1
Kızılbel		6	2	-	37	-	-
Kızılca		10	2	-	x	x	x
Kızılcaкую		5	-	-	16	-	-
Kızılcaкую		16	6	1	33	-	-
Kızılcasu		7	-	-	20	-	1
Kızılcaviran		20	2	-	60	-	1
Kızılcaviran		50	3	-	110	-	-
Kirpe		x	x	x	98	-	2
Kocacık		16	2	-	30	4	7
Kocacık		-	-	-	x	x	x
Kocak		2	-	-	8	-	-
Konarı		x	x	x	93	1	4
Konarı ve Kirpe ve Koz		170	15	3	161	15	3
Köseler		-	-	-	x	x	x
Kılaguzlar		x	x	x	18	-	-
Küçükterhane		9	1	-	15	-	-
Magul		5	2	-	18	-	1
Magul		15	1	-	48	3	-
Melise		24	-	-	57	-	1
Mevrük		3	1	-	11	-	-
Mevrük (Çatak)		6	-	-	9	-	-
Mevrük		7	-	-	18	-	3
Mevrük		43	3	2	125	3	2
Mirceler		22	2	-	x	x	x
Nagra		6	-	-	25	-	-
Otamışlar		8	-	-	19	1	-
Ovacık		-	-	-	x	x	x
Üdemis		49	4	1	150	2	4

TARAKLIBORLU 3	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KOYLER		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Ödemis		21	6	-	49	-	-
Öküzviran		59	1	1	131	-	-
Pelidviran		31	5	-	72	2	3
Pınarcıközü		36	4	1	132	2	3
Saçak		73	7	4	120	1	2
Sarubeg(Ciftliği)		21	1	1	27	-	2
Saruyani		6	-	-	22	-	-
Seyrancık		18	-	-	39	-	-
Sırcalu		x	x	x	78	2	2
Sine		5	-	-	1	-	3
Sine		x	x	x	41	-	-
Sine		x	x	x	52	-	3
Sorkuncuk		2	-	-	9	-	-
Susandığı		2	3	-	27	-	1
Terhane(Kozmeydan)	A'Mez.	4	1	-	6	-	1
Terhane		15	-	-	25	-	-
Ulugeçit		48	3	-	55	3	3
Ulugeçit-i Diğer		x	x	x	52	-	-
Uluterhane		46	5	-	50	1	1
Yağluca		10	2	-	35	-	1
Yağluca		9	1	-	24	1	-
Yağluca		25	1	-	91	-	-
Yalacık		52	5	-	152	1	-
Yazı		52	1	-	189	6	5
Yazıkarapınar		15	6	-	52	2	2
Yurtan		16	2	-	39	1	-
Yurtan		5	-	-	9	-	1
Yurtan	A'Mez.	-	-	-	-	-	-
Zora		46	4	-	139	4	7
Zora		5	1	-	12	-	-
Mez.Hasavlağı		1	-	-	x	x	x
Mez.Kızılbel		1	-	-	x	x	x
Mez.Müsterek		2	-	-	x	x	x
Mez.Var		3	-	-	x	x	x
Ciftlik		1	1	-	x	x	x

ULUS I	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KOYLAR		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Ağa	Bazdar	39	2	-	71	3	1
Ağırnos		12	2	-	35	-	-
Ahiler		2	-	-	2	-	2
Ahmedler		8	1	1	8	1	-
Akçakilise		18	1	4	37	-	-
Alpı		33	2	-	x	x	x
Ariz		43	4	11	x	x	x
Arslanca		11	1	-	51	-	-
Bağcuğaz		53	4	-	80	2	2
Balavlağcuğu		1	-	-	1	-	-
Balcıklı		16	1	-	22	-	-
Begmis		48	1	-	90	1	-
Bekirgendersi (İnköy)		7	-	-	11	-	-
Belenviran		13	2	-	19	-	-
Bostancılar		5	-	-	14	1	-
Bulmacdersi		14	2	1	27	3	-
Canık	Vakıf	2	3	-	44	-	1
Cenk		4	-	-	3	-	-
Cöcü		34	-	-	75	1	1
Cakmak		-	-	-	80	2	1
Çalış		20	3	-	75	2	2
Çaylı		17	3	1	30	-	1
Çaylı		14	2	-	20	-	1
Çaylı		9	3	-	12	-	1
Cerciler		4	-	-	5	-	1
Cerde		4	2	-	5	-	-
Çiçek		11	-	-	36	-	-
Danışmندیakası		75	4	1	125	-	3
Değirmimeydan		11	-	-	21	-	-
Demrene		13	1	-	40	-	-
Dendik		44	7	-	112	-	-
Dere		40	4	1	88	2	-
Dizdar		10	2	-	27	-	2
Dodaşlar		10	-	-	18	-	-
Dodurga		18	1	-	41	-	-
Elender		24	3	-	54	-	-
Elmaovacığı		2	-	-	x	x	x
Elmaovacığı		2	-	-	12	-	-
Eynebeğ		x	x	x	1	-	-
Elti		x	x	x	56	-	3
Fergüne		21	3	1	43	-	1
Firuni		2	1	-	14	-	-
Firuni ve Çakraz ve Bekirgen ve İnköy ve Periz ve Beğbasdı		10	-	-	18	-	-
Gevalis		x	x	x	3	-	1
Germus		4	-	-	11	-	-
Gereno		15	5	-	52	-	-

ULUS 2	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KOYLAR		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Girasıncık		x	x	x	18	1	1
Göçgün		15	-	-	27	-	-
Göçgün		10	-	-	22	-	-
Göçgün		8	1	-	21	1	-
Göçgün		7	-	-	14	-	-
Göğer		x	x	x	10	-	-
Gökviran		29	6	-	30	-	1
Gökviran		x	x	x	19	-	1
Görklü		11	-	1	36	-	-
Görkler		3	-	-	x	x	x
Görmene		26	2	2	42	-	2
Görmene ve Göğer		22	-	-	38	-	3
Görmene		x	x	x	18	-	1
Görmene (Köhne Hisar Önünde)		x	x	x	4	-	-
Görmene		x	x	x	13	-	-
Göynükviran		8	-	-	25	-	1
Hamid		2	-	-	2	-	-
In		15	-	-	21	-	-
In		5	1	-	14	-	-
In		4	-	-	7	-	1
İncügez		4	2	-	5	-	-
İldısı		29	4	1	64	2	2
İslâmlar		26	1	-	73	6	-
Kara		12	-	2	12	-	-
Kara		3	-	-	2	-	-
Kara		7	2	-	4	-	-
Karacakilise		17	5	-	41	1	-
Karaöyük		16	3	-	30	1	-
Kayacılar		23	5	-	80	-	-
Kayadibi		28	2	-	21	-	-
Kayadibi		4	1	-	15	-	-
Kayadibi		x	x	x	12	-	-
Kazancı		20	1	-	36	1	3
Kınık		10	-	-	33	-	-
Kızılviran ve Hamid		6	-	-	5	-	-
Kızılcatas (Arslanyurdu)		x	x	x	14	1	-
Kızılcaviran		8	2	-	25	-	-
Kiras		2	-	-	x	x	x
Koca		x	x	x	35	-	-
Kösecik (Örűcek)		8	2	-	x	x	x
Kulakurd		5	1	-	12	-	2
Kurtbeleni		9	-	-	11	-	-
Kutluviran		15	-	-	26	2	-
Mersu		10	2	-	23	-	1
Misiler		20	5	-	35	1	-
Mürseller		29	4	-	57	1	2
Nahta		18	2	-	54	-	-
Orca		24	-	1	35	-	1

ULUS 3	IZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KOYLER		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Otamışlar	A'Mez.	9	-	-	25	1	1
Sacı		8	1	-	23	-	2
Samrı		7	2	-	16	-	-
Sarıfasıl		6	-	-	12	-	-
Saru Yakub		3	-	-	7	-	2
Sarnıc		28	2	-	46	-	-
Selman		11	1	-	19	-	-
Selman		6	-	-	13	-	-
Sofiler		2	-	-	-	-	-
Targullar		x	x	x	5	-	-
Turunc		8	-	1	11	-	-
Ucarı		20	4	-	34	2	-
Uçarmud		-	-	-	31	-	-
Yağmurseki		7	-	-	4	-	-
Yenicekısıla		18	6	-	62	-	3
Yörük		25	3	-	39	-	-
Yörükler		x	x	x	6	-	-
Yundlar		39	5	-	65	2	-
Zevni	Vakıf	16	4	-	24	-	2
Mez.Valiler		6	3	-	10	-	-
Ciftlikât		21	-	-	16	-	-

VIRANSEHIR I	IZAHAT	1519 TAHRIR (A)			1568 TAHRIRI (B)		
KOYLAR		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Ağsak		11	-	-	25	-	-
Ahmedler		14	2	-	44	-	1
Ahurtas		21	4	-	91	-	-
Akbas		2	-	-	7	-	-
Akbas		6	-	-	21	-	-
Akbas		8	-	-	22	-	3
Alancuk		2	-	-	4	-	-
Almacık		6	-	-	12	-	-
Alpagut		10	3	-	28	-	-
Anbarlu		4	-	-	9	1	1
Anbarözü		17	-	-	26	-	-
Asağayaka		-	-	-	10	-	-
Asağayaka		-	-	-	x	x	x
Avlağukaya		15	2	-	51	-	1
Avsar		15	-	-	22	-	-
Avsar		2	-	-	2	-	-
Avsar		2	-	-	6	-	-
Avsar		18	1	-	23	-	2
Ayasviran		9	-	-	13	-	-
Bagda		6	-	-	10	-	-
Başboyunduruk		8	-	-	10	-	-
Başboyunduruk		6	1	-	8	-	-
Başboyunduruk		24	2	-	52	-	-
Başboyunduruk		10	2	-	12	-	-
Bayındır		3	-	-	12	-	-
Bayındır		13	1	1	30	-	-
Bayındır		23	1	2	40	-	2
Bayındır		x	x	x	4	-	-
Bayrak		10	-	-	21	1	-
Bebe (Avsar)		10	-	-	15	-	-
Bebe		-	-	-	x	x	x
Bebe		-	-	-	x	x	x
Beg	Bazdar	19	2	-	x	x	x
Begbelen		7	3	-	14	-	1
Begdili		32	-	-	71	-	2
Begdili		11	-	-	20	-	-
Belen(Turuncular)		12	1	-	15	-	-
Belenvirani		13	1	-	24	1	-
Belenvirani		11	-	-	20	-	-
Belenvirani		20	-	-	27	-	1
Belenvirani		25	5	-	32	1	-
Benekkus		17	1	-	66	-	-
Boyalu		47	1	-	177	1	4
Bulduk		18	3	-	41	-	-
Bulduk		40	7	-	66	-	-
Burunca		5	1	-	2	-	-
Bugdüz		8	1	-	23	-	1
Bugdüz		6	-	-	24	-	1
Buk		8	1	-	24	-	1
Cemal		11	-	-	13	-	2

VİRANŞEHİR 2	İZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
KOYLAR							
Calıçavlağı		x	x	x	19	-	1
Cay		9	1	-	17	1	-
Civril		20	-	2	31	-	2
Cobanlar		15	2	1	36	-	-
Cobanlar		10	2	-	8	-	-
Comaklar		6	-	-	9	-	-
Comaklar		11	3	-	12	-	-
Cölmekçi*		-	-	-	x	x	x
Cölmekçi*		27	1	1	40	-	2
Dabyar(Kolat)		6	1	-	17	1	-
Dedikler		15	2	-	31	-	-
Demirci		14	2	-	32	-	2
Dere		4	-	-	5	-	-
Dodaş		7	-	-	14	-	-
Dodaş		5	-	-	11	-	-
Dodaş		3	-	-	3	-	-
Dodaş		9	-	-	27	-	-
Dodaş		21	2	-	38	-	1
Dodaş		2	-	-	-	-	-
Dodaş		3	1	-	7	-	-
Dodan		1	-	-	1	-	-
Dodan		6	-	-	9	-	-
Dodan	B'Mez.	-	-	-	-	-	-
Dodurga		5	1	-	16	-	-
Dodurga		7	-	-	22	-	-
Dodurga		4	-	-	5	-	-
Dodurga		12	2	-	26	-	-
Doğanlar		15	1	-	19	-	-
Domu		30	-	-	71	-	-
Domu		7	1	-	x	x	x
Duba		13	1	-	x	x	x
Duçakır		13	-	1	x	x	x
Ekincik maa Kösler		6	-	-	51	-	3
Ekincik		6	-	-	27	-	3
Ekincik		-	-	-	-	-	-
Ekincik		2	-	-	3	-	-
Ekincik		5	-	-	14	-	-
Ekincik		2	-	-	4	-	-
Ekincik		3	1	-	7	-	-
Eldelen ve Karkın		10	1	-	30	-	1
Ergenc		9	1	-	19	-	1
Esenlü		10	1	-	34	-	-
Estepe		78	3	-	149	-	-
Evren		28	-	-	x	x	x
Fınducak		27	2	2	68	-	-
Fınducak		21	2	-	24	1	-
Firuz maa Güvendik		2	-	-	4	-	-
Fukaraboyundurugu		13	5	-	16	-	-
Fukaraoglu		2	1	-	-	-	-
Gavur(Cemaleddin)		25	4	2	81	1	1

* B Tahririnde iki köy beraber yazılmış.

VİRANŞEHİR 3	İZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KOYLAR		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Germenek		15	-	-	52	-	-
Germiyan		10	1	-	12	-	-
Germiyan		-	-	-	4	-	-
Göcekler		16	5	-	46	-	4
Gölayağı		19	2	-	24	-	2
Gümüşler		6	1	-	12	-	-
Gümüşler	B'Mez.	-	-	-	-	-	-
Güney		10	-	-	22	-	-
Güneyler		17	4	-	14	-	1
Gülmez		19	2	-	-	-	-
Güvemözü		56	3	-	85	-	-
Güvercinlik		7	2	-	10	-	-
Halac		15	1	-	17	-	-
Halilece		15	1	-	25	-	1
Harmancık		26	5	1	70	-	-
Hisarcık		21	2	-	50	-	-
İbrahimler		16	2	-	30	1	1
İlenc		-	-	-	3	-	-
İlenc		3	-	-	5	-	-
İlenc		-	-	-	-	-	-
İmirse		14	3	1	20	-	1
İnburnu		6	1	-	15	-	-
İncügez	Bazdar	42	3	-	x	x	x
İnderesi		2	4	-	21	-	1
İneborlu maa Domu		13	3	-	37	-	1
İnviran		6	-	-	16	-	1
İnviran		-	-	-	4	-	-
İslam		12	-	-	15	-	-
Kâfirviran		18	-	-	20	-	-
Kaplıca		x	x	x	24	-	-
Karacaagac		5	1	-	6	-	-
Karacasehr		20	2	-	39	-	-
Karacasehr		35	2	2	80	-	3
Karacatas		-	-	-	-	-	-
Karacatas		2	-	1	3	-	-
Karagözler		4	1	-	10	-	-
Karagözler-i Diğer		12	-	-	25	1	-
Karagözler		x	x	x	1	-	-
Karkın		12	1	-	x	x	x
Karkın		16	-	-	40	1	1
Karlangoc		3	-	-	6	-	1
Kartak		18	-	-	54	-	2
Kartak(Simail)		x	x	x	35	-	-
Kassah		11	-	-	22	-	-
Kavacık	B'Mez.	1	-	-	1	-	-
Kavacık		12	1	-	29	2	-
Kavak		3	1	-	x	x	x
Kavur		33	3	-	48	-	7
Kavur		25	4	1	42	-	1
Kaya		10	-	-	16	-	-

VİRANŞEHİR 4	İZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Koyler							
Kayaca	Vakıf	5	1	-	18	-	-
Kayaca		18	-	-	95	-	-
Kepeklik		20	-	1	34	-	-
Kepeklik-i Diğer		10	3	-	17	-	-
Kınık		15	3	-	85	-	-
Kızık		14	1	-	23	-	-
Kızık		10	-	-	21	-	-
Kızık		9	1	-	12	-	1
Kızık		5	1	-	9	-	-
Kızık		24	2	-	29	-	1
Kızık		7	1	-	12	-	-
Kızılcaviran		1	-	-	x	x	x
Kızılcaviran		10	1	-	11	-	-
Kızılcaviran		13	-	-	29	-	-
Kızılelma		3	-	-	3	-	-
Kilise		8	-	-	18	-	1
Kolat		8	1	-	17	-	-
Kolat		5	-	-	16	-	-
Koltuk		6	1	-	12	1	-
Koltuk		16	-	-	24	-	-
Koltuk-ı Diğer		10	2	-	15	-	-
Kondu maa Gülmez		4	-	-	67	-	-
Koz ve Duman ve Harmancık		26	-	-	59	-	1
Kozcaviran		20	3	-	61	-	-
Kozviran		27	1	-	59	-	-
Kozviran		14	4	-	33	1	2
Kozviran		13	3	-	29	-	3
Kozviran		7	-	-	6	-	-
Kozviran		13	2	-	24	-	3
Kozyaka		3	-	-	10	-	-
Kozyaka		6	-	-	13	-	-
Kozyaka		10	2	-	22	-	-
Kozyar		3	-	-	7	-	3
Kökez		1	-	-	7	-	-
Kökez		5	-	-	8	-	-
Kökez		4	-	-	8	-	-
Kökez		5	-	-	13	-	-
Kösircik		19	-	-	41	-	-
Kösircik		23	5	-	62	-	-
Kösler		6	1	-	16	-	-
Kösler		21	1	-	x	x	x
Kösler		17	1	-	17	-	-
Kösler		7	-	-	14	-	1
Kösler		8	-	-	15	-	1
Kul		11	1	-	23	-	-
Kulgüney		7	2	-	14	1	-
Kumlu		1	-	-	-	-	-
Kumlu		4	-	-	9	1	-
Kurukısla		23	4	1	40	-	-

VIRANSEHİR 5	İZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KOYLER		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Kuruöyük		12	1	-	15	-	-
Kuruözü		5	2	-	10	-	1
Kuzgun		x	x	x	17	1	1
Küçük		32	2	-	65	2	1
Meydan		12	-	-	33	-	-
Merkezler		-	-	-	x	x	x
Mukoz		5	1	-	x	x	x
Musalar		-	-	-	x	x	x
Musabeğ	A'Mez.	18	6	-	41	-	-
Mustafalar		11	-	-	10	-	-
Mustafalar		6	-	-	6	-	2
Mustafalar		2	-	-	4	-	-
Nefes		21	2	-	70	-	3
Oğdu		2	2	-	15	-	-
Okcular		7	1	1	6	-	-
Orta		6	-	-	18	-	-
Örçek		8	1	-	16	-	-
Örçek		2	-	-	1	-	-
Örçek		29	3	-	52	-	-
Pelitçik		30	4	-	56	-	-
Pelitviranı		40	3	-	123	-	-
Resuller		9	-	-	22	-	-
Rozan		x	x	x	53	-	-
Salihavlağı		12	-	-	x	x	x
Saruclar		4	-	-	13	1	-
Saruclar		1	1	-	8	-	-
Saryon		8	1	-	16	-	1
Saryon-1 Diğer		8	1	-	20	-	-
Sayyad		6	1	-	x	x	x
Saz		19	2	-	31	1	1
Seng		14	-	-	33	-	-
Sevindik	Bazdar	19	4	-	51	-	1
Seyrancık		16	-	-	27	-	3
Seyrancık		-	-	-	-	-	-
Seyrancık		2	-	-	6	-	-
Seyrancık		12	1	-	24	-	-
Simeil		11	1	-	31	-	-
Simeil		8	-	-	14	-	-
Simeil		8	4	-	27	-	-
Soğanlu		18	3	1	34	-	1
Sonya		4	-	-	11	-	2
Sopran		20	4	2	42	-	-
Sortu(Suluçemen)		18	3	-	42	2	-
Sulualan		33	7	-	57	-	2
Süleymanlar		21	-	-	27	-	-
Taysı		20	-	-	71	4	-
Tennur(Hüseyinler)		11	1	1	33	-	-
Tefenler		x	x	x	10	-	-
Topcular		x	x	x	38	-	1
Uluköy		17	1	-	44	-	1

VİRANŞEHİR 6	İZAHAT	İS19 TAHRİR (A)			İS68 TAHRİRİ (B)		
KÖYLER		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Uzan		10	3	-	30	1	1
Ucağsak		8	1	-	10	-	-
Uçbaşlu		11	-	-	22	1	-
Ummetler		x	x	x	14	-	5
Viran		12	1	-	23	-	-
Viran		2	-	-	7	-	-
Viranşehir		44	1	1	72	-	3
Yağma		x	x	x	11	-	1
Yağma		x	x	x	5	-	-
Yahyalar		11	1	-	28	-	-
Yahyalar		3	-	-	7	-	-
Yaka		5	1	-	10	-	-
Yaka		2	-	-	2	-	-
Yaka		5	-	-	19	-	-
Yalak		2	-	-	2	-	-
Yalak		10	-	-	28	-	-
Yalak-ı Diğer		10	-	-	28	-	1
Yalak ve Belen ve Piyaz		17	1	-	42	-	2
Yalnızcakoz	Bazdar	3	-	-	-	-	-
Yenice		12	-	-	26	-	-
Yığınot		19	3	-	27	-	-
Yigitler		2	-	-	16	-	-
Yigitler		11	4	-	26	-	1
Yigitler		1	-	-	5	-	-
Yigitler		6	-	-	22	-	-
Yörük		35	7	-	71	-	2
Yörükviran		13	1	-	x	x	x
Yörükviran		12	1	-	30	-	-
Yörükviran		12	-	-	30	-	-
Yörükviran		23	2	1	98	-	5
Mez.Abdullahseyh		3	-	-	-	-	-
Mez.Eminler		5	-	-	-	-	-
Mez.Nasrullah		2	-	-	-	-	-
Mez.Sendelseyh		3	1	-	-	-	-

YEDİDİVAN KOYLER	İZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Abdurrahman		8	1	-	14	2	1
Abdurrahman		2	-	-	7	-	-
Abdurrahman		12	1	2	20	1	1
Abdurrahman		24	-	1	47	2	-
Ayazma		19	1	-	37	-	1
Bakacak		32	5	-	61	-	-
Berail	Bazdar	6	4	-	16	-	1
Boslar		26	2	2	70	1	1
Boslar		14	2	2	28	-	-
Boslar		4	1	-	9	-	-
Boslar		4	1	-	1	-	-
Burun (Çakallı)	Bazdar	3	-	-	30	-	-
Büyükkızıl		81	12	1	169	1	-
Büyükkızıl (bel)		3	2	-	x	x	x
Culbat		16	2	-	x	x	x
Çakallu		93	18	1	90	4	2
Culpan		22	5	1	61	-	1
Culpan-ı Diğer		13	1	-	28	-	2
Danismendli	Bazdar	34	2	2	68	1	-
Emirse		26	3	1	33	2	-
Germus		65	5	1	138	3	2
Germus		23	6	-	49	1	-
Germus		13	-	-	27	-	-
Germus		2	1	-	7	-	-
Germus ve Kavaklu		7	2	-	20	-	-
Gevil	Bazdar	17	-	-	27	-	1
Helküm		11	3	-	40	-	-
Kızıbel		x	x	x	7	-	-
Kilisecik		x	x	x	31	1	-
Kozan		21	2	-	22	2	-
Küçükkızıl		15	3	-	9	-	-
Küçükkızıl		x	x	x	6	-	-
Küçükkızıl		28	8	1	37	-	1
Küçükkızılbel		16	1	1	15	-	-
Küçükkızılbel		6	-	-	7	-	-
Mertlerce (Gevil)		6	2	-	19	-	-
Nacak		24	1	-	60	1	-
Nacaklu		80	12	-	182	1	1
Nacaklu		16	-	-	42	1	3
Neclan		7	-	-	x	x	x
Neclan		14	-	-	12	-	1
Tefen		41	13	1	64	-	-
Tefen		26	6	-	53	-	2
Yarkoz		x	x	x	45	-	-

YENİCE	İZAHAT	1519 TAHRİR (A)			1568 TAHRİRİ (B)		
KOYLER		HANE	MUC.	MUAF	HANE	MUC.	MUAF
Ağcahisar		37	2	1	75	1	-
Begler		9	2	-	44	-	-
Demirci		29	4	-	94	1	3
Firuz		8	4	-	18	1	-
Firuz		15	1	-	34	1	-
Firuz		16	4	1	39	-	2
Firuz		3	1	-	17	-	-
Firuz		12	-	-	28	-	-
Firuz		16	-	-	34	-	1
Firuz-ı Diğer		28	3	-	85	-	1
Güney		10	2	-	29	-	-
In		13	3	-	x	x	x
In		44	8	-	80	-	1
In		7	1	-	x	x	x
In		18	1	-	29	-	-
In		13	3	-	17	-	-
In		7	1	-	x	x	x
In		12	-	-	x	x	x
Karasu		32	5	-	75	1	3
Karasu		36	1	1	54	-	-
Karasu		18	1	-	46	-	2
Karasu		13	7	1	63	-	1
Karayahya (Bağbaşı)	A' Mez.	6	1	-	13	-	-
Satuk		25	4	1	65	-	-
Satuk		7	-	-	29	-	-
Satuk		3	1	-	-	-	-
Satuk		3	-	-	20	-	-
Yurtan		6	1	-	19	-	-
Yurtan		53	9	3	91	1	1
Yurtan		26	4	-	78	1	-
Yurtan		29	5	1	74	2	2
Yurtan		9	-	-	20	-	-
Sofioğlu Ciftliği		x	x	x	46	2	-